STORTINGET

Næringskomiteen

Meld. St. 8 (2024-2025) Dyrevelferd

SKRIFTLIGE INNSPILL

Virksomheter

Innhold

Økokrim 4
Oslo universitetssykehus HF 6
Forbrukerrådet 10
Fellesforbundet 12
Akademikerforbundet 13
Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund 15
Havforskningsinstituttet 16
Forbruksforskningsinstituttet SIFO 19
Sjømat Norge 20
Sjømatbedriftene 24
Norges Fiskarlag 27
Mowi ASA 32
Holmøy Havbruk AS 33
Nordlaks 41
Ellingsen Seafood AS 49
Måsøval AS 53
Vadheim Akvapark AS 56
Sinkaberg AS 60
Stingray Marine Solutions AS 69
Ovum AS 72
PO3/4 Kunnskapsinkubator 75
Stiftelsen Reddvillaksen 81
Stiftelsen norsk Mat 84
Norsk senter for økologisk landbruk 86
Økologisk Norge 88
Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) 92
NMBU - Fakultet for biovitenskap (1) 97
NMBU - Fakultet for biovitenskap (2) 102
NMBU - Fakultet for biovitenskap (3) 105
NMBU Veterinærhøgskolen 108
Kavli-instituttet for nevrovitenskap 113

NTNU - Fakultet for Medisin og Helsevitenskap 115
Den norske veterinærforening 119
Animalia AS 126
Norsk Fjørfelag 135
Norsk Kylling AS 139
Den Stolte Hane AS 143
Rådet for dyreetikk 145
Miljøstiftelsen Bellona 154
Naturvernforbundet 157
Dyrevernalliansen 160
Dyrebeskyttelsen Norge 167
NOAH - for dyrs rettigheter 170
Nettverk for dyrs frihet 180
Krisesentersekretariatet 189
Coop Norge SA 191
Jordanes 192
DNV Åkerblå 194
HEFT AB 199
Den Norske Alpakkaforening 200
Det Norske Travselskap 202
Norges Rytterforbund 204
Norsk Kennel Klub 207
Norges Hovslagerforening 215
Norske Tropefuglforeningers Landsforbund 216
Norsk dyrepleier- og assistentforening 217
Norsk Ilderforening 219
Forsøksdyrkomitéen 221
Norecopa 223
Norsk Atferdsgruppe for Selskapsdyr 229
En stemme for katten 238
Stiftelsen Nesoddkatten 247
Aktiv Hund 249
Interessegruppa Hestevelferd 252
Foreningen Norske Etologer 262

Bergen Akvarieklubb 265
Oslo Reptilpark AS 267
Reptilutstyr AS 268
Keths Reptiles 270
Agder Dyreklinikk 272
Bergen Akvarieklubb 273
Hund helt på grensen AS 275
Veterinær Kristin Kårtveit AS 278
Caroline Holtet Veterinær 279
Drømmetanken AS 280
Pets Drammen Zoo 282
Pets Nordfjord 283
Bedre dyrevelferd i landbruket 284

Økokrim

Dyreholderes ansvar og kompetanse, sammen med et hensiktsmessig regelverk og en kompetent forvaltning, er identifisert som to hovedstrategier for å nå målene i dyrevelferdsmeldingen. Som stortingsmeldingen flere ganger understreker har innføringen av dyrekrimfunksjoner i alle politidistriktene ført til en mer effektiv etterforskning og rettsforfølgning av brudd på dyrevelferdsloven. Det er anerkjent at straff har en særlig sterk allmennpreventiv virkning ved dyrevelferdslovbrudd, og en konsekvent og passende straff er med på å heve dyrs status i samfunnet, noe også Høyesterett har påpekt i flere avgjørelser de senere årene.

Økokrim er svært positive til dyrevelferdsmeldingens vilje til å følge vårt innspill om å vurdere en heving av strafferammen for grove dyrevelferdsovertredelser, slik at den i det minste harmonerer med strafferammene i øvrig miljølovgivning.

Økokrim ser også positivt på at meldingen uttrykker vilje til å utrede mulighetene for flere og strengere sanksjoner fra forvaltningen. Dagens øvre grense for overtredelsesgebyr har, etter Økokrims vurdering, liten eller ingen preventiv effekt på større virksomheter innen akvakulturnæringen. Det er hensiktsmessig, både med tanke på kunnskap og ressurser, at slike saker i stor grad håndteres administrativt. Dette er i tråd med lovens intensjon om at de fleste lovbrudd skal behandles i forvaltningen, samtidig som de alvorligste overtredelsene fortsatt bør behandles i straffesporet. Dyrevelferdsmeldingens forslag om å vurdere administrativ inndragning vil også kunne gjøre sanksjoneringen av overtredelser mer effektiv. Dette er særlig relevant ettersom meldingen ikke har foreslått å se på dagens skyldkrav, selv om Mattilsynet og Økokrim mener dette bør vurderes å senkes til uaktsomhet. Det overordnede målet er at kriminalitet ikke skal lønne seg, og i enkelte saker vil Mattilsynet være best posisjonert til å gjøre inndragningsvurderinger.

Stortingsmeldingen har valgt å ikke følge Mattilsynet og Økokrims innspill om behovet for å revidere dyrevelferdslovens bestemmelse om aktivitetsforbud. For å hindre fremtidig lidelse for dyr, fremholder Økokrim at vilkårene for aktivitetsforbud bør presiseres. Det for at Mattilsynet og domstolene kan benytte dette viktige forebyggende virkemidlet mer effektivt mot personer og virksomheter som bryter regelverket og mangler nødvendig kompetanse.

Dyrevelferdsmeldingen fremhever også flere steder de positive effektene av et styrket samarbeid mellom Mattilsynet og politiet, og understreker viktigheten av at dette samarbeidet og dyrekrimfunksjonene videreføres. Dyrevelferdsregelverket er dynamisk med flere rettslige standarder. Anvendelsen av disse kravene er kunnskapsbasert og krever ofte

skjønn, noe som stiller krav til de som håndhever regelverket. Dessverre ser Økokrim at etter satsingen i 2021 har prioriteringen av dyrekrimfunksjonene blitt redusert i noen politidistrikter, og det synses som det skjer en viss omprioritering av både midler og dedikerte medarbeidere.
Med hilsen

Hans Tore Høviskeland, førstestatsadvokat

Tone Strømsnes Olsen, politiadvokat

Oslo universitetssykehus HF

Bruk av dyr i forsøk

Bruk av dyr i forsøk er en viktig kilde til etablering av ny kunnskap innen grunnforskning, medisinsk behandling og utdannelse av helsepersonell ved Oslo universitetssykehus HF. For dette formål har OUS landets største forsøksdyravdeling. Vi ønsker med dette å gi våre innspill til Dyrevelferdsmeldingen, med spesielt fokus på bruk av dyr i forsøk.

Det mest iøynefallende i denne melding er det som stort sett ikke nevnes i meldingen, nemlig at bruk av dyr i forsøk er regulert svært detaljert i Forskrift om bruk av dyr i forsøk. Videre er det svært lite omtale av eller perspektiv på den samfunnsmessige betydning av forsøksdyr i medisinsk forskning. Hverken pasientforeninger eller helsemyndighetene, som begge har interesser i medisinsk forskning, er omtalt i meldingen.

EU regelverk og intensjoner versus norsk regelverk om bruk av dyr i forsøk

Forskrift om bruk av dyr i forsøk representerer en implementering av EU direktiv 2010/63/EU (Direktivet) i norsk lov. Direktivet legger til grunn at bare strengere nasjonale bestemmelser, som var i kraft per 9/11, 2010 og som ble rapportert til EU-kommisjonen før 1/1-2013, kan opprettholdes i nasjonalt regelverk. Direktivets restriktive vilkår for opprettholdelse av strengere nasjonale bestemmelser har til formål å sikre funksjonen av EUs indre marked, som inkluderer forskning, jvf EU-kommisjonens intensjoner med Direktivet:

The EU aims to

- *harmonise legislation to promote EU competitiveness and innovation*
- *improve animal welfare and establish the "Three Rs principle" (replacement, reduction and refinement) in all use and care practices when animals still needed in research and testing*
- *improve transparency*

(https://environment.ec.europa.eu/topics/chemicals/animals-science_en)

Formålsparagrafen (art 1) i Direktivet angir «***This Directive establishes measures for the protection of animals used for scientific or educational purposes»***. Til sammenlikning angir formålsparagrafen i Forskrift om bruk av dyr i forsøk at «***Forskriften skal bidra til å begrense bruken av dyr til vitenskapelige og utdanningsmessige formål»***. Formålsparagrafen i den

norske forskriften er åpenbart strengere og mer begrensende, balanserer ikke behovet for beskyttelse av dyr opp mot samfunnet behov for kunnskap, og innebærer i realiteten at det skal legges begrensning på forskning. Den norske forskriften inneholder også andre bestemmelser som er strengere enn Direktivet, og dette påvirker bl.a. Mattilsynets saksbehandling og antall dyr som rapporteres som forsøksdyr til EU. Norske myndigheter har ikke offentliggjort hvilke strengere nasjonale bestemmelser som er innmeldt til EU/EFTA. Det vises ellers til artikkel i Norsk Veterinærtidsskrift (*Feil om bruk av forsøksdyr. – Norge er ikke en versting,* https://nvt.vetnett.no/journal/2024/3/m-60/%E2%80%93_Norge_er_ikke_en_versting) der bruk av forsøksdyr, regelverk og rapportering er diskutert.

Utdypende kommentarer til omtalen av forsøksdyr i meldingen

3.1.4 Krav om testing på dyr for å få godkjent og markedsført et legemiddel har bidratt til en sterk økning i bruken av forsøksdyr.

Dette fremstår som en unyansert og udokumentert påstand. Bruk av fisk til utviklingen av nye legemidler og ny teknologi for bruk i oppdrettsnæringen har vært et særtrekk i Norge i flere tiår. Årsaken er ikke *nye* regulatorisk krav til prekliniske forsøk. Regulatoriske krav til prekliniske og kliniske forsøk før godkjenning og markedsføringstillatelse av nye legemidler har vært et krav siden midten av forrige århundre, og historien har demonstrert hva som kan skje dersom regulatoriske krav til prekliniske forsøk ikke er tilstrekkelig grundige (eg. thalidomid skandalen). Den største endring som kom med Direktivet var at dyr brukt i kliniske forsøk ikke lengere skal regnes som forsøksdyr. I Mattilsynets statistikk over forsøksdyr inkluderes det fortsatt dyr som er brukt i kliniske forsøk, jvf artikkel i Norsk Veterinærtidsskrift (*Feil om bruk av forsøksdyr. – Norge er ikke en versting,* https://nvt.vetnett.no/journal/2024/3/m-60/%E2%80%93_Norge_er_ikke_en_versting)

6.1.1 Kompetanse

Generelle krav til kompetanse er angitt i Direktivet og Forskrift om bruk av dyr i forsøk. Detaljerte krav finnes i EU kommisjonens implementeringsveiledning, som angir krav til opplæring og kompetanse for alle som er involvert i forsøksdyrvirksomhet, herunder forskere, veterinærer, teknisk personell, og saksbehandlere i forsøksdyrforvaltningen (https://data.europa.eu/doi/10.2779/311480). Like krav til forsøksdyrkurs og -kompetanse er svært viktig for forskermobilitet innen EU og harmonisert saksbehandling for å sikre like konkurransevilkår.

Direktivet (art 23) pålegger nasjonale myndigheter å publisere detaljerte krav til innhold og godkjenning av forsøksdyrkurs (*Member States shall ensure, through authorisation or by other means, that the requirements laid down in this paragraph are fulfilled. Member States shall publish, on the basis of the elements set out in Annex V, minimum requirements with regard to education and training and the requirements for obtaining, maintaining and demonstrating requisite competence for the functions set out in paragraph 2*). Den norske forsøksdyrforvaltningen har ikke publisert detaljerte krav til innhold eller godkjenning av forsøksdyrkurs, men overlater ansvaret til den enkelte institusjon (*Oppdrettere, formidlere og brukere skal sørge for at personene som arbeider med dyr, har tilstrekkelig utdanning og praksis i samsvar med vedlegg E* (Forskrift om bruk av dyr i forsøk, § 24)).

I stortingsmeldingen angis at forbedring av dyreforsøk og kompetent forvaltning er viktige strategier i arbeidet god dyrevelferd. I det perspektiv er det påfallende at forsøksdyrforvaltningens ansvar for å sikre innhold og kvalitet av forsøksdyrkurs og egen kompetanse som saksbehandlere ikke omtales.

6.5.3 Belastningsgrad i dyreforsøk

I meldingen angis følgende:

«*Belastningen et forsøksdyr blir utsatt for blir kategorisert med stigende grad av smerte: lett belastende, moderat belastende, betydelig belastende, og terminale forsøk*

- *- Terminale: forsøk hvor dyrene blir lagt i narkose og får påført så store skader at det ikke er forsvarlig å la dem våkne opp igjen.»*

Dette er en alvorlig misforståelse av regelverket og hva som medfører smerte og belastning i dyreforsøk. Terminale forsøk, der dyrene er i narkose fra start til slutt, er forsøk som med den største grad av sikkerhet medfører minst smerte, stress og ubehag for dyrene. Forskrift om bruk av dyr i forsøks § 9 forutsetter at "*Forsøksmetodene skal stadig forbedres for å unngå, forebygge, fjerne eller minimalisere enhver mulig smerte, frykt, varig skade eller annen belastning for dyrene*". Terminale forsøk skal derfor velges dersom det er forenelig med forsøkets formål, og er definitivt ikke den kategori av forsøk som medfører størst smerte/belastning. Kirurgiske prosedyrer som utføres i terminale forsøk er ofte uforenelig med å la dyrene våkne av narkosen, men dette er den kategorien av forsøk som er minst belastende fordi dyrene er bevisstløse og derfor ikke kjenner smerte og frykt.

7.3.4.1 Organisering av arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av dyreforsøk (3R)

Utredning av organisering av et 3R senter støttes. Vi mener følgende bør legges til grunn og vektlegges:

- Et 3r senter bør bestå av et kollegium av eksperter med definerte og bredt anerkjente vitenskapelige kompetanser
- Transparente prosesser, inkludert tydelig mandat og oppnevning av medlemmer
- Leder med dokumentert kompetanse og regelverksforståelse
- Fast ansatte må begrenses til det absolutt minimale sekretariat for å sikre nødvendig administrativ støtte til nevnte kollegium, og realistisk ressursbruk

I den forbindelse bør det sterkt vurderes å styrke dagens forsøksdyrforvaltning slik at forsøksdyrforvaltning, forsøksdyrkomiteen og et evt 3R senter kan dele sekretariat, og forsøksdyrforvaltningen faktisk kan fungere i tråd med Direktivets intensjoner. I vurderinger om organisering av et evt 3R senter bør Norge innhente erfaringer fra våre naboland.

Forbrukerrådet

Forbrukerrådet takker for muligheten til å komme med innspill til Næringskomiteens behandling av Dyrevelferdsmeldingen. Meldingen omfatter alle dyr, samtidig som den gir en god beskrivelse av status og utviklingstrekk for dyrevelferd i Norge. Målet er en kunnskapsbasert og stegvis forbedring av dyrevelferden. Forbrukerrådet ser dette som positivt og vil påpeke at dyrevelferd og produksjonsforhold er viktig for forbrukerne. En SIFO-undersøkelse fra 2021 viser at seks av ti bekymret seg for velferden til husdyret eller fisken, og tre av ti sa at de hadde latt være å kjøpe en matvare på grunn av bekymring for levekårene til dyret.

Forbrukerrådet vil i dette innspillet ha fokus på fiskeoppdrett, da vi der ser et åpenbart behov for større åpenhet om ulike forhold ved produksjonen. Dårlig fiskehelse og høy dødelighet er et problem, og har vært det over tid. Dette er grundig beskrevet i NOU 2023:23.

Vi merker oss at anmodningsvedtak 77, 4 desember 2023 om frivillig sykdomsmerking av oppdrettsfisk i butikk, er utredet og vurdert å være uhensiktsmessig. Forbrukerrådet mener det bør innføres en obligatorisk ordning der bransjen pålegges å gjøre vesentlig informasjon om dyrevelferd tilgjengelig for forbruker. Våre innspill er som følger:

- Forbruker skal ha god og opplysende informasjon om maten de kjøper. Krav om større åpenhet om forhold ved produksjonen vil bidra til at bransjen i større grad vektlegger dyrevelferd.
- Mye av informasjonen knyttet til dyrevelferd i oppdrett er kjent og rapporteringspliktig. Myndighetene bør pålegge bransjen å gjøre vesentlig informasjon om dyrevelferd tilgjengelig for forbruker.
- Alle produsenter bør merke produktet på en måte som gir forbruker tilgang til informasjon om produksjonsforholdene for det produktet de ønsker å kjøpe. Viktige parametere for dyrevelferd og bærekraft bør gjøres lett tilgjengelig med en vektet rangering. Hvilke ordninger som her vil egne seg best, bør utredes videre. Det sentrale er at forbrukere skal få informasjon om hvordan maten de kjøper er produsert. Merking har også innvirkning på verdikjeden bakover, og skaper insentiver for å forbedre produksjonsprosessen.
- Sentrale parametere for dyrevelferd i oppdrettsnæringen kan være dødelighet og sykdomsutbrudd i merdene. Fisketetthet kan også være en indikator. Andre relevante forhold vil være antall rømte laks fra merdene, og om laksen er foret med fiskefor som er/ikke er koblet til avskoging av regnskogen.

Informasjon er et av de mest sentrale virkemidler i forbrukerpolitikken. Informasjon fremmer forbrukermakt og gjør det mulig for forbrukerne å ta opplyste valg. Forbrukerrådet mener at

krav om større åpenhet om forhold ved produksjonen vil bidra til at bransjen i større grad vektlegger dyrevelferd. Folkehelsemessig er det ønskelig at inntaket av fisk går opp. Større åpenhet vil kunne bidra til at flere enklere kan velge å kjøpe oppdrettsfisk uten å være utrygge om forhold knyttet til dyrevelferd.

Vennlig hilsen

Forbrukerrådet

Gunstein Instefjord,

Leder, Enhet for politikk

Aysha Grönberg,

Fagsjef, Mat

Fellesforbundet

Fellesforbundet organiserer de ansatte innenfor havbruksnæringen som driver med fiskeoppdrett. Våre medlemmer jobber i hele produksjonen fram til slakteklar fisk. Mange av våre medlemmer gir uttrykk for at god fiskehelse og fiskevelferd ikke alltid prioriteres høyt nok, fordi tiltakene koster penger og fordi informasjonen om konsekvensene av de valgene som tas ikke når hele organisasjonen.

Som det står i meldingen, er lus den største utfordringen for fisk i sjøfasen. Lusebehandlingene er tøffe både for fiskene og for ansatte. Fisken påføres stress og ofte sår, mens ansatte må utføre krevende operasjoner over lang tid, som på vinterstid ofte skjer i dårlig vær og mørke. Dette viser tydelig hvordan hensyn til fisk og mennesker henger sammen og derfor mener Fellesforbundet at HMS og fiskevelferd må ses i sammenheng.

Fellesforbundets mål er at en bærekraftig sjømatproduksjon bygger på verdens beste HMS og fiskevelferd. Skal vi nå dette målet, må de ansatte i mye større grad involveres i arbeidet med å utvikle gode prosedyrer knyttet til fiskevelferd. Det er de ansatte som har den nødvendige fagkunnskapen og kjenner forholdene i den konkrete merden. Deres kunnskap er avgjørende for å kunne ta gode avgjørelser til beste for både fisken og selskapet. Mange av våre medlemmer er i dag frustrerte over at de ikke blir lyttet til og at avgjørelsene tas uten tilstrekkelig hensyn til verken HMS eller fiskehelse.

På denne bakgrunnen støtter Fellesforbundet regjeringens målsetting å få dødeligheten ned mot fem prosent for alle fiskearter i akvakultur. Det er samtidig nødvendig at det utredes og stilles gode mål for dødelighet også i settefiskfasen.

Vi støtter at denne målsettingen ikke innføres som et krav i regelverket, men at det stilles klare krav til kontinuerlig forbedring. Da blir det viktig at regelverket bidrar med verktøy som trekker utviklingen i næringen i riktig retning. Fellesforbundet er videre enig i at det ikke bør innføres en øvre grense for uakseptabel dødelighet.

Akademikerforbundet

Akademikerforbundet tilhører hovedsammenslutningen Unio. Vi organiserer ulike profesjoner, deriblant dyrepleiere. Høringsinnspillet er i hovedsak utarbeidet av faggruppen Dyrepleierne i Akademikerforbundet (DiA).

Dyrepleierne i Akademikerforbundet (DiA) takker for muligheten til å gi innspill til dyrevelferdsmeldingen som ble fremlagt 20. desember 2024. Vi mener meldingen inneholder flere gode tiltak, men vil samtidig påpeke et betydelig forbedringspotensial, spesielt når det gjelder lovverket som regulerer dyrehelsepersonell.

Dyrepleiere er autorisert dyrehelsepersonell med en treårig høyskoleutdanning som gir omfattende kompetanse innen dyrehelse, velferd og klinisk praksis. Utdanningen inkluderer både teoretisk undervisning og praktisk erfaring, med fokus på anatomi, fysiologi, sykdomslære, anestesi, ernæring og atferd. Til tross for et økende behov for dyrepleiere, er utdanningskapasiteten i Norge begrenset, og det utdannes i dag ikke nok dyrepleiere til å dekke etterspørselen i bransjen. Dette fører til mangel på kvalifisert personell og utfordringer med å opprettholde god dyrevelferd i både smådyr- og produksjonsdyrpraksis. En styrking av utdanningskapasiteten vil være nødvendig for å sikre tilstrekkelig tilgang på kompetente dyrepleiere i årene fremover.

En av de mest fremtredende manglene i dyrevelferdsmeldingen er fraværet av revidering av dyrehelsepersonelloven. Tidligere har det blitt sendt inn konkrete forslag om endringer i denne loven, men vi registrerer at dette ikke er omtalt eller vurdert i den nye meldingen. Dette er skuffende, spesielt med tanke på lovens betydning for kvaliteten på dyrehelsearbeidet i Norge.

DiA mener det er essensielt å konkretisere dyrehelsepersonellets arbeidsoppgaver i lovverket, med et spesielt fokus på dyrepleiernes rolle. En tydeliggjøring av ansvarsområdene vil ikke bare styrke dyrevelferden, men også bidra til økt kvalitet og sikkerhet i behandlingen av dyr. Videre vil det sikre at ansvar plasseres der det hører hjemme, noe som gir bedre rettssikkerhet for dyreeiere, arbeidsgivere og dyrehelsepersonell selv.

I Sverige har man innført en ordning hvor dyrepleiere kan spesialisere seg innen ulike felt og utføre spesifikke oppgaver på ulike nivåer. Dette systemet gir klare fordeler for dyrevelferden. Ved å delegere oppgaver basert på formell kompetanse sikrer man at komplekse veterinærmedisinske oppgaver utføres av kvalifiserte personer, samtidig som

arbeidsdelingen blir tryggere og mer effektiv. Norge bør lære av denne modellen og innføre tilsvarende strukturer.

Mangelen på en slik regulering i Norge åpner for at oppgaver som krever veterinærmedisinsk kompetanse utføres av personer uten nødvendig utdanning. Dette innebærer ikke bare en risiko for dyrenes helse og sikkerhet, men også for omdømmet til hele dyrehelsebransjen. Ved å oppdatere dyrehelsepersonelloven kan vi lukke dette gapet og sikre bedre standarder i praksis.

DiA oppfordrer derfor departementet til å prioritere en snarlig revidering av dyrehelsepersonelloven, med et spesifikt fokus på å definere og regulere dyrepleiernes arbeidsoppgaver. Dette bør inkludere:

- Utarbeidelse av tydeligere arbeidsoppgaver for dyrepleiere, forankret i lovverket.
- Muligheter for spesialisering og sertifisering innen ulike felt, etter modell fra Sverige.
- Klare ansvarsforhold som sikrer at alle veterinærmedisinske oppgaver utføres av kvalifisert personell.

Vi mener at slike tiltak vil styrke dyrevelferden i Norge og bidra til økt tillit til dyrehelsebransjen. Dyrene fortjener den beste mulige behandlingen, og dette krever et moderne, oppdatert lovverk som reflekterer dagens behov og praksis.

Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund

Norsk Nærings- og Nytelsesmiddelarbeiderforbund (NNN) organiserer ansatte i mat- og drikkevareindustrien, som er landets største fastlandsindustri med 53 000 sysselsatte.

Våre tillitsvalgte og medlemmer er opptatt av forutsigbare rammevilkår for næringsmiddelindustrien. Når ny politikk utformes må vi ha en løsning som vil stå seg over tid, og gir trygghet hos bedriftene slik at de fortsetter å investere i arbeidsplassene i Norge.

Flere av NNN sine største bransjer er avhengig av leveranse fra landbruket, fiskeri og havbruk. Skjebnefellesskapet med husdyrprodusentene, enten de aler opp husdyr på en gård, røkter laks i en mærd i havet, eller høster av fiskeriressursene i havet, gjør at NNN støtter et strengt regelverk for å beskytte dyr. For at næringen skal være bærekraftig inngår også dyrevelferd. Dyrene må beskyttes av et strengt regelverk.

Vi mener oppdrettsnæringen må følges opp tett, for sikre god dyrehelse og dyrevelferd. Vi er ikke tilfredse med de rapportene vil ser om dyrehelse i merdene. NNN erfarer at tilgangen på produksjonsareal i oppdrettsnæringen er en begrenset resurs, som også hindrer fleksible løsninger for å bekjempe dyresykdommer. Regelverket må utvikles slik at næringen får større muligheter til å bekjempe dyresykdommer. Areal som tilbys næringen må rettes mot forbedring av dyrevelferd.

Produksjon av husdyr i det norske jordbruket er meget godt fulgt opp av landbrukets egn kvalitetskontroll KSL, hvor det er strenge krav til husdyrhold. NNN mener regelverket sikrer god dyrehelse og dyrevelferd. Lov og regelverk som til stadighet utvikles må henge sammen med den norske bondens mulighet til å endre driftsform på sin gård. Den norske driftsformen i jordbruket, med spredt gårsstruktur og små driftsenheter er et meget godt utgangspunkt for god dyrehelse og dyrevelferd. Vi mener den gode norske dyrehelsen i sammen med den norske driftsstrukturen, samlet sett gir bedre forutsetninger for god dyrevelferd, mot det vi ser i Europa ellers. Utvikling av lov og regelverk må sikres, slik at vi unngår «dyrevern-lekkasje». Gitt ett likt forbruk av husdyr til mat i det norske og europeiske matmarkedet, vil ikke flytting av produksjon fra Norge til EU gi bedret dyrevelferd.

Havforskningsinstituttet

Havforskningsinstituttet har tidligere bidratt til inn i prosessen som ført fram til Meld. St. 8 2024-25 Dyrevelferd, og ser denne meldingen som et viktig bidrag til å sette fokus på tiltak for å bedre dyrevelferdssituasjonen i havbruk, samt å øke oppmerksomheten når det gjelder dyrevelferd innen fiske og fangst. Havforskningsinstituttet vil her vise til vårt tidligere innspill fra Havforskningsinstituttet til stortingsmelding om dyrevelferd - *Utfordringer og dilemmaer for dyrevelferd i oppdrett, fiskeri fritidsfiske og forskning (publisert på regjeringen sine nettsider 02.09.2022, https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/innspel-til-ny-dyrevelferdsmelding/id2926297).*

Havforskningsinstituttet har videre følgende konkret merknader til Meld. St. 8 2024-25 Dyrevelferd:

Akvatiske produksjonsdyr -

- Det skal være en målsetning å få dødeligheten ned mot fem prosent for alle fiskearter i akvakultur. Målsetningen skal nås gjennom systematisk arbeid og målrettede tiltak.

Havforskningsinstituttet er enig i at det må være en målsetting å få ned fiskedødeligheten i oppdrett. Det er stor variasjon i dødelighet mellom oppdrettsarter og livsstadier som må hensyntas. Vi ser imidlertid at en målsetting på 5 prosent kan være formålstjenlig for mange av disse, eksempelvis i førsteomgang sjøfasen i lakseoppdrett. Vi ser også behovet for en klargjøring av hva som skal regnes som død fisk. For eksempel hvorvidt fisk som sorteres ut som et velferdstiltak skal inkluderes eller ei. Laksefisk som settes i sjø bør ha god helse, velferd og overlevelse frem til slakt. Der bør også tas i bruk andre velferdsindikatorer, se for eksempel LAKSVEL-protokollen (www.hi.no/hi/nettrapporter/rapport-fra-havforskningen-2022-14).

- *At data fra utprøving av ny teknologi og metoder som er av velferdsmessig betydning for akvakulturorganismer, kan deles.*

Havforskningsinstituttet stiller seg bak seg til denne anbefalingen, og vil påpeke nødvendigheten av tilstrekkelige hjemler i forvaltningen til krav om dokumentasjon og datadeling, herunder effektive dataløyper fra næring til forvaltning og forskning.

- *Ikke tillate bruk av triploid fisk i matfiskproduksjon.*

Havforskningsinstituttet er enig i at det ut fra dagens kunnskap ikke er tilrådelig å bruke triploid laks kommersielt. Det bør likevel være åpning for at fremtidig forskning og avl kan gjøre bruk av triploid laks forsvarlig. Steril laks, f.eks. triploid laks, løser en viktig utfordring i forhold til genetisk påvirkning av rømt oppdrettslaks på villaks.

- *Innføre krav til fiskevelferd ved godkjenning av servicefartøyer eller andre mobile anlegg der akvakulturdyr behandles og håndteres.*

Det kan være ulik utforming i hvordan utstyr blir montert og utformet mellom servicefartøy. I noen tilfeller kan praktiske hensyn og krav til effektivitet føre til økt risiko for lav dyrevelferd. Havforskningsinstituttet stiller seg derfor bak seg til denne anbefalingen.

- *Innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå.*

Havforskningsinstituttet stiller seg bak seg til denne anbefalingen, og viser til anbefalingene som er gitt i NOU 2023:23 og HI sitt høringssvar til denne, herunder system for myndighetsgodkjenning av biosikkerhets, og øvrige driftsplaner. Videre vil Havforskningsinstituttet påpeke behovet for mer sikker og automatisk rapportering av lakselus i sjøanlegg, eks. ved automatiske lusetellere.

- *Sikre varig og planmessig bedring av velferden til rensefisk i oppdrett.*

Havforskningsinstituttet stiller seg bak seg til denne anbefalingen, og viser til høringsinnspill fra Havforskningsinstituttet til Dyrevelferdsmeldingen (*https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/innspel-til-ny-dyrevelferdsmelding/id2926297/*) fra 02.09.2022. Rensefisk er beskyttet av samme lovverk som oppdrettslaks. Vi forutsetter derfor at målet om 5 prosent dødelighet også gjelder rensefisk.

Viltlevende akvatiske dyr

- *Fremme kunnskap om at god dyrevelferd fremmer god produktkvalitet.*

- *Arbeide for å minske den samlede belastningen på fisk i forbindelse med fangst.*

Havforskningsinstituttet stiller seg bak disse anbefalingene, og vil vise til behovet for styrket forskningsinnsats på dette området. Under dette målet er det ønskelig med en presisering om at dyrevelferd i fiskeriene ikke bare omfatter fisk, men også andre dyr som tifotkreps, blekksprut, sel, hval og sjøfugl. Et viktig tiltak for mer bærekraftig og velferdsvennlig fangst er mer selektivt utstyr som unngår bifangst og ikke skader fisken som blir utsortert. Det er

også viktig å påpeke at fangst ikke bare påvirker dyrene som blir fanget, men også dyrene som unnslipper og potensielt habitatet, dvs. forringelse av levemiljøet til dyrene som blir igjen.

- *Tilrettelegge for forskning og utvikling av kommersielt anvendbare fangst- og avlivingsmetoder som er skånsomme for dyrene.*

Havforskningsinstituttet stiller seg bak seg til denne anbefalingen, og vil vise til behovet for styrket forskningsinnsats på dette området. Vi vil også vise til «Catch Welfare Platform»-som er et internasjonalt samarbeidsforum mellom næringsaktører, forskere og andre interessenter for å fremme dyrevelferd i fiskeriene (catchwelfareplatform.com).

- *Arbeide for utvikling av fiskeredskaper i biologisk nedbrytbare materialer*

For å få ned spøkelsesfiske er det viktig å kombinere flere tiltak, ikke bare bruk av nedbrytbar tråd, men også videreutvikle program for å innrapportering av tapt utstyr og mottak og innsamling av gammelt utstyr.

- *Fremme kunnskap hos fritidsfiskere om skånsomt fiske og dyrevelferdsmessig korrekt avliving.*

- *Fremme tiltak for å bidra til at dyrevelferden ivaretas ved fang-og-slipp.*

Havforskningsinstituttet har gjennomført studier som viser at det er stor variasjon mellom hvor godt ulike arter tåler fang-og-slipp og at opplæring av fritidsfiskere vil kunne bidra til økt dyrevelferd både i fangstprosessen og når fisken blir sluppet ut igjen, se Ferter mfl. 2020 (https://doi.org/10.1007/978-3-030-41675-1_19). Vi stiller oss derfor bak anbefalingen om å fremme kunnskap om hvordan fang-og-slipp kan gjøres mest mulig skånsomt. Dette gjelder også for «ufrivillig» fang-og-slipp, f.eks. som følge av reguleringer om minstemål.

Saksbehandlere ved Havforskningsinstituttet; Lars Helge Stien og Michael Breen

Godkjennere ved Havforskningsinstituttet; Geir Lasse Taranger, Forskningsdirektør og Robin Ørnsrud, Programleder.

Forbruksforskningsinstituttet SIFO

SIFO viser til høring om Dyrevelferd i Næringskomiteen og kommer i dette høringssvaret med en tilbakemelding.

Til orientering vil SIFO gjøre komiteen oppmerksom på en studie om holdninger til fiskevelferd og norsk oppdrettslaks i Tyskland som nylig er gjennomført av oss. Studien er landsrepresentativ blant tyske forbrukere.

Studien viser at når vi gir informasjon til tyske forbrukere, så finner vi at positiv informasjon om produksjonsforholdene for norsk oppdrettslaks gir mindre utslag på ulike former for tillit (dyrevelferd, bærekraft, sunnhet og trygghet) enn tilsvarende negativ informasjon. Vi finner også at overordnet inntrykk av norsk oppdrettslaks påvirkes mer av negativ informasjon enn positiv informasjon.

I tillegg, oppgir mange tyske forbrukere at de i hovedsak spiser villaks, noe som trolig ikke stemmer da villaks utgjør kun en liten del av laksemarkedet i Tyskland.

Våre funn indikerer at det en fare for redusert salg av norsk oppdrettslaks, hvis tyske forbrukere blir kjent med at det er oppdrettslaks de spiser og at den norske oppdrettsnæringen har utfordringer med miljø og dyrevelferd. I dette perspektivet vil det være risikoforebyggende, og en fordel for norske eksportmuligheter og norsk næringsliv, å bedre velferden for norsk oppdrettslaks.

Lenke til studie: https://hdl.handle.net/11250/3168583

Med vennlig hilsen
Forbruksforskningsinstituttet SIFO ved direktør Jorge B. Jensen og forskningsleder Alexander Schjøll

Sjømat Norge

Det er ønske om noen ytterligere presiseringer, spesielt knyttet til Regjeringens måltall om 5% dødelighet for alle arter i akvakultur.

Sjømat Norge mener:

- Sjømat Norge mener at det må være størst oppmerksomhet rundt et system for kontinuerlig forbedring av dyrevelferd, i næringen og i Mattilsynet, knyttet til risikostyring og internkontroll.
- I dialog med næringen må det bli en faglig gjennomgang av dagens regelverk for å bedre dette, der det er nødvendig.
- Gjennomføring av risikostyring og internkontroll er næringens ansvar, og det må også legges til rette for bruk av velferdsindikatorer.
- Sjømat Norge støtter en ambisjon om at næringen på sikt skal oppnå en høyere overlevelse i produksjonen, og at denne ambisjonen bør gjelde all dyrehold. Sjømat Norge presiserer at det er en forskjell mellom en ambisjon, og en tallfestet målsetting.
- Regelverksfastsatte grenser for dødelighet frarådes, og tilsvarende vurdering må bli gjort gjeldende i kommende stortingsmelding om tillatelsessystemet for havbruk. En uakseptabel grense for dødelighet er heller ikke hensiktsmessig som indikator i trafikklyssystemet.
- Det frarådes å innføre et krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus. Håndtering som gir uakseptabel påkjenning på produksjonsdyr, skal korrigeres som resultat av risikostyring og internkontroll.
- Det må utredes sertifiseringsordninger og et mer effektivt system der en skiller mellom ulike faser for utvikling av ny teknologi og metoder som har helse- og velferdsmessige konsekvenser for akvatiske produksjonsdyr. Dette bør være tilpasset behovet for storskala uttesting der det er nødvendig under gitte forutsetninger, som sikrer ivaretagelse av fiskevelferd ved begrenset bruk av fisk.
- Sjømat Norge er skeptisk til den foreslåtte økning av overtredelsesgebyr for overtredelser av dyrevelferdsloven. Vi forventer en god faglig utredning av sentrale forhold for bruk av overtredelsesgebyr, spesielt i kombinasjon med etablering av et prikksystem.

Regjeringen mener at det skal være en målsetting å få dødeligheten ned mot fem prosent for alle fiskearter i akvakultur.

Det er en udiskutabel ambisjon at overlevelse skal være så høy som mulig for alle dyrearter i produksjon. Det er dog sentralt å påpeke at beregnings- og vurderingsgrunnlaget for overlevelse i ulike faser av produksjonen, må være enhetlig, korrekt, faglig forankret og tilpasset det biologiske risikobildet for den enkelte dyreart.

Sjømat Norge ønsker å presisere at høye ambisjoner for overlevelse i animalsk matproduksjon er viktig, og at denne ambisjonen må gjelde alle husdyrproduksjoner, både produksjonsdyr på land og akvatiske produksjonsdyr.

Videre er det en betydelig forskjell på *ambisjon*, og en konkret tallfesting for *måloppnåelse.*

Oppdrettsselskaper opererer allerede med tiltaksgrenser for å oppnå ambisjoner om kontinuerlig forbedring og høyest mulig overlevelse, det være seg tiltaksgrenser som går på dødelighet, relevante velferdsparametere, eller helseparametere som skal sikre at smittsom sykdom ikke sprer og etablerer seg. Disse grensene må være tilpasset den virkelighet og de utfordringer som er **mulig** å håndtere. Derfor vil også en mer optimal risikohåndtering, sammen med et godt etablert internkontrollsystem i større grad bidra til retning av høyere overlevelse, bedre fiskehelse og bedre fiskevelferd. Det er dette som menes med at selskaper selv setter slike tall og grenser i sitt internkontrollsystem, for sin virksomhet og de biologiske utfordringene de står overfor.

Et tall, eksempelvis for dødelighet, er ikke et godt generelt vurderingsgrunnlag i spørsmålet om *aktsomhet* i henhold til lovverket. Derfor kan ikke en slik tallfesting skje på næringsnivå. På grunn av en evig tilstedeværende biologisk risiko i animalsk matproduksjon, vil et konkret tall eller en grense for hva vi som samfunn er villige til å akseptere, aldri kunne definere denne helt sentrale forskjellen på en aktsom eller uaktsom handling. Dette skillet kan kun defineres gjennom handlingene som gjøres, og som påvirker utfallet. Handlingene vil kun fremkomme i et system for risikostyring og internkontroll, som også **revideres av Mattilsynet**. Mattilsynet vil på bakgrunn av dette vurdere eventuelle vedtak.

Regjeringen mener at det skal være en målsetting å få dødeligheten ned mot fem prosent for alle fiskearter i akvakultur.

Som Mattilsynet selv skriver i sin veileder for bruk av IMM; *Ved produksjon av dyr er det ingen garantier for at alt går som planlagt. Dette gjelder selv om dyrehelsepersonellet har gjennomført hensiktsmessige vurderinger og skrevet en konkret behandlingsplan.* ***Det er ikke ulovlig at fisk dør****. Det som kan vurderes som ulovlig, er når dyrehelsepersonell og dyreholder ikke overholder krav og plikter rettet mot å* ***hindre unødig påkjenning, lidelse og død*** *for fisk* (Mattilsynets veileder om bruk av IMM, s.19).

Dersom Regjeringen mener at det skal settes konkrete grenser for måloppnåelse på dødelighet, må dette også gjøres for andre dyrearter.

Dyrevelferdsmeldingen (Meld. St. 8, 2024–2025) markerer en milepel i arbeidet med å styrke dyrevelferden i Norge, også for akvatiske produksjonsdyr. Hovedtrekkene i meldingen, herunder velferdsutfordringer for akvatiske produksjonsdyr, kjenner næringen seg igjen i. Stortingsmeldingen setter klare rammer og ambisjoner for akvakulturnæringen. Det er et klart behov for forbedring, og overlevelsen hos akvatiske produksjonsdyr må økes. Potensialet er til stede. Gjennom implementering av foreslåtte tiltak og oppmerksomhet på ansvarlig drift, kan Norge styrke sin posisjon som verdensledende innen dyrevelferd og bærekraftig havbruk. Dette vil også øke forbrukertilliten og styrke norsk sjømat sin posisjon i internasjonale markeder.

For å lykkes med kontinuerlig forbedring, kan det være klokt å ha en ambisjon å strekke seg etter. Før en eventuell tallfesting av en ambisjon må det defineres en beregningsmåte som er entydig, og nivået må være faglig fundert og tilsvarende ambisjoner må defineres for alle dyrearter.

I stortingsmeldingen er det vurdert innføring av en øvre grense for akseptabel dødelighet. Basert på disse vurderingene, ønsker regjeringen ikke å innføre en grense for uakseptabel dødelighet. Sjømat Norge vil sterkt oppfordre til at samme vurderinger blir hensyntatt i den kommende stortingsmeldingen om tillatelsessystemet for akvakultur, fordi en uakseptabel grense for dødelighet heller ikke er hensiktsmessig som indikator i trafikklyssystemet. Sjømat Norge støtter en **ambisjon** om overlevelse på sikt for alt dyrehold.En forskriftsfestet grense for akseptabel dødelighet vil bidra negativt til et ønsket formålom å ivareta velferd gjennom risikostyring og internkontroll.

Mange oppdrettere tar grep gjennom hele verdikjeden for å forbedre fiskevelferden, og dette vises i disse selskapenes resultater. Ved bruk av gode prinsipper for risikohåndtering gjennomføres et systematisk arbeid, der produksjonsmetoder, utstyr og håndtering kartlegges for å identifisere kritiske punkter som kan utfordre dyrevelferden. Etter ferdigstilt produksjonssyklus gjennomføres en evaluering, og nødvendige korrigerende tiltak innføres for å sikre kontinuerlig forbedring. En kan se for seg en type velferdshjul, der systematisk arbeid med velferd blir tydeliggjort. Dette vil også i større grad synliggjøre nettopp forskjellen på det som kan oppfattes som akseptabel eller uakseptabel ivaretagelse av fiskevelferd. Denne felles forståelsen er helt sentral. En slik beste praksis for risikohåndtering knyttet til fiskevelferd må næringen selv ta ansvar for.

For god risikohåndtering og kontinuerlig forbedring av fiskevelferden, er det viktig med et godt regelverk som er hensiktsmessig å etterleve, og effektivt å håndheve. Klare retningslinjer som bidrar til forbedret fiskevelferd, må utarbeides.

Det er over flere år utviklet et sett med velferdsindikatorer gjennom forskningsaktivitet, og disse må få en sentral plass i det risikobaserte internkontrollsystemet.

Som et mulig virkemiddel vil regjeringen øke overtredelsesgebyr for overtredelser av dyrevelferdsloven. Sjømat Norge er skeptisk til dette forslaget. Vi forventer en god faglig utredning av sentrale forhold for bruk av overtredelsesgebyr, spesielt i kombinasjon med etablering av et prikksystem.

I meldingen er det foreslått å innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og i områder. Sjømat Norge er helt enig i at forebyggende tiltak mot lus er riktig vei for bedret fiskevelferd. Vi er imidlertid uenig i at det skal innføres som et krav i forbindelse med oppdatering av dyrevelferdsregelverket. Endringer i tiltak og metoder som gir uakseptabel påkjenning på akvatiske produksjonsdyr, må skje som følge av bedre risikohåndtering og internkontroll, slik regjeringen foreslår.

Dyrevelferdsmeldingen peker på utfordringer ved utvikling av ny teknologi og metoder som har helse- og velferdsmessige konsekvenser for akvatiske produksjonsdyr, og at det mangler sertifiseringsordning. Dette er et viktig område å få videre utredet, og Sjømat Norge har i dialog med Mattilsynet utformet forslag til hvordan dette kan gjøres. Det er viktig å skille mellom ulike faser i utvikling av ny teknologi og metoder, der en kontrollert utprøvingsfase med dokumentutvikling før kommersialisering bør ha andre krav enn større feltutprøvinger og videre oppfølging og videreutvikling for kontinuerlig forbedring. Dette vil blant annet bidra til å redusere antall forsøksdyr, bidra til en mer effektiv utvikling av ny teknologi og metoder, og sikre tilgang på relevant dokumentasjon.

Regjeringen foreslår innføring av krav til fiskevelferd ved godkjenning av servicefartøyer og andre mobile anlegg, krav til velferdskompetanse for slakterier og tilvirkingsanlegg, og krav om sertifisering eller godkjenning av bedøvelses- og avlivningsutstyr. Det mener vi er fornuftig, men at det må gjøres på solide faglige grunnlag i dialog med næringen slik at intensjoner oppnås effektivt.

Sjømatbedriftene

Å produsere mat i sjøen er utfordrende og verdikjeden er kompleks, og i de siste årene har eksempelvis høyere sjøtemperaturer medført enda flere utfordringer. Særlig var fjorårets sommer urovekkende, spesielt i nord, hvor sjøtemperaturene i hele Nord-Norge var rekordhøye.

Men selv om lusetallene var svært høye, kan vi se tilbake på et år med redusert dødelighet i oppdrettsnæringen fra året før. Dette tyder på at de tiltakene som næringen setter inn for å håndtere økt lusepress fungerer, at vaksinene fungerer, og at det er kompetente mennesker som står på hver dag, for å ta vare på dyrene sine.

For Sjømatbedriftene oppleves dyrevelferdsmeldingen som et steg i riktig retning for å bedre forholdene for dyrene i fiskeri- og havbruksnæringen. Det er positivt at meldingen peker på utvikling av god dyrevelferd i flere ledd av verdikjeden til oppdrettsnæringen. Videre er flere tiltak presentert på overordnet nivå så vi forventer at mer konkrete tiltak kommer i havbruksmeldingen.

Vi er glade for at regjeringen deler vårt syn på at; fokus på god fiskevelferd, en konkret målsetning om redusert dødelighet og økte, mer treffsikre konsekvenser for aktører som ikke opprettholder god fiskehelse og -velferd er viktig, for å sikre at Norge fortsatt er verdensledende når det gjelder bærekraftig matproduksjon.

Samtidig er det viktig å påpeke at dyrevelferden i norsk oppdrettsnæring er for dårlig og den gjennomsnittlige dødeligheten i næringen er for høy. Som en konsekvens av dette bruker næringen enorme ressurser for å utvikle nye produksjon- og driftsmetoder, kompetanseheving hos de som behandler fisken, og vaksiner for å styrke fiskens helse og velferd i hele livsløpet.

Sjømatbedriftene deler regjeringens målsetning om at dødeligheten skal ned mot 5 prosent. Det er likevel vanskelig å gi konkrete tilbakemeldinger om regjeringens forslag. De konkrete tiltakene som skal benyttes for å nå regjeringens mål, varsles å komme med havbruksmeldingen, som forutsettes at kommer før påske.

På overordnet nivå er det likevel viktig at det iverksettes konkrete tiltak med reelle insentiver til å produsere på en måte som styrker fiskens helse og velferd. Det er derfor det er viktig at vi får på plass en miljøfleksibilitetsordning som faktisk legger til rette for å flytte volum over i

lukkede merder, gode vilkår for utdanning og videreutdanning, samt at både Storting og regjering viser styrket innsats på forskning og utvikling, både på fôr og vaksiner.

Det er følgelig viktig at de konkrete tiltak som foreslås innført er teknologinøytrale og funksjonsbaserte, som legger til rette for at næringen selv finner de løsningene som gir best fiskehelse- og velferd på sine lokaliteter. Sjømatbedriftene vil på generelt grunnlag advare mot å legge opp til et detaljstyrende regelverk, som sjeldent fører med seg innovasjon, og vil medføre at Norge sakker akterut som verdensledende i bærekraftig matproduksjon.

Sjømatbedriftene ønsker å presisere at det ikke er et mål at all produksjon skal over i lukkede merder. Det utvikles stadig nye produksjons- og driftsmetoder og vaksiner som øker fiskens helse og velferd også i åpne tradisjonelle merder. Fremtidens oppdrettsnæring vil være et lappeteppe av teknologiske løsninger. At aktørene får anledning til å utvikle de teknologiske løsningene som gir best fiskehelse- og velferd for seg og sine lokaliteter er avgjørende for å sikre god dyrevelferd i oppdrettsnæringen i fremtiden.

Vi støtter regjeringens ambisjon om mer forskning og utvikling, og ber Stortinget følge opp dette arbeidet med å snu trenden hvor forskning og utvikling i mindre grad prioriteres. Sjømatbedriftene mener at dette bør reflekteres i revidert statsbudsjett for 2025, hvor det gis økt tilskudd til relevant forskning for å bedre dyrevelferden i sjømatnæringen.

Sjømatbedriftene mener samtidig at det er et økt potensiale for et styrket samarbeid mellom næringsaktører og myndighetene. Sjømatbedriftene har merket seg at det innen havindustrinæringen er etablert et samarbeidsforum, hvor formålet blant annet er kunnskapsdeling knyttet til regelutvikling og sikkerhetsstyring.

På den bakgrunn ber Sjømatbedriftene myndighetene, sammen med næringen legge til rette for økt samarbeid mellom næring og myndigheter og hvor hovedformålet er å dele kunnskap om årsaker til dødelighet, og andre tiltak som styrker fiskehelse- og velferd mellom aktører og myndigheter, aktører og aktører, samt mellom ulike myndighetsnivå.

Oppdatert og tilgjengelig kunnskap er en forutsetning for videre utvikling av kystnær oppdrett og vil kunne bedre sameksistens mellom næringsaktører, myndigheter og andre aktører som benytter havet vårt. Samtidig bidrar dette til å styrke forvaltningens planarbeid for havområdene.

På den bakgrunn ber Sjømatbedriftene myndighetene, sammen med næringen legge til rette for økt samarbeid mellom næring og myndigheter og hvor hovedformålet er å dele kunnskap om fiskehelse- og velferd mellom aktører og myndigheter, aktører og aktører, samt mellom

ulike myndighetsnivå. Et slikt samarbeid kan organiseres på samme måte som man har gjort innen havindustrinæringen som et samarbeidsforum.

Bedre fiskehelse og -velferd kommer bare som en følge av langsiktige og forutsigbare rammer for næringen, som legger til rette for mer forskning og utvikling, gjør det mer lønnsomt å drive godt enn ikke, god samhandling og kunnskapsdeling, samt tydelig ansvarsfordeling og samhandling mellom myndigheter og aktørene.

Norges Fiskarlag

Den 20. desember ble stortingsmeldingen om dyrevelferd lagt frem. Meld. St. 8 (2024–2025) setter fokus på viktigheten av dyrevelferd i ulike sektorer, inkludert fiskerinæringen. Norges Fiskarlag mener det er viktig at dyrevelferd ivaretas på beste vis, og er en forutsetning for å opprettholde høy produktkvalitet og bærekraft i næringen. Dette er også tydelig kommunisert fra oss gjennom flere innspill til meldingen underveis i utarbeidelsen.

Meldingen presenterer flere «*Regjeringen vil*» punkter som er relevante for fiskerinæringen. Disse vil vi kommentere, men først ønsker vi å påpeke relevante særegenheter for fiskerinæringen som har relevans i denne sammenhengen.

Fiskerinæringen er en fangstnæring. Det betyr blant annet at det er andre krav til avlivning av fangst i kommersielt fiskeri sammenlignet med slakterier for oppdrettsfisk.

Havressursloven er den sentrale loven for forvaltning og regulering av viltlevende marine ressurser. Den stiller krav om at all høsting og annen utnyttelse av viltlevende marine ressurser skal skje så skånsomt som mulig, og ivaretar dermed formålet til dyrevelferdsloven.

Nærmere bestemmelser om høsting av viltlevende marine ressurser er regulert i høstingsforskriften og i forskrifter om gjennomføringen av fiske. Regelverket gjelder hvordan fisket i sjøen i praksis skal utøves, men siden de har konsekvenser for dyrevelferd er de også hjemlet i dyrevelferdsloven. Høstingsforskriften gir blant annet regler om røkting av redskap, samt regler om rapportering og fjerning av tapte redskap for å forebygge spøkelsesfiske. Disse er blant annet begrunnet med hensynet til dyrevelferd.

Forståelsen for at fiskerinæringen er en fangstnæring ble kommunisert allerede ved høringen av, og i forarbeidene til dyrevelferdsloven (Ot. Prp nr. 15 2008-2009, Om lov om dyrevelferd). Her uttalte blant annet Fiskeridirektoratet og Havforskningsinstituttet at avlivningsmetoder for fiske måtte tilpasses fiske og fangst, slik at metodene blir praktisk gjennomførbare for de ulike redskapstypene. Videre ble det pekt på at avlivning på individnivå ikke kunne være normgivende for utøvelsen av tradisjonelt fiske. Departementet slo i sin vurdering fast at

«Det må være et mål at avliving kan skje med minst mulig stress og smerte for dyret, men det må tas hensyn til hva som er praktisk gjennomførbart. Når det gjelder avliving av villfanget fisk i stor skala, har departementet lagt til grunn at de fangst- og avlivingsmetoder

som er i alminnelig bruk blant næringsutøvere, ikke vil være i strid med loven slik den forstås i dag».

Dette et viktig prinsipp som særpreger fiskeriene som fangstnæring, som vi forutsetter at fortsatt forblir gjeldende.

Meldingen legger frem flere *«Regjeringen vil»* punkter som er relevante for fiskerinæringa. Under følger en kommentar til hver av disse.

– *Fremme kunnskap om at god dyrevelferd fremmer god produktkvalitet.*

Vi støtter regjeringens initiativ om å fremme kunnskap om at god dyrevelferd fremmer god produktkvalitet. En økt bevissthet om sammenhengen mellom dyrevelferd og produktkvalitet kan forbedre praksisene i næringen og sikre at norske sjømatprodukter opprettholder sin høye standard.

– *Arbeide for å minske den samlede belastningen på fisk i forbindelse med fangst.*

Å kontinuerlig jobbe for å minske den samlede belastningen på fisk i forbindelse med fangst er noe Norges Fiskarlag har fokus på, og støtter. Samtidig er det viktig å huske at fiskerinæringen er en fangstnæring, og avlivning av villfanget fisk vil ikke kunne gjennomføres etter samme prosedyre som eksempelvis avlivning av oppdrettslaks i et strømlinjeformet slakteri. Det vil heller ikke være mulig å gjennomføre en fangstoperasjon med fangster på flere tonn dersom en skal gjøre det etter de samme kravene til skånsom avlivning som når dyr fanges enkeltvis. Dyrevelferd knyttet til fangstoperasjonen av villfisk kan være utfordrende, og derfor er det viktig at fangstoperasjonene gjennomføres på en skånsom og effektiv måte. Videre må det tas med i betraktningen at fiskeri er en kilde til bærekraftig, kortreist og klimavennlig mat. I det videre arbeidet med dette mener vi derfor at det er avgjørende at dette legges til grunn i vurderingene, og at tiltak som foreslås må sees i sammenheng med en kost-nytte-vurdering i næringa og for samfunnet.

– *Tilrettelegge for forskning og utvikling av kommersielt anvendbare fangst- og avlivingsmetoder som er skånsomme for dyrene.*

Norges Fiskarlag mener det vil være mulig å se nærmere på dagens fangst- og avlivningsmetoder for å vurdere forbedringer som gjør de mer skånsomme. Det er allerede flere pågående forskningsprosjekter som ser på slike problemstillinger, blant annet prosjekter som er finansiert av FHF (Fiskeri- og havbruksnæringens forskningsfinansiering).

Norges Fiskarlag er alltid positiv til innhenting av mer kunnskap, det gjelder også i dette tilfellet, men vi ønsker å påpeke at for å gjøre forskningen og utviklingen så relevant som mulig bør næringen involveres.

-Arbeide for utvikling av fiskeredskaper i biologisk nedbrytbare materialer.

Forskning og utvikling av biologisk nedbrytbare fiskeredskaper er allerede pågående gjennom SFIen Dsolve, som er et senter for forskningsdrevet innovasjon ledet av UiT. Forskningen er godt i gang, og skal pågå til 2028. Målet er at forskningen skal bidra til industriell oppskalering av løsninger med biologisk nedbrytbare materialer og at redskapene blir produsert og kommer i handelen.

Norges Fiskarlag støtter initiativer som fortsetter arbeidet for utvikling av fiskeredskaper i biologisk nedbrytbare materialer. Å gå fra å bruke plastmaterialer til biologisk nedbrytbare materialer i fiskeredskaper er et ambisiøst mål, og erfaringer fra Dsolve så langt har vært at det et mange skjær i sjøen og utfordringer som må løses før en har gode fullverdige alternativer til plast på markedet. Norges Fiskarlag mener at en økt satsing på dette feltet kan bidra til å akselerere forskningen og utviklingen, og det er derfor gledelig å se at det rettes fokus på denne problematikken. I tillegg må det naturligvis også fortsatt settes fokus på å redusere redskapstap for å forebygge spøkelsesfiske.

– Innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå.

Vi støtter regjeringens krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå. Det er imidlertid viktig å samtidig håndtere miljø- og velferdsproblemene som følger med bruken av kjemiske avlusningsmidler, som igjen ser ut til å være økende. Det er dokumentert at viltlevende krepsdyrarter, som krill, reke, hummer og raudåte kan dø av konsentrasjoner på mindre enn en promille av det som brukes i behandlingene. Siden det her ikke er enkeltindivider som behandles, men hele merdvolumet, så slippes det ut svært mye mer virkestoff enn i annen behandling. Dette fører ikke kun til direkte dødelighet, men også til såkalte “subletale effekter” mange kilometer unna anleggene, noe som også kan være en problemstilling i forhold til dyrevelferd. Problemstillingen er etter Fiskarlagets syn undervurdert, ikke minst i det såkalte «trafikklyssystemet», som regulerer veksten i oppdrettsvolumet. Dette regelverket vektlegger i realiteten kun hensynet til vill laksefisk og mengden lus i merdene. Paradoksalt nok kan økt bruk og utslipp av kjemiske legemidler mot lakselus derfor gi «grønt trafikklys», og dermed også økte muligheter for vekst.

– *At særlige sårbare arter av rensefisk bør fases ut.*

Bruken av villfanget rensefisk er fortsatt utbredt og et viktig fiskeri for mange fiskere, særlig på Vestlandet. Som meldingen beskriver er det stor variasjon i overlevelse for de ulike artene det fiskes på, og meldingen foreslår at særlige sårbare arter av rensefisk bør fases ut. Det er fortsatt mange kunnskapshull når det kommer til konsekvenser av leppefisket, og dyrevelferd i merd. Vi oppfordrer derfor om at sårbarhetsvurderingen som foreslås gjennomført også ser på slike aspekter.

Utover «*Regjeringen vil*» punktene er det også andre tema som tas opp i meldingen som vi ønsker å kommentere på.

Levendelagring

I meldingen slås det fast at det Inntil videre ikke er noe direkte krav om bedøvelse før avliving og slakting av mellomlagret villfisk. Det vises også til at EØS-regelverk legger opp til at levendelagret fisk, og fisk fra fangstbasert akvakultur, skal bedøves før avliving på samme måte som fisk i tradisjonelt oppdrett. Meldingen foreslår på det grunnlaget å endre regelverket, slik at levendelagret fisk skal få samme krav til bedøvelse og avliving som oppdrettsfisk. Norges Fiskarlag ønsker å påpeke at levendelagret villfisk avlives på helt andre måter enn slakt av oppdrettsfisk. Vi mener derfor det ikke er praktisk mulig å stille samme krav til bedøvelse og avlivning som for oppdrettsfisk, og at en slik regelendring ikke vil la seg gjennomføre i praksis. Vi legger også til grunn at låssatt fisk ikke vil omfattes.

Bifangst av sjøpattedyr

Bifangst av sjøpattedyr er høyst uønsket, og noe fiskerne forsøker å unngå. For å forsøke å redusere bifangsten av nise har det siden 2021 vært påbudt å bruke akustiske pingere på garn i Vestfjorden. For fiskerne i området har dette medført betydelig merarbeid og utgifter i form av innkjøp av akustiske pingere og montering. Utenlandske studier har vist at pingere kan være en effektiv metode for å unngå bifangst av sjøpattedyr. Evalueringen av ordningen i Vestfjorden har til nå vist sprikende resultater, hvor første evaluering viste god effekt, mens undersøkelser fra sesongen 2024 ikke viser like god effekt. Norges Fiskarlag er enig i at det er viktig å jobbe for at all bifangst reduseres så mye som mulig. Vi mener derfor at erfaringene fra bruk av pingere i Vestfjorden må evalueres grundigere enn det som er gjort til nå for å sikre at dette faktisk er det best egnede tiltaket mot bifangst av sjøpattedyr og samtidig sikre at dette ikke blir en byrde for fiskerne gjennom utgifter og vedlikehold.

Elektrobedøvelse

Meldingen slår fast at det er behov for mer kunnskap om elektrobedøvelse, som pr i dag stort sett brukes i trålflåten. Primært er dette tatt i bruk for å immobilisere individene for å forenkle håndteringen og sikkerheten ved håndtering og bløgging, men dersom dette også bidrar til bedre dyrevelferd er det meget positivt. Så vidt vi kjenner til er det allerede gjennomført noen FoU-prosjekter på dette, men her er det fortsatt kunnskapshull og Norges Fiskarlag støtter forslaget om å se nærmere på elektrobedøvelse som tiltak for å øke dyrevelferden.

Økonomi

For å oppnå de ambisiøse målene som er satt i meldingen, er det nødvendig at næringen og myndighetene samarbeider godt om kunnskapsinnhenting og gode virkemidler, og at det settes av tilstrekkelige ressurser til dette. Vi oppfordrer regjeringen til å øke bevilgningene til tiltak som fremmer dyrevelferd i fiskerinæringen, inkludert utvikling av nye teknologier og metoder.

Vi ser frem til å samarbeide med regjeringen og andre relevante aktører for å sikre at disse målene blir nådd, og at norsk fiskerinæring kan fortsette å være en ledende aktør innen bærekraftig og dyrevennlig fiske.

Mowi ASA

Mowi viser til Sjømat Norge sitt innspill til Dyrevelferdsmeldingen (Meld. St. 8, 2024-2025), og støtter dette fullt ut. Vi ønsker likevel å komme med noen presiseringer.

Havbruksnæringen er svært viktig for verdiskaping og sysselsetting i Distrikts-Norge, og bidrar sentralt til at vi som nasjon kan nå våre bærekraftmål gjennom produksjon av klimavennlig og bærekraftig mat. For å sikre videre bærekraftig vekst i havbruksnæringen og enda større verdiskaping langs kysten, er vi avhengig av forutsigbare og gode rammevilkår.

Nullvisjon for dødelighet

Mowi mener det bør settes en nullvisjon for dødelighet i alt dyrehold. Det finnes ikke noe faglig eller etisk grunnlag for å definere hva akseptabel dødelighet i dyrehold og produksjon er i dag. Særlig gjelder dette for havbruk der biologi, antall avkom og miljø dyrene lever i er svært forskjellig fra landdyr. Vi støtter likevel regjeringens syn i at man må definere et mål, men mener dette må være en nullvisjon for alt dyrehold og ikke begrenses til et tallfestet mål for en enkelt art.

Dødeligheten i havbruksnæringen har vært stabil over tid, og tall fra Fiskeridirektoratet viser at den gikk ned i 2024 selv om de geografiske forskjellene er store. Likevel er det ingen tvil om at dødeligheten må ned, både innen havbruk og annet dyrehold. Hver enkelt aktør må jobbe målrettet for å øke overlevelsen og bedre dyrevelferden, både innen havbruk og landbruk.

Gode og forutsigbare rammevilkår

For å lykkes i arbeidet med å øke overlevelsen og bedre dyrevelferden kreves det innovasjon og utvikling, som igjen krever gode rammevilkår for å realiseres. Innovasjonstakten i havbruksnæringen er stor og aktørene i investerer tungt i ny kunnskap og nye teknologiske løsninger som vil bedre fiskens velferd og øke overlevelsen. For at dette skal lykkes må rammevilkårene legge til rette for nødvendige investeringer og ha tålmodighet til å la dem virke.

Holmøy Havbruk AS

Holmøy Havbruk -høringsinnspill til Meld. St. 8 (2024-2025) Dyrevelferd

Om Holmøy

Holmøy har gjennom stadig nyskaping og utvikling blitt et betydelig sjømatkonsern. Vi er stolte av å være en del av Norges tradisjonsrike fiskeri- og havbruksnæring.
Gjennom fire moderne fiskefartøy og havbrukstillatelser, slakteri og videreforedling sørger ca. 420 ansatte for at det produseres 225 millioner måltider hvert år, totalt produserer vi 45 000 tonn med sjømat.
Verden trenger mer ren, sunn og klimavennlig mat. Det er vårt oppdrag og fisk er vår lidenskap!

Med stort engasjement, strategisk tenking og solid faglig bakgrunn, bidrar alle våre medarbeidere i utviklingen av konsernets hovedoppdrag: ren, sunn og klimavennlig mat.

Dyrevelferd

Det er lite konsensus i forskningen eller i samfunnet ellers om hva god dyrevelferd innebærer for ulike dyr. Oppfatningene er også i stadig endring.

Dyrevelferdsloven beskytter alle virveldyr, også fisk. Norsk og europeisk regelverk og forvaltning av dyrevelferd baserer seg ofte på en forståelse av dyrevelferd som bygger på de internasjonalt og nærmest universelt aksepterte «fem friheter». Holmøy bygger sin forståelse av god dyrevelferd på disse samme prinsippene;

- Frihet fra sult, tørste og feilernæring – ved at dyra har fri tilgang på friskt vann og en diett som opprettholder god helse og trivsel.
- Frihet fra fysisk ubehag – ved at dyra holdes i egnet levemiljø.
- Frihet fra smerte, sjukdom og skade – ved forebygging, rask diagnostisering og tiltak.
- Frihet til å utøve normal atferd – ved at dyra får nok plass i egnede driftssystemer.
- Frihet fra frykt og stress – ved at dyra holdes og behandles på en slik måte at de unngår vedvarende frykt og stress.

Holmøy sine produksjonsdyr skal behandles godt og beskyttes mot unødige påkjenninger og belastninger.

Regjeringens forslag

Holmøy er enig i at dødeligheten innen havbruk er for høy. Samtidig vil vi påpeke at dagens tillatelsessystem gjør at valg som er riktig rent dyrevelferdsmessig, gir økonomiske tap og setter økonomi og dyrevelferd opp mot hverandre uten at det er nødvendig. I stedet for regjeringens hang til pisk, er det mulig å løse utfordringer rundt lusebehandling på svak fisk på måter som kan gi vel så gode resultater. Vi mener mye av løsningen ligger i innføring av såkalt rullerende MTB, som vi vil gå nærmere inn på i eget avsnitt.

Vi merket oss også at landbruksministeren i sin fremleggelse av Meld. St. 8 (2024-2025) Dyrevelferd poengterte at dyrevelferd var viktig, men at man for landbruket måtte vokte seg for å ikke lage så strenge krav at det gikk utover konkurransekraften. Det er viktig at denne tankegangen også omfatter havbruk, som i motsetning til landbruket, som er skjermet av importvernet, er utsatt for internasjonal konkurranse.

For Holmøy er god dyrevelferd en forutsetning for driften vår og dessuten en forutsetning for lønnsom drift, men det forutsetter at rammeverket er hensiktsmessig utformet og gir riktige insentiver.

I dyrevelferdsmeldingen foreslår regjeringen en rekke tiltak knyttet til havbruk for ulike deler av verdikjeden som vi kommenterer under.

Mål for dødelighet

Regjeringen konkluderer med at den ikke ønsker å innføre en øvre grense for uakseptabel dødelighet, men vil heller stille klare krav til kontinuerlig forbedring for å nå en målsetting om 5 prosent.

Den største indirekte årsaken til dødelighet er, som påpekt i dyrevelferdsmeldingen, behandling mot lakselus. Det vi mener er det viktigste tiltaket for å forhindre avlusing av svak fisk er rullerende MTB, se utfyllende informasjon under.

Det benyttes ulike standarder for å beregne fiskedødelighet, blant annet GSI-metoden og VI-metoden. Vi ønsker oss en standardisert metode som fagmiljøene og bransjen kan enes om.

Vi merker oss at regjeringen ikke setter opp noen målsetting for dødelighet innen landbasert dyrehold. I dag eksisterer det heller ingen standardisert måte å beregne dødelighet på tvers av arter. Skal vi ha en meningsfull debatt om dyrevelferd og dødelighetsgrenser burde det utformes en standardisert og sammenlignbar beregningsmetode. Det ville også gjort det lettere å identifisere hvor dyrevelferden er god og hvor den burde bli bedre.

Ulike arter har fra naturens side ulike forutsetninger for å overleve i ulike livsstadier. Måling av dødelighet på dagbasis, vil gi rom for å bruke sammenlignbar metodikk. Vi foreslår at det utvikles et sett kriterier for ulike arter og at det brukes mål for daglig dødelighet for de ulike artene og for ulike livsstadier for de ulike artene. Dette vil gjøre det mulig å ta inn kompleksiteten rundt dødelighet i matproduksjon og det kan settes mål på et mer nyansert nivå enn fem prosent.

Vi ser at slike sammenligninger medfører visse utfordringer, men savner likevel en noe mer utførlig vurdering.

Metoder og utstyr

Når det gjelder *Metoder og utstyr* foreslår regjeringen følgende:

- *Utrede hvordan en sertifisering og eventuelt godkjenning for ny teknologi og metoder som har helse- og velferdsmessige konsekvenser for akvakulturorganismer, kan gjennomføres.*

- *At data fra utprøving av ny teknologi og metoder som er av velferdsmessig betydning for akvakulturorganismer, kan deles.*

- *Ikke tillate bruk av triploid fisk i matfiskproduksjon.*

Holmøy har systematisk jobbet med å implementere ny teknologi og drevet forbedringsarbeid over lang tid. Dette arbeidet har gitt gode resultater. Vi frykter at sertifisering og eventuelt godkjenning for ny teknologi og metoder som har helse- og velferdsmessige konsekvenser for akvakulturorganismer kan føre til brems i utviklings- og forbedringsarbeidet dersom det blir etablert en ny myndighet med tilhørende pålegg om sertifisering. Vi frykter også at en eventuell slik ordning kan føre til mer byråkrati. Det er stor grunn til å tro at overordnede insentiver der verdien av et fiskeliv økes, vil være en langt mer effektiv strategi.

Kunnskapsdeling som fremmer fiskevelferd er vi svært positive til, og vi mener dyrevelferd er en forutsetning for sunn og lønnsom drift, men at noen av dagens reguleringer gir gale insentiver, som begrensningen i mulighetene til å utnytte tillatelsene. Derfor foreslår vi innføring av rullerende MTB som gir fleksibilitet til å spre tilveksten utover en lengre periode og unngå perioder med stor lusefare.

Holmøy støtter forbud mot bruk av triploid fisk i matproduksjon inntil det er mulig å ivareta dyrevelferden på en god måte.

Transport, servicefartøy og slakting av fisk

Når det gjelder *Transport, servicefartøy og slakting av fisk* foreslår regjeringen følgende:

- *Innføre krav til fiskevelferd ved godkjenning av servicefartøyer eller andre mobile anlegg der akvakulturdyr behandles og håndteres.*
- *Tydeliggjøre krav til velferdskompetanse for slakterier og tilvirkingsanlegg.*
- *Vurdere å innføre krav om sertifisering eller godkjenning av bedøvelses- og avlivingsutstyr.*

Holmøy sin geografiske struktur av lokaliteter, slakteri, settefiskanlegg samt kapasiteter på brønnbåt er avgjørende for den transporttiden vi kan oppnå. Normal transporttid mellom Holmøys sine landbaserte settefiskanlegg og sjølokaliteter er fra 2 til 30 timer (gjelder liten fisk som transporteres fra settefiskanlegg til sjølokalitet). Normal transporttid mellom Holmøys sine sjølokaliteter og slakteri (stor slaktefisk) er fra 1 til 20 timer.

Skånsom håndtering av slaktefisk er avgjørende både for god dyrevelferd og produktkvalitet. All avliving av fisk i Holmøy-systemet gjennomføres kun etter bedøving. All fisk som skal slaktes bedøves ved hjelp av elektrisitet før avliving. Holmøy gjennomfører avliving i forbindelse med slakting ved automatisk kutting av gjellebue etter bedøving.

Holmøy sørger for at fiskevelferden ivaretas på servicefartøy og mobile anlegg, men er usikre på om et stempel med godkjenning fra det offentlige er veien å gå. Vi mener det er bedre med god dokumentasjon av at dyrevelferden ivaretas og kontroll av en uavhengig instans er en bedre løsning.

Regjeringen skriver at *«[det i] dag er mangler i kvaliteten på dokumentasjonen for bedøvelses- og avlivingsmetoder for mange arter i oppdrett. Den dokumentasjonen som foreligger, er hovedsakelig utført på laks. På lik linje med andre metoder og utstyr som brukes i oppdrett har det vist seg å være vanskelig å følge opp slike mangler. Dette betyr at det ikke er sikkerhet for at metoder og utstyr til bedøvelse og avliving fungerer forsvarlig for alle arter og størrelsesgrupper som det brukes på.»*

Holmøy mener dagens krav til velferdskompetanse for slakterier og tilvirkingsanlegg kan tydeliggjøres. Det vil gjøre reglene lettere å etterleve og kontrollen mer forutsigbar.

Holmøy mener det kan settes teknologinøytrale krav til bedøvelses- og avlivingsutstyr, men frykter at godkjennings- eller sertifiseringsordninger kan bety økt byråkrati, og vil derfor fraråde det.

Regulatoriske rammer, risikobasert tilsyn og intern kontroll

Når det gjelder *Regulatoriske rammer, risikobasert tilsyn og intern kontroll* foreslår regjeringen følgende:

- *Tilpasse næringens rapporteringskrav for å sikre at Mattilsynet og Fiskeridirektoratet har et tilstrekkelig datagrunnlag for å foreta risiko basert tilsyn.*

- *Stille tydelige krav til risikostyring og intern kontroll i havbruksnæringen.*

Først og fremst mener Holmøy det er viktig å redusere og forenkle både byråkratiet og rapporteringen for havbruk. I dag må havbruksnæringen forholde seg til seks departementer, ni sektorlover, tre forvaltningsnivåer og 23 tilsynsorganer med delvis med motstridende interesser.

Dette forsinker og fordyrer beslutningsprosesser som kan gi vekst og mer bærekraftig drift. På lovsiden reguleres vi av akvakultur-, mat, dyrevelferds-, forurensings-, havne- og farvanns-, vannressurs-, arbeidsmiljø, naturmangfolds og plan- og bygningsloven, med tilhørende forskrifter og ulike ansvarlige myndigheter som forvalter ulike deler av regelverket. Det bør være rom for samordning og forenkling som kan legge til rette for å øke vår verdiskaping.

Ett ansvarlig direktorat og ett nasjonalt tilsyn etter modell fra oljebransjen mener vi bør være målet. Ellers mener vi tydelige regler er en fordel. Krav som stilles må være rimelige, ikke medføre for store kostnader og stå i forhold til nytte.

Holmøys planer for biosikkerhet, bruk av autorisert fiskehelsepersonell, samt daglig oppfølging og overvåking av eget kompetent personell er vesentlige forutsetninger for å ivareta god helsestatus hos fisken og oppdage endringer tidlig.

Holmøy har en risikobasert tilnærming til screening for sykdom i alle deler av fiskens livssyklus. I tillegg observeres og overvåkes fisken av kompetent personell både på lokalitet og via undervannskamera i sjø. Samtlige av Holmøy sine sjølokaliteter er utstyrt med undervannskamera og blir overvåket daglig av eget personell fra vårt Tilvekstsenter på Holmen i Sortland kommune.

Lakselus

Når det gjelder *Lakselus* foreslår regjeringen følgende:

- *Innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå.*

Regjeringen skriver om lakselus: «*Forebygging av lusepåslag bør begynne allerede med valg av strategi ved utsett av fisk. Dette inne bærer at fisken er frisk og at den settes ut under betingelser og temperaturer som legger til rette for god helse.*» Regjeringen skriver også at «[d]et viktigste forebyggende tiltaket mot lusesmitte vil være å skille laksen fra lakselusen.»

Det er vi enige i. Vi ser en teknologisk utvikling som går svært raskt, og et mangfold av metoder for å kontrollere lakselus på en velferdsmessig forsvarlig måte. Det er etter vår mening lite fornuftig å låse seg for sterkt til en teknologi alene. Det viktigste, slik vi ser det for å bedre fiskevelferd, er at fisk som er sårbar ikke avluses. Det må settes tydelige avbruddskriterier for når fisk ikke bør avluses mer. Vi mener også at mest effektive og enkleste tiltaket, som også forsvarer kost/nytte, er å innføre et system med rullerende MTB. Vi utdyper i det følgende:

Rullerende MTB

Maksimal Tillatt Biomasse (MTB) er en grense for hvor mange tonn fisk hver oppdretter kan ha i sjøen, og som fastsettes av myndighetene. Grensen er helt fast gjennom året uten noen hensyn til at naturgitte forhold varierer sterkt med årstidene.

Holmøy mener en fleksibel rullerende MTB vil ha langt flere fordeler enn dagens ordning. Rullerende MTB baserer seg på en gjennomsnittsberegning av MTB-grensen for de siste 12 månedene. Dermed kan en oppdretter som har hatt mindre fisk i sjøen i en periode i løpet av de siste 12 måneder, ha mer fisk i sjøen i en senere periode, forutsatt at gjennomsnittet for de 12 siste månedene ikke overskrider MTB-grensen.

Å endre dagens MTB-innretning, hvor det til enhver tid er mest økonomisk gunstig å ligge så nært opp mot MTB-taket som mulig, vil gjøre det mulig å ta valg basert på fiskevelferd uten at det det gir økonomiske konsekvenser. Et eksempel er at det vil være enklere å iverksette utslakting av fisk og havne langt under MTB-grensen, fremfor å sette i gang avlusing på sårbar fisk, dersom det er mulig å ta igjen den tapte produksjonen på et senere tidspunkt.

All vår produksjon befinner seg i Nordland og Troms -PO9, PO10 og PO11. Kalde og mørke vintre påvirker fiskens vekst og fører til en skjev produksjonsprofil med store volum- og prisforskjeller gjennom året. Det får dramatiske konsekvenser for sysselsettingen, og vi kan være nødt til å permittere ansatte i vinterhalvåret. For at vi skal fortsette å være en trygg arbeidsplass og langsiktig matprodusent er det nødvendig med større fleksibilitet. Vi ønsker å øke produksjonen i perioder der biologien og miljøforhold tillater det, og å ta ned produksjonen når villaksen vandrer ut om våren. Det gir mulighet til jevnere produksjon, økt verdiskapning og redusert miljømessig belastning i sårbare perioder, og dermed større økonomiske ringvirkninger.

Rensefisk

Når det gjelder *Rensefisk* foreslår regjeringen følgende:

- *Sikre at aktører som bruker rensefisk, kan dokumentere at rensefisken behandles godt og beskyttes mot unødige påkjenninger og belastninger.*
- *Sikre varig og planmessig bedring av velferden til rensefisk i oppdrett.*
- *At særlige sårbare arter av rensefisk bør fases ut.*

Dyrevelferd kommer først. Holmøy har aldri benyttet rensefisk i produksjon noen gang. Holmøy har så langt vurdert at det ikke har vært noen god metodikk for å ivareta dyrevelferden i tilstrekkelig grad og dermed valgt å avvente videre utvikling i teknologi og kunnskap før vi eventuelt tar i bruk rensefisk i kommersiell skala.

Holmøy støtter regjeringens forslag.

Holmøys' anbefalinger

Holmøy vil fremheve følgende anbefalinger:

- Rullerende MTB bør innføres så fort som mulig.
- Det bør innføres en standardisert metode for beregning av dødelighet innen havbruk og landbruk, som fagmiljøene og bransjen kan enes om.

Med vennlig hilsen
Holmøy Havbruk AS

Roger Simonsen

Nordlaks

Nordlaks er en ledende, lokaleid bedrift og den 11. største produsenten av laks i verden. I Nordland og Troms drifter vi stamfiskanlegg, landbasert smoltproduksjon, tradisjonell og eksponert oppdrett. Vi har slakteanlegg, filetproduksjon, salg og distribusjon. Vi leverer fersk hel laks, fryst hel laks, og filetprodukter til mer enn 40 land verden over.

Nordlaks skaper arbeidsplasser, næringsliv og livskraftige samfunn i Nord-Norge. I dag sysselsetter vi over 800 ansatte. Det gjør oss til en av regionens største arbeidsgivere. I 2023 (indeks Nordland) ble det skapt 500 nye arbeidsplasser i Nordland fylke. Nordlaks sto direkte og indirekte for nærmere 200 av disse. Vi kjøper varer fra mer enn 1500 leverandører og vi investerte 450 millioner kroner i 2023. Gjennom Havbruksfondet bidro vi i 2024 med ca. 193 mill. kroner til kommuner langs kysten.

I Nordlaks har vi systematisk jobbet med å innføre ny teknologi og drive forbedringsarbeid over lang tid. Dette arbeidet har gitt gode resultater. De siste fem årene har vi hatt en gjennomsnittlig dødelighet på ca. 5 prosent (GSI-metode). Det er på linje med kjøttproduksjon i landbruket. Vi ønsker å forme også fremtidens fiskeoppdrett. Havfarmen Jostein Albert er blant de fremste prosjektene i verden for å utvikle matproduksjon til havs. Den ligger om lag fem kilometer fra land og er verdens største oppdrettsanlegg av sitt slag. Vårt neste store utviklingsprosjekt er Hydra. I løpet av 2025 skal den semilukkede produksjonstanken være på plass i Hadsel kommune. Prosjektet gir oss en unik kompetanse på design og drift også av halvlukkede løsninger, med fordeler både når det gjelder rømnings- og biosikkerhet.

Nordlaks vil fortsette å bidra til en bærekraftig og ansvarlig havbruksnæring. Vår oppgave er å produsere trygg og sunn mat hele året. Vi skal ta hensyn til omgivelsene vi opererer i, ha gode forhold for matfisken vi før opp, ha trygge og meningsfulle arbeidsplasser og stabile leveranser av råvarer.

Dyrevelferd

Det er lite konsensus i forskningen eller i samfunnet ellers om hva god dyrevelferd innebærer for ulike dyr. Oppfatningene er også i stadig endring.

Dyrevelferdsloven beskytter alle virveldyr, også fisk. Norsk og europeisk regelverk og forvaltning av dyrevelferd baserer seg ofte på en forståelse av dyrevelferd som bygger på de

internasjonalt og nærmest universelt aksepterte «fem friheter». Nordlaks bygger sin forståelse av god dyrevelferd på disse samme prinsippene;

- Frihet fra sult, tørste og feilernæring – ved at dyra har fri tilgang på friskt vann og en diett som opprettholder god helse og trivsel.
- Frihet fra fysisk ubehag – ved at dyra holdes i egnet levemiljø.
- Frihet fra smerte, sjukdom og skade – ved forebygging, rask diagnostisering og tiltak.
- Frihet til å utøve normal atferd – ved at dyra får nok plass i egnede driftssystemer.
- Frihet fra frykt og stress – ved at dyra holdes og behandles på en slik måte at de unngår vedvarende frykt og stress.

Nordlaks sine produksjonsdyr skal behandles godt og beskyttes mot unødige påkjenninger og belastninger.

Regjeringens forslag

Nordlaks er enig i at dødeligheten innen havbruk er for høy. Samtidig vil vi påpeke at dagens tillatelsessystem gjør at valg som er riktig rent dyrevelferdsmessig, gir økonomiske tap og setter økonomi og dyrevelferd opp mot hverandre uten at det er nødvendig. I stedet for regjeringens hang til pisk, er det mulig å løse utfordringer rundt lusebehandling på svak fisk på måter som kan gi vel så gode resultater. Vi mener mye av løsningen ligger i innføring av såkalt rullerende MTB, som vi vil gå nærmere inn på i eget avsnitt.

Vi merket oss også at landbruksministeren i sin fremleggelse av Meld. St. 8 (2024-2025) Dyrevelferd poengterte at dyrevelferd var viktig, men at man for landbruket måtte vokte seg for å ikke lage så strenge krav at det gikk utover konkurransekraften. Det er viktig at denne tankegangen også omfatter havbruk, som i motsetning til landbruket, som er skjermet av importvernet, er utsatt for internasjonal konkurranse.

For Nordlaks er god dyrevelferd en forutsetning for driften vår og dessuten en forutsetning for lønnsom drift, men det forutsetter at rammeverket er hensiktsmessig utformet og gir riktige insentiver.

I dyrevelferdsmeldingen foreslår regjeringen en rekke tiltak knyttet til havbruk for ulike deler av verdikjeden som vi kommenterer under.

Mål for dødelighet

Regjeringen konkluderer med at den ikke ønsker å innføre en øvre grense for uakseptabel dødelighet, men vil heller stille klare krav til kontinuerlig forbedring for å nå en målsetting om 5 prosent.

Nordlaks har en gjennomsnittlig dødelighet på ca. 5 prosent ifølge GSI-metoden, og vi jobber kontinuerlig med å bli enda bedre. Vi har et eget fiskehelseteam med veterinærer og fiskehelsebiologer som sikrer at dyrevelferden ivaretas i alle våre operasjoner.

Den største indirekte årsaken til dødelighet er, som påpekt i dyrevelferdsmeldingen, behandling mot lakselus. Det vi mener er det viktigste tiltaket for å forhindre avlusing av svak fisk er rullerende MTB, se utfyllende informasjon under.

Det benyttes ulike standarder for å beregne fiskedødelighet, blant annet GSI-metoden og VI-metoden. Vi ønsker oss en standardisert metode som fagmiljøene og bransjen kan enes om.

Vi merker oss at regjeringen ikke setter opp noen målsetting for dødelighet innen landbasert dyrehold. I dag eksisterer det heller ingen standardisert måte å beregne dødelighet på tvers av arter. Skal vi ha en meningsfull debatt om dyrevelferd og dødelighetsgrenser burde det utformes en standardisert og sammenlignbar beregningsmetode. Det ville også gjort det lettere å identifisere hvor dyrevelferden er god og hvor den burde bli bedre.

Ulike arter har fra naturens side ulike forutsetninger for å overleve i ulike livsstadier. Måling av dødelighet på dagbasis, vil gi rom for å bruke sammenlignbar metodikk. Vi foreslår at det utvikles et sett for kriterier for ulike arter og at det brukes mål for daglig dødelighet for de ulike artene og for ulike livsstadier for de ulike artene. Dette vil gjøre det mulig å ta inn kompleksiteten rundt dødelighet i matproduksjon og det kan settes mål på et mer nyansert nivå enn fem prosent.

Vi ser at slike sammenligninger medfører visse utfordringer, men savner likevel en noe mer utførlig vurdering.

Nordlaks støtter regjeringens konklusjon om ikke å innføre grenser for dødelighet, men mener at det bør fastsettes en universell metodikk for dødelighetsberegninger for alt husdyrhold.

Metoder og utstyr

Når det gjelder *Metoder og utstyr* foreslår regjeringen følgende:

- *Utrede hvordan en sertifisering og eventuelt godkjenning for ny teknologi og metoder som har helse- og velferdsmessige konsekvenser for akvakulturorganismer, kan gjennomføres.*

- *At data fra utprøving av ny teknologi og metoder som er av velferdsmessig betydning for akvakulturorganismer, kan deles.*

- *Ikke tillate bruk av triploid fisk i matfiskproduksjon.*

Som nevnt innledningsvis har vi i Nordlaks systematisk jobbet med å innføre ny teknologi og drive forbedringsarbeid over lang tid. Dette arbeidet har gitt gode resultater. Vi frykter at sertifisering og eventuelt godkjenning for ny teknologi og metoder som har helse- og velferdsmessige konsekvenser for akvakulturorganismer kan føre til brems i utviklings- og forbedringsarbeidet dersom det blir etablert en ny myndighet med tilhørende pålegg om sertifisering. Vi frykter også at en eventuell slik ordning kan føre til mer byråkrati. Det er stor grunn til å tro at overordnede insentiver der verdien av et fiskeliv økes, vil være en langt mer effektiv strategi.

Kunnskapsdeling som fremmer fiskevelferd er vi svært positive til, og vi mener dyrevelferd er en forutsetning for sunn og lønnsom drift, men at noen av dagens reguleringer gir gale insentiver, som begrensningen i mulighetene til å utnytte tillatelsene. Derfor foreslår vi innføring av rullerende MTB som gir fleksibilitet til å spre tilveksten utover en lengre periode og unngå perioder med stor lusefare.

Nordlaks støtter forbud mot bruk av triploid fisk i matproduksjon inntil det er mulig å ivareta dyrevelferden på en god måte. Vi har allerede vurdert at vi ikke har nødvendige forutsetninger for å ivareta dyrevelferden til triploid fisk i tilstrekkelig grad og dermed valgt å avvente videre utvikling i teknologi og kunnskap.

Transport, servicefartøy og slakting av fisk

Når det gjelder *Transport, servicefartøy og slakting av fisk* foreslår regjeringen følgende:

- *Innføre krav til fiskevelferd ved godkjenning av servicefartøyer eller andre mobile anlegg der akvakulturdyr behandles og håndteres.*

- *Tydeliggjøre krav til velferdskompetanse for slakterier og tilvirkingsanlegg.*

- *Vurdere å innføre krav om sertifisering eller godkjenning av bedøvelses- og avlivingsutstyr.*

Nordlaks sin geografiske struktur av lokaliteter, slakteri, settefiskanlegg samt kapasiteter på brønnbåt er avgjørende for den transporttiden vi kan oppnå. Normal transporttid mellom Nordlaks sine landbaserte settefiskanlegg og sjølokaliteter er fra 4 til 18 timer (gjelder liten fisk som transporteres fra settefiskanlegg til sjølokalitet). Normal transporttid mellom Nordlaks sine sjølokaliteter og slakteri (stor slaktefisk) er fra 1 til 11 timer.

Skånsom håndtering av slaktefisk er avgjørende både for god dyrevelferd og produktkvalitet. All avliving av fisk i Nordlaks-systemet gjennomføres kun etter bedøving. All fisk som skal slaktes bedøves ved hjelp av elektrisitet før avliving. Nordlaks gjennomfører avliving i forbindelse med slakting ved manuell kutting av gjellebue etter bedøving.

Nordlaks sørger for at fiskevelferden ivaretas på servicefartøy og mobile anlegg, men er usikre på om et stempel med godkjenning fra det offentlige er veien å gå. Vi mener det er bedre med god dokumentasjon av at dyrevelferden ivaretas og kontroll av en uavhengig instans er en bedre løsning.

Regjeringen skriver at *«[det i] dag er mangler i kvaliteten på dokumentasjonen for bedøvelses- og avlivingsmetoder for mange arter i oppdrett. Den dokumentasjonen som foreligger, er hovedsakelig utført på laks. På lik linje med andre metoder og utstyr som brukes i oppdrett har det vist seg å være vanskelig å følge opp slike mangler. Dette betyr at det ikke er sikkerhet for at metoder og utstyr til bedøvelse og avliving fungerer forsvarlig for alle arter og størrelsesgrupper som det brukes på.*»

Nordlaks mener dagens krav til velferdskompetanse for slakterier og tilvirkingsanlegg kan tydeliggjøres. Det vil gjøre reglene lettere å etterleve og kontrollen mer forutsigbar.

Regulatoriske rammer, risikobasert tilsyn og intern kontroll

Når det gjelder *Regulatoriske rammer, risikobasert tilsyn og intern kontroll* foreslår regjeringen følgende:

- *Tilpasse næringens rapporteringskrav for å sikre at Mattilsynet og Fiskeridirektoratet har et tilstrekkelig datagrunnlag for å foreta risiko basert tilsyn.*

- *Stille tydelige krav til risikostyring og intern kontroll i havbruksnæringen.*

Først og fremst mener Nordlaks det er viktig å redusere og forenkle både byråkratiet og rapporteringen for havbruk. I dag må havbruksnæringen forholde seg til seks departementer, ni sektorlover, tre forvaltningsnivåer og 23 tilsynsorganer med delvis med motstridende interesser.

Dette forsinker og fordyrer beslutningsprosesser som kan gi vekst og mer bærekraftig drift. På lovsiden reguleres vi av akvakultur-, mat, dyrevelferds-, forurensings-, havne- og farvanns-, vannressurs-, arbeidsmiljø, naturmangfolds og plan- og bygningsloven, med tilhørende forskrifter og ulike ansvarlige myndigheter som forvalter ulike deler av regelverket. Det bør være rom for samordning og forenkling som kan legge til rette for å øke vår verdiskaping.

Ett ansvarlig direktorat og ett nasjonalt tilsyn etter modell fra oljebransjen mener vi bør være målet. Ellers mener vi tydelige regler er en fordel. Krav som stilles må være rimelige, ikke medføre for store kostnader og stå i forhold til nytte.

Nordlaks sine fiskehelseplaner, planer for biosikkerhet, bruk av autorisert fiskehelsepersonell, samt daglig oppfølging og overvåking av eget kompetent personell er vesentlige forutsetninger for å ivareta god helsestatus hos fisken og oppdage endringer tidlig.

Nordlaks har en risikobasert tilnærming til screening for sykdom i alle deler av fiskens livssyklus. I tillegg observeres og overvåkes fisken av kompetent personell både på lokalitet og via undervannskamera i sjø. Samtlige av Nordlaks sine sjølokaliteter er utstyrt med undervannskamera og blir overvåket daglig av eget personell fra vår operasjonssentral på Børøya i Hadsel kommune.

Lakselus

Når det gjelder *Lakselus* foreslår regjeringen følgende:

- *Innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå.*

Regjeringen skriver om lakselus: «*Forebygging av lusepåslag bør begynne allerede med valg av strategi ved utsett av fisk. Dette inne bærer at fisken er frisk og at den settes ut under betingelser og temperaturer som legger til rette for god helse.*» Regjeringen skriver også at «[d]et viktigste forebyggende tiltaket mot lusesmitte vil være å skille laksen fra lakselusen.»

Det er vi til en viss grad enige i, men det må skje på en måte som ikke tar bort våre naturgitte fortrinn ved å tvinge hele næringen over i lukkede anlegg. Nordlaks har vært tidlig ute med skjermingsteknologi, som luseskjørt, og bruk av utviklingskonsesjoner. Vi ser en teknologisk utvikling som går svært raskt, og et mangfold av metoder for å kontrollere lakselus på en velferdsmessig forsvarlig måte. Det er etter vår mening lite fornuftig å låse seg for sterkt til en teknologi alene og det er viktig å huske på at fullt lukkede anlegg i sjø introduserer ny risiko for fisk og folk. Det viktigste, slik vi ser det for å bedre fiskevelferd, er at fisk som er sårbar ikke avluses. Det må settes tydelige avbruddskriterier for når fisk ikke bør avluses mer. Vi mener også at mest effektive og enkleste tiltaket, som også forsvarer kost/nytte, er å innføre et system med rullerende MTB. Vi utdyper i det følgende:

Rullerende MTB

Maksimal Tillatt Biomasse (MTB) er en grense for hvor mange tonn fisk hver oppdretter kan ha i sjøen, og som fastsettes av myndighetene. Grensen er helt fast gjennom året uten noen hensyn til at naturgitte forhold varierer sterkt med årstidene.

Nordlaks mener en fleksibel rullerende MTB vil ha langt flere fordeler enn dagens ordning. Rullerende MTB baserer seg på en gjennomsnittsberegning av MTB-grensen for de siste 12 månedene. Dermed kan en oppdretter som har hatt mindre fisk i sjøen i en periode i løpet av de siste 12 måneder, ha mer fisk i sjøen i en senere periode, forutsatt at gjennomsnittet for de 12 siste månedene ikke overskrider MTB-grensen.

Å endre dagens MTB-innretning, hvor det til enhver tid er mest økonomisk gunstig å ligge så nært opp mot MTB-taket som mulig, vil gjøre det mulig å ta valg basert på fiskevelferd uten at det det gir økonomiske konsekvenser. Et eksempel er at det vil være enklere å iverksette utslakting av fisk og havne langt under MTB-grensen, fremfor å sette i gang avlusing på sårbar fisk, dersom det er mulig å ta igjen den tapte produksjonen på et senere tidspunkt.

All vår produksjon befinner seg i Nordland og Troms - over polarsirkelen. Kalde og mørke vintre påvirker fiskens vekst og fører til en skjev produksjonsprofil med store volum- og prisforskjeller gjennom året. Det får dramatiske konsekvenser for sysselsettingen, og vi er ofte nødt til å permittere ansatte i vinterhalvåret. For at vi skal fortsette å være en trygg arbeidsplass og langsiktig matprodusent er det nødvendig med større fleksibilitet. Vi ønsker å øke produksjonen i perioder der biologien og miljøforhold tillater det, og å ta ned produksjonen når villaksen vandrer ut om våren. Det gir mulighet til jevnere produksjon, økt verdiskapning og redusert miljømessig belastning i sårbare perioder, og dermed større økonomiske ringvirkninger.

Rensefisk

Når det gjelder *Rensefisk* foreslår regjeringen følgende:

- *Sikre at aktører som bruker rensefisk, kan dokumentere at rensefisken behandles godt og beskyttes mot unødige påkjenninger og belastninger.*
- *Sikre varig og planmessig bedring av velferden til rensefisk i oppdrett.*
- *At særlige sårbare arter av rensefisk bør fases ut.*

Dyrevelferd kommer først. Nordlaks har tidligere gjennomført FOU-forsøk med bruk av rensefisk i våre oppdrettssystemer. Nordlaks har så langt vurdert at vi ikke har nødvendige forutsetninger for å ivareta dyrevelferden i tilstrekkelig grad og dermed valgt å avvente videre utvikling i teknologi og kunnskap før vi eventuelt tar i bruk rensefisk i kommersiell skala. Det pågår ingen FOU-forsøk med rensefisk i Nordlaks i dag.

Nordlaks støtter regjeringens forslag.

Nordlaks' anbefalinger

Nordlaks vil fremheve følgende anbefalinger:

- Rullerende MTB bør innføres så fort som mulig.
- Nordlaks støtter regjeringens konklusjon om ikke å innføre grenser for dødelighet, men mener at det bør fastsettes en universell metodikk for dødelighetsberegninger for alt husdyrhold.

Ellingsen Seafood AS

Ellingsen Seafood er et konsern med hovedkontor på øya Skrova i Lofoten. Vi har over 100 ansatte i 6 kommuner. Konsernet har eget settefiskanlegg, er deleier i brønnbåten Skrova, har eget slakteri, EPS-kassefabrikk og er medeier i to eksportselskaper.

Vi er i likhet med alle våre kollegaer opptatt av god fiskevelferd, og det jobber vi med hver dag. Oppdrett av laks er en biologisk produksjon, og vi er helt enige med Mattilsynet som uttaler at *Ved produksjon av dyr er det ingen garantier for at alt går som planlagt. Dette gjelder selv om dyrehelsepersonellet har gjennomført hensiktsmessige vurderinger og skrevet en konkret behandlingsplan.*

Vårt mål er å jobbe målrettet og systematisk slik at uhell ikke oppstår, og at konsekvensene blir minst mulig *når* de oppstår.

Mål for dødelighet

Regjeringen mener at det skal være en målsetting å få dødeligheten ned mot 5% for alle fiskearter. Ellingsen Seafood støtter ambisjonen om forbedring. Vi mener imidlertid at dersom det skal settes ett konkret tall, må dette gjelde for alle dyrearter og ikke bare innenfor havbruk.

Næringen mangler en felles forståelse for å beregne fiskedødelighet. Man må finne en metode som både fagmiljøene og bransjen kan enes om før dødelighet konkretiseres.

Det er positivt at Regjeringen ikke ønsker å innføre en øvre grense for uakseptabel dødelighet, men heller stiller klare krav til kontinuerlig forbedring. Vi har tro på at forbedring av dyrevelferd kan oppnås gjennom systematisk arbeid med risikostyring og internkontroll.

Ellingsen Seafood ønsker i denne sammenheng også å trekke fram samhandling med myndigheter. Mye av dødelighet i anlegg er knyttet til behandling av fisk, men det er også andre årsaker som dårlig smoltkvalitet og vintersår. Det er uheldig at man stopper opp med behandling av søknader fra settefiskanlegg, da det kan være en viktig bidragsyter for bedre smoltkvalitet. Videre har vintersår vært ett økende problem grunnet manglende vaksiner. Her bør næring og forvaltning jobbe sammen for å finne gode løsninger.

Rullerende MTB

Ellingsen Seafood mistet dessverre mye fisk i alger våren 2019. I etterkant av dette fikk selskapet Kompenserende Tillatt Biomasse (KTB). For Ellingsen Seafood var det til stor økonomisk hjelp i en fortvilende situasjon. Med KTB fikk vi anledning til å ta igjen deler av den tapte produksjonen.

Vi har stor tro på at en rullerende MTB vil kunne bidra positivt med hensyn til dyrevelferd. Dersom ett selskap må ta ut liten fisk av ulike årsaker, vil en rullerende MTB over 24 måneder kunne avhjelpe selskapet økonomisk. Med en rulleredende MTB vil man også kunne sikre arbeidsplasser ved at dersom man i situasjoner må ta ut listen fisk og permittere, kan man produsere og slakte fisk senere hvor man ellers ikke ville hatt slaktefisk.

Metoder og utstyr

Når det gjelder *Metoder og utstyr* foreslår regjeringen følgende:

- *Utrede hvordan en sertifisering og eventuelt godkjenning for ny teknologi og metoder som har helse- og velferdsmessige konsekvenser for akvakulturorganismer, kan gjennomføres.*

- *At data fra utprøving av ny teknologi og metoder som er av velferdsmessig betydning for akvakulturorganismer, kan deles.*

- *Ikke tillate bruk av triploid fisk i matfiskproduksjon.*

Ellingsen Seafood jobber systematisk med forbedringsarbeid og ønsker å ta i bruk ny teknologi for å forbedre fiskevelferden. Vi frykter at sertifisering og eventuelt godkjenning for ny teknologi og metoder som har helse- og velferdsmessige konsekvenser for akvakulturorganismer kan føre til brems i utviklings- og forbedringsarbeidet dersom det blir etablert en ny myndighet med tilhørende pålegg om sertifisering. Vi frykter også at en slik ordning kan føre til mer byråkrati.

Kunnskapsdeling som fremmer fiskevelferd er vi svært positive til, og Ellingsen Seafood har tradisjon for å være med på forskningsprosjekter der vi stiller alle data tilgjengelig for samarbeidspartnere.

Tilsyn og kontroll

Ellingsen Seafood mener det er viktig å redusere og forenkle rapportering for norsk havbruk. I dag må havbruksnæringen forholde seg til seks departementer, ni sektorlover, tre forvaltningsnivåer og 23 tilsynsorganer med delvis motstridende interesser. Vi mener at

rapportering på et enda større detaljnivå, som for eksempel «dato for lusetelling og dato for behandling», ikke vil bidra til bedre fiskevelferd eller lavere dødelighet, og det vil heller ikke gi tilsynsmyndigheter bedre mulighet for planlegging av ressursbruk og risikostyring.

Dette forsinker og fordyrer beslutningsprosesser som kan gi vekst og mer bærekraftig drift. På lovsiden reguleres vi av akvakultur-, mat, dyrevelferds-, forurensings-, havne- og farvanns-, vannressurs-, arbeidsmiljø-, naturmangfolds og plan- og bygningsloven, med tilhørende forskrifter og ulike ansvarlige myndigheter som forvalter ulike deler av regelverket. Det bør være rom for samordning og forenkling som kan legge til rette for å øke vår verdiskaping.

Ett ansvarlig direktorat og ett nasjonalt tilsyn etter modell fra oljebransjen mener vi bør være målet. Ellers mener vi tydelige regler er en fordel. Krav som stilles må være rimelige, ikke medføre for store kostnader og stå i forhold til nytte.

Viser ellers til arbeidsgruppen nedsatt av daværende fiskeriminister Odd-Emil Ingebrigtsen som presenterte flere konkrete forslag til forenkling i næringen.

Lakselus

Når det gjelder *Lakselus* foreslår regjeringen følgende:

- *Innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå.*

Regjeringen skriver om lakselus: «*Forebygging av lusepåslag bør begynne allerede med valg av strategi ved utsett av fisk. Dette inne bærer at fisken er frisk og at den settes ut under betingelser og temperaturer som legger til rette for god helse.*» Regjeringen skriver også at «[d]et viktigste forebyggende tiltaket mot lusesmitte vil være å skille laksen fra lakselusen.»

Ellingsen Seafood er helt enig i dette. Vi ser også økende teknologisk utvikling for å kontrollere lakselus på en velferdsmessig forsvarlig måte. Likevel er det etter vår mening langt frem til det foreligger kommersielle produkter som effektivt skiller laks fra lakselus. I dag er det kun lukkede produksjonsanlegg på land eller hav som tilfredsstiller regjeringens krav. Vi mener det vil være lite fornuftig å låse seg for sterkt til denne typen teknologi, ikke minst fordi lukkede anlegg i sjø introduserer ny risiko for fisk og medarbeidere. Norges fortrinn er en lang kystlinje med oppdrett i åpne mærer. Dette fortrinnet må vi ta vare på, samtidig som vi har kontroll over en god og sikker biologisk produksjon.

Økt gebyr

Ellingsen Seafood er skeptisk til den foreslåtte økningen av overtredelsesgebyr. Vi har liten tro på at straff vil være ett effektivt virkemiddel. Næring og forvaltning må sammen jobbe for å sikre ett godt faglig regelverk.

Oppsummering høringssvar

- Det bør innføres en standardisert metode for beregning av dødelighet innen havbruk som fagmiljøene og bransjen kan enes om
- Næring og forvaltning bør samhandle slik at man får effektiv behandling av søknader
- Rullerende MTB over 24 måneder bør innføres
- Vi støtter ikke sertifisering eller godkjenningskrav for metoder og utstyr, men beholde dagen krav til dokumentasjon fra leverandører
- Ellingsen Seafood mener det er viktig å redusere og forenkle rapportering for norsk havbruk
- Vi advarer mot ensidig fokus på lukket teknologi

Måsøval AS

Måsøval har hovedkontor på Frøya og har lokaliteter fra Levanger i nord til Volda i sør. Siden 1972 har vi drevet havbruk og fra 1992 har vi driftet og utviklet en rekke selskaper innen havbruksnæringen, som alle bidrar til positive ringvirkninger og verdiskaping i hele landsdelen og regionen.

Måsøvals mange ansatte er stolte havbrukere og matprodusenter av en råvare som er etterspurt verden over. Vi har stort hjerte for kysten og naturen vi er en del av, og er opptatt av at det legges til rette for en bærekraftig utvikling av norsk havbruksnæring. At fisken trives og har det godt er en helt sentral forutsetning for vår drift, og noe vi legger stor vekt på i alle beslutninger og aktiviteter i Måsøval. Vi ønsker derfor å komme med våre innspill til dyrevelferdsmeldingen.

· Vi synes det er veldig positivt at det legges frem en dyrevelferdsmelding. Samtidig mener vi at det bør utarbeides en egen fiskevelferdsmelding. En egen fiskevelferdsmelding vil også være i tråd med næringens ambisjonsnivå med hensyn til videre utvikling.

Akvakultur er det største husdyrholdet vi har i Norge, og havbruksnæringen har stor betydning for landet vårt. I tillegg skiller det seg i stor grad fra tradisjonelt husdyrhold på land. Hvert akvakulturanlegg rommer et høyt antall individer, og fisken lever i et helt annet type habitat, og med helt andre utfordringer, enn landdyrene. Vi har stor respekt for dyrene i vår produksjon, og fiskens velferd står til enhver tid høyt på agendaen i Måsøval, og hensyntas i alle beslutninger. Samtidig mener vi at vi må erkjenne at det er forskjeller mellom fisk og større landdyr, og at regelverket for fiskevelferd må tilpasses de faktiske forholdene. Vi mener derfor at det er nødvendig å behandle fiskevelferd i en egen stortingsmelding, hvor disse nyansene og særlige forholdene kan vies den oppmerksomheten de fortjener.

· Vi mener at det er viktig at regelverket legger til rette for å sikre god velferd i havbruksnæringen. I forlengelsen av dette er vi også enige i at detaljerte krav og sanksjoner i enkelte tilfeller vil være nødvendige virkemidler, men vi mener at det er viktigere at regelverket tar utgangspunkt i forhold som fremmer velferd, og gir incentiver til god drift og velferd. Blant annet er det avgjørende at regelverket muliggjør og stimulerer til utvikling av ny teknologi og metoder. Også i enkeltsaker bør det legges stor vekt på de velferdsmessige oppsidene forbundet med ulike tiltak.

· Lakselus er en stor utfordring for havbruksnæringen, og reguleringen av dette må ta høyde for to tidvis konkurrerende hensyn – velferd for fisken og påvirkning på miljø. Dagens lusegrenser fører til behandlingsrelatert velferdsnedsettelse for fisken. Vi mener at vi må gå bort fra grenser for antall lus på fisken i anleggene, og over til grenser for utslipp av lakselus fra lokaliteten. Videre mener vi at det ikke kan gjelde like utslippsgrenser for alle lokaliteter. Høye lusetall på mindre lokaliteter, eller på lokaliteter med svært begrenset påvirkning på miljøet eller andre lokaliteter, vil være mindre skadelig enn lavere lusetall på store lokaliteter eller lokaliteter med betydelig påvirkning. Utslippsgrensene må derfor fastsettes konkret på bakgrunn av risikoen forbundet med lusepåvirkning fra den enkelte lokaliteten.

· Vi mener det er fornuftig å ha mål om lav dødelighet i næringen, og er enige i at det ikke bør innføres konkrete krav eller andre reguleringer med utgangspunkt i dødelighetstall. Som nevnt innledningsvis, er det visse forskjeller mellom fisk og annet husdyrhold på land, herunder risiko for ytre påvirkning og livslengde. Vi jobber kontinuerlig for å sikre best mulig overlevelse, og er enige i at havbruksnæringen har et betydelig forbedringspotensial med hensyn til dødelighet. Så må man samtidig forsøke å se matproduksjon i sammenheng. Eksempelvis kan man se ambisjonene for redusert dødelighet i lakseoppdrett opp mot dødeligheten i produksjonen på land. I følge Norsvin, lå totaldødeligheten for spedgris (dødfødte og døde i dieperioden) i 2023 på 17,5 prosent. Dette livsstadiet utgjør en relativt kort tidsperiode på 4 – 16 uker. Dødelighet på 17,5 prosent er høyt, og høyere enn eksempelvis Måsøval historisk har hatt gjennom hele sjøfasen (11 – 15 måneder). Norsk lakseoppdrett skal ha høye ambisjoner for redusert dødelighet, men det er viktig at et tallfestet mål settes i konteksten av ambisjonsnivået for matproduksjon generelt. Det ikke er hensiktsmessig å sammenligne dødelighet i havbruksnæringen med annen husdyrproduksjon direkte, men man må som samfunn ta den overordnede diskusjonen på hva som er akseptabel dødelighet i matproduksjon generelt, og for hver art spesielt. Dette bør funderes i de ulike artenes livsstrategier fra naturens side, og produksjonsforholdene de er underlagt som følge av domestiseringen.

Dersom vi skal ha regler som baserer seg på dødelighet, må det også være mekanismer som sikrer at dødelighet som skyldes eksterne forhold, som for eksempel algeoppblomstring eller maneter, ikke omfattes. Vi tror at dette vil være svært vanskelig å få til i reguleringssammenheng. Videre er det ikke slik at lav dødelighet nødvendigvis innebærer god velferd. Med tanke på at dødelighet er en så komplisert og sammensatt faktor, mener vi at det ikke bør stilles konkrete krav eller fastsettes regler med utgangspunkt i dette. En klar ambisjon som er faktuelt fundert vil derimot kunne samle næringsaktører og andre interessenter i et langsiktig arbeid for å forbedre velferden til landets viktigste matproduksjon målt i antall individer, verdiskapning og produksjonsvolum.

· Forvaltningen av havbruksnæringen i dag er svært sammensatt, og fordelt på mange ulike organer. Vi mener at forvaltningen må organiseres på en annen måte i dag, blant annet ved at det må skje en konsolidering på forvaltningsnivå. Med tanke på hvor kompleks og sammensatt havbruksnæringen er, må forvaltningen av denne også være tilstrekkelig spesialisert, og det må legges til rette for at forvaltningen kan se og vurdere de ulike forholdene i sammenheng. Måsøval mener at det derfor er nødvendig å samle dagens havbruksforvaltning i et eget havbrukstilsyn eller annet lignende organ.

· Avslutningsvis vil vi understreke betydningen av at dyrevelferdsmeldingen og den varslede havbruksmeldingen ses i sammenheng. Hvis vi skal lykkes med en helhetlig forvaltning av næringen, og gi en tydelig ramme for utviklingen som fremmer god velferd for fisken, må tillatelsessystemet og regler om dyrevelferd henge sammen og dra i samme retning.

Vadheim Akvapark AS

Vadheim Akvapark AS er et samarbeidsprosjekt mellom Høyanger kommune (34 % eierandel) og Aller Aqua Norway AS (66 % eierandel). Selskapet har tillatelse til å etablere et landbasert akvakulturanlagg for oppdrett av laks, ørret eller regnbueørret i Vadheim i Høyanger kommune.

Selskapet oppfatter det som svært aktuelt å benytte All Female eller triploid fisk i det planlagte RAS-anlegget i Vadheim. Selskapet oppfatter det derfor som svært uheldig at Regjeringen i Meld, St. 8 (2024-2025) har gått inn for et forbud mot triploid fisk i matfiskproduksjon. Vi vil understreke at de uheldige erfaringer man har hatt med triploid laks i norsk oppdrett ikke bør medføre at generelt forbud for fremtiden.

Vi ber om at Stortingets næringskomite i sine merknader til Meld. St. 8 (2024-25) presiserer at det ikke skal settes noe absolutt forbud mot triploid fisk i fremtiden. Det bør fortsatt være adgang til å benytte slik fisk – særlig i RAS-anlegg der det ofte vil være nødvendig å bruke triploid fisk. Et generelt forbud mot bruk av triploid fisk kan medføre at Norsk akvakultur mister konkurransekraft i forhold til andre land.

Vi vil i det følgende gi en orientering om hvorfor vi mener det er riktig å opprettholde en adgang til å benytte triploid fisk.

I dagens oppdrett av regnbueørret i Europa (bortsett fra Norge) oppdrettes 92 % av bestanden enten som All Female eller triploid. Produksjonen i Europa har lagt på 260 000 tonn. Mye av denne produksjonen har vært porsjonsfisk mellom 300-400 gram. Utviklingen av triploid regnbueørret gjør at de kan produsere mer fisk over pluss 1 kilo. Prisforskjellen mellom disse to produktene kan være inntil 30 NOK per kg. Mangel på vannressurser gjør at produksjonen blir mer og mer basert på RAS teknologi. I et slikt oppdrettsmiljø vil normal diploid regnbueørret lett gå i kjønnsmodning og bli verdiløs som menneske mat. Triploid fisk unngår kjønnsmodning og kan leveres fersk året rundt. I Danmark har firmaet Snaptun Fisk Exsport AS hatt i drift et RAS anlegg som har produsert 2500 tonn med triploid regnbueørret mellom 2,5 og 3,5 kg. I disse dager utvides produksjonskapasiteten til 5000 tonn med triploid regnbueørret. Denne utviklingen med bruk av triploid fisk foregår i et naboland, mens norske myndigheter forslår forbud mot triploid.

I norsk oppdrett av regnbueørret er kjønnsmodning et stort problem. Regnbueørret er en vår gyter og manipulering med lysstyring gir ikke utsatt kjønnsmodning. Vi bruker en del all female regnbueørret i Norge. Hunfisk blir kjønnsmoden seinere enn hanfisk og utvikler ikke

samme kjønnsdrakt som hanfisk. Men de utvikler rogn som går utover matkvalitet på fiskekjøtt og som øker produksjonskostnadene. Forblir kjønnsmoden ørret for lenge i sjøvann vil det etter hvert utvikle seg store fiskevelferdsproblemer og dødelighet.

Grunnet utfordringer med sykdom og lus i sjøfasen ønsker oppdretterne å sette ut større settefisk i sjø. Mens settefisken tidligere var 50-100 g benytter mange nå en post settefisk av ørret fra 500 gram eller større. Dette gir kortere tid i sjøfasen som medfører færre avlusninger og mindre muligheter for sykdom på bestanden. Denne produksjonsmetoden prøves ut allerede i dag , men med skiftende resultat. Enkelte utsett har en fornuftig prosent med kjønnsmodning i bestanden , mens enkelte bestander har hat mellom 50 og 70 % kjønnsmodning.

For å kunne satse på en sikker post settefisk av regnbueørret og få til en bærekraftig produksjon både økonomisk og med god fiskevelferd er triploid regnbueørret eneste løsningen.

En triploid regnbueørret vil heller ikke søke opp i ferskvann hvis den rømmer. En får dermed færre konflikter mellom villaks forkjempere og oppdrett.

Oppdrettslaks har en fordel kontra regnbueørret og det er at den er høst gyter. Vi i Norge har dermed utviklet et lysregime i sjøfasen som for det meste hindrer kjønnsmodning på laksen Dessverre kan fortsatt ytre miljøpåvirkninger overstyre lyset og starte opp kjønnsmodning. Dette problemet unngås ved bruk av triploid fisk.

Vadheim Akvapark og andre landbaserte matfiskanlegg som satser på RAS teknologi med gjenbruk av vannet høyere enn 95% , er kjønnsmodning i karene et problem. Det ser ut som normal diploid laks slipper ut kjønnsferomoner som bygger seg opp i RAS systemet. Laksen kan dermed allerede kjønnsmodne fra ca. 2,5 kilo. Det er dermed kun triploid laks som kan hindre en kjønnsmodning prosess i RAS anlegg.

Det produseres triploid laks rundt om i verden. Men per dags dato er det Grieg NFl som har kommet lengst i denne prosessen. De har planer og lokaliteter til å produsere mellom 45 000 og 60 000 tonn i sjø på Newfoundland. I år vil de produsere opp mot 20 000 tonn.

Grieg sin produksjon på Newfoundland viser at med riktig forståelse av hva en triploid laks er, så vil en slik produksjon overgå standard diploid lakseproduksjon. Smoltproduksjon av triploid laks har knust alle forventninger. De la inn 40 % ekstra rogn grunnet bekymringer på problemer, kvalitetsmessig og overlevelse på laksen. Dette har medført hvert år at de må avlive store mengder kvalitet yngel, grunnet høy overlevelse og perfekt kvalitet uten

deformasjoner. De opererer med gjennomsnittsvekter over 5,2 kilo og superior andel rundt 95 %. Dette i et miljø der minimums og maksimums temperaturer setter store krav til laksen. Allikevel produserer Grieg den største smolten og størst gjennomsnittsvekt på slaktefisk i Canada.

Fôrfirmaene lager spesialtilpasset fôr til den enkelte art. Dette grunnet at de forskjellige artene har forskjellige ernæringsbehov. Dette er kjent kunnskap. Triploid fisk må behandles som en egen art. De har spesielle krav til fôret for å utvikle seg normalt fysiologisk. Slike fôr har vært utviklet bla. i Europa til triploid regnbueørret. Den triploide laksen på Newfoundland fikk spesialtilpasset triploid laksefôr utviklet etter konseptet for triploid regnbueørret.

I dag er spesial fôr til triploid ørret det kommersielle fôret som fôrprodusentene i Europa tilbyr ørretoppdretterne (bortsett fra Norge). Dette grunnet at 92% av all regnbueørret enten er all female eller triploid. Fôrprodusenten har derfor spesialtilpasset start og yngelfôr til triploid ørret. I de seinere livsfasene har en også tilpasset fôrene til de spesielle kravene ørret har for å utvikle seg normalt.

Når det gjelder laksefôr gjelder litt andre hensyn. BioMar har over lengre tid forsket og utviklet fôr som er tilpasset triploid laks sitt ernæringsbehov, i hele livssyklusen, fra startfôring til slakt. Denne produktlinjen kalles TRI-X. Produktene som nå lanseres for triploid laks i sjøfasen er TRI Power, heter det i en pressemelding fra BioMar. BioMars internasjonale hjemmeside har mer opplysninger om dette produktet og om resultatene som kan oppnås ved å bruke det.

Når det gjelder triploid laks i Norge vil dette være en god løsning for å begrense problematikken rundt rømning og genforurensning på villaksen. Dette har vært prøvd med mørkegrønne konsesjoner og FOU konsesjoner i HI regi. Drift og forskning på triploid feilet delvis i Norge og både HI og mattilsynet trakk bastante negative konklusjoner omkring triploid laks. Det er disse konklusjonene som kommer til uttrykk i Meld. St. 8 (2024-25). Det triste med disse konklusjonene er at de bygger på en feilfôret laks som aldri hadde fysiologisk mulighet å utvikle seg slik en triploid laks fôret med rett fôr skal gjøre.

Bruk av feil fôr gjør at fisken vil mangle essensielle næringsstoffer og en feilfôret triploid fisk være svakere utrustet mot ytre påvirkninger. Den vil derfor ta imot sykdom lettere enn annen fisk og ha høyre utbrudd og dødelighet. Den vil også gi synlige deformasjoner. I Norge ble det benyttet fôr som ikke var spesialtilpasset og her hadde den triploide oppdrettslaksen en deformasjon på mellom 12 og 40 %. Når en fisk er deformert blir den klasset til prod A. I

Norge lå dermed superior andelen hos den triploide laksen mellom 60 og 80 %. På Newfoundland lå laksen som var riktig fôret på 95 % superior andel.

I all produksjon av triploid oppdrettslaks i Norge ble dessverre viktigheten av rett fôr neglisjert. Dette ble gjort selv om det gjennom bla. Biomar ble tilbudt et spesial triploid laksefôr. Kundene ville heller bruke standard fôr for det var billigere. For oss som står utenfor og kun leser rapporter, ser det ut som at de som var ansvarlige for den triploide lakseforskningen i Norge hadde manglende kunnskap om viktigheten av spesialtilpasset fôr. Allerede etter tre dager med feilfôring under startfôring vil en yngel starte utvikling av deformasjoner. Dette viser viktighet av rett fôr til triploid fisk.

Etter vår oppfatning er det altså feil fôr som er hovedgrunnen til de problemene som man har hatt med oppdrett av triploid laks i Norge. Det er ikke riktig å trekke den konklusjon at bruk av triploid laks er fiskevelferdsmessig uforsvarlig,

Et forbud mot triploid laks og regnbueørret vil gjøre at norsk oppdrettsnæring står igjen på perrongen når resten av verden utvikler kjønnsløs fisk.

Taperne av et forbud vil være RAS basert produksjon av laks og regnbueørret grunnet risiko for kjønnsmodning. Det vil i tillegg vanskeliggjøre produksjon av postsettefisk regnbueørret grunnet risiko kjønnsmodning i sjøfasen med påfølgende dårlig fiskevelferd.

En stor fordel ved bruk av triploid laks og regnbueørret er videre at denne fisken ikke kan formere seg med villaksen. Det vil derfor være et tap for den rødlistete villaksen om myndighetene ved forbud mot triploid laks og regnbueørret gir avkall på et effektivt virkemiddel for å hindre genetisk forurensing etter rømning av oppdrettslaks med påfølgende oppvandring i vassdrag,

SINKABERG

Stortinget
Næringskomiteens medlemmer
naering@stortinget.no

Deres ref.:
Deres dato:

Vår dato: 10. februar 2025
Org.nr: NO 976 543 718 MVA

Meld. St. 8 (2024-2025) Dyrevelferd – Innspill fra SINKABERG AS

SINKABERG AS ønsker å gi innspill til Stortingets behandling av Meld. St. 8 (2024-2025) om dyrevelferd.

A. Oppsummering

Oppsummert mener SINKABERG AS at;

1. det viktigste som kan gjøres for å bedre fiskevelferden i havbruksnæringen er å «*stille tydelige krav til risikostyring og internkontroll i havbruksnæringen*»,

2. det vil være til stor skade for fiskevelferden om det settes en fast grense for hva som er uakseptabel dødelighet, hva som er akseptabel dødelighet, og om det «*skal være en målsetning å få dødeligheten ned mot fem prosent for alle fiskearter i akvakultur*»,

3. i lys av punkt 1 og 2 må det sørges for at det gjennom risikostyring og internkontrollsystemer i de enkelte selskap klargjøres mål for overlevelse,

4. dersom det likevel foreslås en eller flere av grensene som nevnt i punkt 2, må det settes tilsvarende også i all annen animalsk matproduksjon,

5. det vil være uheldig, og i strid med prinsipper for risikostyring og internkontroll å «*innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå*»,

6. det må etableres generelle vilkår til teknologi som gjør at havbruksnæringen kan ta i bruk de teknologiske løsningene som det enkelte selskap finner mest optimalt for sin drift på sine lokaliteter i sine områder, slik at fiskevelferden i størst mulig grad blir ivaretatt,

SINKABERG AS
Marøyvegen 110
7900 Rørvik

Telefon: (+47) 74 38 91 70
E-post: post@sinkaberg.no
Nettside: www://sinkaberg.no

7. det vil være riktig å «*tydeliggjøre krav til fiskevelferdskompetanse for slakterier og tilvirkningsanlegg*»,

8. når det gjelder rensefisk må hensynet til fiskevelferd settes først. SINKABERG AS sluttet med rensefisk for omtrent fem år siden, og prioriterer andre alternativer til forebygging mot lakselus.

9. det må legges bedre til rette for at det i driftsplaner og driftsplanlegging i større grad kan legges vekt på fiskevelferd. Gjennom risikostyring og internkontroll blir fiskevelferden dokumentert.

10. fiskevelferd må dokumenteres også gjennom utviklingsløpet til ny teknologi og nye metoder, samtidig som det tas hensyn til storskala uttesting der dette er nødvendig under gitte forutsetninger, som sikrer ivaretakelse av fiskevelferd med begrenset bruk av fisk,

11. effekten av innføring av et system for risikostyring og internkontroll sammen med en risikobasert revisjon fra Mattilsynet må etterprøves, før det vurderes innført en økning i overtredelsesgebyret. Det forventes at en god faglig utredning gjennomføres av endringer i overtredelsesgebyret, særlig dersom det skal vurderes innført et prikkbelastningssystem,

12. det må til en omfattende gjennomgang av eksisterende regelverk og offentlig forvaltning som på en eller annen måte kan påvirke fiskevelferden negativt, slik at biologi, epidemiologi og fiskevelferd blir førende premisser for bærekraftig produksjon og vekst i havbruksnæringen, og at

13. det av hensyn til spesielt fiskevelferden, men også av hensyn til vill laksefisk sin sårbarhet, må vurderes innført et forbud mot fang-og-slipp i alt fiske etter vill laksefisk.

Utdypende kommentarer til flere av punktene er gitt under C., D, og E. nedenfor.

B. SINKABERG AS

SINKABERG AS er et familieeid oppdrettsselskap med hovedkontor på Marøya i Nærøysund kommune. Selskapet omsetter for nesten 4 milliarder kroner og har ca. 350 ansatte. Fiskevelferd har stått sentralt i selskapets utviklingsfilosofi siden starten i 1977, og dette arbeidet har blant annet resultert i en overlevelse i matproduksjon av laks på konsernnivå de siste årene på omtrent 95 %.

Som en del av oppmerksomheten på fiskevelferd utviklet SINKABERG AS sin nedsenkbare løsning som følge av et samarbeid med AKVA group basert på SINKABERG AS sin konseptidé fra 2014. SINKABERG AS har drevet kontinuerlig videreutvikling av

løsningen. Selv om den kommersielle løsningen til AKVA group er av tilsvarende konsept, er den løsningen som SINKABERG AS benytter på enkelte punkter vesentlig endret fra AKVA group sin «Nautilus».

SINKABERG AS har benyttet løsningen på fire forskjellige lokaliteter og det er dokumentert ved flere utsett at det ikke er behov for avlusing i den perioden fisken står nedsenket. Lokalitetenes beskaffenhet påvirker behovet for avlusing. Uansett har løsningen bidratt til et redusert behov for avlusing på mellom 70 og 100% på de lokaliteter der SINKABERG AS har tatt den i bruk.

Foreløpige erfaringer viser at det er mulig å holde fisken nedsenket i hele utsettsperioden uten håndtering, med et slakteresultat på over 95 % overlevelse og en superiorandel på over 96 %. Uten håndtering i hele utsettsperioden på omtrent 15 måneder betyr det god fiskevelferd og høy overlevelse.

Det er også viktig å erkjenne at produksjonen med nedsenkbar løsning på de fleste områder langt ifra er optimalisert. Det betyr at det er fullt mulig å bedre disse resultatene ytterligere. SINKABERG AS har planer om videre utvikling av løsningen og fremtidig skjerming av all fisk i sjøfasen.

C. Kommentarer til stortingsmeldingens omtale og forslag knyttet til havbruk

Nummereringen nedenfor viser til nummereringen under A.

1. Det viktigste som kan gjøres for å bedre fiskevelferden i havbruksnæringen er å «*stille tydelige krav til risikostyring og internkontroll i havbruksnæringen*».

Sjømat Norge har etablert et eget prinsippdokument for fiskevelferd. Dette tar høyde for prinsippene som ligger til grunn for «risikostyring og internkontroll». Sjømat Norge har også utviklet rammer for hvordan et internkontrollsystem kan fungere i et selskap. Disse rammene følger i prinsippet det som for eksempel følger av akvakulturdriftsforskriftens kapittel 2, spesielt §§ 10, 12 og 13. Tilsvarende prinsipper for risikostyring og internkontroll kan også finnes i for eksempel i Finansdepartementets forskrift om risikostyring og internkontroll, kapitlene 2, 3 og 4.

Hensiktsmessig implementering og etterlevelse av slike prinsipper vil måtte innebære identifisering av ambisjoner og mål på konsernnivå, selskapsnivå og gjerne også på lokalitetsnivå.

2. Det vil være til stor skade for fiskevelferden om det settes en fast grense for hva som er uakseptabel dødelighet, hva som er akseptabel dødelighet, og om det «skal være en målsetning å få dødeligheten ned mot fem prosent for alle fiskearter i akvakultur», og
3. i lys av punkt 1 og 2 må det sørges for at det gjennom risikostyring og internkontrollsystemer i de enkelte selskap klargjøres mål for overlevelse.

SINKABERG AS støtter regjeringens konklusjon om ikke å innføre grenser for dødelighet. Det frarådes at ulike grenser for dødelighet, uansett om det er «akseptabel» eller «uakseptabel», regelverksfastsettes. Det foreligger ikke vitenskapelig dokumentasjon som kan rettferdiggjøre regelverksfastsatte grenser for akseptabel eller uakseptabel dødelighet.

SINKABERG AS mener at det er en rekke velferdsparametere som bedre kan beskrive velferdsstatus enn dødelighet. Følgelig er heller ikke dødelighet egnet som parameter i «Trafikklyssystemet». SINKABERG AS forventer at minimum de vurderinger som er gjort i stortingsmeldingen om dyrevelferd også legges til grunn i den kommende havbruksmeldingen, og vil på det sterkeste advare mot å trekke dødelighet inn i «Trafikklyssystemet». Det er sannsynlig at en slik innføring vil virke negativt på de effektene på fiskevelferden som kan oppnås ved risikostyring og internkontroll.

Målsettinger om høy overlevelse, uavhengig av hvor høy denne kan eller bør være, må være opp til det enkelte selskap å fastsette. Dette vil være målsettinger som det enkelte selskap må kunne stå fritt til å forbedre etter hvert som teknologier og produksjonsregimer, sammen med avl og andre biosikkerhetstiltak bedrer fiskevelferden og øker overlevelsen. Med risikostyring og internkontroll vil det være mulig å gjennomføre effektive og hensiktsmessige revisjoner fra kompetente myndigheter og andre eksterne for å dokumentere og forbedre fiskevelferden.

5. Det vil være uheldig, og i strid med prinsipper for risikostyring og internkontroll å «innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå», og
6. det må etableres generelle vilkår til teknologi som gjør at havbruksnæringen kan ta i bruk de teknologiske løsningene som det enkelte selskap finner mest optimalt for sin drift på sine lokaliteter i sine områder, slik at fiskevelferden i størst mulig grad blir ivaretatt.

Oppdrett av laksefisk i havet er en komplisert biologisk produksjon hvor fiskehelse og fiskevelferd må stå i sentrum. Det er mange eksterne faktorer som påvirker produksjonen, mange av dem er spesielle for den enkelte lokalitet, og få av dem kan kontrolleres. Da er det desto viktigere å tilpasse teknologi og produksjonsrutiner til de enkelte lokalitetene. Det er viktig å huske at oppdrett av fisk i sjøen er den eneste animalske matproduksjonen ved siden av reindrift hvor dyrene oppholder seg hele livet i sitt opprinnelige element.

SINKABERG AS erfarer hver dag at god fiskevelferd er god økonomi. Selskapet erfarer også hvor krevende det kan være å sikre at produksjonen er optimalt tilpasset de lokale forholdene på hver enkelt lokalitet.

Den teknologiske utviklingen i havbruksnæringen går raskt. Sammen med manglende forutsigbarhet og høyt skattenivå er dagens regelverk på flere områder hemmende for videre utvikling av både teknologier og produksjonsstrategier. Det får negative effekter

på både fiskehelse og fiskevelferd. Norske regelverksprosesser er langsomme og et regelverk med for mange detaljer vil fort virke mot sin hensikt. Gjeldende lakselusforskrift er et meget godt eksempel.

SINKABERG AS vil derfor på det sterkeste advare mot regjeringens forslag om krav til tiltak for å forebygge påslag av lakselus. Hensiktsmessige krav knyttet til risikostyring og internkontroll, sammen med effektive inspeksjoner og ikke minst risikobaserte revisjoner fra myndighetene vil være de beste tiltakene for økt overlevelse, bedre fiskehelse og ikke minst bedre fiskevelferd.

7. Det vil være riktig å «tydeliggjøre krav til fiskevelferdskompetanse for slakterier og tilvirkningsanlegg».

SINKABERG AS mener det er naturlig å sikre at det er fiskevelferdskompetanse tilgjengelig langs hele den delen av produksjonskjeden der fisken er levende, frem til og med avliving. Det er imidlertid viktig å ta hensyn til at den frie og uavhengige rollen til en fiskevelferdsansvarlig også skal være oppfylt tilsvarende. Krav til kompetanse må være formålstjenlige. Nettopp da vil det kunne sikres at helse- og velferdsmessige hensyn blir ivaretatt til det beste for dyrene. Overordnet dette skal det være dyreeiers ansvar å sikre at dette blir ivaretatt.

9. Det må legges bedre til rette for at det i driftsplaner og driftsplanlegging i større grad kan legges vekt på fiskevelferd. Gjennom risikostyring og internkontroll blir fiskevelferden dokumentert.

Myndighetene, inkludert Mattilsynet, men spesielt sektormyndigheter som ikke har direkte forvaltningsmyndighet knyttet til fiskevelferd, legger ikke-risikobaserte forvaltningsmessige begrensninger på mulighetene for å ta i bruk nye teknologier og ulike produksjonsregimer som både ivaretar fiskehelse og fiskevelferd. Sektormyndighetene benytter også føre-var-prinsippet ut over prinsippets handlingsrom, fordi det i mange tilfeller hvor dette prinsippet legges til grunn for vedtak foreligger empiri eller faglig og vitenskapelig dokumentasjon som ikke rettferdiggjør prinsippets anvendelse. I de fleste av disse tilfellene gjør heller ikke sektormyndighetene saksspesifikke risikovurderinger som kan dokumentere proporsjonaliteten i vedtakene.

a) Saksbehandlingsrutiner

Dagens rutiner for godkjenning av driftsplaner skaper liten forutsigbarhet og begrenser mulighetene for langsiktig driftsplanlegging. Frister for innsending av driftsplaner for påfølgende år, er utgangen av oktober måned. Mattilsynet gir ofte ikke uttalelse/fatter vedtak før et stykke inn i driftsåret. Selv om planer for inneværende år første gang ble tatt inn i driftsplanen halvannet år før, har Mattilsynet mulighet til å avslå en driftsplan når planåret allerede har begynt. Fordi produksjon av oppdrettsfisk i sjøen er en omfattende produksjon som krever langsiktig logistisk planlegging, vil denne praksisen lett kunne utfordre fiskehelse og fiskevelferd, selv om det motsatte er intensjonen.

b) Faglig grunnlag og risikovurdering i saksbehandlingen

I behandlingen av driftsplaner fremstår det som at Mattilsynet i liten eller i varierende grad legger lokalspesifikke egenskaper til grunn for behandlingen av de enkelte driftsplanene. Det fremstår også som at Mattilsynet i liten grad knytter risikovurderinger til det enkelte selskap og de enkelte lokaliteter og produksjonsregimer for behandlingen av driftsplanene.

I denne sammenheng mener SINKABERG AS at det er nødvendig å vise til EFTA-domstolens dom av 12. desember 2024 (Dyrehelseforordningen – Forordning (EU) 2016/429 – Artikkel 10 – Artikkel 181 – Artikkel 269 – Nasjonale kompetente myndigheters rett til å forby flytting av oppdrettsfisk mellom akvakulturanlegg).

c) «rullerende MTB»

SINKABERG AS mener at en fleksibel rullerende Maksimal Tillatt Biomasse (MTB) mest sannsynlig vil ha flere fordeler enn dagens ordning, der grensen for MTB står fast hele året. Rullerende MTB baserer seg på en gjennomsnittsberegning av MTB-grensen for de siste 12 månedene. Dermed kan en oppdretter som har hatt mindre fisk i sjøen i en periode i løpet av de siste 12 måneder, ha mer fisk i sjøen i en senere periode, forutsatt at gjennomsnittet for de 12 siste månedene ikke overskrider MTB-grensen.

En endring av dagens MTB-innretning vil gjøre det mulig å ta valg basert på fiskevelferd uten at det det gir negative økonomiske konsekvenser. Et eksempel er at det da vil være enklere å iverksette utslakting av fisk med en midlertidig MTB langt lavere enn det som er tillatt, dersom det er mulig å ta det igjen ved å øke produksjonen tilsvarende på et senere tidspunkt.

12. Det må til en omfattende gjennomgang av eksisterende regelverk og offentlig forvaltning som på en eller annen måte kan påvirke fiskevelferden negativt, slik at biologi, epidemiologi og fiskevelferd blir førende premisser for bærekraftig produksjon og vekst i havbruksnæringen.

SINKABERG AS mener at regelverket som ligger til grunn for oppdrett av vill laksefisk i sjøen ikke revideres og oppdateres i en frekvens som sikrer at det er tilpasset utviklingen i havbruksnæringen. To forskrifter kan benyttes som eksempel.

a) Tidsfristforskriften

FOR-2010-05-18-708 Forskrift om samordning og tidsfrister i behandlingen av akvakultursøknader «*skal medvirke til en effektiv søknadsbehandling av lokaliteter til akvakultur etter akvakulturloven*.».

SINKABERG AS har erfart at fylkeskommunenes koordinerende rolle er svak og ineffektiv, både fordi søknader, i for eksempel Nordland fylke skal behandles politisk, mens det i Trøndelag fylke er administrativ behandling av søknadene. Det er dokumentert at dette påvirker både saksbehandlingstid og mest sannsynlig også utfallet av behandlinger av søknader. Forskriften inneholder også en uttrykkelig bestemmelse om at oversittelse av tidsfristene ikke får økonomiske konsekvenser for det offentlige. Lang saksbehandlingstid, og politisk behandling gjør det mulig å sette til side faglige

vurderinger. Konsekvenser kan være at fiskevelferden i produksjonen kan utfordres. SINKABERG AS oppfordrer til at det vurderes om forskriftens bestemmelse om oversittelse av tidsfristene (§ 7 Avsluttende bestemmelser) endres slik at det offentlige kan stilles til ansvar for urimeligheter i saksbehandlingen.

b) Lakselusforskriften

FOR-2012-12-05-1140 Forskrift om bekjempelse av lakselus i akvakulturanlegg har som formål «*å redusere forekomsten av lakselus slik at skadevirkningene på fisk i akvakulturanlegg og i viltlevende bestander minimaliseres*.».

Forskriften har ikke vært revidert siden den kom for 13 år siden. Den tar blant annet ikke hensyn til den kontinuerlige teknologiutviklingen i n'ringen. Blant annet har SINKABERG AS erfart at forskriften ikke er tilpasset utviklingen av lakselus ved nedsenket drift. Unødvendig håndtering av fisk for avlusing bidrar negativt til fiskevelferd samtidig som det kan påvirke utviklingen av lakselus ved nedsenket drift negativt.

c) Offentlig forvaltning

Når det gjelder offentlig forvaltning er det organiseringen av forvaltningen, og spesielt styring av statsforvalterne som benyttes som eksempel. SINKABERG AS erfarer at det er svak eller ingen sentral koordinering mellom ulike departementer og svak sentral styring og veiledning fra sentrale myndigheter til ytre forvaltning.

Det er stor forskjell i hvordan de ulike fylkeskommuner utfører sin koordinerende rolle. Videre er det stor forskjell mellom hvordan de ulike statsforvaltere utfører sin søknadsbehandling, og liten eller tilnærmet fraværende styring fra Miljødirektoratet. Likeledes er det svak koordinering av ulike sektormyndigheter fra Fiskeridirektoratet. Det fremstår heller ikke som det stilles krav til måloppnåelse eller rapportering til de ulike departementer om sektormyndighetenes etterlevelse av tidsfristforskkriften og konsekvenser av manglende etterlevelse. Alt dette er krevende for en næring hvor det må planlegges flere år i forveien for å sikre utnyttelse av selskapets ressurser. Dårlig koordinering og manglende sentral styring bidrar til at fiskevelferden utfordres unødig.

D. Kommentarer til stortingsmeldingens omtale av dyrevelferd i annen animalsk matproduksjon

Nummereringen nedenfor viser til nummereringen under A.

4. Dersom det likevel foreslås en eller flere av grensene som nevnt i punkt 2, må det settes tilsvarende målsetninger også i all annen animalsk matproduksjon.

SINKABERG AS mener at det kan være nyttig for bedret fiskevelferd at det enkelte selskap setter konkrete mål for både fiskevelferd og overlevelse. Som nevnt ovenfor må dette settes i en naturlig sammenheng med risikostyring og internkontroll.

Både i totalt antall og i prosent er dødeligheten i havbruksnæringen for høy. De siste årene har dødeligheten i sjøfasen ligget på mellom 15 og 17 %. Flere selskap produserer over tid med en dødelighet på rundt 5 % per år. SINKABERG AS er blant disse.

Under omtalen av dødelighet i stortingsmeldingen står det under omtalen av oppdrett at dødelighet kan brukes som «*en grov indikator for dyrevelferd*». «*Overvåkning av dødelighet er derfor viktig både for myndighetens beredskap for smittsom sykdom og for sikring av god velferd*».

I stortingsmeldingen omtales også dødelighet i annen animalsk matproduksjon. Blant annet fremkommer det at dødeligheten hos lam på beite er omtrent 4 %, og at tap av lam totalt, men unntatt dødfødsler utgjør ca. 9 %. Beitesesongen kan anslagsvis være opp mot fire måneder.

For svin fremgår det av stortingsmeldingen at den gjennomsnittlige dødeligheten for spedgris ligger på 17,5 %, noe som utgjør 2-3 grisunger per kull.

Dødeligheten blant verpehøner er nesten 4,3 % frem til 76 ukers alder. Når det gjelder slaktekylling står det i stortingsmeldingen at den enkelte produsent registrerer daglig antall døde kyllinger, og næringen anslår at dødeligheten ligger på ca. tre prosent for hele oppdrettstiden, som er på ca. en måned. For kalkun var dødeligheten i 2023 8,8 prosent og antall kasserte fugl på grunn av sykdom var omtrent 2,5 %. Det har også vært en økning i dødeligheten fra 2020 til 2023.

For reindrift fremgår det av stortingsmeldingen at næringen selv oppga et totalt tap på 83 800 dyr i driftsåret 2022-2023. Det ble søkt dekket erstatning for tap til rovvilt for 74 073 tamrein, mens det ble erstattet tap for 20 601 dyr. Ifølge Landbruksdirektoratet er det for 2023-2024 oppgitt rovvilttap på totalt 72 051 reinsdyr av et totalt reintall på 215 361 dyr.

I politisk debatt og i opinionen kan det se ut til at det er en oppfatning av at dødeligheten i havbruksnæringen er særlig høy og av mange pekt på som uakseptabel. Stortingsmeldingen omtaler også dødelighet og velferd i betydelig større grad når det gjelder oppdrett sammenliknet med hvordan det omtales i annen animalsk matproduksjon.

SINKABERG AS mener det vil være unødvendig og ikke riktig å sette dødelighet og velferd i den enkelte næring opp mot hverandre. SINKABERG AS har heller ingen oppfatning av hva som kan være akseptabel eller uakseptabel dødelighet i annen animalsk matproduksjon. Ei heller om det kan være hensiktsmessig å angi en målsetting for dødelighet i annen animalsk matproduksjon.

Men, det er nødvendig å vise til dyrevelferdsloven som slår fast at dyr har en egenverdi uavhengig av nytteverdien. SINKABERG AS oppfordrer derfor til at Stortinget i sin behandling av dyrevelferdsmeldingen sørger for at all animalsk matproduksjon blir gjenstand for en grundig debatt for bevisstgjøring av målsettinger om økt overlevelse, hensiktsmessig målsetting for dødelighet, og bedre dyrevelferd. Regjeringens stortingsmelding er dessverre ikke tydelig nok.

E. Kommentarer til stortingsmeldingens omtale av dyrevelferd knyttet til viltlevende akvatiske dyr

Nummereringen nedenfor viser til nummereringen under A.

13. Av hensyn til spesielt fiskevelferden, men også av hensyn til vill laksefisk sin sårbarhet, må det vurderes innført et forbud mot fang-og-slipp i alt fiske etter vill laksefisk.

Når det gjelder viltlevende akvatiske dyr oppsummerer stortingsmeldingen med at det skal fremmes «*tiltak for å bidra til at dyrevelferden ivaretas ved fang-og-slipp*».

Som kjent ble en rekke elver stengt for fiske i 2024. Det fremstår som at villaksbestandene i Nord-Europa inkludert Norge er i nedgang. Villaksen er sårbar for en rekke miljøpåvirkninger, forvaltning og fangst.

Vitenskapelig råd for lakseforvaltning (VRL) skriver i sin rapport Status for norske laksebestander 2024 at innsiget av gytelaks ble beregnet til ca. 400 000 i 2023. Av dette ble det offisielt registrert fanget 82 000. Videre skriver VRL at ca. 19 000 laks ble gjenutsatt (fang-og-slipp). I tillegg kommer ulovlig og ikke-registrert fangst, som antas av Miljødirektoratet å være ca. 30 % av den totale fangsten. Dette betyr at mer enn 25 % av innsiget av gytelaks avlives.

Ulike vitenskapelige publikasjoner og rapporter viser at dødeligheten i forbindelse med fang-og-slipp kan være i størrelsesorden 10 %. Rapporter viser også at fang-og-slipp i stor grad kan påvirke fekunditeten (hvor mange av eggene som legges som faktisk befruktes og gir mulighet for avkom). Det betyr at selv om en fisk overlever fang-og-slipp vil antallet avkom kunne bli vesentlig færre enn dersom den ikke hadde blitt fanget.

Økt dødelighet og redusert fekunditet er også indikasjoner på dårlig dyrevelferd. Sammen med summen av andre påvirkningsfaktorer fremstår det som stortingsmeldingen ikke er grundig nok når det gjelder negative effekter på dyrevelferd og bestandsbevaring for villaksen. SINKABERG AS mener derfor betydningen av fang-og-slipp på vill laksefisk må få større oppmerksomhet i behandlingen i Stortinget, og i videre oppfølging av meldingen, inkludert en uavhengig vitenskapelig utredning som må legges til grunn for en eventuell konklusjon om ikke å innføre et forbud.

Med hilsen

Ketil Rykhus
Samfunnskontakt

Stingray Marine Solutions AS

Stingray Marine Solutions AS viser til den pågående høringen vedrørende velferd for fisk i akvakultur, og ønsker med dette å gi våre innspill til de foreslåtte målsetningene, spesielt med tanke på rensefiskens velferd og bruken av disse i norsk oppdrett.

Målsetning om redusert dødelighet til 5 % for alle fiskearter

Stingray Marine Solutions AS støtter målsetningen om å redusere dødeligheten i oppdrett til maksimalt 5 %. Dette må likevel også gjelde rensefisk, på lik linje med laks og annen oppdrettsfisk. Per i dag viser tall fra Fiskeridirektoratet, Mattilsynets tilsynskampanjer og oppdrettsaktørenes egne undersøkelser at rensefisken har 100 % utgang gjennom en produksjonssyklus. Enten gjennom svinn, dødelighet eller uttak før slakt, blir samtlige rensefisk i merdene skrevet opp til døde, til tross for at de brukes som en "biologisk" avlusningsmetode.

Dersom denne målsetningen skal være reell, må bransjen forplikte seg til å implementere tiltak som faktisk reduserer dødeligheten til 5 % for rensefisk og andre arter i oppdrettsmerdene. Dette krever en omfattende gjennomgang av dagens praksis og bedre tilpasning av miljø og håndtering til rensefiskenes behov.

Sikre varig og planmessig forbedring av rensefiskens velferd

For å sikre en varig forbedring av velferden for rensefisk må man identifisere de viktigste utfordringene og implementere løsninger. De mest sentrale utfordringene som påvirker rensefiskens velferd inkluderer:

- Utilstrekkelige skjul: Rognkjeks og leppefisk trenger egnede skjul for å suge seg fast, legge seg ned og hvile. Mangelfulle skjul, eller uegnet plassering av skjul bidrar til stress og dårlig velferd. Skjulene må være solid konstruert og tilpasset artens behov.
- Leppefiskenes håndtering og tilpasning: Villfangede leppefisk som bergnebb, berggylt, grønngylt og grasgylt er generelt lite egnet for oppdrettsmiljøet (tidshorisonten for dokumentert overlevelse i merd hos de fleste anlegg bekrefter høy utgang, gjerne periodevis etter utsett.). Disse artene tåler håndtering og forflytninger dårlig, og opplever høy dødelighet som følge av rømming, predasjon og stress. Oppdrettet berggylt har vist seg å ha noe høyere overlevelsesgrad, men har fortsatt utfordringer med tilpasning og deformiteter.

- Fôringsstrategi: Riktig fôr og fôringsteknikk er avgjørende for god velferd. Fôret må være tilgjengelig til enhver tid, tilpasset artens spesifikke behov og ikke konkurranseutsatt. Leppefisk mangler magesekk, noe som stiller spesifikke krav til hyppighet og sammensetning av fôringen. Rognkjeks blir fort stor og velger annet føde enn det som er supplert for arten.
- Miljøfaktorer: Høy vannstrøm, mangel på kunnskap om artspesifikk tilrettelegging av habitat, og ikke medikamentelle avlusninger skaper stress og dårlig velferd. Fysiske behandlinger av laksen fører ofte til skade på rensefisk, som er spesielt sårbare for endringer i miljøforhold.
- Sykdom og manglende behandling: Rensefisk er utsatt for sykdommer som atypisk furunkulose, kratersyke, pasteurellose og i tillegg er rognkjeks utsatt for høy belastning av Caligus elongatus. Det er mangelfull forskning på effektive vaksiner og behandlinger for disse sykdommene, noe som ytterligere svekker rensefiskens overlevelse.

Effekt av rensefisk og nødvendige tiltak

Effekten av rensefisk på lakselusbekjempelsen varierer gjennom produksjonssyklusen, da flere biologiske og miljømessige faktorer må være til stede for at rensefisken skal utøve sin funksjon. I gjennomsnitt er rensefiskens effektivitet beregnet til rundt 12 uker, men dette varierer mellom anleggene. Enkelte lokaliteter kan oppleve god effekt over lengre perioder, mens andre ser en raskere reduksjon i rensefiskens funksjonalitet.

Videre har forskning indikert at kun en liten andel av rensefisken faktisk konsumerer lakselus. Dette reiser spørsmål om hvorvidt bruken av rensefisk er en bærekraftig og effektiv strategi for lusekontroll.

Økt tetthet av rensefisk i merdene har ikke vist en proporsjonal økning i effektivitet, ettersom rensefisk etablerer hierarkiske strukturer som kan begrense deres beiteaktivitet. Det er også uklart om villfanget leppefisk har høyere effekt enn oppdrettet berggylt. Rognkjeks ser ut til å ha størst effekt på lakselus ved en størrelse på ca. 40 gram, men evnen til å konsumere lus reduseres i takt med vekst, ettersom diettpreferanser og adferd endres.

Fase ut sårbare rensefiskarter

Alle rensefiskarter som brukes i dagens oppdrett anses som sårbare, da merdmiljøet og oppdrettsforholdene er svært forskjellig fra deres naturlige habitat. Det har tidligere vært foreslått at dersom ikke velferden for rensefisk forbedres betydelig, bør bruken fases ut.

Dette har imidlertid ikke blitt fulgt opp, hovedsakelig fordi alternativene til rensefisk ofte innebærer økt bruk av mekaniske og kjemiske avlusningsmetoder.

Bransjen må ta stilling til følgende:

- Hvordan kan rensefisk overleve og trives i merdene nå som dødeligheten skal reduseres til 5 %?
- Hvorfor skal en eller flere arter lide for å optimalisere produksjonen av en annen art?
- Hvordan kan oppdrettsnæringen sikre at bruken av rensefisk faktisk gir en langvarig dokumentert effekt på lusekontroll?

Dersom disse spørsmålene ikke kan besvares med konkrete og bærekraftige tiltak, bør fullstendig utfasing av rensefisk som strategi vurderes umiddelbart.

Konklusjon

Stingray Marine Solutions AS støtter målsettingene om redusert dødelighet og forbedret velferd for rensefisk. Imidlertid er det åpenbart at dagens praksis ikke ivaretar rensefisken på en forsvarlig måte. For å sikre bedre dyrevelferd er det nødvendig med betydelige forbedringer i håndteringen av rensefisk. Dersom slike tiltak ikke iverksettes umiddelbart, bør næringen vurdere rensefiskens rolle på nytt. Norge, som en ledende nasjon innen lakseoppdrett, bør gå foran i arbeidet med å utvikle og implementere mer bærekraftige og effektive tiltak for lusekontroll.

Med vennlig hilsen,

S. C. A. Lemmens
Stingray Marine Solutions AS
Stålfjæra 26, 0975 Oslo

Ovum AS

Innspill:

1. For å sørge for bedre fiskevelferd må Stortinget etablere kraftige insentiv for omstilling til oppdrett i lukkede merder.
2. Omstillingen kan Stortinget igangsette ved å be om en sertifiseringsordning for teknologi som kvalifiserer for «særlig god dyrevelferd» der 95 prosent overlevelse er ett av potensielt flere kriterier.
3. En slik sertifisering må samtidig gi vederlagsfrie tillatelser og fritak for irrelevante deler av driftsforskriften.
4. Dette vil gi et voldsomt insentiv for kraftig bedret dyrevelferd og høyst nødvendig omstilling av oppdrettsnæringen.

Bakgrunn:

- Dyrevelferdsmeldingen er et godt utgangspunkt som Stortinget må stramme inn med konkrete tiltak for ønsket effekt for laksens velferd og etterlevelsen av dyrevelferdsloven. Næringen og vi som teknologileverandør trenger tydelige forventninger og langsiktig stabile rammevilkår for å løse fiskens dårlige velferd.

- Fremtidig vekst i næringen må skje med ny oppdrettsteknologi som kan dokumentere at den tar bedre vare på fisken. Vi mener flytende lukket teknologi kan tilby laksen ikke bare en god start på livet i sjøen, men også sikre 95% overlevelse for hele produksjonssyklus. På samme måte som det stilles konkrete krav til styrke, HMS, ikke utslipp av lus, rømmingssikkerhet med mer, bør det etableres insentiver for å bli sertifisert og premiert for «særlig god dyrevelferd» der 95% overlevelse er kriterium. Dette må gjøres av et kvalifisert tredjepartsorgan. Da kan oppdretteren preferere teknologi som gir fisken et godt liv med god helse.
- For å oppnå denne sertifiseringen må imidlertid teknologibedriftene ha mulighet til å teste og videreutvikle teknologien med fisk gjennom tilgang på tillatelser. Stortinget må våge å stille krav til sertifisering og tilsyn som imøtekommer strenge og etterprøvbare standarder for dyrevelferd.

- For at det skal være mulig for oppdretter å foreta nødvendige investeringer for omstilling til lukket teknologi er det nødvendig med vederlagsfrie tillatelser så vel som midlertidig fritak fra irrelevante deler av eksisterende driftsforskrift. Vederlagsfrie tillatelser for flytende lukket teknologi i sjø incentiverer investeringer,

og teknologibedrifter, som oss i Ovum, får mulighet til å sertifisere vår teknologi. Dette forsterker incentiv for investering ytterligere, ved at oppdretter får mulighet til å kjøpe utprøvd og sertifisert teknologi. Dette kan være tidsbegrenset inntil ønsket effekt er oppnådd, for eksempel frem til 2035, på samme måte som andre bærekraftstiltak har blitt håndtert, slik som eksempelvis elbil-incentiver.

- Teknologi som flytende lukket oppdrettsanlegg er i dag underlagt akvakultur driftsforskriften. Noen av kravene er irrelevante og konkurransehemmende slik som eksempelvis brakklegging i to måneder grunnet utslipp av lus og slam. Dette er ikke relevante problemstillinger for lukket teknologi som skjermer villfisken og økosystemet fra disse utfordringene. Det kan gis dispensasjoner, men en oppdretter kan ikke investere hundrevis av millioner i ny teknologi uten å vite hvorvidt det vil bli gitt dispensasjon eller ikke. Det er til direkte hinder for omstilling.

- Vi vet at det er både lønnsomt og bærekraftig å ta bedre vare på fisken, og mens næringen venter på tydelige rammevilkår fra Stortinget og regjering slik som etterlevelse av dyrevelferdsloven og en incentiverende miljøfleksibilitetsordning, lider laksen. Ifølge Fiskeridirektoratet ble det slaktet like over 1,6 millioner tonn laks og ørret i Norge i 2023, og vi hadde om lag 16 prosent dødelighet. Det betyr at vi kunne uten dødelighet produsert 1,856 millioner tonn, en differanse på 256.000 tonn. Med en verdi på 100 kr/kg utgjør dette en tapt verdiskaping på rundt 25 milliarder kroner. Og det er før vi snakker om omdømmetapet i inn- og utland. I snitt dør mellom 200 000 til 300 000 oppdrettsfisk i Norge daglig. Når en fisk dør er det rimelig å anta at det er ganske mange andre som heller ikke har det særlig bra. Død er derfor en dårlig indikator på velferd. I tillegg ser vi økning i eksterne påvirkningsfaktorer slik som mer lus, mer sykdom, mer makrellstørje som river i stykker merdene og mer uvær som har betydning for ville laksestammer på grunn av økt rømming av oppdrettsfisk og utslipp av lus.

- Dårlig fiskevelferd kommer tydelig til syne i form av høy dødelighet og et høyt innslag av produksjonsfisk, den dårligste kvaliteten på slaktelinjen. Ifølge Mattilsynet var andelen produksjonsfisk i 2024 på om lag 40 prosent, om lag 10 prosent høyere enn året før. Det er vanskelig å se hvordan man skal kunne snu den negative utviklingen uten å adressere rotårsaken. Det beste konkrete tiltaket vil være å tilrettelegge for lukket drift i sjø som bedre beskytter fisken. I åpne merder er man prisgitt de naturlige forholdene som har vist seg å være utilstrekkelige på mange lokaliteter. Det er dokumentert at skille laks fra lus er den eneste måten å forhindre lusens reproduksjon. Videre er det vist at et lusefritt miljø kan løse rundt 70% av

fiskehelseproblemene i oppdrett, fordi man unngår følgeskadene etter lusebehandling.

- For at nye rammevilkår skal ha ønsket effekt, må det stilles krav. Næringen vil bare forholde seg til krav, ikke til mål. Uten krav vil overgangen til bærekraftig teknologi skje i liten grad og svært sakte. Ovum mener derfor at Dyrevelferdsmeldingens mål på 95 prosent overlevelse, må pares med både «pisk og gulrot», ellers vil endringer utebli. Dette må gjerne kombineres med frist frem i tid for å oppfylle kravet. Dette kan bety tidligere utslakting dersom en ikke kan oppfylle kravet med eksisterende teknologi, men også en massiv investering i virkemidler, herunder flytende lukket teknologi, for å oppnå kravet. Teknologi som vår, Egget®, har høyere investeringskostnader enn tradisjonell teknologi, og da må fordelene være målbare og den økonomiske gevinsten høy. Hvis ikke ny teknologi gir fisken et bedre liv, vil den nye teknologien være bortkastet.
- Laksens velferdsutfordringer er åpenbare. Alle ser det. Vi har en industri som har vokst ut av sin egen produksjonsplattform. Vi klarer ikke å beskytte laksen godt nok i et åpent merdmiljø. Den åpne merden alene, er for svak til å understøtte våre krav og forventninger til dyrevelferd. Erkjennelsen er en god start, men vi må også våge å handle i tråd med erkjennelsen. Ellers sitter vi i 2035 med nye 10 år uten vekst, tapt verdiskapning og et varig omdømmetap. Det fortjener verken laksen eller norsk oppdrettsnæring.

PO3/4 Kunnskapsinkubator

PO3/4 Kunnskapsinkubator (PO3/4 KI) er en forening som blant annet arbeider med forskning i grenselandet mellom havbruk og villaks/sjøørret. Foreningen ble etablert som en støttefunksjon for havbruksaktørene i produksjonsområde 3 og produksjonsområde 4 (PO3 og PO4) knyttet til Trafikklyssystemet. Siden oppstarten i 2017 har samtlige havbruksbedrifter i PO3 og PO4 vært medlemmer.

I 2017 ble forskningsprogrammet *SalmonTracking 2030* etablert. I dette forskningsprogrammet bruker en videoovervåking i elv, pit- og akustisk merking av laks og sjøørret, el-fiske, overvåking av aluminium på gjellene til laks og sjøørret i elv mm. Gjennom felt-undersøkelser overvåkes bestandsutvikling, smoltutvandring fra elv, fjordvandring for laks og sjøørret, prematur tilbakevandring av sjøørret med mer.

I programmet er det utført flere praktisk rettede forskningsprosjekt og innhentet ny kunnskap om forholdet mellom villaks, sjøørret og havbruk i de to produksjonsområdene.

Arbeidet i *SalmonTracking-programmet* er organisert gjennom en styringsgruppe og en forskergruppe. Forskningsprogrammet har de siste årene levert en rekke internasjonalt publiserte og fagfellevurderte artikler om funnene i programmet.

I forbindelse med høringen knyttet til Melding Stortinget 8 «Dyrevelferd», vil våre innspill fokusere på forhold i akvakulturnæringen og på de ville ressursene av laks og sjøørret i vårt nedslagsfelt.

Innledningsvis kan vi slå fast at det er mye bra i dyrevelferdsmeldingen, og den gir et godt grunnlag for å arbeide systematisk med å forbedre dyrevelferden blant annet i havbruksnæringen. Samtidig er det noen brister som må påpekes, der departementene åpenbart ikke har benyttet seg av oppdatert kunnskap som er kommet til de siste årene. Det er også noen forbedringstiltak knyttet til forvaltningens rolle som må påpekes. I dette at det over tid har utviklet seg en «rolleforståelse» der kunnskapsleverandører trer inn i forvaltningens rolle – noe som skaper habilitetsproblemer for de ulike kunnskaps- og forvaltningsorgan.

Kommentarer

Innledningsvis i Stortingsmeldingen pekes det på at den «*peker ut en retning for en kunnskapsbasert og stegvis forbedring av dyrevelferden*». Her mener vi meldingen innen

akvakultur og villaks ikke godt nok tar inn over seg nyere kunnskap fra blant annet *SalmonTracking-programmet* mfl. I for stor grad lener beskrivelsen seg på modellbaserte vurderinger der det er manglende samsvar mellom hva som blir modellert og hva som faktisk skjer ute i naturen.

På side 9 i meldingen står det at regjeringen vil:

«Arbeide for god bruk av data som allerede finnes hos tilsynsmyndighetene og i næringene om det enkelte dyreholdet for å få bedre oversikt over status.

Utrede hvordan løsninger som i større grad ivaretar dyrs atferdsbehov, kan fases inn i fremtidige driftssystemer.»

Til det siste punktet må det understrekes at fremtidige løsninger må være teknologinøytrale. Videre er det flere momenter som er viktige å vurdere ved valg av driftssystemer. Dagens produksjonsform i havbruk, med åpne merder i sjø som utnytter energiforholdet mellom flo og fjære, vil eksempelvis score svært godt på energibruk og volum som fisken vil ha tilgjengelig for å kunne ivareta det naturlige atferdsbehovet. Om en fremover velger driftssystem som krever mer energibruk kan dette slå negativt ut for ulike arter i naturen. Eksempelet er villaks og sjøørret som kan føle økt press både gjennom større fokus på utbygging av elveenergi, økt effektkjøring i dagens energiverk mv. Eller fuglebestandene gjennom økt utbygging av vindmølleparker.

Forannevnte problemstillinger må også være sentrale ved valg av fremtidige driftssystemer. I denne sammenhengen er det interessant å lese avsnittet om hensynet til dyrevelferd ved produksjon av energi som også står på side 148. Her går det frem at hensynet til fisk er sentralt i vassdragssaker, og at vilkårene som fastsettes ved konsesjon har som mål å bidra til å bevare hensynet til fiskebestander. Men ved produksjon av energi er det fortsatt avbøtende tiltak som skal gjelde knyttet til villaks og sjøørret. Det er et stort sprang mellom å iverksette avbøtende tiltak, og å bli pålagt et direkte nedtrekk i egen produksjon jfr. Trafikklyssystemet.

SalmonTracking-programmet er et godt eksempel på et program som nettopp kartlegger faktiske forhold for å kunne igangsette faktiske, avbøtende tiltak. Slik sett burde også forholdet «avbøtende tiltak» vært knyttet til havbruksnæringen i stedet for dagens praksis med direkte nedtrekk i produksjonen. En slik innretning ville vært et mer treffende tiltak for dyrevelferden både i havbruk og for villaks/sjøørret i elv.

Når det gjelder det første punktet på side 9 i meldingen, vet vi i dag at det er mangelfull bruk av data som allerede fins hos tilsynsmyndigheter, næring og forskning når det kommer til havbruk. Ny forskning viser at effektene av lakselus på ville lakseressurser i Trafikklyssystemet som akvakulturnæringen blant annet reguleres etter, kan være overestimerte[1], uten at dette har fått noen innvirkning på vurderingene som gjøres når trafikklysene fastsettes av departementet.

I rapporten til den internasjonale Evalueringskomiteen av Trafikklyssystemet kommer følgende frem på side 28: «*Villaksbestander i områder som konsekvent er klassifisert som røde, bør vise noen tegn på nedgang*»[2]. I overvåkingen i *SalmonTracking-programmet* ser vi ikke de klare tegnene på nedgang for sjøørret og villaks lokalt/regionalt. Tvert imot er forholdene for villaksen i flere av elvene stabile, og voksende for sjøørreten både i antall og mengde. Det kan tyde på at dagens Trafikklyssystem er for upresist fundert. (www.salmontracking.no)

Pkt. 6.3.11 i meldingen omhandler velferdsutfordringer ved produksjon av fisk. Lakselus er i dag i de fleste tilfeller ikke en velferdsutfordring i seg selv for oppdrettslaksen da lusegrensene er langt lavere enn tålegrensen. Det er behandling og sulting, og stresset dette medfører som er den største utfordringen. Her jobber næringen aktivt med nye metoder for å styrke det forebyggende arbeidet. I PO3/4 KI har havbruksaktørene arbeidet aktivt i utvikling og utprøving av et akustisk lydbilde som avliver lus på fisk i sjø, AcuLice.

Nye driftsformer i fremtiden må i så stor grad som mulig hensynta den naturlige adferden til oppdrettsfisken og ikke tvinge fisken inn i løsninger som ikke er godt nok gjennomtenkt i en industriell skala med tanke på konsekvenser for fiskevelferden. På generelt grunnlag er det interessant å observere at de samme organisasjonene som for 10 – 15 år siden kjempet for at burhøns måtte bli frittgående, nå kjemper for at den «frittgående» laks i merd skal bli burlaks – inn i lukkede systemer.

Dyrevelferd er noe akvakulturnæringen er opptatt av, men mer skjermet produksjon er ikke nødvendigvis det eneste og beste svaret. Setter en sammen innrapportere produksjonsdata fra havbruksaktørene i Sognefjorden, og data fra NALO-trålene til Havforskningsinstituttet de siste 10 årene, dukker følgende paradoks opp:

En finner langt mer lakselus på utvandrende, trålt laksesmolt i år det er minst fisk i havbruksanleggene, mens i år der det er mest fisk i havbruksanleggene er det motsatt - da blir det observert langt mindre lakselus på utvandrende laksesmolt – til tross for at lusegrensen er den samme i snitt. Dette er et paradoks siden teorien tilsier at det motsatte er tilfelle, og på side 192 i meldingen skrives det jo også at «*Lavere oppblomstring av lakselus*

i oppdrettsanleggene vil videre redusere påslag av lakselus på vill laksefisk» til tross for at en altså ser det motsatte i eksempelvis Sognefjorden. Dette er noe en må finne ut av før en pålegger endringer som kanskje ikke er til det bedre for dyrevelferden.

I denne sammenhengen er det også verdt å påpeke at dagens lusegrenser i akvakulturnæringen aldri er evaluert med tanke på konsekvensene den har for dyrevelferden i akvakultur eller hvilke eventuelle positive effekter lavere lusegrenser har gitt for dyrevelferden til de ville laksefiskene. Samtidig skrives det på side 148 at høye konsentrasjoner av lakselus utgjør en alvorlig velferdsutfordring for den ville laksefisken som ikke dør. «*Dette er en særlig utfordring for sjøørret og sjørøye som oppholder seg i fjordsystemet under hele sitt sjøopphold*». Som kjent har sjøørret og sjørøye en naturlig egenskap til å avluse seg selv gjennom prematur tilbakevandring til ferskvann. I meldingen slås det fast at «*Dette medfører imidlertid at fisken må avbryte sjøoppholdet og får redusert vekst og evne til å reprodusere seg*.» Dette er påstander som ikke er godt nok dokumentert. Sjøørret som avbryter beiteoppholdet tidlig for å avluse seg, vender normalt tilbake til sjøen etter 8-14 dager i ferskvann/brakkvann for å fortsette beitingen. Det er intet i *SalmonTracking-overvåkingen* av bestandene som tyder på at overnevnte påstand er reell. Overvåkingen i elvene i PO3 og PO4 viser at sjøørretbestandene er i vekst både i antall og i vekt (www.salmontracking.no/Skandinavisk Naturovervåking).

Dette bringer oss videre inn på punkt 6.5.2.4 «*Forsøk med viltlevende dyr*» s. 132. Her bør en i størst mulig grad etterstrebe at færrest mulig viltlevende dyr tas livet av når de brukes i forskningsøyemed. Svært mange fisk blir brukt i forsøk, og mange forsøk, eksempelvis merking for å overvåke vandring og bestand, må gjøres så skånsomt som mulig. Dersom fisk avlives ved forskningsforsøk (terminale forsøk), slik det eksempelvis gjøres under NALO-tråling av utvandrende laksesmolt, må vi i det minste pålegge utførende forskningsansvarlig at en gjøre en fullverdig fiskehelsegjennomgang på smolten som tråles og avlives. Det gjøres ikke i dag, og en vet eksempelvis ikke hvorfor noen laksesmolt fra en elv har mye lakselus på seg, mens en annen smolt fra samme elv fanget på samme tid ikke har det. Har fisken aluminium på gjellene, har den underliggende sykdom mm.? En slik innfallsvinkel, der forskningsfisken nyttes i et bredere perspektiv m.o.t. å beskrive en helhetlig tilstand, burde vært innført for mange år siden.

Det siste punktet vi vil ta opp er punkt 4.3 «*Forvaltningsstøtte*». Her blir blant annet rollene til Veterinærinstituttet og Havforskningsinstituttet tatt opp. Når trafikklysene fastsettes for akvakulturnæringen, spiller disse to instituttene i dag en avgjørende rolle i forskningen som danner grunnlaget, i tolkningen av forskningen og i innstillingen til Nærings- og Fiskeridepartementet. De nevnte, statlige instituttene brukes av Nærings- og

fiskeridepartementet svært aktivt utover at de skal levere kunnskap og støtte. De senere år har vi opplevd at forskere fra instituttene i større og større grad også utarbeider saksunderlag for forvaltningen, tar del i ulike utvalg som innstiller endringer om næring og forvaltning mm. Dette skaper uheldig forhold m.o.t. hva instituttene egentlig står for i en sak, og også om hvordan forskningen nyttes jfr. at det de leverer av understøtte ofte bryter med det de er med å vedta/stille seg bak i ulike utvalg. Det er viktig at en i arbeidet med dyrevernsmeldingen avklarer hvor grensen går mellom statlig forvaltning og bruken av statlige forskningsinstitusjoner. Det vil være negativt for alle parter om uavhengigheten kan settes i tvil.

Under punkt 4.5 «*Rådgivende organer*» blir flere viktige organ når det gjelder dyrevelferd nevnt. Det som ikke blir diskutert her, er hvordan utnevnelsen til disse organene blir gjennomført. Her mener vi dyrevelferden er tjent med at det er en grundig søknadsprosess, gjerne etter modell fra Vitenskapskomiteen for mat og miljø, der også habilitet bør inngå i vurderingen. Under dette punktet savner vi at Vitenskapelig råd for lakseforvaltning opprettet av Miljødirektoratet er nevnt. De er premissleverandør når det kommer til trusselfaktorer for norsk villaks. All den tid rådsmedlemmer her kan være aktive laksefiskere i elvene uten at det går utover habiliteten når eksempelvis fangst vurderes som trussel, mener vi at utnevnelse til denne typen råd må vurderes etter samme grunnlag/regelsett som medlemmene i Vitenskapskomiteen for mat og miljø.

Avslutning

Satsingen gjennom *SalmonTracking-programmet* har vist oss at økt, faktisk kunnskap om villaks, sjøørret og havbruk er helt nødvendig. Satsingen har vist at dagens kunnskapsnivå ikke har vært godt nok, og at forbedringspotensialet er stort.

1. God dyrevelferd er en overordnet bærebjelke for enhver produksjon der dyr er involvert. Veien til god dyrevelferd går gjennom kunnskap. Skal forvaltningen av blant annet havbruksnæringen styrkes, må en tilstrebe at en både har god nok kunnskap, og at all tilgjengelig kunnskap tas i bruk. Dette gjelder òg kunnskap som utfordrer de statlige kunnskapsinstitusjonene jfr. paradokset i Sognefjorden.
2. Når en tenker teknologi og produksjon, eksempelvis overfor havbruksnæringen, må en se på hvilke konsekvenser ulike teknologier har for det helhetlige miljø. Villaks og sjøørret er ikke tjent med økt press om energiutvikling i elvene.
3. For å bøte på forholdene til villaks og sjøørret kan energisektoren pålegges avbøtende tiltak. En slik tankegang burde også vært knyttet til havbruksnæringen, og *SalmonTracking-programmet* er et godt eksempel på et slikt tiltak.

4. De ulike departement må enes om hvordan ulike type vitenskapskomiteer oppnevnes og drives. Her er det for store sprik i dag, og det foringer kvaliteten i, og tilliten til de ulike organ.

Vennlig hilsen

Even Søfteland

Sekretær

[1]https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/raq.12953

[2] https://www.forskningsradet.no/siteassets/publikasjoner/2024/en-evaluering-av-det-vitenskapelige-grunnlaget-for-trafikklyssystemet-for-norsk

Stiftelsen Reddvillaksen

Vi viser til høringssvar fra Norske Lakseelver som vi støtter 100 %. Videre har andre organisasjoner gitt tydelige svar på manglende dyrevelferd som vi ikke ser grunn til å repetere, men er enige i.

Vårt høringssvar er derfor knyttet opp til at manglende dyrevelferd med påfølgende dødelighet, også medfører tap av enorme matressurser og salgsinntekter i kombinasjon med kostnadsdrivende behandlinger med forurensende brønnbåter.

Kommentar til høringen 4.februar i næringskomiteen

Sjømat Norge argumenterte med at det vil kreve 2 TWh eller 3 ekvivalenter Alta utbygginger å drifte lukka merder. Hva så? Årlig kaster Oppdrettsindustrien et energipotensial på over 5 Alta utbygginger rett i fjorden som forurensing fra åpen teknologi. I en Bioforsk-rapport (vol 7, nr. 110 2012) skriver Svalheim og Solli at slam fra produksjon av 1 tonn laks kan ha et biogasspotensiale opp mot 1,9 MWh. Ekstrapolerer man dette tallet til Norges samlede lakseproduksjon på drøye 1.5 millioner tonn kan det produseres opp mot 3 TWh årlig. Jo mer innslag av planteråstoff i foret, jo mindre andel av foret tas opp av laksen. Rundt 30 % av foret går nå ufordøyd ut og øker dermed biogasspotensialet. Bioresten med nitrogen og fosfor kan brukes som gjødsel i stedet for å være den største driveren til økt forurensning av næringssalter i fjordene på de steder oppdrettsvirksomheten foregår. Siden forsammensetningen er endret til mer soya siden rapporten ble utarbeidet og planteråstoff gir høyere grad av bioenergi er ovennevnte beregning konservativ. Energi er derfor ikke noe argument fra oppdrettsindustrien som bør bli tatt hensyn til i lys av at lukking av merder gir bedre dyrevelferd.

Videre bør det regnes på hva redusert dødelighet medfører av kutt i CO 2 utslipp. Det langreiste foret er som kjent den største CO2 driveren i oppdrettsbransjens miljøregnskap.

Hva hvis alle 580.000 hunder i Norge døde på litt over tre døgn?

Det er vanskelig å forestille seg hva en årlig dødelighet i sjøfasen på over 65 millioner individer representerer. Men overskriften tilsvarer faktisk tempoet på dødligheten som nå pågår i norske oppdrettsmerder på voksen fisk med snittvekt nær 3 kilo - og som ser ut til å fortsette. Legger man til dødelighet på leppefisk og yngel regnet i antall individer så tar prosessen overfor kun ett døgn. Dødeligheten i sjøfasen skyldes i stor grad behandlinger for lus og sykdommer med årsak i åpen merdteknologi. Økende biomasse i åpen teknologi vil

eskalere nåværende utfordringer. I åpne merder vil det alltid være et spørsmål om biologisk flaks eller ikke. Målsettingen om vekst vi treneres av økende sjøtemperaturer. Til slutt er alle produksjonsområder gule eller røde.

Offisielt brukes benevnelsen *svak dyrevelferd*, en misvisende bruk av ord. Bak dødelighetstallene skjuler det seg en *dyremishandling* av industriell skala, selv om Lov Om Dyrevern også gjelder på individnivå for oppdrettsfisk. Det er derfor vanskelig å forestille seg at meldingen signaliserer at dødelighet på 5 % er akseptabelt, sett i lys av at det finnes oppdrettere som drifter lønnsomt i tette merder og oppnår langt lavere dødelighetstall. Videre oppnås bedre salgspris da en større andel av produksjonen kan klassifiseres som superior. (Ref AkvaFurure og Eide Fjordbruk)

Norges største matsvinn?

Dette er ikke bare en tragedie for oppdrettslaksen som individ. Dette er også en tragisk sløsing med mat og for-ressurser. Nesten 200 millioner kilo selvdøde laks og ørret, som har spist minst 5 kilo råvarer* per kilo de har vokst, er en tapt matressurs mer enn dobbelt så stor som det hittil publiserte og offisielle matsvinnet i Norge. Men er feid under teppet begrunnet med en offentlig definisjon på hva matsvinn er. Minst 3 milliarder måltider forsvinner dermed fra verdens mattallerken, fordi oppdrettsindustrien ikke klarer å ta vare på husdyra sine og holde de i live til slakting.

Oppdrettsindutrien hevder at menneskemat ikke inngår i foret.

I den 3dje verden, der mesteparten av innholdet i laksforet produseres eller fanges, spiser innbyggerne faktisk soya, andre planteråstoffer, ansjovetas og annen småfisk som også står på menyen i laksemerdene. Definisjonen av hva som er menneskemat er dessverre avhengig av inntekt. I respekt for befolkningen i de landene der vi henter forressursene, bør vi som et minimum sørge for at denne ressursen utnyttes så langt som mulig ved å holde oppdrettslaksen i live til den blir til mat.

Hadde dødelighetstallene blitt halvert og mer laks blitt solgt i stedet for å måtte destrueres, hadde det utløst en økt salgsomsetning i størrelsesorden 10 milliarder. Reduserer man dødeligheten reduserer man også kostnader knyttet til lusebehandlinger som nå er på rundt 15 milliarder krone per år.

Mattilsynet må tilføres mer kontrollressurser.

Mattilsynet er den viktigste garantisten for at oppdrettsbransjen driftes forsvarlig. Tilsynet er satt i en situasjon der ressurser til kontroll ikke er tilstrekkelig. Vi anbefaler derfor at kontrollsystemet får økte ressurser for nødvendig oppfølging. Dette kan finansieres gjennom gebyrfinansiering betalt av oppdrettsselskapene.

Synd at norske myndigheter ikke evner å håndheve lover de selv har vedtatt og bruke de styringsverktøy de har til rådighet - eller gjerne forsterke disse verktøyene. Dyrevernsmeldingen som nå er til politisk behandling, løser ikke noe. Den er rett og slett ikke ambisiøs nok.

Vi håper uansett den endelige meldingen i kombinasjon med Havbruksmeldingen kan føre frem til bedre tilstander innen oppdrettsindustrien og forbedre et selvpåført dårlig omdømme.

*Kilde: grunnlagsdata hentet fra Laksefakta.no. Beregningen gir 2,114 kilo fisk og 1,591 kg planteråstoff for å lage 1 kg tørrfor (pellets). Mye av laksen selges som filet med et vekttap fra HOG på rundt 35 %.

Stiftelsen norsk Mat

Stiftelsen Norsk Mat vil gjerne takke for den nye dyrevelferdsmeldingen. Det er tydelig at det har blitt lagt mye arbeid og engasjement i Stortingsmeldingen. En melding som er viktig i det videre arbeidet med å løfte og sikre dyrevelferden i Norge. Stiftelsen Norsk Mat er særlig positive til at Kvalitetssystemet i Landbruket (KSL), og da en god internkontroll trekkes frem som et viktig verktøy for bonden.

Vi har tatt utgangspunkt i de punktene i meldingen som faller inn under Stiftelsen Norsk Mat sine arbeidsområder i KSL, og som skal bidra med å implementere og følge opp innholdet i meldingen ute på den enkelte gard med husdyrproduksjon.

Innspill til «7.3 Overordnede mål og strategier»

I kapittel 7.3.1 fremhever meldingen viktigheten av å ha en oversikt over status og utvikling for dyrevelferd som en strategi. Det påpekes at et godt datagrunnlag vil forbedre Mattilsynets evne til risikostyring og ressursbruk. Stiftelsen Norsk Mat administrerer Kvalitetssystemet i Landbruket (KSL), og gjennomfører årlig over 6000 revisjoner på norske gårder. Stiftelsen Norsk Mat støtter forslagene om et klarere regelverk knyttet til datadeling mellom offentlig sektor og privat sektor. Dette kan styrke næringens verktøy og redusere belastningen på offentlige tilsyn. Det bør klart angis hvem som får ansvaret for å utvikle nytt regelverk, samt at de nødvendige ressursene tildeles for å utarbeide det aktuelle regelverket, slik at oppgaven kan prioriteres høyt.

Videre peker 7.3.1 på at Regjeringen vil: «Stille tydelige krav til risikostyring og internkontroll». For å oppnå dette målet håper vi at Regjeringen og næringen er villige til å ta de nødvendige stegene for å videreutvikle KSL og Dyrevelfersprogrammene i godt samspill og i tråd med samfunnets forventinger. Stiftelsen Norsk Mat er i gang gjennom vedtatt strategi å gjennomføre vesentlig løft av KSL frem mot 2030. Strategien har som mål å opprettholde og styrke tillitten til næringens etablerte internkontrollsystem. Gjennom å forsterke revisjonene og avvikshåndteringen i dagens KSL skal Stiftelsen Norsk Mat videreutvikle et solid revisjonsverktøy og en anerkjent kvalitetsstandard med tyngde nasjonalt og internasjonalt. Dette er også et arbeid som er i tråd med Stortingsproposisjon 105-s, Endringer i statsbudsjettet 2024 LMD, jordbruksoppgjøret 2024

7.4.1 Dyrevelferdsmerking

Meldingen konkluderer med at innføringen av en offentlig merkeordning for dyrevelferd er et lite effektivt tiltak for å bedre dyrevelferden i Norge. Dersom det allikevel blir tatt inn i meldingen at en skal vurdere en framtidig offentlig dyrevelferdsmerking, ber vi om at det da samtidig blir tydeliggjort at en dokumentasjon skal skje gjennom KSL og etablert revisjonsordning. Dette vil da være en løsning som vil være mest kostnadseffektiv for å sikre troverdigheten til en slik merkeordning.

Uavhengig av offentlig merkeordning for dyrevelferd, er også sammenhengen KSL og Nyt Norge viktig da en bruk av merket forutsetter at bonden inntar og har et aktivt forhold til det som vil framgå av ny dyrevelferdsmelding.

Så snart meldingen blir vedtatt vil KSL gjøre nødvendige justeringer og tilpasninger i KSL-standarden og revisjonsordningen. Dette vil være et arbeid Stiftelsen Norsk Mat ser fram til å følge opp i samarbeid med næringa og Mattilsynet gjennom vår faggruppe husdyr i KSL

Norsk senter for økologisk landbruk

I meldingen (s.9) heter det at man skal: «*Utrede hvordan løsninger som i større grad ivaretar dyrs atferdsbehov, kan fases inn i fremtidige driftssystemer*.» Vi mener det i dag allerede finnes regelverk (det økologiske) samt en betydelig mengde forskningslitteratur som svarer på mye av det som meldingen etterlyser i denne uttalelsen og flere andre i meldingen. For eksempel er det et krav at økologiske griser og fjørfe skal ha en daglig rasjon med grovfôr. Dette er viktig og vil være et relativt enkelt krav å stille i konvensjonell drift. Vi vil også vise til krav om uteområder for fjørfe og gris og at okser skal ha luftegård hvis de ikke er på beite. Det refereres til eksterne innspill i boks 6.6 («*For å bidra til bedre dyrevelferd er det foreslått å øke satsingen på økologisk svine- og fjørfeproduksjon. Det har også kommet innspill om behov for kunnskapstiltak som kan støtte opp om praktisk gjennomføring av økologisk husdyrproduksjon»)*, men etter vår mening følges ikke dette opp i meldingen. Vi savner en tydelig fremheving av spydspissfunksjonen som økologisk husdyrproduksjon skal ha for bedre dyrevelferd. Vi hos NORSØK har gjennomført flere prosjekt og utredninger som danner et godt grunnlag for å gjennomføre økologisk husdyrproduksjon i praksis under norske forhold.

Det er ingen forslag i dyrevelferdsmeldinga angående å innføre økte arealkrav til husdyr i konvensjonell drift, heller ikke for sau og geit som ikke har noe arealkrav i dag. I økologisk drift har sau og geit arealkrav. Dette fungerer godt og er positivt for dyra. Det vises til prosjektet «Friskere geiter», og deres anbefaling på 1,5 m^2/geit. Hvis det er slik meldingen legger frem, at geiter har mer plass i dag enn for 20 år siden, burde det ikke være noe i veien for at denne anbefalingen settes som et krav. Vi mener det er positivt at både areal og videreutvikling av driftssystemer og -løsninger løftes opp, men savner konkrete tiltak.

Andre punkter i meldingen peker også på tiltak som mer eller mindre er praksis allerede. For eksempel ønsker regjeringen å innføre forbud mot enkeltoppstalling av kalv fra to ukers alder. I det økologiske regelverket gjelder dette fra en uke. Vi savner større ambisjoner enn kun å innføre forbud/krav som allerede bortimot er praksis, men som fortsatt kunne ha blitt forbedret.

Vi vil presisere at kravene i det økologiske regelverket ikke er «krav til dyrevelferd». Det er krav til driften som igjen vil føre til et godt grunnlag for bedre dyrevelferd. Det økologiske regelverket er også minimumskrav for å kunne kalle driften økologisk. Det er dermed ingen grunn for å ikke tilby dyrene enda bedre forhold enn det økologiske regelverket legger til rette for. Vi mener også at ved å si at regelverket i økologisk husdyrproduksjon bare «i noen

tilfeller» går lengre enn det konvensjonelle, underspiller hvor mange forskjeller det faktisk er som kan legge til rette for bedre dyrevelferd.

At man ønsker å utrede muligheten for tilskudd for utehold av gris er et positivt signal, det samme er fokuset på å redusere tap av småfe på beite.

Det er åpenbart at det ikke ønskes å stille krav til gårdbrukere som medfører økte kostnader. Dette har vi full forståelse for. Dyrevelferd koster, og det er ikke sikkert at forbrukere i praksis ønsker å betale mer for produktene. Derfor må det stilles statlig økonomisk støtte bak dyrevelferdskrav. Dette kan for eksempel gjøres gjennom et dyrevelferdsstilskudd som utbetales via produksjonstilskuddet eller andre tilskudd det kan søkes på for gjennomføring av dyrevelferdstiltak. Ved at man skal stille kostnad opp mot effekt på dyrevelferden slik det legges frem i meldingen, vil dyrevelferden ofte bli den tapende part da man ikke kan regne med å hente ut velferdseffekten i form av økt tilvekst eller avdråtT. Likevel kan for eksempel større og bedre utformet areal gi det enkelte dyret bedre velferd.

Økologisk Norge

Økologisk Norge ønsker å takke for muligheten til å kommentere Stortingsmelding nr 8. Dyrevelferd. Økologisk Norge er Norges største ideelle organisasjon for både bønder og forbrukere som ønsker økologisk mat. Vi jobber for en bedre måte å produsere og spise mat på, til glede for mennesker, dyr, klima og natur.

Vi er positive til at regjeringen ønsker at norsk dyrehold skal være verdensledende. Skal dette være en realitet så er det behov for at det satses på tiltak og økonomi som gjør det mulig for bonden å gjennomføre gode tiltak for å øke dyrevelferden på sikt og i hele landet. God dyrevelferd må lønne seg for bonden.

Stortingsmeldingen omfatter alle dyreslag, både produksjons- og familiedyr, og er på over 200 sider. Vi har valgt å særlig se på produksjonsdyr innen landbruk. Vi leser meldinga og tenker at den står som et bevis på at økolandbruket trengs.

Økologene viser vei

I økologisk drift følges økologiregelverket. Det er utarbeidet for å fremme dyras helse. Kravene i det økologiske regelverket er krav til hele driften som vil gi grunnlag for bedre dyrevelferd.

Vi vil her vise til den gjeldende Nasjonal strategi for økologisk produksjon, hvor nettopp dette blir presisert*; «I økologisk produksjon stilles ekstra krav til miljø og dyrevelferd i produksjonen.»* og videre står det: *«Økologisk jordbruk har blant annet påvirket praksis i den øvrige jordbruksdriften på områder som dyrevelferd, bruk av plantevernmidler, gjødsling og jord- og plantekultur. Praktisk erfaring fra de økologiske gårdene og FoU-arbeid knyttet til økologisk jordbruk har overføringsverdi til det konvensjonelle jordbruket»*

Videre vil vi vise til Nibio sin rapport *Økologisk landbruk sin spydspissfunksjon.* (NIBIO rapport. Vol.: 1, Nr.: 87, 2015. NIBIO, Tingvoll), hvor blant annet dette står:

I økologisk jordbruk er det viktig å legge til rette for naturlig adferd i husdyrholdet, noe som også blir reflektert i regelverket. Tilgang til utearealer, valgfrihet, krav om naturlig lys i husdyrrom og detaljerte krav til oppstalling og større arealer per dyr er eksempler på bestemmelser som skal bidra til at husdyr får mulighet til naturlig adferd. For alle husdyrslag er det eksempler på at det økologiske regelverket har hatt bestemmelser som er pålagt i det generelle regelverket mange år senere.

Rapporten gir flere gode eksempler på hvordan økologisk produksjon har hatt en foregangsrolle/ spydspiss for hele landbruket.

Vi savner derfor i meldingen en tydelig fremheving av spydspissfunksjonen økologisk husdyrproduksjon har for å bedre dyrevelferden i hele næringen. De økologiske produsentene sammen med forskning og rådgivning på feltet vil ha god erfaring og kunnskap som kan overføre til resten av landbruket. Men da er det viktig at det satses videre på en aktiv økologisk produksjon over hele landet og at det fortsatt er behov for kunnskapsutvikling og tiltak som kan bidra til å utvikle det økologiske husdyrholdet også framover. Dette forventer vi blir fulgt opp i det videre arbeidet.

Innføring av nye regelverk problematiseres i meldinga. Her er det også mulig å se til hvordan det økologiske landbruket har klart å løse endrete regelkrav som har blitt innført. I 2017 ble krav om tett liggeunderlag til sau implementert i norsk regelverk for økologisk produksjon. Det ble løftet som en utfordring av næringa og det ble forventet at mange økologiske sauebønder vil melde seg ut av kontrollordninga. Erfaringen fra dette er at dersom næringa, sammen med forskning og rådgivningstjenesten samarbeider kommer det fram praktiske og rimelige løsninger. Dette resulterte i at det ikke ble et frafall av økologiske sauebønder som man hadde fryktet.

Av andre forhold vil vi løfte fra meldingen som noe vi mener bør løftes for å bedre dyrevelferden i norsk husdyrhold med erfaring fra økologisk produksjon er:

Svin

- Fiksering av purker bør forbys.
- Arealet til svin bør økes
- Bør vurdere mulighet for utegang (slik som i økologisk)
- Svin bør ha rett til mykt underlag og rotemateriale.
- Man bør fase ut kirurgisk kastering av hanngris.

Storfe

- Løsdriftskravet fra 2034 bør opprettholdes.
- Det er problematisk at kyr oppstallet i båsfjøs ikke har krav på mosjon.
- Okser bør få fast liggeunderlag.
- Okser bør enten ha tilgang til luftegård (slik man har i økologisk drift) alternativt kastreres for å kunne være på beite.

Kylling

- Arealet til kylling bør økes
- Uteareal slik økologisk høner har vil hjelpe
- Økt krav til miljøberikelser.
- Hurtigvoksende raser bør erstattes med saktevoksende
- Tåklipping bør forbys.

Verpehøns

- Arealet til verpehøns bør økes
- Uteareal, slik økologiske høner bør vurderes.

Sau og geit

- Arealkrav bør innføres
- Krav om fast liggerunderlag bør innføres.

Tilsyn og merking

Meldingen er klar på at det er behov for fysisk tilsyn for å sikre bedre dyrevelferd, men at dette er krevende å få til. En viktig sikkerhet for økologisk produksjon er nettopp at økologiske bønder har årlig fysisk tilsyn fra (Debio). Dette mener vi er en ekstra sikkerhet både for dyra, bonden og forbrukeren som skaper tillit.

Meldingen peker på at det ikke er ønske om å innføre dyrevelferdsmerking i Norge og at det er et mål om å løfte alt dyrehold i Norge. Vi er enige i at det er viktig at dyrevelferden er best mulig for alle husdyr i Norge og at dette vil være best for flest mulig husdyr.

Vi i Økologisk Norge vil vise til at andre land i Europa, som per nå har dyrevelferdsmerking blir økologisk produksjon plassert i det øverste trappetrinnet for god dyrevelferd. Det vil derfor være en mulighet for norske myndigheter å løfte det faktum at økologisk husdyrproduksjon som vi har i dag vil kunne svare til de forbrukerne som ønsker et strengere regelverk for hold av husdyr. Det økologiske Ø- merket, er et offentlig og tredjepartsertifisert godkjenningsmerke for økologisk produksjon, bør derfor løftes som et merke som gir en garanti for et strengere regelverk for hold av husdyr. Dette vil kunne gi de forbrukerne som faktisk ønsker å velge produkter med strengere dyrevelferdskrav et reelt valg uten å måtte innføre et eget dyrevelferdsmerke.

Tallfestet mål for økologisk

Regjeringen skal i vår komme med en revidert strategi for Økologisk landbruk i Norge. Økologisk Norge er positive til at det nå er et flertall på Stortinget for å innføre et tallfestet mål for økologisk areal på 10% innen 2032. Dette er svært viktig for å sikre en aktiv økologisk produksjon over hele landet.

La økolandbruket stå i front med sine erfaringer med strengere regelverk for husdyrholdet. Her finnes erfaring og praktiske løsninger som vi mener kan overføres til det konvensjonelle landbruket.

Skal vi ha mål om å ha verdens beste dyrevelferd, må vi bruke og utvikle den kunnskapen og ressursene vi har. Vi i Økologisk Norge vil gjerne bidra med å vise gode eksempler på hvordan økolandbruket løser bedre dyrevelferd i praksis!

Med vennlig hilsen

Kari Marte Sjøvik — Stina Mehus

Daglig leder — Styreleder

+47 41460387

Karimarte@okologisknorge.no

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO)

Etter NIBIO sine tidligere innspill til Landbruks- og matdepartementets høringer om dyrevelferdsmeldingen, ønsker NIBIO å kommentere på ytterligere to tema, knyttet til bevaring av husdyrgenetiske ressurser, som vi ser det som spesielt viktig å belyse. Disse to temaene er innspill til arbeidet med å forskriftsregulere hundeavlen og en redegjørelse om hvorfor den nasjonale genbanken for verpehøns på Hvam videregående skole har behov for varig dispensasjon fra forbud mot å ha høns i innredede miljøbur. Innspill om genressurser er koordinert av seniorrådgiver Nina Svartedal i Norsk Genressurssenter.

Forskriftsregulering av hundeavl i Norge

Norsk genressurssenter ved NIBIO ser det som et godt forslag å forskriftsregulere hundeavlen i Norge.

Bevaring av genetisk mangfold må være et bærende element i norsk hundeavl

Forskriftsregulering av hundeavl bør ha som mål å sikre at det praktiseres bærekraftig avl i alle hunderaser. Betydningen av bærekraftig avl i husdyrpopulasjoner reflekteres i Forordning (EU) 2016/10121 «dyreavlsforordningen» der det står at avl av dyr bør blant annet bidra til å bevare dyregenetiske ressurser og vern av biologisk mangfold. Videre sier forordningen at avlsprogrammer for raser som er truet av utryddelse bør ha levedyktige avlsprogram for å bevare rasene og det genetiske mangfoldet innen og mellom raser. Dyreavlsforordningen gjelder for produksjonsdyr, men bør også være retningsgivende for hundeavl.

Veterinærmedisinske undersøkelser av avlsdyr er ikke tilstrekkelig for å sikre bærekraftig avl

Bærekraftig avl som sikrer bevaring av rasenes genetiske mangfold, betyr i praksis at flest mulig dyr brukes i avl og at nære slektskapsparinger må unngås. Dette er ikke spesifikt nevnt i dyrevelferdsmeldingen, der er det bare nevnt at strengere krav til avl blant annet vil innebære behov for økt bruk av veterinærmedisinske undersøkelser av avlsdyr. Dette siste er riktignok et relevant aspekt, men tiltaket alene er ikke nok for å sikre rasenes genetiske mangfold og dermed livskraft.

Forslag om fagutvalg for kvalitetssikring av hundeavlen

Ved å forskriftsregulere hundeavlen vil det kunne bli behov for en uavhengig faginstans for å godkjenne hunderasenes avlsprogram. Norsk genressurssenter foreslår å se hen til hvordan avl på de nasjonale hesterasene de siste ti årene har fått en kvalitetssikring som fungerer godt. Det er opprettet et Fagutvalg for de nasjonale hesterasene med medlemmer fra institusjoner som har spesialkompetanse på kvantitativ genetikk og bærekraftig avl i små populasjoner, dvs NMBU og NIBIO, samt representanter fra hver av de nasjonale rasenes avlsråd. Siden minimering av innavlsøkning er en utfordring for de fleste heste- og hunderasene, er det av stor verdi for avlsrådene å få tilgang til slik spesialkompetanse gjennom samarbeidet i et fagutvalg. Fagutvalg har vært en suksess for de nasjonale hesterasene og bør også vurderes for hundeavl.

Forslag til finansiering av et fagutvalg

Regjeringen foreslår i dyrevelferdsmeldingen å innføre krav om obligatorisk ID-merking og registrering av hunder. Gjennom en slik obligatorisk ID-merking bør det være mulig å pålegge registrene å kreve inn et beløp til dekning av de kostnader som ordningen med et fagutvalg vil medføre.

Genbanken for verpehøns på Hvam vgs må ha kontroll på avl og stammeoppsett

Genbanken for verpehøns på Hvam vgs er unik i sitt slag i Norge og har i 50 år sikret nasjonale genetiske ressurser for verpehøns.

Det er vanskelig å se for seg hvordan Genbanken kan fortsette med sikring av sine tolv bevaringsverdige raser/linjer dersom det blir krav om at dyra skal holdes i et driftssystem med frittgående dyr.

Genbankens samfunnsoppdrag

I Strategiplan for Genbank for verpehøns 2018-2027 er Genbankens samfunnsoppdrag beskrevet slik:

1. Sikre genetikken i verpehønslinjene som forsynte det norske hønseeggmarkedet fram til 1995.
2. Bidra til god helsestatus i norsk fjørfeproduksjon ved salg av smittefritt dyremateriale til hobbyfjørfemiljøet og mindre eggprodusenter.
3. Levere dyremateriale til forskningsprosjekter.

I tillegg til å sikre genetisk materiale av nasjonal verdi, bidrar altså Genbanken også til den gode helsestatusen i norsk fjørfeproduksjon gjennom sitt til dels omfattende salg av smittefritt dyremateriale til hobbyfjørfemiljøet.

Hva som sikres på Genbanken og hvorfor den har levende dyr

Genbanken sikrer tolv raser og linjer av verpehøns; de fem norske produksjonslinjene av verpehøns fra 1994, den eneste norske hønserasen jærhøns, fem hønseraser med historisk verdi for norsk fjørfeavl og den islandske landhøna.

De fleste genbanker for ulike dyrearter består av sæd som er frosset ned på flytende nitrogen, cryokonservering. Cryokonservering av hanesæd har vist seg å være vanskelig og teknikken er fortsatt ikke godt nok utviklet til at det er aktuelt å erstatte dagens genbank av levende dyr med en cryogenbank.

Slektskapskontroll en forutsetning for forsvarlig drift av Genbanken

En genbank må ha full kontroll på slektskapsutviklingen og i Genbanken består hver rase og linje av mellom 23 og 29 familier. Familiene utveksler hanndyr i et fastsatt rotasjonssystem som sikrer at innavlsutviklingen holder seg på et faglig forsvarlig nivå. Hver familie består av fem-sju høner og en hane. Hver vår fornyes alt avlsmaterialet i en reproduksjon der årets kyllinger erstatter sine foreldre. Siden 2002 har hver familie hatt hvert sitt innredede miljøbur. Ved den årlige klekkingen av de nye generasjonene, blir de daggamle kyllingene individmerket, slik at komplett slektskapsoversikt er sikret.

Eventuell drift av Genbanken i et driftssystem med frittgående dyr

Det er vanskelig å se for seg hvordan Genbanken kan fortsette med sikring av sine tolv raser/linjer dersom det blir krav om at dyra skal holdes i et driftssystem med frittgående dyr.

En løsning i et driftssystem med frittgående dyr, kan f.eks. være at større grupper med høner og haner fra hver rase/linje går sammen. Da vil en kunne få befruktede egg, men hvem som er mor og far til hver nyklekte kylling vil måtte bestemmes ved blodprøve. Det er tvilsomt om det vil være en jevn fordeling av fedrene til kyllingene da en kan forvente at noen haner vil være mer aktive enn andre. Ulik størrelse på avkomsgruppene i en populasjon vil øke innavlsutviklingen i populasjonen og det vil redusere kvaliteten på bevaringsarbeidet.

Styring og kontroll av slektskapsutviklingen i hver av rasene/linjene gjøres i dag ved stambokføring av enkeltindivider når de står i familiebur. Vi kan imidlertid ikke se at

slektskapsutviklingen skal kunne kontrolleres og styres i et driftssystem med frittgående dyr, selv ved bruk av blodprøvetaking og genetiske markører.

En eventuell omlegging av dagens driftssystem på Genbanken vil sannsynligvis kreve betydelige ressurser og gi helt andre krav til driftssystemet. En slik omlegging vil sannsynligvis føre til nedleggelse av Genbanken.

Mattilsynets tilsynsrapport fra 2024 viser at oppstallingskravene er oppfylt, flere med god margin

I 2022 fikk Genbanken installert nye innredde familiebur (Victorsson sine Trivselsbur) som er spesialtilpasset behovene til Genbanken, blant annet med ekstra høyde i burene slik at hanene skal ha god plass til å utføre paring.

Mattilsynets rapport, etter tilsyn på Genbanken den 12. september 2024, dokumenterer at kravene til elementene som skal sikre godt miljø i buret, slik som areal, vagleplass, redeplass, sandbad, fôrplass, drikkeplass og klosliper er oppfylt. For flere av miljøelementene oppgir tilsynsrapporten at genbankens innredde bur har mål som er større enn minstekravene iht. dagens dyrehelseforskrift. For eksempel er kravet til burareal per høne 850 cm^2, mens det i Genbanken er 960 - 1 344 cm^2, avhengig av om det er sju eller fem høner i familien.

Varig dispensasjon fra forbud mot hold av høns i innredede miljøbur

Dyrevelferden i Genbankens innredde familiebur er godt ivaretatt. Familieburene er en forutsetning for videre drift av Genbanken. Dersom utfasingen av innredede miljøbur også vil gjelde Genbanken for verpehøns, vil det etter vår vurdering være umulig å opprettholde gjeldende oversikt over slektskapet og Genbanken vil da ikke ha noen verdi. Da Genbanken er unik i sitt slag i Norge vil ikke et unntak fra et burforbud medføre behov for å innvilge tilsvarende unntak for andre genbanker.

Norsk genressurssenter ved NIBIO ber derfor om et varig unntak for Genbanken for verpehøns, fra et forbud mot hold av verpehøns i innredde miljø- eller familiebur.

Oppdaterte kostnader for ulike dyrevelferdstiltak

NIBIO vil avslutningsvis vise til vår rapport 7/2025 Utredning til dyrevelferdsmelding - Kostnader ved ulike dyrevelferdstiltak for svin, fjørfe og småfe, av 13.01.2025, dvs etter at meldingen ble fremmet i statsråd.

NIBIO har på oppdrag fra LMD utredet effekter og kostnader av et utvalg dyrevelferdstiltak. Utredningen har hatt som hovedformål å se på foretaksøkonomiske konsekvenser av nye krav for gris, fjørfe og småfe, og sekundært overordnede vurderinger av de samfunnsøkonomiske konsekvensene av kravene, slik som effekter på dyrevelferd og på måloppnåelse i landbrukspolitikken. Arbeidet har vært utfordrende, da det er mange scenarioer involvert, utgangspunktet for dagens produsenter varierer mye, slik at tilpasning til nye krav vil kunne løses på mange måter. Beregningene som er gjort hviler på rekke forutsetninger og forenklinger. Både de foretaksøkonomiske og de samfunnsøkonomiske utregningene må sees i lys av dette, og bør derfor tolkes med forsiktighet. Å beregne de samfunnsøkonomiske konsekvensene er spesielt krevende, da det ikke finnes gode nok datagrunnlag for å slå fast hvordan dagens produsenter vil løse nye krav innenfor en rekke av mulige tilpasninger. Det er likevel gjort en beregning av de samfunnsøkonomiske konsekvensene, men denne må sees på som en teoretisk beregning som spenner opp et mulig utfallsrom.

Mvh NIBIO

Forskningsdirektør Per Stålnacke

NMBU - Fakultet for biovitenskap (1)

Innspill fra faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit, NMBU

Det er over 20 år siden sist vi fikk en stortingsmelding om dyrevelferd, og mange har ventet på at akkurat denne skulle komme. Vi som er husdyrforskere, har ventet i spenning på å lese dette dokumentet. Det er viktig for oss er Stortingsmeldingen er kunnskapsbasert og at områder hvor det er behov for kunnskap framover kommer godt nok frem.

Arbeid med stortingsmeldingen

Dyrevernsorganisasjoner har et stort engasjement på vegne av dyrene, og har i forbindelse med stortingsmeldingen satt i gang mange debatter rundt dette. I første omgang stilte vi i forskningsmiljøet oss spørrende til prosessen rundt arbeidet med denne stortingsmeldingen. Vi forventet at Regjeringen skulle nedsette en tverrfaglig arbeidsgruppe for å gjøre denne jobben, og ble veldig overrasket da vi fikk beskjed om at det var ikke planlagt denne gangen. Dyrevelferdsforskere både på fakultet for biovitenskap og Veterinærhøyskolen ved NMBU og Veterinærinstituttet ble derfor noe bekymret for hvorvidt denne stortingsmeldingen kom til å bli oppdatert i forhold til den forskningsbaserte kunnskapen som finnes. NMBU og inviterte derfor politikere til NMBU for to fagdager; 2. juni for en oppdatering på oppdrettsfisk og 6.juni 2024 for en oppdatering med tanke på dyrevelferd på landdyr.

Tilbakemelding stortingsmeldingen

Når det gjelder produksjonsdyr på land og i vann synes vi beskrivelse av status og oppbyggingen av selve meldingen er god, positive utviklingstrekk ved de ulike husdyrproduksjoner blir nevnt på en god måte, med poengterte velferdsutforinger, mål og tiltak på artsnivå. Derfor er det også relativt lett å orientere seg i denne meldingen selv om den er på over 200 sider. Etter å ha gått gjennom ulike tilnærminger til dyrevelferd og dyrevelferdsdefinisjoner, så lanserer Regjeringen i denne meldingen en rekke ambisiøse mål. Det står blant annet at Regjeringen har mål om at Norge skal ha en dyrevelferd i *verdenstoppen* og at det skal være en *kunnskapsbasert* og *stegvis* forbedring av dyrevelferden. Vi har i dag et regelverk og anbefalinger som ligger langt etter det vi har dokumentert av behov hos de fleste dyrearter, og EU puster oss «godt i nakken» når det gjelder satsing på dyrevelferd. Slik vi ser det, er det en reell fare for at vi mister vår status med å være på «verdenstoppen» i dyrevelferd. Vi skal i det følgende ta frem en del eksempler på dette.

Det fremstår som litt uklart hva Regjeringen her mener med «stegvis» forbedring, men det vi har sett i mange år, er at vektleggingen på dyrevelferd på langt nær er god nok. Hvis man har et mål om et bærekraftig husdyrhold for framtida, er det naturlig at man har et helhetlig fokus på hele produksjonskjeden fra «jord til bord». Det forventes at Regjeringen bruker økonomiske og andre insentiver for å sikre at bøndene kan ha et godt livsgrunnlag samtidig som at vi sørger for en så dyrevennlig og klimavennlig husdyrproduksjon som mulig. Vi lever i en tid fylt av uro, og det at vi skal være selvforsynte på mat i vårt «lille» land har vel aldri vært viktigere. Likevel har statusen ved å være matprodusent i vårt samfunn blitt lav. Den største trusselen mot en bærekraftig utvikling av Norsk matproduksjon i dag er at et stort antall husdyrbruk legges ned i et enormt tempo, og vi kan derfor risikere å måtte importere mat fra land som har mye dårligere dyrevelferd enn Norge. Regjeringen fremmer et etisk ståsted om at dyr har en *egenverdi* uavhengig av *nytteverdi*, noe som ikke har direkte med dyrevelferd å gjøre, men som sier noe om at Regjeringen ønsker å være ambisiøs i forhold til at dyr SKAL ha en god livskvalitet uavhengig av hva dyrene brukes til.

Kompetanse hos dyreeier og/eller dyreansvarlige er vektlagt flere steder i stortingsmeldingen, noe som er bra og nødvendig selv om man vet at tilfeller med dyretragedier ofte kan skje på tross av kompetanse. Det er en klar sammenheng mellom livskvalitet og framtidsutsikter for dyreansvarlige og i hvor stor grad dyrene blir tatt hånd om. Dette handler om sosial bærekraft, og er klart relatert til det faktiske nivået av dyrevelferd vi kan forvente i et samfunn. Som artsovergripende tiltak ønsker Regjeringen at det skal *utredes* for økning av strafferammen ved grove brudd på dyrevelferdsloven og at det skal innhentes systematisk kunnskap om årsaker til vanskjøtsel av dyr.. Det er etter vår mening behov for strakstiltak i denne sammenhengen. Videre står det i Stortingsmeldingen at «det skal utredes for hvordan løsninger som i større grad ivaretar dyrs atferdsbehov kan fases inn i fremtidige driftssystemer». I dette tilfellet er det nok dessverre ikke nok med utredninger, men helt klart behov for systematisk forskning og ikke mist støtteordninger for at bønder skal tørre å satse på mer dyrevennlige og bærekraftige produksjonssystemer krever. Gjennom hele Stortingsmeldingen kommer det fram at noen temaer trenger utredning, men det er ikke skilt på når det er behov for utredning og i hvilke tilfeller det er behov for mer systematisk forskning fordi kunnskapsmangelen på enkelte områder er for stor. Med «utredning» forstås da en sammenfatning av hva som allerede er gjort og publisert. Hvis man går nøye gjennom Stortingsmeldingen vil man få et klart inntrykk av høye ambisjoner og at mange av de artsvise velferdsutfordringene er tatt med. Derfor blir det også ekstra skuffende når vi ser at det hele faller sammen når man kommer til de faktiske tiltak som blir foreslått. Da er ikke de store ambisjonene gjeldende lengre og det som eksisterer av forskning har ikke i tilstrekkelig grad blitt lagt til grunn. Vi tar for oss noen utvalgte eksempler på dette.

Økt produksjonseffektivititet i form av rask tilvekst (gris, broiler, laks), store kull og høy melkeproduksjon (gris) blir ofte betegnet som økonomisk bærekraftig. Essenes i dette er at dyrene er rasktvoksende selv om fôrforbruket er lavt. Nå har vi fått kyllingraser som vokser saktere fordi næringen har sett en del negative konsekvenser av rask tilvekst på helse og velferd. Både broiler, slaktegris og laks har sammenlignbare problemer knyttet til hjerte-karlidelser. Ressursallokeringsteorien sier blant annet at hvis man selekterer for høy produksjonsintensitet og tvinger dyrene til å buke en stor del av sine ressurser på dette, vil de få mindre ressurser til å takle stress og endringer i miljøet. Det er positivt at vi har brede avlsmål i Norge som rommer mange viktige egenskaper også i forhold til robusthet, men det er fortsatt ekstremt viktig å ha kontinuerlig forskning som omhandler mulige bieffekter av seleksjon for fortsatt økning i produksjonsintensitet.

For storfe står det at løsdriftskravet skal opprettholdes, noe som må regnes som en selvfølge. Mange bønder har jo allerede i en årrekke tatt beslutninger og påtatt seg investeringer for å forberede seg på overgangen fra båsfjøs til løsdrift og at dette skulle bli en realitet. Det har jo blant annet vært viktig for vurderingen om man skal satse videre eller ikke. investeringene. Et annet eksempel på tiltak som blir foreslått er å *utrede* hvordan arealet og kvaliteten på arealet i fellesbinger til ungdyr, kviger og okser kan økes og utvikles. Igjen er det dessverre ikke tilstrekkelig å lage en utredning på dette ettersom det er gjort lite forskning på løsninger for ungdyr både internasjonalt og i Norge, og det er et faktum at mange ungdyr blir oppstallet i et stimulifattig miljø under ekstremt høy dyretetthet på fullspaltegolv og uten tilgang til tett liggeunderlag. Dette er et tema det haster med å sette i gang forskning på, og en utredning er langt fra tilstrekkelig. Løsninger som tillater kalven å gå sammen med kua er et viktig skritt i riktig retning for å sikre god dyrevelferd melkeproduksjonen, og vil også være gjeldende for melkegeit. Det er positivt at Regjeringen anerkjenner viktigheten av å prioritere kunnskapsutvikling på dette feltet ettersom det fortsatt er mange spørsmål når det gjelder praktiske løsninger for å få dette til.

På småfe har vi fortsatt en forskrift som gjelder for både sau og geit, selv om vi fra forskningsmiljøet i en årrekke har påpekt at disse to artene må ha hver sin forskrift på grunn av store artsforskjeller. I den norske forskriften er det ingen spesifikke arealkrav for disse artene, og vi vet at både sau og geit i innefôringstiden holdes i stimulifattig miljø på fullspaltegolv og med dyretetthet som ofte er langt lavere enn 1 m^2 per dyr. Kravet i økologisk drift er 1,5 m^2 per dyr, men i konvensjonell drift ligger dagens praksis i Norge under minstekravet i EU. Det foreligger heller ingen anbefalinger på disse to artene slik det gjør for eksempelvis storfe, gris og fjørfe. Tapsårsaker på beite er fortsatt et prioritert område selv om det har blitt forsket mye på. Igjen ble det påpekt at det er behov for en *utredning* om mengde og kvalitet på areal for disse artene, til tross for at våre nasjonale og

internasjonale prosjekter for flere år siden har dokumentert at et areal på 1 m^2 for disse artene, ikke er tilstrekkelig for å sikre god dyrevelferd. Artsrelevante miljøberikelser bør også iverksettes i daglig drift, noe som også gjøres til en viss grad i praktiske geitebesetninger. Et viktig tiltak for å tilby et mer variert miljø kan være å benytte uteområder også i vinterhalvåret. Det er billigere for bonden enn å øke innendørsarealet, og både geit og sau er godt rustet for et kaldt klima, med unntak av lam og kje som fødes på våren. Det er også behov for forskning når det gjelder utforming av lamming- og kjeingsbinger.

På gris har det allerede i mange år vært forbud mot å fiksere purker, men med et unntak for «problempurker» fra og med fødsel til og med 7 dager etter fødsel. Problemet har vært at enkelte har tolket dette som en regel og ikke som et unntak. Dette kunne man ha unngått gjennom å tydeliggjøre formuleringer i forskriften. Det vil fortsatt være aktuelt å gjøre unntak for aggressive purker eller purker som dreper ungene sine, og derfor er det ikke et behov for en overgangstid på 10 år for dette forbudet. Dette kan effektueres med en gang, og det er ingen grunn til å vente. Videre er det et minstekrav om areal på minimum 6 m^2 på fødebinger. Dette arealet er altfor lite for de store og produksjonseffektive purkene vi har i dag, og det vil være en umulig oppgave å sikre at purker og smågris har god velferd i en så liten binge. Det gledelige her er at de fleste fødebinger i Norge i dag ligger langt over dette kravet, og at de som nå bygger nytt som oftest bygger binger som er tilpasset at grisungene kan gå der fra fødsel og helt fram til 30 kg. Disse bingene vil ligge på 8-10 m^2, noe som betyr at det norske regelverket her er helt utdatert både i forhold til forskningsresultater og dagens praksis. Selv om dagens supereffektive purker er et resultat av systematisk avl med et bredt avlsmål som har resultert i en på mange måter robust purke, er det behov for å regulere avlen. Det er positivt at det gjennomsnittlige spedgristapet har blitt redusert på landsbasis etter overgangen fra LY hybridpurker til TN70. Likevel er dagens kullstørrelse fortsatt altfor stor, og bøndene sliter med å ta vare på alle grisungene som ikke får tilgang til spene etter fødselen. Denne ekstrainnsatsen og frustrasjonen over å miste mange grisunger selv om andel grisunger som overlever i et kull blir større, kan man ikke lese utfra statistikken på en PC-skjerm. Den oppleves derimot som et stort etisk dilemma i fjøset i en periode med mange fødsler, og det er igjen bøndene som må forholde seg til dette og bruke ekstremt mye ekstra tid og ressurser i stedet for at purka får et antall spedgriser som hun selv i stor grad klarer å håndtere.

Det er dokumentert at slaktegris som får økt sitt bingeareal fra 1,0 til 1,5 m^2 per gris har bedre velferd, men at bonden vil tape mye på dette økonomisk hvis et slikt krav blir innført. Når det er sagt, ligger gjennomsnittsarealet i en del besetninger faktisk allerede på 1,3 m^2 per gris, noe som viser at flere bønder selv har funnet ut at det lønner seg å øke arealet noe. Et krav om arealøkning innenfor denne grensen vil derfor ikke ha så store konsekvenser. Hvis

man ikke har mulighet til å bygge om eller utvide fjøset, kan man kjøre innsett med færre griser i bingen, men det er også mulig å praktisere større grupper slik at totalarealet og bevegelsesmulighetene for grisene blir større. Ved det første alternativet vil man igjen tape økonomisk. Det viser seg også at halmtalleløsninger for større grupper kan fungere godt for slaktegris, og at grisene har bedre velferd i slike løsninger enn i tradisjonelle, relativt stimulifattige, små binger til 10-12 griser. Her er det helt klart behov for systematiske forsøk hvor man setter søkelyset på bingedesign, gruppestørrelse, dyretetthet, og kvalitet av arealet i form av miljøberikelser eller variasjon i miljøet. Igjen vil ikke en utredning gi et klart svar fordi det er forsket for lite både nasjonalt og internasjonalt på dyrevennlige driftsløsninger for slaktegris. Det er store forskningsbehov for å undersøke tilgang til utearealer i ulike faser av svineproduksjonen. En europeisk rapport fra 2020 hvor 7 land deltok viste at det var store helse- og velferdsfordeler ved å gi griser tilgang til egnede uteområder i deler av eller hele året. Riktignok er det også utfordringer med slike løsninger med blant annet store krav til utearealer. Det mangler også kunnskap om utforming av liggehytter ute hvor grisene skal ha tilgang til tørre og trekkfrie liggeplasser gjennom hele året. Norge ligger langt etter i forskning på dette området fordi dette temaet ikke har vært prioritert fram til nå. For at bønder skal tørre å begi seg ut på totalt andre driftsformer kreves også store økonomiske tilskudds- og støtteordninger som gjør at bonden ikke må ta all økonomisk risiko på egen hånd slik det er i dag. Et dyrevennlig og bærekraftig husdyrbruk er nemlig et samfunnsansvar hvor Regjeringen bør innføre sterke økonomiske insentiver og støtteordninger, og strekke seg langt for å prioritere dette.

De foreslåtte anbefalingene for kyllinger og verpehøner er hensiktsmessige. Det er imidlertid behov for forskning på plassbehovet til saktevoksende kyllinghybrider ved innføring av vinduer og berikelser, ettersom de potensielle fordelene av slike tiltak avhenger av tilstrekkelig plass for å imøtekomme økt aktivitet. Videre er det behov for forskning på fordeling og utforming av arealer for intensiv aktivitet i lysere områder, rolige soner for områder hvor de ikke konkurrerer om fôret, samt dempede områder for uforstyrret hvile og for å unngå skadelig hakking. Den samme typen forskning vil også være relevant for verpehøner, kalkuner og foreldredyr i slaktekyllingproduksjonen.

Med tanke på å utvide katalogen over dyrebaserte velferdsindikatorer, bør dette ikke bare omfatte indikatorer for redusert lidelse, men også indikatorer som fremmer positive velferdsmål, inkludert positive emosjoner, mestring og robusthet. Det er behov for ytterligere forskning for å identifisere artsrelevante og pålitelige «isfjell»-indikatorer, samt ikke minst å utvikle automatisert atferdsregistrering for å gjør slike vurderinger praktisk gjennomførbare.

NMBU - Fakultet for biovitenskap (2)

Professor i etologi og dyrevelferd Inger Lise Andersen, Biovit, NMBU

Når det kommer til regelverksendringer, forslår Regjeringen forbud mot bruk av spiltau i nye staller og ved ombygging. Noen av oss vil ta dette som en selvfølge ettersom de fleste ikke lengre bruker spiltau som oppstallingsform.

Videre foreslås det et forskriftskrav om forsvarlig avl med tanke på hestevelferd, uten at det er diskutert hva som ligger i dette. Her må det konkretiseres mye mer. Regjeringen forslår også forbud mot luftslukereim, uten å i det hele tatt belyse hva som er årsaken til krybbebiting og luftsluking og hva som må gjøres for å forebygge et så alvorlig atferdsproblem. Dette henger nemlig nøye sammen med hesteholdet for øvrig: oppstalling med lite eller ingen sosial kontakt, mangel på fri bevegelse, håndtering og trening som medfører stress blant annet, og lite grovfôr. Flere av hestene som er luftslukere har også magesår, og luftslukingen og krybbebitingen har blitt en mestringsstrategi for at hesten skal føle mindre smerte fra magen som følge av spyttutskillelse som reduserer magesyre. Noen hester bruker dette som mestringsstrategi i forhold til andre situasjoner med stress også.

Det forslås utredninger på utvidelse av kravet om utetid og fri bevegelse til tross for at dette har vært godt dokumentert i en årrekke. Her er det ikke behov for utredninger, men derimot handling. Hester bør ha en utetid på minimum 5-6 timer i luftegårder som er store nok til at de kan trave, galoppere og nyte sosial kontakt med andre hester. Det er behov for å forske på oppstallingsformer som innebærer gruppehold og felles hvilearealer, men som kanskje ikke har alle elementer av «aktiv stall» i seg slik at flere kan ta inn elementer av gruppehold uten at det koster altfor mye og er altfor arealkrevende. «Paddock paradise» prinsippet tar for seg noe av dette, men det er lite forskning knyttet til slike systemer.

En foreslått utredning om at føll ikke skal avvennes før de er seks måneder er ikke nødvendig ettersom forskningen har dokumentert dette for lengst. Det samme gjelder behovet for sosial kontakt. At Regjeringen bare ser et behov for å tilgodese hester med sosial kontakt i de to første leveårene, sier litt om hvor stor mangel på kompetanse det er hos de som har forfattet dette. Fagfolk vet at hester i alle aldere har behov for sosial kontakt, og at det vil være et relativt enkelt grep å lage formuleringer i forskriften som sikrer dette behovet, men hvor man samtidig kan gi unntak for visse forhold som har med hesten å gjøre. Dette er det tradisjon for i regelverk for produksjonsdyr.

Regjeringen foreslår til slutt at visse typer utstyr brukt i konkurranse med hest skal utredes. En utredning kan ikke gi oss sikre svar. Her er det helt klart behov for forskning som belyser effekter av en kombinasjon av utstyr og treningsmetoder på hestens mentale og fysiske tilstand. Dette vil da innebære kontrollerte forsøk der man tester ut ulike typer bitt og hodelag, kombinert med målinger av tøyletrykk, effekt av nesereimer, og bruk av annet utstyr som sporer, innspenningstøyler og pisk. Mange hester blir utsatt for store munn og tannskader, og opplever mye stress i sin treningshverdag som følge av mye bruk av tvang og negative virkemidler fortsatt. Derfor må det et strengere og mer konkret regelverk på plass.

Dagens forskrift sier at «ved alt hold og bruk av hest, skal det tas hensyn til hestens adferdsmessige, sosiale og fysiologiske behov, og hesten skal beskyttes mot fare for unødig stress, smerte og lidelse». Det skal også legges til rette for at hest kan holdes i grupper der beite inngår. Dessverre tar den mest dominerende oppstallingformen i Norge i dag lite hensyn hestens atferdsmessige og sosiale behov, og det legges i for liten grad til rette for gruppehold. Den alt overveiende og mest dominerende oppstallingsformen i Norge i dag er individuelle bokser og små, individuelle luftegårder.

Mangel på flokktilhørighet og et stimulerende miljø utgjør noen av de viktigste årsakene til kronisk stress hos både hobby- og konkurransehester. Dette kan gjøre hestene vanskeligere å håndtere og øke risikoen for skader.

Mange hesteeiere er redde for skade på hestene sine hvis de har muligheten for å bevege seg sammen med en eller flere andre hester, men forskningen har dokumentert at hester som går sammen i på større områder ikke har dårligere beinhelse og at de faktisk blir mer robuste og har en bedre mental helse.

Dagens regelverk sier at hester på boks skal ha «daglig trening eller fri bevegelse i minst to timer per dag». For hester som står oppbundet, er to timer fri bevegelse et krav. Dette gjelder ikke dersom hestens helse eller vær- og føreforhold tilsier noe annet. Hestens fordøyelse og utvikling av motorikk, styrke og mentale helse er avhengig av langt mer enn to timer fri bevegelse hver dag. Under naturlige eller semi-naturlige forhold vil en hest sammen med flokken være i nesten kontinuerlig bevegelse med unntak av hvileperioder gjennom døgnet, og med kun to timer med fri bevegelse og resten passivitet, vil det også bli en utfordring i forhold til når hestene skal benyttes til sportslige eller andre formål både med tanke på håndterbarhet, robusthet og fysisk holdbarhet.

I velferdsforskriften er det heller ingen minimumskrav til størrelse på luftegårder. I veilederen står det at «luftegårder bør være minst 10 m x 30 m, slik at hestene har en reell mulighet for mosjon» og «forholdene bør legges til rette slik at minimum to hester kan gå

sammen». En hest har på ingen måte gode muligheter for mosjon i en luftegård på 10 x 30 meter. Målene er dessuten heller ikke dokumentert gjennom forskning, så her er det igjen behov for systematisk forskning. Flere staller har i Norge i dag bare små luftegårder hvor det bare står en hest i hver. Mange står uten skyggemuligheter i stekende sol på sommeren og uten ly for vind og vær på vinteren. En hest som står i en liten og tom luftegård, vil kunne bli nærmest apatisk av kjedsomhet, eller beste fall prøve å si ifra ved å ødelegge vannbøtter eller gjerdestolpene. Det bør bli et krav om at alle hester skal ha minst en sosial partner de kan ha fullverdig kontakt med på samme område mens de er ute. Forskriften kan legges opp til at det gis dispensasjon fra regler hvis spesielle behov hos hesten tilsier dette, samt en del år for omstilling ved endring.

Stortingsmeldingen mangler løsninger på velferdsutfordringer som «overfladisk ramses opp». Det står faktisk at «velferden til hester i Norge er i all hovedsak god», og fra dette kan man jo da tolke at det er lite behov for forbedringer, selv om den norske velferdsforskriften blant annet er temmelig akterutseilt i forhold til våre nordiske naboland. Selv om det har vært internasjonal forskning på hestens atferdsbehov i en årrekke, har det hatt lite å si for retningslinjer for hold av hest i Norge.

Det er en positiv trend med fokus på hestevelferd i næringene og den stadig økende bevisstheten rundt hestevelferd innenfor sporten og hos hestefolk generelt, gjør det mulig å gjøre et velferdsløft for hestene til tross for at stortingsmeldingen blir svak når det gjelder å tilgodese hestens behov. Vi trenger et sterkere regelverk og tydeligere retningslinjer både med tanke på hestehold og hva som er akseptabel treningspraksis i sporten. For at flere skal velge oppstallingsformer som tillater mer fri bevegelse og gruppehold, er det dessuten et sterkt behov for forskning som både kan peke på framtidige løsninger, men også forbedringer ut ifra dagens forutsetninger på tradisjonelle staller.

NMBU - Fakultet for biovitenskap (3)

Professor Øyvind Øverli, forsker Judit Vas og professor Inger Lise Andersen, på vegne av faggruppe etologi og dyrevelferd, Biovit, NMBU

Stortingsmeldingen om dyrevelferd inneholder flere viktige punkter knyttet til oppdrettslaks. Basert på vår erfaring med forskning på området, og dialog med samarbeidspartnere innen industriell FoU, vil vi benytte anledningen til å kommentere noen av de sentrale punktene. Først og fremst er det viktig å påpeke at det virkelig satses på økt dyrevelferd hos de fleste av aktørene i næringen. Dette er etisk viktig for de som ivaretar produksjonsdyr, men økonomiske og omdømmemessige aspekter ved godt dyrehold blir også stadig tydeligere. Det er derfor gledelig at det nå settes høye mål og standarder for økt dyrevelferd, spesielt hva gjelder oppdrett av laks. Dette er en næring som er preget av både raskt økende intensiv produksjon, samt rask industriell utvikling innen teknologi og driftsformer. Nyhetsbildet har imidlertid ofte vært preget av alt for høy dødelighet, dårlig velferd for fisken som produseres, og andre utfordringer innen bærekraft. Det er derfor riktig og viktig når stortingsmeldingen nå anbefaler at **det skal være en målsetning å få dødeligheten ned mot fem prosent** for alle fiskearter i akvakultur. Her og på andre punkter setter man seg høye mål, og meldingen innleder jo faktisk med følgende hovedmål: «*Norge skal ha en dyrevelferd i verdenstoppen*». Her mangler det imidlertid spesifikke forslag til tiltak og virkemidler på mange punkter.

Dødelighet alene er en mangelfull indikator på dyrevelferd. Hvis ett dyr dør av skader, sykdom, eller dårlig produksjonsmiljø, så har det ofte allerede gjennomgått en tilstand av redusert velferd. Vi ønsker større fokus på tidlige indikatorer på velferdstilstand, endrede miljøforhold, og trivsel, som for eksempel endret atferdsmønster. Slik overvåking som ikke er retrospektiv gir mulighet å oppdage utfordringer i en tidligere fase og iverksette forebyggende tiltak. I denne sammenhengen vil vi gjerne tilføye at selv om velferdsindikatorer er utviklet for laks, er de lite validert og standardisert, og data er ofte ikke sammenlignbare mellom ulike lokaliteter. For mer informasjon om dette temaet viser vi til vår nylige rapport fra prosjektet *Kunnskapsgrunnlag for biologisk relevante velferdsindikatorer for laks i akvakultur* (https://www.fhf.no/prosjekter/prosjektbasen/901736/).

Bedre standardisering, systematisk implementering og større satsning på biologisk validering av velferdsindikatorer vil ikke minst komme utviklingen av driftsformer, metoder, utstyr og tekniske løsninger til gode. Den som markedsfører eller omsetter dette har ansvar for at metoder og utsyr er utprøvd og funnet egnet. All utvikling og innovasjon, inkludert oppdrett

av nye arter, må derfor være kunnskapsbasert og dokumentert etter vitenskapelige prinsipper før kommersialisering. Stortingsmeldingen antyder at det nå også hva gjelder transport, servicefartøy og slakting av fisk vil innføres krav til fiskevelferd ved godkjenning av anlegg der fisken behandles og håndteres. Her savner vi også at stortingsmeldingen kommer med konkrete anbefalinger som kan veilede innovasjonsmiljøene med tanke på metodevalg og krav til standarder. Her vil vi gjerne komme med et konkret forslag: Utvid dette kravet til også å gjelde å dokumentere effektene av ulike typer fôr fisken får. Problemer som oppstår på grunn av mangel på marint råstoff i fiskens diett kan være av både helse- og velferdsmessig art, og er antagelig undervurdert som årsak til noen av de tilstandene vi ser i dag.

Tap av og velferdsutfordringer med rensefisk reiser spørsmål om ikke denne praksisen bør forbys totalt. Andre tiltak bør prioriteres for å redusere problemet med lakselus. Blant annet er det viktig å gjennomføre en undersøkelse for å finne ut hvorfor noen oppdrettsanlegg har lite problemer med lakselus og andre ikke, hva som er typiske driftsforhold, management osv for de som har høye tap og forekomst av skader kontra de som har lave tall. Da finner man ofte klare svar. Størrelsen på anleggene viser seg å ha en stor betydning. Lukkede anlegg i sjø og teknologi knyttet til dette bør prioriteres både med tanke på fiskevelferd og miljøhensyn.

Vi vet forsvinnende lite om hvilke atferdsbehov de ulike artene av oppdrettsfisk har, til tross for at dette har vært et meget viktig grunnlag for velferdsforståelsen og arbeidet med produksjonsdyr på land. I likhet med produksjonsdyr på land og i samsvar med nyere forskning på oppdrettsfisk, bør det forskes på effektene av å tilby et mer artsrelevant, variert miljø til laks, ørret og andre arter i produksjon. Nyere forskning ved NMBU viser at dette både har konsekvenser for atferd og velferd, og kan potensielt gjøre fisken mer robust på sikt. Hvis de mulige effektene av økt miljøkompleksitetet og miljøberikelse i oppdrettsfasen viser seg å være tilsvarende det vi finner på landdyr, vil dette kunne bidra til å redusere fiskens dødelighet, øke motstandyktighet mot stress og gjennom dette redusere forekomst av parasitter og sykdom i sjøfasen. Vi bør ta lærdom av forskning og erfaringer med produksjonsdyr på land når vi på tilsvarende måte skal redusere dødelighet og minimere skader og velferdsproblemer i alle faser av oppdrettsfiskens liv. De fleste dyreproduksjoner på land er tilknyttet en nasjonal helsetjeneste hvor man rapporterer om dyrenes tilstand til en sentral database. En tilsvarende plattform med produksjonsdata og velferd/helsedata bør også etableres på fisk på tilsvarende måte og oppdrettere bør pålegges å dele disse dataene slik at oppdrettsanleggene kan overvåkes og følges opp på en bedre måte.

Til sist vil vi gjerne komme med et forslag til en omlegging som har potensial til å øke fokuset på helse og velferd ytterligere. Systemet med konsesjoner bør gjennomgås, i dag gis det tillatelse til produksjon av en viss biomasse pr lokalitet, hvis dette i stedet gjaldt et spesifikt antall individer vil det gi ett enda tydeligere incentiv til å ta vare på hvert enkelt dyr.

NMBU Veterinærhøgskolen

Dyreeiere, forvaltning, akademia og allmenheten har ventet på Stortingets dyrevelferdsmelding. Dyrs helse og velferd er tema som engasjerer bredt.

Vi setter pris på å få taletid i Næringskomiteen, Stortinget, og på at Regjeringen har som uttalt mål at dyrevelferden i Norge skal være av verdensklasse. Meldingen inneholder mange gode og viktige elementer, men vi har følgende konkrete innspill på fire områder som vi ber om at inkluderes i det videre arbeidet:

Hund og katt

Hobby- og selskapsdyr er viktige for menneskers helse og velferd, men det er forsvinnende lite midler tilgjengelig til forskning på deres egen helse og velferd. Samfunnet er opptatt av velferd hos hund, jamfør høyesterettsdommen om etisk hundeavl (10.10.2023). Kjæledyrsektoren har vært i stor vekst de siste 20 årene og omsetter i dag for store beløp. Dyreeiere forventer høy kvalitet i behandlinger av sine firbente familiemedlemmer og da trenger vi forskningsbasert kunnskap. Dette faller per i dag utenfor utlysninger fra Norges forskningsråd (NFR) og det er vanskelig å finansiere klinisk forskning hos hobby- og selskapsdyr. En fersk sammenstilling av forskning i de nordiske landene viser at Norge henger etter våre naboland på dette området (Ström-Holst et al. 2025, Acta Vet Scand).

Dyrevelferdsmeldingen har identifisert avl som disponerer for arvelige lidelser, helse og atferdsproblemer hos hund som en utfordring som skal prioriteres. NMBU har høy faglig kompetanse innen avl, genetikk, helse og adferd, men opplever at det er for lite forskningsmidler tilgjengelig til å generere ny kunnskap om hobbydyr som er relevant for norske forhold. Vi ønsker øremerkede midler til klinisk forskning på helse og velferd hos hund og katt.

Økt kapasitet ved veterinærutdanningen

Ved NMBU Veterinærhøgskolen utdannes veterinærer og dyrepleiere, og vi etterstreber høy faglig kvalitet i begge utdanninger. Veterinærer er dyrenes advokater i samfunnet, og det å ha tilstrekkelig mange studieplasser til å dekke samfunnets behov for kvantitet, altså antall veterinærer, er nødvendig for å sikre fremtidig dyrehelse og dyrevelferd. Det veterinære samfunnsmandatet er bredt og omfatter i tillegg mattrygghet, folkehelse og miljø. Dyrevelferdsprogrammene er også avhengige av tilstedeværelsen til dyktige veterinærer som har tilstrekkelig sterke tillitsforhold med produsenter til at de kan anses som pålitelige

rådgivere. Besetningsveterinærenes observasjoner og konklusjoner identifiseres i meldingen som den viktigste kilden til data i dyrevelferdsprogrammene.

Meldingen sier "*Tilgang til veterinærtjenester er viktig for velferd og helse hos tamreinen*", men dette gjelder alle dyrearter. Fra 'Tilgang på veterinærtjenester i Norge' rapport av LMD (2023): "*I mange deler av landet rapporteres det om tilfredsstillende tilgang på veterinærtjenester. Utfordringene med tilgang på veterinærer til å ivareta klinisk veterinærpraksis på produksjonsdyr i jordbruket har imidlertid økt markant de siste årene. En rekke kommuner melder om utfordringer med å rekruttere deltakere eller vikarer til den kliniske veterinærvakten. Mange kommuner sliter også med å rekruttere veterinærer til produksjonsdyrpraksis på dagtid. Utfordringene er ikke isolert til noen bestemt del av landet, men er størst i områder med store reiseavstander og få husdyrbesetninger*." Et av tiltakene som er identifisert i rapporten er å utvide utdanningskapasiteten i veterinærstudiet ved NMBU.

Forsøksdyr

Veterinærhøgskolen ved NMBU er opptatt av og har høy kompetanse om forsøksdyr. Stortingsmeldingen inneholder flere strategier og tiltak for forsøksdyr. Vi støtter forslaget om at det bør gjøres en grundig utredning av hvordan 3R-arbeidet best kan organiseres. Det flere viktige forhold som bør hensyntas når dette diskuteres og utredes, og noen av disse synes vi har fått lite oppmerksomhet i meldingen.

I meldingen angis at «et hensiktsmessig regelverk og kompetent forvaltning» er en viktig strategi, men etter vårt syn er gjeldende regelverk og forvaltning av forsøksdyr i Norge i liten grad omtalt og diskutert i meldingen. Den norske forsøksdyrforskriften gjennomfører EUs forsøksdyrdirektiv (2010/63/EU). EU-kommisjonen har oppsummert målene med EUs forsøksdirektiv til å være følgende: å harmonisere lovgivningen for å fremme EUs konkurranseevne innen forskning og innovasjon; bedre dyrevelferd og etablere prinsippet om 3R når bruk av dyr i forsøk er nødvendig, og å øke åpenheten om bruk av forsøksdyr (Objectives, Animals in science - European Commission). Direktivet balanserer altså flere hensyn. For at intensjonene med direktivet skal oppnås i Norge, må rettstilstanden og rammebetingelsene for bruk av dyr i forsøk være den samme som i EU. Målet om å bruke så få dyr som mulig må ikke stå i veien for drive forskning som bedrer fremtidig helse og velferd hos dyr og mennesker.

Vi savner også beskrivelse og diskusjon av annet relevant europeisk regelverk som har betydning for bruk av forsøksdyr. Som eksempel kan nevnes regelverket som skal beskytte mennesker og miljøet mot farlige kjemikalier (REACH), og EU-regelverk og standarder knyttet

til utvikling, dokumentasjon og sikkerhet av legemidler til mennesker og dyr. En betydelig andel av de mest belastende forsøk med akvakulturfisk i Norge, er forsøk som er pålagt grunnet europeisk legemiddelregelverk og standarder. EU-kommisjonen har hatt og har et stort fokus på å redusere antall dyr som brukes i lovpålagte forsøk. Kommisjonen finansierer ambisiøse forskningsprosjekter (bl.a. i Horizon Europe) for å finne alternativer til å bruke dyr i slike forsøk (https://citizens-initiative.europa.eu/sites/default/files/2023-07/C_2023_5041_EN.pdf).

Veterinærhøgskolen mener det er viktig at Norge er aktivt med i dette arbeidet politisk, men også at Norge bidrar til kunnskapsutvikling. Det er ikke ønskelig at biomedisinsk forskning flyttes til land utenfor Europa med lavere kostnader OG dårligere regulering med tanke på dyrevelferd. Vi mener det er behov for økt finansiering av forskning for å finne metoder som har god nok vitenskapelig kvalitet til å erstatte bruken av levende dyr der det er mulig. Dette er et langsiktig arbeid som vil kreve betydelig ressurser og forskningsinnsats. Vi støtter forslaget i meldingen om at 3R-forskning i Norge bør finansieres gjennom etablerte kanaler for forskningsfinansiering for å sikre kvalitet og relevans på prosjektene.

Veterinærhøgskolen støtter etablering av et 3R-senter, men mener det bør gjøres en bred og grundig utredning hvordan det best kan organiseres. Det bør tas sikte på at organiseringen også styrker og støtter forvaltningen. Mattilsynet spiller en avgjørende rolle med sitt forvaltningsansvar for forsøksdyr, og har etter vårt syn knappe ressurser til å løse alle oppgavene de er pålagt. Vi mener derfor at utredningen av et 3R-senter bør innhente synspunkter fra alle relevante aktører (forvaltning, akademia, instituttsektoren, forskningsfinansiører, næringsaktører og interesseorganisasjoner). Det bør også innhentes i erfaringer fra våre naboland.

Vi setter spørsmålstegn ved utsagnet i Stortingsmeldingens innledning om at mange forsøksdyr i Norge brukes for å forebygge, lindre og helbrede sykdom hos mennesker. Hovedandelen av forsøksdyrene som er rapportert benyttet, er knyttet til aktivitet for å bedre helse og velferd hos matfisk i akvakultur (> 95% av forsøksdyrene er fisk). For å sikre en bærekraftig akvakulturnæring og nå målet om maksimalt 5% dødelighet trenger vi kunnskap, og forsøk med fisk er en sentral del av kunnskapsgrunnlaget. NMBU er en viktig kunnskapsleverandør på dette området.

Når det gjelder antall forsøksdyr, er det verdt å merke seg at i Norge rapporteres all fisk som merkes, inkludert matfisk og villfisk, som forsøksdyr. Dette utgjør et betydelig antall fisk. EU-direktivet gjelder imidlertid *ikke* for individmerking, og fisk som merkes skal ikke regnes som forsøksdyr i henhold til EUs definisjon. Til sammenligning, så skiller man i Sverige mellom dyr som omfattes av EU-direktivets definisjon og øvrige dyr (herunder merking av fisk). Dette

utgjør en betydelig forskjell i antall dyr. på hhv. om lag 250.000 forsøksdyr årlig som Sverige innrapporterer til EU, og over 5millioner fisk som brukes til formål utenfor EU-direktivet (som ikke rapporteres til EU) (https://jordbruksverket.se/download/18.455d7d0718b5f7551001f239/1704972994653/Rapport-forsoksdjursstatistik-2018-tga.pdf).

Verden står i en krise med store tap og ødeleggelse av natur- og dyrs naturlige habitater. Forsøk med viltlevende dyr utgjør en større andel i Norge sammenlignet med mange andre europeiske land. For eksempel brukes det over fire ganger flere fugler enn rotter i dyreforsøk i Norge, og mange av disse er villfugl som merkes. Behovet for forskningsbasert kunnskap om konsekvenser av naturinngrep og klimaendringer er økende, og det vil fortsatt være behov for merking av viltlevende dyr - inkludert villfisk. I denne sammenhengen er det viktig at regelverket og forvaltningen balanserer behovet for å beskytte forsøksdyr med behovet for nødvendig kunnskap om naturinngrep (både grunnleggende kunnskap om artenes økologi og habitat, og data som er nødvendig for konsekvensutredninger). Det er også behov for forskning på effekter av merkemetodene på dyrenes velferd og helse. Vi savner disse perspektivene omtalt i meldingen. Mange feltforsøk på viltlevende dyr angår innsamling av data til tidsserier for å studere habitatendringer og effekter av menneskeskapte påvirkninger over tid. En betydelig utfordring for viltforskningen er at forsøk med viltlevende dyr i Norge kun gis godkjenning for 2 år (mot inntil 5 år i EU).

Åpenhet i verdikjeden for bedre dyrehelse og dyrevelferd

Husdyrproduksjon er en sentral del av et bærekraftig norsk landbruk og viktig for matsikkerheten i en tid preget av geopolitisk usikkerhet. Det satses på forskning på nye, bærekraftige fôrmidler og reduserte klimagassutslipp. Samtidig er regjeringens ambisjonsnivå for dyrevelferd høyt og det understrekes at Norge skal være verdensledende på området. Fagmiljøene på NMBU skulle gjerne sett flere konkrete tiltak for å nå dette målet. I mange tilfeller har vi kunnskapen som trengs, men det kan være utfordrende å omsette den fra forskningsresultat til endringer i praksis. I forrige stortingsmelding var det et delmål å øke kunnskapsutvikling og –formidling. Dette svares ut i dagens melding med å henvise til at det ble satt av mer midler til blant annet forskning. I denne meldingen savner vi dette delmålet, da vi mener det blir for snevert å bare fokusere på formidling gjennom forskningsprosjekter. Det er bra at kunnskapsutvikling og –formidling hos vilt og hund nevnes, men vi savner at dette løftes til å gjelde alle dyrearter. Kunnskapsinstitusjoner kuttes ned i bevilgning årlig og tid til å formidle den kunnskapen som allerede finnes blir redusert. Vi mener at også ander departementer enn Kunnskapsdepartementet bør ha som mål å jobbe med økt formidling av eksisterende kunnskap.

Datatilfanget i husdyrproduksjonen har økt betydelig de siste tiårene, og informasjon fra ulike deler av verdikjeden er spredt mellom mange aktører. Det er viktig at dataene deles, blir gjort tilgjengelige på tvers for å sikre effektiv utnyttelse og at det arbeides for å formidle dem på en forståelig måte. Standardisering av data er også avgjørende, det gjelder spesielt innenfor havbruksnæringen som ligger bak landdyr på dette området. Det er viktig at forskjellige indikatorer for helse og velferd måles på standardiserte måter, ellers blir potensialet i datafangsten begrenset når data fra forskjellige kilder skal settes sammen. Fortsatt godt samarbeid mellom næringsorganisasjoner, forvaltning og akademia er nøkkelen til deling og formidling av kunnskap, og gode samhandlinger. Åpen deling av data om helse og velferd hos produksjonsdyr fra ulike kilder er essensielt for kunnskapsbasert arbeid med bedre dyrevelferd.

NMBU ønsker:

- Øremerkede forskningsmidler til helse og velferd hos hund og katt.
- Tilstrekkelig veterinære studieplasser ved NMBU til å dekke samfunnets behov.
- Utredning av hvordan 3R-arbeidet best kan organiseres, herunder et faglig forankret 3R senter med tydelig mandat, bred involvering fra fagmiljøer og transparent organisering.
- Samarbeid og datadeling mellom næringsaktører, forvaltning og akademia for å sikre at ny kunnskap frembringes og tas i bruk i husdyrproduksjon til lands og til vanns.

For NMBU,

Ane Nødtvedt, veterinær

Instituttleder ved NMBU veterinærhøgskolen

Siri Knudsen, veterinær

Seniorrådgivar for bruk av dyr i forsøk (PMSK), NMBU

Kavli-instituttet for nevrovitenskap

Vi takker for muligheten til å komme med innspill til Landbruks- og Matdepartementets melding om Dyrevelferd. Vi ønsker med dette å komme med innspill til avsnittene som omhandler bruk av forsøksdyr og spesielt bruk av forsøksdyr i grunnforskning.

Kapittel 6 Dagens dyrehold, punkt 6.5 Forsøksdyr

- Punkt 6.5.2 Formål med bruk av forsøksdyr:
  Her nevnes det at forsøksdyr primært brukes som modelldyr for forskning på sykdom hos mennesker eller for å skaffe kunnskap om arten det forskes på. Vi mener det i tillegg bør presiseres at kunnskap om hvordan biologiske systemer fungerer i levende organismer, inkludert mennesker, er sterkt avhengig av grunnforskning i forsøksdyr. Grunnforskning i forsøksdyr er den primære kilden til kunnskap om de biologiske årsakene til sykdom.

- Punkt 6.5.4 Velferdsmessige utfordringer:
  Vi mener at det må presiseres bedre at bruk av forsøksdyr er nødvendig, spesielt innen biomedisinsk forskning og i forskning på mekanismer og behandling av sykdommer, og at alternative metoder som cellemodeller og datamodeller ikke fullt ut vil kunne kan ta plassen til dyreforsøk i overskuelig framtid. Dette gjelder spesielt forskning på organismenivå, inkludert studier av atferd. Begrensningen utelukker ikke fortsatt arbeid med å redusere antall dyr og forbedre dyrevelferden for forsøksdyr (3R). Det bør også nevnes at unødvendige påkjenninger og belastninger ikke er tillatt for forsøksdyr.

  Tilgjengeliggjøring av data er allerede et krav når man publiserer forskningsresultater. Publisering i de fleste større vitenskapelige tidsskrifter krever i dag at både rådata og kode gjøres tilgjengelige på godkjente servere.

Kapittel 7 Mål, strategier og tiltak, punk 7.3 Overordnede mål og strategier

- Punkt 7.3.4 Reduksjon og forbedring av dyreforsøk:
  Det bør presiseres at forsøksdyr fremdeles må benyttes innen visse typer grunnforskning og forskning på utvikling og testing av nye medisiner.

- Punkt 7.3.4.1 Organisering av arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av dyreforsøk (3R):
  Det er positivt at det ønskes mer søkelys på 3R-prinsippene, men opprettelsen av et

3R-senter må ikke gå på bekostning av finansiering til allerede etablerte aktører som jobber med forsøksdyr og forsøksdyrvelferd, slik som Mattilsynet. Mattilsynet skal regelmessig inspisere og evaluere alle brukere av forsøksdyr, men har i dag for få ressurser til at dette utføres i stor nok grad etter lovverket. I tillegg innehar Mattilsynet mye av kompetansen som skal inngå i et eventuelt 3R-senter, og deres oppgaver omfatter allerede mye av det et 3R-senter er ment å gjøre, slik som fremming av alternativer til bruk av forsøksdyr. Økte ressurser til Mattilsynet vil kunne bidra til mer tilsyn og bedre distribuere retningslinjer og kunnskap om 3R, som vil forbedre dyrevelferden for forsøksdyr. Vi tar det også for gitt at midler til et 3R-senter ikke tas fra eksisterende forskningsprogrammer (f.eks. i Forskningsrådet).

Med vennlig hilsen,
May-Britt Moser, professor, Kavliinstitutt for nevrovitenskap, NTNU
Edvard Moser, professor, Kavliinstitutt for nevrovitenskap, NTNU

NTNU - Fakultet for Medisin og Helsevitenskap

NTNU, fakultet for Medisin og Helsevitenskap takker for muligheten til å komme med innspill til Landsbruks- og Matdepartementets Melding til Stortinget om Dyrevelferd. Meldingen er omfattende og dekker alle former for dyrehold i det norske samfunnet samt ville dyr i norsk fauna. NTNU, fakultet for Medisin og Helsevitenskap, holder og bruker dyr til vitenskapelige formål. Vi ønsker å komme med noen innspill til meldingens innhold som omhandler forsøksdyr.

Kapittel 5 Regelverk, punkt 5.1.3.1 Dyrevelferdsregelverket i EU og EØS

Meldingen inneholder en kort oppsummering av Europarådets fem konvensjoner om ivaretakelse av dyrs velferd, hvor dyrevelferd for forsøksdyr er blant disse. Vi savner en mer fyldig omtale av EUs forsøksdyrregelverk. EUs direktiv om bruk av dyr til vitenskapelige formål (Direktiv 2010/63) ble implementert i norsk regelverk i 2015. Dagens norske forskrift om bruk av dyr i forsøk er i stor grad basert på dette direktivet. For å sikre en korrekt og ensartet implementering av direktivet i EUs medlemsland og Norge, er det publisert en rekke rammeverksdokumenter fra EU-kommisjonen, med detaljerte beskrivelser av hvordan direktivet skal tolkes og gjennomføres.

Kapittel 6 Dagens dyrehold, punkt 6.1.1 Kompetanse

Dette punktet nevner kort forskriftskravet om kompetanse for forsøksdyrpersonell. Dette kan med fordel utdypes. Kravet til kompetanse gjelder både personer som arbeider med stell av forsøksdyr, personer som utfører prosedyrer, personer som planlegger og designer forsøk, personer som avliver dyr og forsøksdyrveterinærer. Kompetansekravet underbygges av et av EU-kommisjonens rammeverksdokument som omhandler utdannelse og opplæring i fagfeltet forsøksdyrlære / forsøksdyrvitenskap. Her angis det at opplæringen skal være modulbasert, spesifikk for dyrearter, og basert på hvilke funksjoner og oppgaver de ulike gruppene personer kan ha. Rammeverksdokumentet inneholder læringsmoduler og læringsmål for de ulike læringsmodulene. Hensikten er å sikre at alle som jobber med forsøksdyr har grundig kompetanse om dyreartene og bruken av dyr til vitenskapelige formål. Slik kompetanse er essensielt for god dyrevelferd.

Kapittel 6 Dagens dyrehold, punkt 6.1.2.5 Bioteknologi

Transgene forsøksdyr omtales i et avsnitt, hvor det kun fokuseres på griser og deres potensielle betydning for organdonasjon. Vi mener dette er misvisende. Det brukes et mye større antall genmodifiserte mus og sebrafisk (sammenlignet med griser), samt et visst antall genmodifiserte rotter. Genmodifiserte dyr er en svært viktig del av dagens medisinske forskning. De bidrar i mange tilfeller til mer tilpassede dyremodeller, og gjør at man kan gjøre målrettede dyreforsøk med færre forsøksdyr sammenlignet med om man skulle brukt ikke-genmodifiserte dyr. Dersom genmodifiseringen innebærer en belastning på dyrene som er på linje med, eller større enn, innføringen av en nål etter god veterinærmedisinsk praksis, blir avl av dyrene søknadspliktig og krever at man har tillatelse fra Mattilsynet.

En nyansering er at fremstilling og bruk av transgene dyr er regulert både av forskrift om innesluttet bruk av genmodifiserte dyr, og forskrift om bruk av dyr i forsøk.

Vi foreslår dessuten at begrepet «transgene dyr» erstattes med «genmodifiserte dyr».

Kapittel 6 Dagens dyrehold, punkt 6.5 Forsøksdyr

- Punkt 6.5.2.1 Forsøksdyr som modelldyr: Vi foreslår følgende endring: «De tradisjonelle laboratoriedyrartene (Mus, rotter, hamster, marsvin og kanin) brukes i første rekke som modelldyr for forskning på sykdom hos mennesker, men også for forskning hvor man tilstreber å øke kunnskapen om normale funksjoner i kroppen (grunnforskning).»
- Punkt 6.5.3 Belastningsgrad i dyreforsøk: Vi foreslår følgende endring i teksten: «Belastningen et forsøksdyr blir utsatt for blir kategorisert etter grad av smerte, frykt, varig skade eller annen belastning som dyret forventes å oppleve i løpet av forsøket.»
- Punkt 6.5.3 Belastningsgrad i dyreforsøk: Beskrivelsen av terminale forsøk er upresis. Terminale forsøk er forsøk som utelukkende gjennomføres under generell anestesi, og hvor dyret avlives mens det er i generell anestesi, slik at det ikke skal gjenvinne bevisstheten. Dette gjelder uavhengig av hvorvidt det er påført store skader, slik dagens tekst nevner.
- Punkt 6.5.4 Velferdsmessige utfordringer: Vi er enige i dilemmaet omkring påføring av påkjenninger og belastninger på forsøksdyr. Men vi mener det må presiseres at unødvendige påkjenninger og belastninger ikke er tillatt på forsøksdyr. Dette ifølge forsøksdyrforskriften.

Kapittel 7 Mål, strategier og tiltak, punkt 7.2 Velferdsutfordringer

Siste avsnitt nevner utfordringen med å påføre dyrene påkjenninger og belastninger. Det er riktig at prinsippet om 3R tilstreber å redusere belastningen for dyrene og øke den

vitenskapelige kvaliteten på forsøkene. 3R er en del av den daglige praksisen i arbeidet med forsøksdyr. Vi mener det bør nevnes at unødvendige påkjenninger og belastninger er ikke akseptabelt for forsøksdyr.

Kapittel 7 Mål, strategier og tiltak, punkt 7.3.4 Reduksjon og forbedring av dyreforsøk

Vi er enige i at det skal jobbes for å redusere bruken av dyreforsøk der det er mulig. Vi mener imidlertid at medisinsk forskning, både anvendt forskning og grunnforskning, også bør nevnes som områder der det fremdeles vil være behov for å benytte forsøksdyr. I meldingen nevnes kun forsøk hvor formålet er å forbedre velferden til produksjonsdyr.

Kapittel 7 Mål, strategier og tiltak, punkt 7.3.4.1 Organisering av arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av dyreforsøk (3R)

Det utvikles stadig nye måter å tilnærme en eller flere av «R-ene». Vi er enig i at opprettelsen av et 3R-senter vil være et fint tiltak for å promotere 3R og spre kunnskap om ulike måter å jobbe for å oppnå 3R på forsøksdyrenheter i Norge, kanskje også internasjonalt. Vi mener at det må presiseres at opprettelsen av et 3R-senter forutsetter at senteret innehar faglig kompetanse, kunnskap om forskningsaktiviteter i Norge, samt evne og vilje til å gjøre vurderinger basert på korrekt og oppdatert informasjon.

Kapittel 8 Økonomiske og administrative konsekvenser, punkt 8.1.1 Bruk av forsøksdyr

Mattilsynet er tilsynsmyndigheten når det gjelder forsøksdyr i Norge. De spiller en avgjørende rolle for forvaltning av aktiviteter med forsøksdyr, men har knappe ressurser til å utføre alle sine oppgaver. Vi mener Mattilsynets ressurser til forsøksdyrforvaltning bør øke slik at viktige oppgaver som for eksempel tilsyn med dyreforsøk og forsøksdyrvirksomheter og utarbeidelse av gode rapporter, kan prioriteres i tillegg til de løpende oppgavene med behandling av søknader om dyreforsøk.

Vi vil også poengtere at opprettelse og drift av et nasjonalt 3R-senter forutsetter tilstrekkelig finansiering. Et 3R-senter må kunne operere med fagkompetanse og kapasitet for å kunne fungere etter intensjonen om å løfte alle de tre R-ene.

Vi støtter også innspillet om at det bør kunne øremerkes midler til finansiering av 3R-rettet forskning. Slik forskning må være en langsiktig satsning. Hvorvidt slik forskning skal administreres av et 3R-senter eller om andre finansieringskilder skal få dette ansvaret, bør utredes.

Vedlegg 1, Oppfølging av St.meld. nr.12, punkt 1.1 Kompetanse hos dyreeiere og andre som driver med dyr

For forsøksdyrpersonell har det vært krav om kompetanse helt siden 1998. Alle som jobber med forsøksdyr, skal ha utdannelse og opplæring i fagfeltet forsøksdyrlære. Kravene ble betydelig endret i 2015 da Norge innførte EUs forsøksdyrdirektiv. Endringene innebærer blant annet at opplæringen skal organiseres slik at gitte læringsmål kan oppnås, opplæringen skal være spesifikk for de dyreartene det gjelder, og den skal være tilpasset hvilken funksjon og hvilke oppgaver man utfører med forsøksdyrene. Kompetansekravene gjelder både teoretisk kompetanse og praktiske ferdigheter. Personer som steller forsøksdyr, utfører prosedyrer eller avliver dyr, skal veiledes inntil de kan demonstrere at de kan utføre oppgaven uten unødvendig belastning på forsøksdyrene. En annen endring er at det har blitt et krav at personer skal holde sin kompetanse ved like igjennom etter- og videreutdanningsaktiviteter. Dette kan med fordel nevnes i meldingen. Kompetanse hos personell som jobber med forsøksdyr er essensielt for å ivareta dyrevelferden.

Vedlegg 1, Oppfølging av St.meld. nr. 12, punkt 3.3 Dyr i forskning og undervisning

Bruk av dyr i forskning og undervisning er svært sparsomt omtalt i dette punktet. Bruk av dyr i forskning og undervisning er regulert av Forskrift om bruk av dyr i forsøk fra 2015 og EUs forsøksdyrdirektiv fra 2010. Med dette regelverket ble det innført en rekke endringer i bruken av forsøksdyr. Kravene til kompetanse blant personell ble innskjerpet, prinsippet om 3R fikk økt fokus, terskelen for hva som regnes som forsøksdyr og dyreforsøk ble senket, det ble innført krav om klassifisering etter belastningsgrad, og det ble innført tiltak om bedre rapportering og økt formidling, som vil gi økt transparens av dyreforsøk. Regelverket skal gi beskyttelse av forsøksdyr, men anerkjenner at dyreforsøk fortsatt er nødvendig, både i forskning og undervisning.

Vi mener planene for utredning og opprettelse av et 3R-senter bør nevnes i status-oppsummeringen for Dyr i forskning og undervisning. Norecopa kan med dagens organisering ikke utgjøre et nasjonalt 3R-senter.

Med vennlig hilsen

Anne Åm, veterinær

Siv Eggen, veterinær

Den norske veterinærforening

Veterinærforeningen takker for muligheten til å gi innspill til Dyrevelferdsmelding. Vi er svært fornøyde med at denne meldingen nå foreligger. Det er en godt gjennomarbeidet og faglig fundert melding og som gir et gjenkjennelig bilde av både produksjonsdyr på land, i akvasektor og for ulike kjæledyr i Norge.

Det er positivt at god dyrehelse vektlegges som en forutsetning for god velferd. God dyrevelferd er nødvendig for å sikre en bærekraftig matproduksjon, der mattryggheten ivaretas.

Tilgang til veterinær er en forutsetning for alt dyrehold og sikrer beredskap, trygg mat og folkehelse. Veterinærvakten er en viktig del av Norges totale beredskap. Friske dyr med god velferd er avgjørende for å produsere trygg mat, og dermed også avgjørende for én helse tilnærmingen. Denne viktige beredskapen er ikke nevnt spesifikt i meldingen, men er det ikke veterinær på vakt til å behandle syke dyr oppnås ikke det overordnede målet om god dyrevelferd i norsk dyrehold.

For at intensjonene i meldingen skal bli omsatt i endringer i regelverk og bedre rammevilkår for hold av dyr, er det behov for at stortinget stiller tydeligere krav til hvordan målene konkret skal implementeres. Vi viser til 6 hovedpunkter Stortinget bør spesifisere, slik at det blir en tydeligere retning enn det som foreslås fra regjeringen i denne meldingen:

- Det må stilles krav til kompetanse om dyrevelferd i alle ledd
- Innføre incentivordninger for å støtte forskning på dyrevelferd på tvers av dyreslag, og styrke grunnforskning knyttet til dyr, dyrehelse og velferd.
- Bruk og deling av data må effektiviseres og standardiseres
- Utrede bruken av måltall på helse og dyrevelferd som verktøy for å regulere og forvalte havbruks- og produksjonsdyrnæringen
- Obligatorisk ID-merking må også gjelde for katt. Innføring av obligatorisk Id merking for hund og katt må tidfestes
- Akvanæringen må i større grad måles på resultat med mindre fokus på detaljregulering

- Opprettelse av et 3R senter og redusere antall forsøksdyr

Generelle innspill til dyrevelferden

Kompetansekrav

Vi mener det bør stilles krav om formell kompetanse om dyrevelferd og om jevnlig etterutdanning for hold av produksjonsdyr. Dette bør også gjelde virksomhetens ledelse når dyreholdet eies av et selskap. Krav om etterutdanning bør også stilles ovenfor veterinærene som driver helse- og velferdsrådgivning i produksjonsdyrbesetninger eller offentlig forvaltning i denne typen dyrehold. Kunnskap og kompetanse er avgjørende for å nå målene som skisseres i meldingen og livslang læring gjelder i høyeste grad innenfor dyrevelferd. Kunnskap må også genereres, og forskningsfinansering til grunnforskning innenfor dyrevelferd er mangelfull.

Bruk og deling av data må effektiviseres

Bedre helse og velferd forutsetter kunnskap om dyreartene og innsikt i produksjonene. Pålitelige data er avgjørende for å øke denne innsikten. I dag finnes det mye data knyttet til husdyrproduksjonene (både på land og i vann), og det bør være et mål å benytte disse dataene målrettet for å få en mer effektiv og forutsigbar forvaltning. Veterinærforeningen mener regjeringens forslag om å innføre krav om meldeplikt til Mattilsynet ved uventede avvik i leveranser til slakterier og meierier bør formaliseres. Deling av data er også viktig i flere aspekter av dyrevelferd. Det gir en raskere fremgang innen forskning og utvikling, men spesielt kan det også redusere bruken av forsøksdyr om resultatene fra forsøkene blir åpent tilgjengelige. I dag kan forsøksdyr bli brukt i identiske forsøk kun for at det er forskjellige selskaper som ønsker informasjonen og resultatene ikke er åpent tilgjengelige.

Veterinærforeningen oppfordrer til at anonymiserte aggregerte data fra regelmessige fiske- og dyrehelsebesøk bør brukes aktivt i samarbeid mellom næring og Mattilsynet.

Tilsynsmyndighet

Tross behov for utvikling av regelverk, er det svært viktig at flest mulig dyreeiere overholder det til enhver tid gjeldende regelverk. Det er fortsatt en altfor stor gruppe dyrehold som faller inn under kategori kronisk dårlig dyrehold. Det bør øremerkes midler til ekstra oppfølging av kronisk dårlige dyrehold for produksjonsdyr, og midler for å jobbe forebyggende på området. Samarbeid mellom Mattilsynet og næringen bør styrkes gjennom etablering av flere samhandlingsfora. At tilsynsmyndighet har god kunnskap om og innsikt i

husdyrproduksjonen, og nok midler til å ansette veterinærer som kan føre risikobasert tilsyn, er avgjørende for å sikre god dyrevelferd. En styrking av veterinærkapasiteten i offentlig sektor vil være et nødvendig og viktig bidrag til bedre velferd for dyr.

Bruk av mer digitale verktøy i Mattilsynet vil også kunne gi mer effektive tilsyn og forvaltning av regelverket. Samtidig vil ytterligere samhandling med privatpraktiserende veterinærer kunne fristille ressurser for Mattilsynets veterinærer slik at de får mer tid i tilsynsrollen.

Mattilsynet har flere lovpålagte oppgaver som med fordel kan gjennomføres av andre veterinærer på betalte oppdrag. Oppgaver som ikke krever vedtakskompetanse etter forvaltningsloven, vil kunne utføres av privatpraktiserende veterinærer. Dette gjelder for eksempel attestering av hester som skal reise ut av landet for kortere eller lengre perioder, prøvetaking i forbindelse med overvåknings- og kontrollprogrammer og feltkontroll av viltslakt. Utsetting av flere slike ordninger til privatpraktiserende veterinærer vil frigjøre personellressurser i Mattilsynet og vil samtidig kunne bedre inntektsgrunnlaget for privatpraktiserende veterinærer i næringssvake områder.

3R senter og forsøksdyr

Norge er ansvarlig for nesten en femtedel av antallet forsøksdyr i hele EU. Hovedmengden av forsøksdyrene er fisk. Det bør avsettes midler til opprettelse av et 3R- senter med formål å redusere, erstatte og raffinere bruk av dyr i forsøk; særlig fisk, men også dyr generelt. Det bør også være krav om at de som får tillatelser til å gjennomføre et dyreforsøk, må dele resultatene. I dag kan identiske forsøk bli gjennomført fordi forskjellige aktører ønsker den samme informasjonen. Dette øker bruken av forsøksdyr. Krav om deling av data vil dermed være et enkelt verktøy for å få reduksjon i antall dyr som brukes.

Se Forening veterinær samfunnsmedisin sitt innspill for utdypende informasjon på våre nettsider: https://www.vetnett.no/horingsuttalelser/horingsinnspill-til-dyrevelferdsmeldingen

For de ulike dyrearter

Kjæledyr

Obligatorisk ID-merking må innføres for både hund og katt samtidig. Ansvaret for dyrehelse og velferd til dyret ligger hos eier. Obligatorisk ID-merking av katt vil bidra til å forebygge «dumping» av katter. Både knyttet til at dyreeier ansvarliggjøres og må ta stilling til dette ved

ervervelse av katt, og fordi det vil ha en «avskrekkende» effekt knyttet til at forvaltning og påtalemyndighet i større grad kan utøve sitt arbeid og håndtere lovbrudd.

For humanhelsen er det viktig å være klar over at ID- merking av katt også vil muliggjøre identifisering og sporing av smittsomme sykdommer gjennom diagnoser som stilles hos chip merkede syke katter. Dette kan potensielt ha stor betydning også ved sykdommer som smitter fra dyr til mennesker, såkalte zoonoser. Høyt på denne beredskapslisten bør en eventuell smitte av høypatogen fugleinfluensa være, som dessverre har vist seg å forårsake død også hos mennesker de siste årene.

I Mattilsynets årlige risikoanalyser er innførsel av kjæledyr rangert som en stor risiko knyttet til både dyre- og folkehelsen. Kjent opprinnelsesland kan være et viktig verktøy for bedre å forutse smittefare og minimere risiko for at alvorlige smittsomme sykdommer innføres og får spre seg i landet. Kun 3 land i EU har nå ikke implementert obligatorisk Id merking av hund og 7 av 27 land har ikke implementert obligatorisk ID merking av katt. Veterinærforeningen ber om at Norge også forskriftsfester dette kravet for begge arter, før vi blir pålagt dette fra EU.

Høringsuttalelse til høring av representantforslag om obligatorisk ID-merking av katter finnes på vetnett.no (https://www.vetnett.no/horingsuttalelser/horingsinnspill-til-dyrevelferdsmeldingen)

Veterinærforeningen ber også om at arbeidet med foreslått forskrift om avl på hund intensiveres. Veterinærforeningen mener at avl må være kunnskapsbasert med utgangspunkt i til enhver tid oppdatert forskning og vitenskap på området. Når obligatorisk ID merking av hund er vedtatt, muliggjøres sikker identifisering knyttet til avlsarbeid. Alle forhold ligger da til rette for at denne forskriften kan implementeres, og vi ber om at dette arbeidet prioriteres.

Vi ber derfor om at det legges inn et forbud mot at kaniner øretatoveres med tang uten bedøvelse, og anbefaler at de ID- merkes med elektronisk chip som andre kjæledyr.

Lenke til høringsinnspillet i forbindelse med høring i Næringskomiteen 4. februar 2025: https://www.vetnett.no/horingsuttalelser/horingsinnspill-til-dyrevelferdsmeldingen

Hest

For hest viser meldingen til at det skal innføres forbud mot oppstalling på spiltau i nye staller og ved ominnredning av eksisterende staller, og at ulike utredninger for bedre velferd skal igangsettes. Dette støtter Veterinærforeningen.

Hester er et flokkdyr, og det bør ikke tillates at hester holdes enkeltvis. Dette har flere land allerede innført, eksempelvis Sverige. I tillegg har alle hester har behov for fri tilgang til vann, og dette bør formuleres som et tydeligere krav. Hester benyttes i mange organisert arrangement og konkurranser. For å sikre god dyrevelferd bør veterinærer i større grad være til stede ved alle organiserte tilstelninger hvor hester aktivt er en del av arrangementet, altså at det stilles krav en tilnærmet lik rolle som stevneveterinæren har gjennom i trav- og galoppsporten.

Lenke til detaljerte innspill fra Hestepraktiserende veterinærers forening:
https://www.vetnett.no/horingsuttalelser/horingsinnspill-til-dyrevelferdsmeldingen

Produksjonsdyr akvatiske dyr

Veterinærforeningen er fornøyde med at fisk og fiskevelferd har fått en så fremtredende plass i en melding om dyrevelferd. Det mener vi er et stort skritt i riktig retning og gir et godt diskusjonsgrunnlag for å finne de riktige løsningene fremover.

Helse og velferd til oppdrettsfisken er grunnlaget i produksjonen, og skal produksjonen økes må vekst skje gjennom velferd. I dag brukes et lappeteppe av detaljregulering knyttet til helse og dyrevelferd. Vi anbefaler at dyrevelferdshensyn bli en naturlig del av rammevilkårene for drift og vekst i næringen. Det kan oppnås ved bruk av spesifiserte måltall knyttet til helse og velferd som det må rapporteres på. I dag er det vanskelig å bruke dataene fra produksjonen for å nå konkrete mål på tvers av selskaper for eksempel. Standardisering av hvilke data, eks dødelighet, og hvordan det skal måles er nøkkelen for å kunne bruke data mer effektivt. Å definere hvilken type data (måltall) som kan brukes for å styre produksjonen, blir avgjørende for å lykkes.

Veterinærforeningen anbefaler sterkt at akvasektoren i mye større grad måles på resultater, og med mindre fokus på detaljregulering.

Rammevilkårene i havbruksnæringen er styrende for vilkårene fisken får i produksjonen og derfor må hensynet til fisken prioriteres på lik linje med økonomisk tilvekst og bærekraftig drift.

Starter man med dødelighet som et måltall trengs det ikke en stor utredning for å få det på plass. Dødelighet registreres allerede i dag, men det må være enighet om hvordan det skal måles, og i hvilken tidsperiode, for å sikre at tallene som blir rapportert er like. Hudsår ved slakt er en annen parameter som registreres i dag, og kan ved systematisering og krav om rapportering også brukes som et mål på velferd. Det vil alltid være en viss usikkerhet forbundet med alle slike måltall, på lik linje med lusetall, som er det næringens vekst reguleres på i dag. Det følger av næringens natur og størrelsen på populasjonene. Det vil ikke være mulig å ha oversikt over tilstanden til hvert enkelt individ til enhver tid. Men målet må selvsagt være at usikkerheten blir så lav som mulig. For mer detaljer om veterinærforeningens standpunkt i forhold til regulering av havbruksnæringen viser vi til lenke til politisk standpunkt: https://www.vetnett.no/getfile.php/1328977-1739178762/Dokumenter/Standpunktpapirer/Standpunkt%20om%20regulering%20av%20havbruksn%C3%A6ringen.pdf

Lenke til høringsinnspillet i forbindelse med høring i Næringskomiteen 4. februar 2025: https://www.vetnett.no/horingsuttalelser/horingsinnspill-til-dyrevelferdsmeldingen

Produksjonsdyr landdyr

Dyrevelferd bør ses i sammenheng med en bærekraftig matproduksjon og dyrenes egenverdi. Fiksering uavhengig dyreslag bør minimeres. Tilvekstraten per dag, særlig innen fjørfe og gris, må stå i forhold til dyrenes skjelett og velferd, avl og produksjon kan ikke gå på bekostning av velferden til dyrene. Mer tid mellom mor og avkom bør prioriteres i alle dyrehold, der hvor driftsformene kan tilrettelegges. Større areal, myke liggeunderlag og miljøberikelser gir ofte bedre velferd. I mange tilfeller finnes det allerede solid forskning om hva som gir bedre velferd, likevel legger Dyrevelferdsmeldingen opp til nye utredninger på flere av disse områdene. Veterinærforeningen mener at der hvor det er tilstrekkelig forskning og kunnskap, bør meldingen allerede nå kunne konkretisere og stille krav til forbedringer.

I Veterinærinstituttets dyrehelserapport for 2022 vises det til aktuelle dyrevelferdsutfordringer for hver enkelt dyreart, og VI kommer med anbefalinger om hva som bør drøftes i en stortingsmelding om dyrevelferd. Veterinærforeningen støtter de anbefalinger som er gitt for den enkelt dyreart, og de forhold som kan og bør forbedres for å bedre dyrevelferden. God velferd er god drift.

Konkret for **fjørfe** er forbud mot kverning av hanekyllinger viktig å få på plass, samt tidsbestemt innføring av mer saktevoksende hybrider hos alle slaktekyllingsprodusenter. Krav til biologisk relevante miljøberikelser bør forskriftsfestes.

For småfe må det innføres og ikke bare utredes definerte krav til minimumsareal i innefôringsperioden. Kravet bør gjelde uavhengig av alder på driftsbygning. Krav om lammegjerde bør forskriftsfestes, tilsvarende krav om tilvenning til beite og minimumsalder og antall lam ved slipp av lam på utmarksbeite. Elektronisk sporing, droner og andre hjelpemidler bør støttes økonomisk.

Man bør utrede om tilskudd på vinterfôra sau skal knyttes tettere opp mot slakteresultater for å øke velferden til denne dyregruppen. Det er svært positivt å etablere en helsetjeneste for geit. Det er et stort etisk dilemma med avliving av hannkje. Med bakgrunn i dyrs egenverdi bør man se på tiltak på dette området. Å støtte forskning for å kunne ta i bruk kjønnsseparert sæd på geit kan være et tiltak.

For storfe må løsdriftskravet opprettholdes, og krav om miljøberikelse bør forskriftsfestes. Det bør utredes incentivordninger til melkeprodusenter som praktiserer ku-kalv samvær. Det bør settes en øvre tillatt aldersgrense for kastrering av oksekalver. Krav til beite og utendørsmosjon i forskrift om hold av storfe bør tydeliggjøres og det bør tilrettelegges for at flest mulig dyr kan beite. For okser kan dette ses i sammenheng med kastrasjon.

For gris må fiksering av purker i fødebinge forbys uten lang overgangstid, og areal i fødebinger bør økes til minimum 7,5m2. Det bør utredes hva som er egnet underlag og innføres krav om dette for diegivende purker. Bedre utforming av binger som fremmer velferd, samt økt bruk av strø- og rotemateriale må forskriftsfestes. Tidsrommet for kirurgisk kastrering bør begrenses til 4-14 dagers levealder.

Animalia AS

Dette er en oppfølging av vårt innlegg på høringen 4.2 og skriftlig innspill 30.01. Innspillet utdyper et par av temaene som var oppe 4.2, men løfter primært tema som ikke ble prioritert 4.2.

For en fullstendig oversikt over våre innspill, viser vi til vårt brev til LMD av 15.09.23, men også til brevene til LMD i tidligere innspillsrunder (01.09.22, 28.04.23, 15.05.23).

Kompetanse

Kompetanse er en av meldingens seks overordnede strategier for bedre dyrevelferd, men Stortinget bør foreslå konkrete tiltak.

Det bør innføres krav til formell kompetanse om dyrevelferd og krav om jevnlig etterutdanning for hold av produksjonsdyr. Dette kan utformes som et krav om å gjennomføre arts-/produksjonsspesifikke kurs med vekt på dyrevelferd for å drive med eller starte med en husdyrproduksjon, og et krav om å ta tilsvarende oppdaterende kurs med jevne mellomrom. Kurskrav og gjennomføring kan være en integrert del av dyrevelferdsprogrammet i den aktuelle produksjonen.

Utformingen av dagens fagutdanning i naturbruk er og skal være fleksibel. Den kan gjennomføres uten vesentlig vekt på husdyr og inkluderer svært sjelden alle husdyrproduksjoner. Naturbruksskolene kan selvsagt tilby dyrevelferdskursene og undervisningen om dyrevelferdsprogrammene som en integrert del av sin husdyrundervisning.

Svin

- **Økt areal**

Stortinget bør tydeliggjøre målet om å forskriftsregulere nye og økte arealkrav for purker i fødebinge, smågris og slaktegris. Et konkret forslag fra bransjen er en økning på 20 %.

Det må utredes nærmere hvilke arealkrav som skal innføres. Norge har allerede de strengeste offentlige arealkravene til gris i Europa, derfor vil en moderat økning også ha stor effekt på velferd. En generell økning på 20 prosent kan være et utgangspunkt.

Arealkrav per gris i større grupper kan være noe mindre enn i små grupper. De mest vanlige slaktegrisbingene med rundt 10 slaktegriser, er lite egnet for sammenslåing til større binger med fluktmuligheter og beskyttede liggeplasser for enkeltdyr.

Minsteareal i fødebingen foreslås økt fra dagens krav på 6 m2 til 7,5 m2. Mindre fødebinger med løstgående purker er ikke forenlig med kullstørrelsen i moderne svineproduksjon.

Økt arealkrav bør sees i sammenheng med andre faktorer som legger til rette for et rikere levemiljø, herunder konkrete krav til mengder og kvalitet av strø- og rotemateriale.

Areal er en kostbar innsatsfaktor i svineproduksjon. En gjennomgående arealreform vil utløse et stort investeringsbehov. Det er derfor nødvendig med tilstrekkelig overgangsperiode og omfattende investeringsvirkemidler for å sikre produsentøkonomi, produksjonsvolum og en mangfoldig bruksstruktur i svinenæringa også ved en slik reform.

- **Mykt liggeunderlag for purker**

Det bør innføres krav om mykt liggeunderlag til voksne purker. Det er nødvendig med utvikling og testing av ulike underlag og løsninger før et krav kan innføres. Mykt liggeunderlag må defineres tydelig.

Purker er den dyregruppa som vil ha størst velferdsmessig gevinst av mykt liggeunderlag. Mykt liggeunderlag kan bestå av talle (halm), strø eller gummimatter.

For implementering av et slik krav er det av stor betydning at definisjonen og beskrivelsen av begrepet mykt er tydelig og for hvilke dyregrupper dette gjelder. Kravet må bygge på at det finnes funksjonelle og praktisk gjennomførbare løsninger. Det kreves derfor mer forskning og utprøving før det kan innføres.

Det vil være betydelige kostnader knyttet til krav om mykt liggeunderlag både i en investeringsfase og i driftsfasen.

- **Tilgang til utearealer for svin**

Krav om tilgang til utearealer eller utedrift for gris bør ikke innføres av hensyn til biosikkerhet, dyrehelse, mattrygghet og total ressursbruk.

Hold av gris innendørs gir god mulighet for smittebeskyttelse, godt tilsyn med alle griser, effektiv fôring og ressursutnyttelse. Denne driftsformen har vært vesentlig for å sikre god dyrehelse og svært lav forekomst av zoonoser i norsk svineproduksjon. Denne situasjonen vil

endres dersom det blir et krav om at alle griser skal ha tilgang til uteareal. Det vil medføre en systematisk lavere biosikkerhet i hele svinepopulasjonen, og det vil være et markert brudd med overgang til Spesifikk Patogen Fri produksjon, SPF – en strategi som svinenæringa nå følger for å sikre enda bedre helsestatus og mattrygghet, og lavere klimagassutslipp fra svineproduksjonen. En økende villsvinpopulasjon medfører økt risiko for nye alvorlige sykdommer, som f.eks. afrikansk svinepest.

Det er kjent at utedrift i fødsel- og spedgrisfasen av produksjonen medfører betydelig økt sped- og smågristap. Tap på 25 til 30 prosent er kjent fra andre land med mer egnet klima for utedrift enn Norge.

Som en konsekvens av at grisene vil bruke mer energi utendørs, vil de ha redusert tilvekst, som igjen fører til vesentlig dårligere fôrutnytting og økte fôrkostnader. Utendørs hold av hele den norske svinepopulasjonen vil derfor føre til vesentlig økte klimagassutslipp både totalt og per produsert enhet.

- **Miljøberikelse til svin**

Det bør forskriftsfestes at alle aldersgrupper av gris skal tilbys et større spekter av aktivitetsmaterialer. Dette vil bidra til økt velferd fordi grisen får tilfredsstilt sitt behov for aktivisering, roting og fôrsøk.

Tilstrekkelig mengde rote- og aktivitetsmateriale er avgjørende for at grisen skal få utløp for sin naturlige atferd. Hvilke mengder og variasjon i strø, rote- og aktivitetsmateriale som kreves må klargjøres i regelverket.

- **Kastrering av svin**

Det bør forskriftsfestes at spedgris bare kan kastreres kirurgisk mellom 4. og 14. levedøgn. Innfasing av det vedtatte forbudet mot kirurgisk kastrering før det foreligger godt fungerende alternativer vil få store negative konsekvenser.

Kirurgisk kastrering er i dag tillatt for hanngris under 4 ukers alder. Prosedyren utføres av veterinær og med bruk av lokalbedøvelse og langtidsvirkende smertebehandling. En avgrensing av perioden inngrepet kan foretas vil sikre at grisene kastreres i en periode der de er fysiologisk modne nok til å tåle legemidlene og inngrepet, men ikke så store at de er vanskelige å håndtere. Når grisungene blir større, blir de motorisk sterkere, og det er mer krevende å administrere legemidlene og utføre inngrepet på en adekvat måte. Vi foreslår derfor at inngrepet bare kan utføres i perioden fra 4. til 14. levedøgn.

Et alternativ til kirurgisk kastrering er immunologisk kastrering, som innebærer minst to injeksjoner i slaktegrisperioden. Også denne metoden innebærer at grisen utsettes for noe stress ved håndtering og injeksjon. Kjente bivirkninger er sjokk og lokale betennelsesreaksjoner på injeksjonsstedet med byller og arrvev. Vaksinens effekt er å hemme kjønnsmodningen, og har vært tilgjengelig i mer enn 10 år. Det er i dag likevel mindre enn fem prosent av norske hanngriser som kastreres på denne måten. En del råner får utilstrekkelig effekt av vaksinen og avregnes som råner pga. for høye androstenonverdier. Det er per i dag ikke mulig å identifisere sikkert alle dyr der vaksinasjonen ikke har hatt tilstrekkelig effekt. Dette innebærer at det vil komme slakt med avvikende lukt og smak ut i markedet. Det er også sett høyere andel halebiting blant immunkastrerte råner.

- **Bruk av elektrisk drivstav på slakteri**

Det bør innføres forbud mot bruk av elektrisk drivstav på alle kategorier av gris.

Gjeldende regelverk sier at bruk av instrumenter som gir elektrisk støt skal unngås, men tillates brukt på voksent storfe og gris. Når det gjelder gris, ser vi ikke at det er behov bruk av elektrisk drivstav verken til slaktegris eller purker.

- **Bedøving av slaktegris ved høye konsentrasjoner av CO2**

Forbud mot CO2-bedøving av gris bør ikke innføres før det finnes bedre alternativer.

Gruppevis bedøving av gris med høye konsentrasjoner av karbondioksid brukes i dag til mer enn 90 prosent av grisen i Norge, Sverige og Danmark, samt på mange store svineslakterier i Europa. Metoden medfører ubehag, anstrengt respirasjon og muskelaktivitet før tap av bevissthet, men vurderes fortsatt som beste praksis til avliving av gris. Dette fordi man unngår bruk av tvang ved inndriving, det er ikke behov for enkeltvis håndtering, det er liten risiko for menneskelig feil, bedøvingssikkerheten er høy, det er relativt enkelt å vurdere bedøvingskvaliteten, dyrene er helt rolige ved stikking, og risiko for oppvåkning før eller under avblødning er liten.

Det eneste praktiske alternativet som finnes i dag, er elektrisk bedøving med eller uten hjertestans. Som det fremgår av EFSA-rapporten «Welfare of pigs at slaughter» (2020), forutsetter elektrisk bedøving korrekt plassering av elektrodene, noe som forutsetter enkeltvis håndtering og fiksering. Slik håndtering kan medføre bruk av tvang med fare for stress, smerte og frykt. Ved manuelt påsett er det betydelig risiko for menneskelig feil, noe som kan resultere i elektriske støt før bedøving eller at grisene ikke blir bedøvet, men bare immobilisert. Dyrene er lite tilgjengelige for kontroll, og det kan være vanskelig å avgjøre om

effekten er tilfredsstillende. Ved større europeiske slakterier som bruker elektrisk bedøving er de i betydelig grad avhengig av å bruke elektrisk drivstav på en større andel av grisene, og fiksering før bedøving er en forutsetning.

Fjørfe

- **Miljøberikelse i alle fjørfeproduksjoner**

Det bør forskriftsfestes at det skal tilbys minst tre biologisk relevante miljøberikelser i alle fjørfeproduksjoner. Tiltaket vil gi en betydelig velferdsgevinst for en lav kostnad.

Formålet med berikelser er å legge til rette for naturlig atferd, økt aktivitet og lek. Forskning har vist at miljøberikelser er svært positivt for dyrenes helse og velferd. Det må være nok berikelser fordelt i dyrerommet, slik at alle dyrene kan benytte dem. Ulike miljøberikelser som strøbad, plattformer, vagler, grovfôr og hakkemateriale er innført som bransjestandard i slaktekylling-, kalkun- og eggproduksjon. Valg av berikelser må alltid inkludere vurdering av verdi for aktuell dyregruppe, smitterisiko, økonomi og praktisk gjennomførbarhet.

- **Utegang for verpehøner**

Det bør forskriftsfestes at det skal bygges verandaløsning ved nybygging av hus til verpehøner.

Verpehøns er tropiske dyr. Særlig unge dyr egner seg dårlig ute i det norske klimaet store deler av året. Erfaringer fra økologisk produksjon viser at voksne verpehøner med god fjørdrakt benytter utearealene og at utegang er positivt for dyrene. Utegang medfører imidlertid en forhøyet smitterisiko, inkludert eksponering for salmonella og potensielt f. eks fugleinfluensa.

Et kompromiss som delvis ivaretar biosikkerheten er verandaer med tett tak og vegger med vindnett som hindrer at smågnagere og fugler kommer inn til verpehønene, samtidig som hønene får mulighet til å gå ut. Hvilke konsekvenser åpningene til veranda får på temperatur og luftkvalitet inne i huset, krav om lengde på lukeåpninger i ulike regelverk samt kostnader ved bygging av veranda, må utredes.

- **Avl og tilvekst hos slaktekylling**

Det bør ikke innføres offentlig regulering av avl og hybridtype for slaktekylling utover de generelle kravene i dagens dyrevelferdslov. Norsk fjørfenæring skal bruke funksjonsfriske dyr med god helse og velferd basert på definerte velferdsparametere og følge opp disse kravene

ovenfor avlsselskapene. Det skal utvikles flere indikatorer for en mer utfyllende dokumentasjon av dyrenes velferd, inkludert systematisk vurdering av beinhelse i norske kyllingflokker.

I tråd med Dyrevelferdsloven §25 og Holdforskriften §24, skal det i avlsarbeidet legges vekt på robuste dyr med god funksjon og helse. Helse og velferd hos slaktekylling påvirkes av mange faktorer, hvorav veksthastighet og genetiske faktorer er vist å være viktige risikofaktorer for produksjonsrelaterte sykdommer.

Dyrevelferd kan vurderes ved hjelp av dyrebaserte indikatorer. Årlige resultater for dødelighet, kassasjonsårsaker og tråputeskader viser stabilt lave tall, noe som indikerer en generell god helsestatus i norsk kyllingproduksjon. Den lave dødeligheten skyldes det generelle stellet og miljøet i norske kyllinghus, lavt smittepress, fravær av mange smittsomme sykdommer og godt smittevern i alle ledd. Imidlertid er dyrevelferd mer enn fravær av sykdom og skader. Dyra må også ha mulighet til å utøve motivert atferd, noe som både krever at det fysiske miljøet imøtekommer atferdsbehov, samt at dyra har en god fysisk helse og bevegelighet.

Det er behov for flere dyrebaserte indikatorer for en helhetlig overvåkning av dyrenes velferd, inkludert atferd og beinhelse.

Veksthastighet er ikke i seg selv en velferdsindikator, selv om høy veksthastighet kan disponere for helseproblemer som gir dårligere velferd. Dersom lovgiver ser behov for å regulere avl av slaktekylling utover dagens bestemmelser, bør dette ta direkte utgangspunkt i relevante og objektive dyrevelferdsindikatorer og ikke veksthastighet. Ved eventuelle nye krav til hvilke velferdsindikatorer som skal ligge til grunn for lovlig avl av slaktekylling, må vurdering av akseptabelt nivå også vurderes opp mot resultater for de aktuelle indikatorene i andre land.

- **Dyretetthet for slaktekylling**

Det anbefales ikke å endre dagens krav til dyretetthet i slaktekyllinghus. Slaktekyllingnæringen vil vurdere om flere dyrebaserte indikatorer kan inngå i overvåkningen av dyrevelferd, og om flere indikatorer kan legges til grunn for reduksjon av dyretetthet i dyrevelferdsprogrammet for slaktekylling.

Redusert tetthet kan gi lavere smittepress, mer plass til motivert atferd, bedret beinhelse og mindre forstyrrelser. Maksimal tillatt tetthet i Norge på slaktedagen er lavere enn tilsvarende EU-krav, og mange norske kyllinger holdes på en tetthet langt under regelverkskravet.

Det er mange faktorer i tillegg til tetthet som påvirker fuglenes velferd. Her er bondens styring av miljøet svært viktig for å sikre god luftkvalitet og tørt strø. Dyrevelferdsprogrammet for slaktekylling bruker tråputescore som en indikator på kvaliteten på miljøet og strøet. Fuktig strø kan gi sviskader på føttene, og tråputene blir scoret i alle flokker på slakteriene. Produsenter med høy tråputescore får redusert dyretetthet i neste innsett. Dette systemet ble strammet ytterligere inn fra 2024. I praksis betyr dette at tråputehelsen brukes aktivt til å styre dyretetthet. Tråputestatistikken som publiseres årlig i Norge dokumenterer lave tall og god tråputehelse i hele den norske slaktekyllingnæringen. Ut fra en totalvurdering, vil likevel en viss nedgang i tetthet bidra til bedre velferd. Tetthet, og dermed bruken av plass og andre ressurser, er en faktor med stor økonomisk betydning i kyllingproduksjonen. Redusert tetthet vil derfor ha en direkte effekt på bondens økonomi eller prisen i markedet. Krav om betydelig redusert tetthet i slaktekyllingproduksjonen vil medføre et stort investeringsbehov eller få betydelige konsekvenser for omfanget av nasjonal kyllingproduksjon.

Storfe

- **Løsdrift**

Løsdriftskravet for storfe bør innføres som planlagt i 2034, og øvrige nye tiltak må bygge opp under denne reformen. Kompensatoriske tiltak i båsfjøs i overgangsperioden må være økonomisk gjennomførbare og ha en positiv effekt på dyrenes velferd.

Kravet om løsdrift er allerede i en overgangsfase, med krav om implementering innen 2034. Fristen bør ikke utsettes ytterligere. Dette er et av de viktigste tiltakene for å løfte velferden hos storfe i Norge. Overgang til løsdrift bidrar til økt bevegelsesfrihet, mer naturlig atferd, sosial interaksjon og generelt bedre helse. Oppstallingsformen gir dyr i bedre kondisjon, som i seg selv bidrar til en reduksjon i produksjonsrelaterte sykdommer og fødselsvansker.

- **Mykt liggeunderlag**

Mykt liggeunderlag bør innføres som et krav til alle dyregrupper hos storfe. Tiltaket vil ha spesielt stor betydning for ungdyr som i dag oppstalles i fullspaltebinger. Gummibelagt spalt må defineres som mykt liggeunderlag for ungdyr over 6 måneders alder.

Storfe foretrekker mykt liggeunderlag som gir god komfort og forebygger trykkskader. Liggeplasser med tilfredsstillende kvalitet er derfor svært viktig for å oppnå god velferd. I løpet av et døgn hviler storfe omtrent halve tiden, og det er derfor viktig at liggearealet er

utformet slik at det tilfredsstiller dyrenes behov for hvile. Sårskader, hevelser og leddlidelser vil også kunne forebygges med mykt liggeunderlag.

- **Samvær mellom ku og kalv i melkeproduksjonen**

Det frarådes å innføre krav om langvarig samvær mellom ku og kalv. Regelverk for bruk av kalvingsbinge bør tydeliggjøres og blant annet presisere at ku og kalv skal holdes sammen i separat kalvingsbinge minst 12 timer etter kalving.

Samvær mellom ku og kalv i melkeproduksjonen er løftet som et velferdsfremmende tiltak de senere år. Krav om samvær utover de første timene etter kalving vil være svært krevende å innføre med dagens driftsstruktur og bygningsmasse. Her kreves ytterlige forskning for å finne hensiktsmessige og gjennomførbare løsninger. Det anbefales derfor ikke innført som krav foreløpig.

I dagens regelverk er det krav om kalvingsbinge i alle storfefjøs. Dette regelverket bør tydeliggjøres og presisere at alle kyr skal kalve i en tilrettelagt kalvingsbinge og at ku og kalv skal oppstalles i separat binge noen timer etter kalving. Sosial oppstalling av kalv fra 2 ukers alder er et godt tiltak.

- **Kastrering av oksekalver**

Kravene ved kastrering av oksekalver bør reguleres tydeligere. Blant annet bør det settes en øvre tillatt aldergrense for gjennomføring av inngrepet.

Kastrering av oksekalver er tillatt ifølge dagens holdforskrift, uavhengig av alder. Forskning viser imidlertid at påkjenningen for kalven øker med kalvens alder. Det anbefales derfor at det settes en øvre aldersgrense for kastrering og at dette ses i sammenheng med aldersgrensen for avhorning. Inngrepet må utføres i tråd med anerkjente metoder, inkludert korrekt bruk av lokalbedøvelse og langtidsvirkende smertestillende.

Insentiver for økt kastratproduksjon vil stimulere økt beitebruk og utnyttelse av utmarksressurser.

Sau

- **Areal**

Det bør innføres definerte minimumskrav til areal per vinterfôra sau som tar hensyn til plassbehovet for høydrektige søyer. I tillegg bør det forskriftsfestes krav om lammegjemmer for å ivareta lammenes behov for egnet liggeplass og flokkatferd.

I innefôringsperioden er det viktig med nok plass, både for å ligge komfortabelt og ivareta sosiale behov. Sauen ønsker å holde en viss avstand til andre sauer og ha mulighet til å trekke seg unna for å unngå sosiale konflikter. Sau har stor grad av synkronisert atferd og foretrekker å spise og hvile samtidig. De foretrekker også å ligge inntil vegg/bingeskille. Manglende mulighet for å oppfylle slike grunnleggende behov medfører stress og kamp om ressursene. En norsk studie viser at det å øke areal per søye fra 0,5 til 1m2 gir flere positive velferdsgevinster.

- **Beitedyktighet for sau og lam**

Det bør innføres krav til minimumsalder ved slipp i utmark samt et krav om tilvenning på et begrenset areal, slik at lammene får trening i å følge mordyret.

Bruk av utmarksbeite har stor betydning for sauens velferd. Det gir bl.a. gode muligheter for å utøve naturlig atferd med beiting i familiegrupper, mosjon og mindre smittepress med parasitter og andre sykdommer. Krav til minimumsalder ved slipp og økt vektlegging av beitedyktighet ved slipping på utmarksbeite vil ha stor betydning for velferden til mange enkeltdyr.

Transport av dyr

- **Inn- og utlasting på gård**

Det anbefales at kravene til tilrettelegging for inn- og utlevering av dyr på gård klargjøres og konkretiseres.

Under norske forhold utgjør stressbelastningen i forbindelse med utdriving fra binge eller bås til dyrebil en betydelig del av den totale belastningen i forbindelse med transport. Dårlig utformede utlastingsfasiliteter og dyr som ikke er vant til håndtering og flytting er årsaker til lang pålastingstid og høy stressbelastning. Det bør derfor stilles krav til utforming av inn- og utlastingsrom som gir god dyreflyt og ivaretar smittevernet.

Norsk Fjørfelag

Norsk Fjørfelag takker for muligheten til å komme med supplerende innspill etter høringen i Næringskomiteen 4. februar. Vi ønsker å kommentere spørsmålet som ble stilt om arealkrav for fjørfe.

Lavere dyretetthet enn EU

I Norge er det en maksgrense for dyretetthet på **36 kg/m^2** når dyrene er i slaktemoden alder. Det er kun de siste dagene av et innsett at dyretettheten er på dette nivået. De sakterevoksende kyllinghybridene utgjør i dag omtrent 40 % av markedet. En stor andel av disse produseres med redusert tetthet på **30 kg/m^2**. Til sammenligning er grensen **42 kg/m^2 i EU.**

Eventuelle kommende arealkrav

Ifølge stortingsmeldingen bør det utredes om flere dyrebaserte indikatorer kan inngå i overvåkningen av dyrevelferd og legges til grunn for fastsettelse av dyretetthet, gjennom dyrevelferdsprogrammet for slaktekylling. Norsk Fjørfelag er positive til at det sees på nye dyrevelferdsindikatorer som grunnlag for en eventuell justering av arealkrav. Det er viktig at **arealkrav baseres på fagkunnskap og forskning utført under norske forhold.**

Norsk Kylling har snudd hver stein

De siste årene har Norsk Kylling gjort et imponerende arbeid for å forbedre dyrevelferden i slaktekyllingproduksjonen sin. Før de startet overgangen til en sakterevoksende hybrid i 2017, hadde produsentene som leverte slaktekylling til Norsk Kylling vesentlig høyere dødelighet, sykdomskassasjon og færre dyr med friske føtter (dårligere tråputescore) i besetningene enn andre produsenter. I tillegg til å bytte Ross 308 med Hubbard, har Norsk Kylling bygget nytt rugeri, nytt slakteri og redusert dyretettheten. På rugeriet får alle kyllingene umiddelbar tilgang på vann og fôr etter klekking. Kvaliteten på kyllingene som sendes fra rugeriet ut til kyllingprodusentene er en av de viktigste parameterne for hvordan dyrehelsen og -velferden utvikler seg gjennom kyllingenes levetid. Det nye rugeriet til Norsk Kylling er derfor en viktig faktor for de gode helse- og velferdsresultatene produsentene til Norsk Kylling har nå.

Forbedringer blant alle produsenter

I den samme perioden har det også skjedd forbedringer hos produsentene som leverer til de andre varemottakerne. Slaktekylling var den første produksjonen til å ta i bruk dyrevelferdsprogram, i 2013. Den systematiske dokumentasjonen av drifta har medført forbedringer i dyrevelferden uavhengig av hybrid og hvilken varemottaker man leverer til, for eksempel på beinhelse og friske føtter (tråputescore).

Verdensledende, - uavhengig av hybrid

Dette bidrar til at norsk kyllingproduksjon nå er verdensledende på dyrehelse. Vi har en svært høy andel dyr med friske føtter, lave tall for sykdomskassasjon (0,7-1,6 %) og dødelighet under 3 %. **Nå er det kun noen tidels forskjeller på disse viktige parameterne mellom produsenter som leverer til de ulike varemottakere, uavhengig av type hybrid**.

Regnestykket kan ikke overføres

Norske kyllingprodusenter ønsker å produsere de(n) hybriden(e) som kundene og markedet etterspør. Dette forutsetter at endringen er økonomisk mulig å gjennomføre. Når resten av produsentene nå skal legge om til sakterevoksende kyllinghybrider, kan ikke regnestykket til Norsk Kylling overføres direkte til disse. For eksempel ligger sykdomskassasjon og dødelighet i dagens Ross 308-produksjon 30-40 % lavere enn Norsk Kylling sine tall før de startet overgangen til Hubbard. For de resterende fjørfebøndene blir dermed besparelsene ved redusert sykdomsforekomst og dødelighet betraktelig lavere.

Dette gjør samtidig at det økonomisk er langt mer krevende for de resterende kyllingprodusentene å klare omleggingen. Endringen vil påvirke driften på to ulike måter: kreve mer areal og redusere antall produserte dyr i året. Det første krever investeringer, mens den andre reduserer dekningsbidraget.

Tilbygg er ingen løsning på arealbehovet

NIBIO sin utredning til dyrevelferdsmeldingen «Kostnader ved ulike dyrevelferdstiltak for svin, fjørfe og småfe» vurderer både nybygg og tilbygg for å dekke det økte arealet som kreves. Investeringskostnadene for nybygg i tabell 14 er realistiske. Utredningen trekker i tillegg frem 200 m^2 tilbygg på eksisterende kylllingfjøs som et kostnadseffektivt tiltak for å utvide fjøsarealet. Et så lite tilbygg vil være uaktuelt i praksis. **Norsk Fjørfelag oppfordrer derfor til at det sees bort fra NIBIO-alternativet om 200 m^2 tilbygg ved den videre behandlingen av stortingsmeldingen.** De mest realistiske alternativene vil være at produksjonen nedskaleres i den eksisterende bygningsmassen eller at det bygges nye fjøs.

Behov for tilstrekkelig overgangstid

Sakterevoksende hybrider vokser langsommere og et innsett varer derfor i flere dager enn et innsett med Ross 308. Antallet innsett per år vil reduseres fra 8 til 6, som reduserer produksjonsvolumet. For å opprettholde produksjonsvolumet er det derfor behov for nybygg. Dersom i tillegg tettheten skal reduseres, blir arealbehovet vesentlig større. AgriAnalyse har beregnet at byggekostnadene for husdyrrom ved å gå over til

- saktevoksende hybrid: 750 millioner
- et arealkrav på maks 30 kg kylling/$m^{2:}$ minst 600 millioner.

I tillegg kommer kostnader til infrastruktur og andre støttefunksjoner i fjøsene. Samlet utgjør dette en **kostnad på mer enn 1,35 milliarder kroner, fordelt på de gjenværende 320-390 kyllingprodusentene** som produserer Ross 308.

Ingen tidsfrist - egeninteresse av rask overgang

Når kapasiteten på sakterevoksende hybrider i primærprodusentleddet er etablert, vil det, av hensyn til logistikk og vareflyt videre i verdikjeden, være en fordel at overgangen skjer raskt. Det vil derfor være en **egeninteresse i næringen at overgangen går så raskt så mulig**. Med god tilrettelegging for fjørfebøndene som skal gjennomføre overgangen, er det derfor unødvendig å sette en tidsfrist for når den skal være gjennomført.

Gode støtteordninger og godt tollvern

Animalias rapport *Kjøttets tilstand* viser at tilliten til norsk egg- og kjøttbransje er god og stabil. På den muntlige høringen uttrykte flere aktører at det er **liten betalingsvilje** for produkter med høyere dyrevelferd enn normalt. Reitan Retail påpekte i den muntlige høringen at forbruker lar pris trumfe økt dyrevelferd i kjøpsøyeblikket. Det er derfor begrensede muligheter for å ta ut de økte kostnadene i markedet, uten at det kan utløse økt import av billigere kyllingprodukter, produsert med dårligere dyrevelferd enn i Norge. Vi er **selvforsynt med kylling**. Selv med gode støtteordninger vil omleggingen gi fjørfebøndene økte kostnader. I tillegg til **gode investeringsvirkemidler**, vil derfor **godt tollvern** være avgjørende for å lykkes med overgangen til sakterevoksende kyllinghybrider. På den måten kan vi opprettholde norsk produksjon og selvforsyning av kyllingkjøtt, produsert med det som trolig er verdens beste dyrehelse – og velferd.

Oppsummering

Våre hovedbudskap er at

- Overgangen til sakterevoksende hybrider vil kreve økt areal, i form av tilbygg
- Eventuelle nye arealkrav for fjørfe (redusert dyretetthet) må være faglig begrunnet, for eksempel i dyrevelferdsindikatorer
- En eventuell kombinasjon av hybridbytte og redusert dyretetthet vil koste mer enn 1,35 milliarder kroner, fordelt på +/- 350 kyllingbønder

For at fjørfebøndene skal klare det økonomiske løftet er det viktig med

- tilstrekkelig overgangstid, uten tidsfrist
- nok investeringsmidler med så høy støttegrad som mulig
- styrket tollvern på fjørfekjøtt
- tilsvarende krav til dyrevelferd på importvarer som til norsk fjørfeproduksjon

Norsk Kylling AS

Når regjeringen ønsker at dyrevelferden i Norge skal være i verdenstoppen, er det tankevekkende at forslaget til ny dyrevelferdslov, ikke viser høyere ambisjoner for dyrevelferden i kyllingproduksjon.

Som eneste store aktør i Norge (20 % av norsk slaktekyllingproduksjon), har Norsk Kylling over 7 års erfaring med produksjon av saktevoksende slaktekylling, i fjøs med lavere tetthet og tilgang til dagslys. Med utgangspunkt i internasjonal forskning og egne erfaringer, har vi følgende innspill til ny dyrevelferdslov.

1. **Tydeligere krav om overgang til mer saktevoksende kyllinghybrider**

«Regjeringen vil følge med på bransjens planlagte omlegging til mindre hurtigvoksende slaktekyllinghybrider, og vurdere strengere regulering dersom ikke omleggingen gjennomføres som planlagt.»

Dyrevelferdsmeldingen anerkjenner at det er særskilte utfordringer ved bruk av hurtigvoksende hybrider i slaktekyllingproduksjonen. Dette er viktig. Norsk Kylling mener allikevel at det i dyrevelferdsmeldingen må gis tydeligere retningslinjer med krav til bruk av, og overgang til, kyllinghybrider med bedre dyrevelferd. Kravet til overgang må også inkludere en frist for gjennomføring.

Norsk Kylling brukte 15 måneder på sin overgang i 2017/2018, og mener en frist for gjennomføring på 2-4 år er gjennomførbart.

2. Krav om lavere tetthet i fjøs – 30 kg/m2

«Utrede hvordan flere dyrebaserte indikatorer skal inngå i overvåkningen av dyrevelferd, og legges til grunn for fastsettelse av maksimal dyretetthet gjennom dyrevelferdsprogrammet for slaktekylling.»

Inkludering av flere dyrebaserte indikatorer i overvåkningen av dyrevelferd er viktig. Norsk Kylling mener imidlertid at det bør settes et tydeligere mål om redusert dyretetthet basert på eksisterende litteratur (van der Eijk et al., 2023; Vas et al., 2023).

Maksimal tillatt tetthet i Norge på slaktedagen er 36 kg/kvm, og ytterligere nedsatt tetthet vil bidra til bedre dyrevelferd (Forslind et al., 2021; Vas et al., 2023). Også her har EFSA i sin

*Scientific Opinion on welfare of broilers on fa*rm gitt en klar anbefaling om vesentlig redusert dyretetthet (EFSA, 2023).

Norsk Kylling sine erfaringer viser at tetthet på 30 kg/m2 gir økt aktivitetsnivå, lettere tilgang til vann og fôr, jevnere vekter på kyllingene, mindre sårskader, bedre oversikt over enkeltindividet.

Lavere tetthet i fjøs er ikke bare viktig for dyrevelferden, men også for matberedskapen i Norge.

Streiken i Mattilsynet våren 2024 er et godt eksempel på risikoen og sårbarhet ved uforutsette hendelser, der kyllingene kan bli stående i fjøset lenger enn planlagt. Med lavere tetthet og kyllinghybrid med bedre dyrevelferd, har kyllingene både helse og plass til å stå lengere i fjøs.

Sveits har allerede innført denne tettheten som krav, i tillegg til krav om naturlig lys

3. Krav om merkeordning og revisjon av dyrevelferd

«Regjeringen ønsker ikke å etablere en offentlig merkeordning knyttet til dyrevelferd»

En merkeordning for dyrevelferd gjør det enklere for forbruker å velge produkter med høyere dyrevelferd. En lovpålagt merkeordning vil også gjøre kravene til god dyrevelferd tydeligere, og løfte oppmerksomheten/kunnskapen om hva som bidrar til god dyrevelferd i samfunnet.

Danmark innførte en slik merkeordning i 2018, med tre nivå (hjerter) for dyrevelferd. Erfaringene fra merkeordningen viser at danske forbrukere har tatt godt imot merket og har tillit til det.

I tillegg bør det, som et minimum, stilles krav til tredjeparts revisjon av dyrevelferd. Det eksisterer en slik revisjon i dag, i form av Etisk regnskap, som gjennomføres av Animalia. Etisk regnskap omfatter revisjon av alle ledd i verdikjeden, både på gård, rugeri, slakteri og transport. Revisjonen bør være offentlig tilgjengelig, der åpenhet og transparents bidrar til å bygge tillit til bransjen.

4. Innføre krav om at alle nye slaktekyllinghus skal bygges med mulighet for naturlig lys

Krav om mulighet for naturlig lys i alle nye slaktekyllinghus er et svært viktig tiltak for dyrevelferden. I 2022 innførte Norsk Kylling retningslinjer om at alle nye fjøs skal bygges med vindu, og at alle eksisterende fjøs skal ha LED-lys med dagslysaspekter.

Fjørfe ser et bredere spekter av lys enn det vi mennesker gjør, og forskning viser at kyllinger som har et valg foretrekker å tilbringe tid i dagslys. De er mer aktive, og viser mer naturlig atferd ved tilgang til dagslys (Sans et al., 2021).

Erfaringene våre viser at LED-lys med dagslysspekter i fjøs har svært positiv effekt på kyllingenes velferd i eksisterende bygninger der det ikke lar seg gjøre å installere vinduer, og som et supplement til vinduer i den mørke årstiden.

5. Midler til forsking og utvikling

Den første doktorgraden om forskjellene mellom kyllingtyper med ulik veksthastighet kom i 2024, og for å sikre at eksisterende og nye tiltak bidrar til bedre dyrehelse, er det behov for mer forskning.

For å sikre at dyrevelferden i Norge utvikler seg til å bli enda bedre, trenger vi mer kunnskap om:

- Positive velferdsparametre, med fokus på utøvelse av naturlig atferd
- Bruk av teknologi som kan gjenkjenne atferd, og gi tidlig varsling ved avvik og dermed gir bonden mulighet til å gå raskt inn med korrigerende tiltak.
- Nye hybrider gir økt behov for ny kunnskap også om helse, der man for eksempel bør kartlegge dødsårsaker hos de ulike hybridene, samt tarmhelse, for å sikre optimalisering av fôr, men også kunnskap om hvordan fjørfetarmen responderer på og skiller ut fjørfepatogene og zoonotiske agens.

6. Krav om tilgang til miljøberikelser

«Innføre krav om at slaktekylling skal få tilgang til miljøberikelser i form av stimulerende innredning og spiselige/manipulerbare elementer.»

I dag har stort sett alle slaktekyllinger tilgang til miljøberikelser som stimulerer til naturlig atferd. Det er positivt at dette blir et krav.

Litteraturliste:

EFSA, 2023. Welfare of broilers on farm. EFSA Journal 21 e07788.

Forslind, S., Blokhuis, H.J., Riber, A.B., 2021. Disturbance of resting behaviour of broilers under different environmental conditions. Applied Animal Behaviour Science 242, 105425.

Sans, E.C.O., Tuyttens, F.A.M., Taconeli, C.A., Pedrazzani, A.S., Vale, M.M., Molento, C.F.M., 2021. From the Point of View of the Chickens: What Difference Does a Window Make? Animals (Basel) 11.

van der Eijk, J.A.J., van Harn, J., Gunnink, H., Melis, S., van Riel, J.W., de Jong, I.C., 2023. Fast- and slower-growing broilers respond similarly to a reduction in stocking density with regard to gait, hock burn, skin lesions, cleanliness, and performance. Poultry Science 102, 102603.

Vas, J., BenSassi, N., Vasdal, G., Newberry, R.C., 2023. Better welfare for broiler chickens given more types of environmental enrichments and more space to enjoy them. Applied Animal Behaviour Science 261, 105901.

Fødevarestyrelsen, Merkeordning for dyrevelferd i Danmark: https://foedevarestyrelsen.dk/kost-og-foedevarer/alt-om-mad/gaa-efter-maerkningen/bedre-dyrevelfaerd

Den Stolte Hane AS

Dyrevelferdsprogrammene anerkjennes som gode verktøy for å dokumentere og sikre dyrevelferden og har bidratt til å løfte dyrevelferden for slaktekylling og verpehøner i Norge. For å sikre at alle som produserer kylling og egg deltar, bør det forskriftsfestes at alle som driver over "et visst volum" (f.eks. >1000 høner, >1000 kylling) må være del av et dyrevelferdsprogram. Dette vil sikre enda bedre kontroll og dokumentasjon av dyrevelferden i hele fjørfenæringen.

I meldingen ønsker Regjeringen ikke å innføre en offentlig merkeordning for dyrevelferd. Dette støttes av Den Stolte Hane. For å sikre dyrevelferd for alle produksjonsdyr, mener vi det er bedre med et godt regelverk og gode dyrevelferdsprogrammer som produsentene må rette seg etter.

Kommentarer tilknyttet tiltak på slaktekylling og verpehøner.

Slaktekylling

Den Stolte Hane støtter regjeringens tiltak for slaktekylling, men har følgende tilleggskommentarer.

Hybrid:

Bransjen er allerede i gang med en omlegging til mindre hurtigvoksende hybrider, men for å sikre en ansvarlig overgang må det gis nok tid. I løpet av 2025 vil vi være godt i gang med konverteringen, men mener at min. 7 år er nødvendig for en fullstendig utfasing av hurtigvoksende hybrider. Det er mange forhold som må hensyntas. En verdikjede som produserer over 50 millioner kyllinger skal endres til sakterevoksende.

En sakterevoksende hybrid spiser mer fôr og krever mer plass for å produsere samme mengde kjøtt. Vi har ikke tilgjengelig produksjonsareal per i dag. En ny hybrid vil kreve betydelig investeringer i utvidelser og nybygg av kyllinghus gjennom rekruttering av bønder i en uviss økonomisk tid med høye byggekostnader.

Det må påpekes at vi har svært god helse og lav dødelighet i dagens produksjons med konvensjonell hybrid. Vi tror derfor at gevinsten vi vil se på helse- og velferd vil være beskjeden. Grunnet økt fôrforbruk, lavere filetutbytte og lengre levetid for å nå slaktevekt, forventer vi en økt produksjonskostnad på over 20% ved overgang til mindre hurtigvoksende

hybrid. En høy prisøkning til forbruker vil gi redusert etterspørsel, så utbyggingsbehov må vurderes fortløpende under omleggingen. Dette for å unngå overproduksjon.

Naturlig lys:

Meldingen foreslår å innføre krav om at alle nye slaktekyllinghus skal bygges med mulighet for naturlig lys. Dette innebærer en betydelig investeringskostnad for bonde og støtteordninger bør vurderes. Det er viktig at dette kravet kun skal gjelde for nye hus. Det er ikke praktisk gjennomførbart å sette inn vinduer i alle eksisterende hus.

Tetthet:

Dagens maksgrense på 36kg/kvm fungerer godt i dag og bør opprettholdes. Kun de som oppfyller alle krav får produsere ved høyeste tetthet. Maksgrensen i Norge ligger allerede under EU krav.

Hvis man både skal skifte av hybrid og innføre lavere dyretetthet, vil dette bli en stor økonomisk belastning for næringen. Hvis dyretettheten reduseres i tillegg til hybridskifte, vil alle utfordringer og kostnadsøkninger dobles, inkludert behovet for nye kyllinghus.

En bedre løsning enn å redusere dyretettheten, er å legge flere dyrevelferdsindikatorer til grunn for å tillate produksjon ved høyeste tetthet.

Verpehøns

Den Stolte Hane støtter regjeringens tiltak for verpehøner, men har innspill til punktet om systematisk avliving av hanekyllinger av verperase.

Teknologien for kjønnssortering er fortsatt under utvikling og det er en feilmargin ved kjønnssorteringen. Det innebærer at det fortsatt blir klekket noen haner.

Av dyrevelferd- og bærekrafthensyn må det fortsatt være tillatt å avlive disse hanen på rugeri etter klekking. Et totalforbud mot avliving av hanekyllinger innebærer at haner må ales opp, selv om det ikke er etterspørsel i markedet.

Vi mener at det derfor er mer hensiktsmessig med et påbud om kjønnssortering enn et forbud mot systematisk avliving av hanekyllinger. For å sikre videre teknologisk utvikling bør det settes en øvre grenseverdi for andel hanekyllinger etter klekking. Denne bør justeres i takt med teknologisk utvikling.

Rådet for dyreetikk

Rådet for dyreetikk (radetfordyreetikk.no) har merket seg at Dyrevelferdsmeldingen som ble lagt fram av Ap–SP-regjeringen i desember 2024 har møtt kritikk fra flere hold for å være for lite ambisiøs når det gjelder konkrete målsetninger og tiltak. Som påpekt av bl.a. Veterinærinstituttet i den muntlige høringen er mange foreslåtte tiltak lite ambisiøse eller uforpliktende, og tiltakene står ikke i stil med det høye ambisjonsnivået om at Norge skal ha dyrevelferd i verdenstoppen. Mangelen på sakssvarende tiltak på flere områder kan ikke forklares med mangel på kunnskap om dyrs behov, som har blitt enda mer solid med årene, eller med mangel på forslag til tiltak som kan forbedre dyrevelferden.

Rådet for dyreetikk avga 25. august 2023 et omfattende skriftlig innspill til stortingsmelding om dyrevelferd, under overskriften «Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge». Innspillet er tilgjengelig i sin helhet her: https://www.radetfordyreetikk.no/brennende-etiske-temaer-knyttet-til-dyrevelferd-i-norge/

Rådet merker seg at få av rådets forslag er fulgt opp gjennom konkrete tiltak i stortingsmelding om dyrevelferd. Stortingsmeldingen gir etter vår vurdering en god beskrivelse av norsk husdyrproduksjon, men det trengs flere konkrete tiltak for å sikre en akseptabel dyrevelferd.

Vi vil i det følgende oppsummere de konkrete forslagene vi presenterte i vårt omfattende skriftlige innspill høsten 2023. Innspillet hadde støtte fra samtlige medlemmer i Rådet for dyreetikk, med unntak av varamedlemmet på dette tidspunktet fra Norges Bondelag, som tok dissens og begrunnet dette slik:

Norges Bondelag tar dissens på Rådet for dyreetikks innspill til dyrevelferdsmeldingen.

Dette skyldes til dels at prosessen med et dokument av dette omfanget har vært mangelfull, men også at vi er uenig i det faktiske innholdet i uttalelsen fra Rådet. Norges Bondelag har flere ganger kommet med konkrete tekstforslag til kompromisser der vi har strukket oss svært langt for å kunne oppnå en felles uttalelse.

Sekretariatet i Rådet for dyreetikk har bedt om at det skrives mindretallsmerknader der det er uenighet. Mindretallsmerknader vil ikke dekke våre synspunkter ettersom uttalelsen gjennomgående velger ord og begreper som normativt legger føringer for hvordan innholdet vil framstå, og i liten grad anerkjenner næringas dyrevelferdsarbeid. Dette gjelder særlig på teksten som omhandler smerte og lidelse hos ville dyr, dyrevelferd som offentlig

velferdsgode, teksten om oppstalling av gris, dyrs tilgang til uteareal, omtale av ulike kyllinghybrider og fang og slipp av fisk.

1. Generelt om dyrevelferdstiltak og økonomiske rammebetingelser

Rådet for dyreetikk mener det er nødvendig at det jobbes aktivt og målrettet med holdningsskapende arbeid i husdyrnæringene. I noen næringer vil holdningsskapende arbeid realistisk bare få fullgod effekt dersom de suppleres med grunnleggende endrede økonomiske rammebetingelser som sikrer bonden mulighet til å gjøre investeringer, og få en god balanse mellom arbeid og fritid.

Produsenter som ønsker å investere i bedre dyrevelferd – for eksempel gjennom mer plass, utegang eller mulighet for å ha ku og kalv sammen – må få offentlige tilskudd for å gjennomføre disse tiltakene. Myndighetene kan heller ikke innføre nye krav uten at det følger med økonomisk støtte til å gjennomføre endringene. Rådet for dyreetikk ønsker fremdeles nasjonal husdyrproduksjon og regelverk må følges av virkemidler som gjør det mulig å drive lønnsomt med husdyr i Norge.

Rådet for dyreetikk mener at det per i dag finnes nok kunnskap om husdyrartene våre til å kunne utvikle og innføre et mer optimalisert husdyrhold enn vi har i dag. For å lykkes med å innføre disse endringene må økonomiske virkemidler i landbrukspolitikken brukes på en slik måte at bonden har mulighet til å investere i dyrevelferd. Det er behov for et større fokus på implementering, altså omsetting av kunnskap til praksis.

2. Ambisjonsnivå for dyrevelferd i Norge

Når vi skal vurdere om ulike typer dyrehold er gode eller dårlige, akseptable eller ikke, kan det være til nytte å ta utgangspunkt i en egnet etisk standard, som «etisk forsvarlighet». Det er minst to alternative måter etisk forsvarlighet kan brukes som etisk standard:

(1) Det er tilstrekkelig at et dyrehold oppfyller minstekrav for å være etisk forsvarlig.

(2) Det er nødvendig/ønskelig at et dyrehold utover å oppfylle minstekrav for å være etisk forsvarlig, også er i tråd med andre viktige etiske hensyn og verdier.

I (2) legges det til grunn en høyere etisk standard som krever noe mer enn at et dyrehold ikke er uetisk. Her kan det være relevant å vurdere hvor godt dyrene har det målt ut fra ulike velferdsbehov (f.eks. grad av bevegelsesfrihet, utløp for naturlige behov, grad av stress, smerte og lidelse). Det etterstrebes med andre ord at dyrene har noe i retning av et godt liv,

hvor de får tilfredsstilt flere av sine velferdsbehov. Rådet for dyreetikk anbefaler at forvaltningen og dyreholdere ikke ser seg tilfreds med minstenivået som beskrevet i (1), men bestreber seg på det høyere nivået som beskrevet i (2).

3. Krav om produktinformasjon

Vi kan ikke ta for gitt at folk flest har et fullgodt kunnskapsgrunnlag for å foreta dyreetiske vurderinger. Rådet for dyreetikk mener det bør innføres krav om at matprodusenter og andre aktører innen dyrehold offentliggjør produktinformasjon som sier noe vesentlig om dyrevelferden i ulike typer dyrehold. Rådet for dyreetikk anbefaler også at det blir et gjennomgående krav om å gjøre slik informasjon lett tilgjengelig for folk flest, blant annet i forbindelse med kjøp av matprodukter.

Regjeringen har i stortingsmeldingen redegjort for at de ikke ønsker å etablere en offentlig merkeordning knyttet til dyrevelferd, da de mener det vil være et lite egnet og lite effektivt tiltak. Rådet for dyreetikk mener imidlertid at en merkeordning vil være et viktig verktøy for å få forbrukerne til å velge mer dyrevelferdsmessig, og har derfor et ønske om at myndighetene tar initiativ til en nasjonal dyrevelferdsmerkeordning i samarbeid med faginstitusjonene, næringsaktørene og butikkjedene. Merkeordningen bør også omfatte oppdrettsfisk.

4. Behov for endringer i dyrevelferdsloven

I dyrevelferdslovens § 3. «Generelt om behandling av dyr» står det:

Dyr har egenverdi uavhengig av den nytteverdien de måtte ha for mennesker. Dyr skal behandles godt og beskyttes mot fare for unødige påkjenninger og belastninger.

Et viktig spørsmål som gjelder alt regelverk, herunder forskrifter, som sorterer under dyrevelferdsloven, er om disse overordnede etiske prinsippene overholdes på «lavere nivå» i norsk regelverk. Med mindre holdforskrifter osv. operasjonaliserer dyrs egenverdi, god behandling, beskyttelse osv. på en forsvarlig måte, er det en fare for at lovens gode prinsipper blir uforpliktende eller i verste fall en form for dobbeltmoral, hvor man postulerer én moralsk standard, men følger en annen.

Etter Rådet for dyreetikk sin vurdering bør henvisningen til dyrs egenverdi uavhengig av den nytteverdi de måtte ha for mennesker beholdes. Det hadde imidlertid vært en stor fordel om begrepsbruken ble gjort mer presis og forpliktende. Dyrs egenverdi kan f.eks. knyttes tydeligere til dyrs utfoldelse og naturlige spekter av atferd. Å kunne utfolde seg i tråd med

ens naturlige atferd og behov, herunder ha muligheten til naturlig bevegelse, og utforskning av et naturlig levemiljø, er i denne sammenhengen grunnleggende viktig.

Dyrs rettigheter og status *som rettssubjekter*

I dyrevelferdsloven er dyrs rettigheter ikke eksplisitt omtalt, men underforstått. Dette innebærer at dyrs status som rettssubjekter ikke er gjort tydelig rede for. I rettslæren følges det at noen har plikter normalt med at andre har rettigheter. I dagens lov omtales noen plikter, men ingen rettigheter. Rådet for dyreetikk anbefaler at dyrs rettigheter og status som rettssubjekter omtales direkte i loven.

Smerte *og lidelse*

Da dyrevernloven fra 1974 ble erstattet med dyrevelferdsloven i 2010, ble uttrykket «lidelse» erstattet med «belastninger og påkjenninger» fordi det i den forrige dyrevelferdsmeldingen ble kommentert at «unødig lidelse» var et for upresist begrep. I dyrevelferdslovens kommentarutgave fra 2011, heter det: «Ordlyden er imidlertid ikke blitt vesentlig klarere i dyrevelferdsloven ved at begrepet lidelse erstattes med «påkjenninger og belastninger», da det er «unødige» som henspiller på avveiningen som skal foretas».

Ettersom begrepene «smerte» og «lidelse» kan være sentrale begreper for forståelsen og forvaltningen av «påkjenninger og belastninger», mener Rådet for dyreetikk at disse begrepene bør defineres i loven, og gjerne da som del av en utdypning av hva som følger av å anerkjenne dyrs egenverdi og behandle dem godt (§ 3) eller å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr (§ 1). Med utgangspunkt i dyrevelferdslovens overordnede etiske prinsipper, blir det problematisk når dyreholdere utsetter dyr for smerte og lidelse, enten det skjer med overlegg eller som følge av utilstrekkelig dyrehold.

Dyrevelferdsmessig *forsvarlighet*

I dyrevelferdslovens § 22 «Generelle vilkår for hold av dyr» står det:

Dyr skal bare holdes hvis de kan tilpasse seg holdet på en dyrevelferdsmessig forsvarlig måte.

Denne paragrafen gir slik Rådet for dyreetikk forstår den dyr med velferdsbehov rett til dyrevelferdsmessig forsvarlig hold. Generelt er etisk forsvarlighet et viktig etisk prinsipp, både når det gjelder menneskers og dyrs helse og velferd. Dyrevelferdslovens paragraf om dyrevelferdsmessig forsvarlig hold kan med fordel spesifiseres nærmere, og knyttes til etisk forsvarlighet i vår behandling av dyr.

Etisk forsvarlig behandling av dyr medfører behov for kompetansebygging og evne til etisk refleksjon hos dyreholdere. Rådet for dyreetikk mener det bør innføres kompetansekrav til alle dyreholdere, inkludert eiere av sports- og familiedyr.

Utfordringer med dyrevelferdslovens *avgrensning*

I dyrevelferdslovens § 1 «Formål» står det:

Formålet med loven er å fremme god dyrevelferd og respekt for dyr.

Formålsparagrafen angir slik Rådet for dyreetikk forstår det at hensikten med loven er å fremme god dyrevelferd for alle dyr som kan tenkes å ha god eller dårlig dyrevelferd, dvs. alle dyr med velferdsbehov.

I dyrevelferdslovens § 2. «Virkeområde» står det:

Loven omfatter forhold som påvirker velferd hos eller respekt for pattedyr, fugler, krypdyr, amfibier, fisk, tifotkreps, blekksprut og honningbier. Loven gjelder tilsvarende for utviklingsstadier av nevnte dyr dersom sanseapparatet tilsvarer utviklingsnivået hos levende dyr.

Denne opplistingen av dyreslag som faller inn under dyrevelferdsloven bygger på Vitenskapskomitéen for mat og miljø (VKM) sine faglige vurderinger fra 2004. Det er tenkelig at utvalget av dyreslag kan begrunnes med at artene er brukt i forbindelse med matproduksjon. Utvalget fremstår likevel som vilkårlig, hvis hensikten med dyrevelferdsloven er å gi beskyttelse og klare handlingsregler med tanke på alle dyr med føleevne. En slik tolkning av loven er etter Rådet for dyreetikk sin vurdering rimelig, gitt at § 2 viser til sanseapparatets utvikling hos aktuelle dyr som avgjørende for grensedragning.

En mer konsekvent avgrensning av lovens virkeområde kunne ta utgangspunkt i hva moderne naturvitenskap sier om dyrs føleevne. Her har kunnskapsgrunnlaget utviklet seg ganske betraktelig siden forrige stortingsmelding om dyrevelferd. Rådet for dyreetikk anbefaler at lovens virkeområde oppdateres i tråd med moderne vitenskapelig forståelse av dyrs føleevne.

Lovbeskyttelse av ville *dyr*

Ifølge dyrevelferdslovens § 2 «Virkeområde» omfatter dyrevelferdsloven velferd hos nærmere angitte dyreslag, uten hensyn til om dyrene er viltlevende, holdes i fangenskap, eller lignende. For dyr som brukes i matproduksjon gjennom hele sitt livsløp, eller brukes for

andre menneskelige nytteformål, har dyret typisk en eier, og dyreeier er vanligvis å regne som dyreholder. Begge begrepene, dyreeier og dyreholder, er brukt i loven – men gjelder altså ikke alle dyr som omfattes av loven.

Rådet for dyreetikk mener at dyrevelferdsloven hadde blitt forbedret om den kunne operere med en mer finmasket kategorisering av dyr som ikke begrenses til dyr som eies eller holdes av mennesker. Rådet understreker at dyrevelferdsloven gjelder for viltlevende dyr på lik linje med for dyr i fangenskap, og anbefaler en forsterket innsats for å unngå å skade velferdsbehovene til ville dyr i situasjoner hvor ville dyr kan bli skadelidende som følge av menneskers handlinger, for eksempel i forbindelse med jakt, kommersiell fiske eller skadedyrbehandling.

5. Overordnede vurderinger av landdyrs levemiljø

I dyrevelferdslovens § 23 «Dyrs levemiljø» står det:

Dyreholder skal sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd. Dyrs levemiljø skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel.

Rådet for dyreetikk mener at alle dyr som holdes for menneskelige formål bør utstyres med artsrelevante miljøberikelser som øker dyrevelferden. Rådet mener også at dyretettheten ikke kan være så høy at den går på bekostning av dyrevelferden og dermed øker forekomsten av sykdom, skader eller dødelighet. Dyr må også kunne transporteres på måter som ikke øker risikoen for sykdom, skader eller dødelighet.

Tilgang *til uteområder*

Det er ingen tvil om at utendørshold er berikende for dyr. Tilgang til uteområder er ofte ensbetydende med mer plass og større mulighet for å utøve naturlig atferd som å hakke eller grave i bakken, utforske, beite, løpe og leke. En viktig grunn til å holde dyrene ute, er muligheten til å nyttiggjøre seg beiteressurser. En sentral grunn til at utendørshold allikevel ikke er vanlig for flere av husdyrartene, er frykten for alvorlige smittsomme sykdommer. Det finnes imidlertid preventive tiltak som reduserer risikoen for smittsomme sykdommer samtidig som de lar dyrene være ute.

Rådet for dyreetikk mener at alle produksjonsdyr, uavhengig av produksjonsform, bør ha tilgang til utearealer. For å sikre at dette kan gjøres på en måte som ivaretar dyrenes velferd, helse, og biosikkerhet, bør det iverksettes arbeid for å tette kunnskapshullene om

velferdsutfordringer og smittsomme sykdommer ved utegang. Det må også arbeides for å øke kunnskapen om forebyggende tiltak for å hindre smitteintroduksjon og smitte mellom besetninger, samt øke kunnskapen om de ulike dyreslagenes behov ved utendørshold.

6. Tiltak for å bedre forholdene for gris i konvensjonell drift

Rådet for dyreetikk anbefaler følgende:

1. Arealkravet til gris økes med minst 50%. Dette kan enten gjøres ved å redusere det tillatte antall dyr i bingen eller ved å tilrettelegge for større binger, f.eks. med ombygging til storbinger med djupstrø for slaktegris, råner, ungpurker og avlspurker som ikke er i laktasjon. Forskning ved NMBU tyder på at man får like god effekt på reduksjon av forekomst av halebiting ved å øke totalarealet til grisen, som å øke arealet per gris. For liten plass øker risikoen for aggresjon og skader og minsker muligheten for synkronisert atferd, utforskning og bevegelse. Griser bør tilbys et mer stimulerende miljø i alle livsstadier, hvor de fritt kan bevege seg mellom ulike områder for å ete, gjøre fra seg, hvile og utforske/rote. LMD bør initiere prosjekter hvor næringen og forskningsmiljøene sammen utvikler slike praktiske løsninger.
2. Totalforbud mot fiksering av purker i fødebingen.
3. Godt og variert rotemateriale er viktig for at grisen skal få utløp for naturlige atferdsbehov.
4. Det må, som for storfe, sau og geit, også innføres krav om myk liggeplass til alle griser i besetningen. Dette vil gi økt liggekomfort, redusere forekomsten av bogsår og bedre klauvhelsa.

7. Oppdrettsfisk

Når det gjelder oppdrettsfiskens levemiljø, er Rådet for dyreetikk av den oppfatning at det kan reises spørsmål ved om dagens åpne merdteknologi gir fisken den beskyttelsen mot ytre påvirkninger som den ifølge loven har krav på. Oppblomstring av toksiske alger forekommer med ujevne og uforutsigbare intervaller og kan forårsake akutt, massiv dødelighet hos oppdrettslaks i åpne merdsystemer. Lakselus og håndtering av lakselus er fortsatt den viktigste velferdsutfordringen og viktigste dødsårsak hos oppdrettslaks. Dødeligheten på rensefisken som fremdeles benyttes er like høy som tidligere og Rådet for dyreetikk ser derfor positivt på at bruken av rensefisk er avtakende.

Rådet mener hensynet til fiskens velferd må være den fremste drivkraften bak utvikling og valg av metoder og utstyr i oppdrettsnæringen. I tillegg er sikring av et forsvarlig miljø gjennom god opplæring, god oppfølging og overvåking, samt sikkerhetssystemer («backup»)

sentrale elementer for akseptabel drift. Dagens nivå av skader, sykdom og dødelighet i oppdrettsnæringen er på ingen måte akseptabel. Rådet for dyreetikk mener myndighetene bør ta i bruk økonomiske virkemidler som å tillate færre fisk i merdene hos produsenter som ikke kan dokumentere gitte krav for dyrevelferd og dødelighet.

8. Kommersielt fiske

Det har ikke skjedd store endringer i det kommersielle fisket siden Rådet for dyreetikk i 2014 skrev en uttalelse om «Etiske vurderinger av fangstmetodene i kommersielt fiske» (tilgjengelig her: https://www.radetfordyreetikk.no/uttalelse-etiske-vurderinger-av-fangstmetodene-i-kommersielt-fiske-nov-2014/).

Et sentralt problem er bruken av fiskemetoder som kan medføre betydelig skade og lidelse for fisk og andre akvatiske dyr. I motsetning til akvakultur, hvor det finnes retningslinjer, er ikke velferden til fisk og andre arter i fiskeriene tilstrekkelig beskyttet. Fraværet av spesifikke forskrifter åpner for praksis som kan medføre unødvendig lidelse, som for eksempel langvarig fangst, feil behandling og manglende kontrollert bedøvning og avlivning av fangede individer.

Rådet for dyreetikk mener at kunnskapen og de nødvendige betingelsene nå er på plass for å gjennomføre en grundig evaluering av de etiske aspektene ved nåværende praksis i kommersielt fiske, og at det bør utarbeides forskrifter som direkte angår dyrevelferd i det kommersielle fisket.

***Fang og* slipp**

Rådet for dyreetikk mener at handlingen med å fange og potensielt skade fisk kun for underholdning eller personlig glede vekker etiske bekymringer. Lovligheten til en slik praksis bør revurderes.

9. Avl

I dyrevelferdslovens § 25 «Avl» står det:

Dyreholdere, oppdrettere, avlsorganisasjoner og raseklubber skal gjennom avl fremme egenskaper som gir robuste dyr med god funksjon og helse.

Det skal ikke drives avl, herunder ved bruk av genteknologiske metoder, som:

a) endrer arveanlegg slik at de påvirker dyrs fysiske eller mentale funksjoner negativt, eller som viderefører slike arveanlegg,

b) reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd, eller

c) vekker allmenne etiske reaksjoner.

Dyr med arveanlegg som nevnt i andre ledd, skal ikke brukes i videre avl.

Rådet for dyreetikk mener det for alle husdyrarter bør legges til rette for avl med høyt fokus på dyrevelferd. Såfremt det gir økt kontroll og bedre forutsetninger for god dyrevelferd, bør avlen foregå nasjonalt.

Forbud mot* slaktekyllingen *Ross 308

Slaktekyllingen Ross 308 er et eksempel på en fremavlet dyrerase med veldokumenterte helse- og velferdsutfordringer som neppe kan sies å være i stand til å være «robuste dyr med god funksjon og helse», og et eksempel på at avl «reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd». Avlen har også vekket «allmenne etiske reaksjoner». Alt dette taler for å ikke tillate bruk av Ross 308 i Norge.

For fjørfe finnes det ikke nasjonal avl, men avlen styres av internasjonale selskaper. Så lenge dette er tilfelle, mener Rådet for dyreetikk at norske aktører bør stille krav om at rasene som skal brukes i Norge er avlet frem med vekt på dyrevelferd.

Miljøstiftelsen Bellona

Bellona vil med dette gi innspill til stortingsmeldingen om dyrevelferd.

Det presiseres at innspillet er rettet mot delen av meldingen som omhandler akvatiske produksjonsdyr, og vil ta for seg følgende tematikker:

- Overordnet dødelighetsmål
- Behandling mot lakselus
- Bruk av rensefisk

Overordnet målsetting om dødelighet ned mot 5% for alle fiskearter i akvakultur

Fiskedødelighet og tap i produksjonen representerer både et fiskevelferdsproblem og en ressurs- og klimautfordring. Økt dødelighet og redusert vekst på grunn av avlusning og sykdommer fører til redusert ressursutnyttelse av innsatsfaktor som fôr, som igjen fører til et økt klimafotavtrykk for fisken.

Over de siste 10 årene har utviklingen gått i feil retning, med høye snittdødelighetstall og hvor snittvekten på dødfisken har økt. Jo større fisken er når den dør i produksjon, jo større vil også klimafotavtrykket for dødelighet i lakseoppdrett bli. Å sikre økt overlevelse er et av de meste effektive grepene for å bedre fiskevelferden og samtidig redusere det totale klimafotavtrykket av lakseproduksjon.

Bellona har lenge etterlyst tydelige grep for å få ned dødeligheten i oppdrettsnæringen. Å sette et dødelighetsmål på 5% er et viktig steg i riktig retning, og tydeliggjør hva som er akseptabelt dødelighetsnivå for næringen. Utover dette må det også på plass konkrete krav og føringer til hvordan dette målet skal oppnås, og ikke minst er det viktig å sette tydelige føringer for når det forventes at dødelighetsmål nås.

Bellona foreslår følgende tiltak for å oppnå målsetting om dødelighet:

- Etablere en omforent dødelighetsberegning, som er faglig og vitenskapelig forankret.
- Stille strengere krav til smitteforebyggende tiltak og beredskap for å hindre sykdomsutvikling og spredning av de hyppigste virussykdommene, hvor biosikkerhetshensyn også må implementeres i tillatelsessystemet.
- Utrede og iverksette tiltak som minimerer smittespredning ved transport av levende fisk, da flytting av smolt og slaktefisk mellom åpne sjøanlegg anses å være de største risikofaktorene for smittespredning.

- Ved videreutvikling av trafikklysordningen, inkludere dødelighet som et prekvalifiseringskrav i trafikklyssystemet, slik at det i områder med grønt lys kan tildeles vekst kun dersom også gjennomsnittlig dødelighet er under 5 %.
- Styrke Mattilsynets kapasitet for tilsyn og oppfølging av regelverk for fiskehelse og velferd.
- Sette dødelighetsmål også for settefiskfasen av lakseoppdrett, da dette ikke omfattes av foreslåtte mål i dyrevelferdsmeldingen.

Behandling mot lakselus

Dyrevelferdsmeldingen viser til at behandling mot lakselus utgjør den største enkeltutfordringen knyttet til velferd og dødelighet hos oppdrettslaks. Bellona mener at dagens regelverk for luseregulering sikrer verken tilstrekkelig ivaretakelse av vill laksefisk, oppdrettsfisk eller rensefisk.

Fremover må alle former for lakseluskontroll baseres på å hindre at lakseluslarvene finner eller fester seg til oppdrettslaksen. Bare ved å bruke preventive metoder kan lakseoppdrett unngå/redusere de mange «følgefeilene» av lakselusbehandling de i dag sliter med og samtidig skåne de ville laksefiskene for smitte. Bellona støtter derfor regjeringens forslag om å innføre krav om tiltak som effektivt forebygger påslag av lakselus både på lokalitetsnivå og områdenivå.

Bellona foreslår å:

- Sikre at forebyggende metoder mot lus blir tatt i bruk ved innføring av gradvis skjerpede krav til næringen mot 2030.
- Starte med strategisk omlegging til lukket teknologi eller skjermingsteknologi i områder med mye lus over tid.
- Kreve at alle nye anlegg fra 2025 må benytte preventive metoder som hovedtiltak mot lakselus.

Bruk av rensefisk

Dødelighet hos rensefisk i merd i sjø er skyhøy (registrert dødelighet > 50 % [CE1] i 2022), tross tiltak som vaksiner, tilpassede skjul og eget fôr. Dette indikerer et svært omfattende dyrevelferdsproblem som må adresseres. Alt [CE2] [KT3] tyder på at rensefisk ikke er tilpasset et liv i oppdrettsmerder for laks. Dyrevelferdsmeldingen viser også til dette, via Riksrevisjonens rapport «Myndighetenes arbeid med fiskehelse og fiskevelferd i havbruksnæringen», som peker på at Havforskningsinstituttet, Veterinærinstituttet og Rådet

for dyreetikk alle har uttalt at dagens praksis med bruk av rensefisk ikke er dyrevelferdsmessig forsvarlig. I tillegg er det betydelig usikkerhet om den reelle effekten ved bruk av rensefisk.[CE4] [KT5]

Bellona mener at det raskt må settes ned et faglig utvalg for å vurdere levekår for rensefisk i merd. Dersom det ikke kan dokumenteres akseptable levekår må bruk av rensefisk utfases. Som underordnet mål bør utvalget også vurdere effekt av bruk av rensefisk. Om effekten vurderes som lav, bør bruken uansett fases ut.

Med vennlig hilsen

Kari Torp
Seniorrådgiver havbruk
Miljøstiftelsen Bellona

Christian Eriksen
Fagsjef
Miljøstiftelsen Bellona

Naturvernforbundet

Naturvernforbundet har følgende innspill til dyrevelferdsmelingen, knyttet til saker som gjelder både dyrevelferd og negative konsekvenser for ville dyr. Dyrevelferdsloven omfatter og så ville dyr i norske økosystemer Disse blir ofte negativt påvirket av menneskelig aktivitet og utbygging.

Hensyn til dyrevelferd ved produksjon av energi

Stortingsmeldinga har noen gode poeng når det gjelder nye konsesjoner og krav til konsesjonssystemet som skal sikre avbøtende tiltak i vassdrag med kraftverk. Men den mangler derimot tiltak og grep for å sikre at fisk kan vandre fritt forbi allerede eksisterende vannkraftverk. Mange av de gamle konsesjonene har få/ingen krav for å sikre frie vandringsveier for fisk forbi kraftverket.

De som bygger og eier vannkraftanlegg, har plikt til å vurdere om anlegget innebærer fare for at fisk blir skadet og drept. Mattilsynet beskrev i brev til Naturvernforbundet den 28.11.2023 at de er klar over utfordringen og forventet at stortingsmeldingen om dyrevelferd skulle ta tak i problemet. De skrev «I forbindelse med at det skal skrives en ny stortingsmelding om dyrevelferd, vil det være naturlig å vurdere om dyrevelferdsloven § 15 bør utvides, slik at det kan fastsettes forskrifter om for eksempel tiltak for å unngå at fisk drepes i turbinene.»

Naturvernforbundet gjennomførte i 2024 en undersøkelse av norske vannkraftverk. Vi fant, der vi fant ut at en stor andel av kraftverkseierne ikke undersøker eller vet om fisk skades i deres kraftverk (Gjør lite for å hindre fiskedød - Naturvernforbundet), og få av kraftverkene har avbøtende tiltak for å sikre fri vandring. Dette er særlig kritisk i kraftverk der rødlista og truede arter som ål og laks drepes, men det er også problemer knyttet til arter som sjøørret og sjørøye samt ferskvannsfisk og storørret i innlandsvassdrag.

Per i dag har ikke myndighetene oversikt over omfanget av slike problemer. Dette må registreres og snarlige tiltak må iverksettes. Vi

Vi hadde forventet at stortingsmeldinga skulle ta for seg konkrete pålegg om tiltak for å forhindre at en mengde fisk blir skadet og drept i norske vannkraftverk., men dDen har ingen mål eller tiltak knyttet til frie vandringsveier i regulerte vassdrag. Vi ber komiteen om å fremme merknad om å sikre kartlegging av alle kraftverk og problemer knyttet til

fiskevandring og å pålegg snarlige tiltak i alle kraftstasjoner der dette er påkrevd.

Rovdyr

Stortingsmeldinga legger stor vekt på at rovdyr kan angripe beitedyr på utmarksbeite, men så vidt vi kan se er det ingen tiltak i stortingsmeldingen for å sikre at rovdyrene også sikres en god dyrevelferd. Dette gjelder særlig jakt og skadeskyting jf myndighetenes dokumentasjon av svært alvorlige tall for skadeskyting, særlig av ulv men også andre store rovdyrarter (Skadeskyting rovvilt 2014-2023.pdf) . Ville dyr er omfattet av dyrevelferdsloven og de fire store rovdyrene i Norge er alle på rødlista i kategorien «sterkt» eller «kritisk» trua. Allikevel er ikke human og etisk akseptabel jakt på rovdyr nevnt i kapittelet som omhandler viltlevende landdyr (kap. 8.5) i stortingsmeldingen på tross av omfattende dokumentasjon av ulovligheter, skadeskyting og andre uakseptable sider ved jakt på rovdyr. Her kan vi også nevne at fangstbåser for levendefangst av gaupe og jerv må forbys siden levendefangede dyr i desperasjon påfører seg betydelige skader i forsøk på å komme seg ut.. Slik fangst måp forbys, noe komiteen må bemerke. Dette må også Stortinget korrigere i det nær forestående arbeidet med ny viltlov, der også levendefangst foreslås videreført. Dette mener vi ikke er i tråd med moderne naturforvaltning. Levendefangst av store rovdyr vil også av samfunnet oppfattes som etisk uforsvarlig og dyrevelferdsmessig uakseptabelt.

Også hijakt på jerv, der tisper med nyfødte valper skytes i hiet om våren bør omtales i meldingen. Det samme gjelde vårsnøjakt på bjørn som nettopp er kommet ut av vinterdvalen på våren. Vi er overrasket over at disse uetiske forvaltningsmetodene ikke omtale si meldingen. Vi mener disse forvaltningsmetodene må avskaffes siden de er dyreetisk uakseptable.

Oppdrett og villfisk (Akvatiske produksjonsdyr)

Oppdrettsanlegg bruker store areal langs kysten og øker presset på det marine miljøet. Det er positivt at regjeringen går inn for god dyrevelferd i oppdrettsnæringen, og at de anerkjenner den høye dødeligheten blant oppdrettsfisk, og at høye konsentrasjoner av lakselus utgjør en alvorlig velferdsutfordring for vill laksefisk. Våre ville laksebestander er nå i en illevarslende dårlig forfatning, der lakselus anses som en hovedtrussel. Også for sjøørret og sjørøye utgjør masseproduksjon av lus fra oppdrettsnæringen en trussel .

Det er en dødelighet på 65 millioner dyr i 2023 (Risikorapport norsk fiskeoppdrett 2024 | Havforskningsinstituttet). I produskjonsområde 2-4 er dødeligheten av oppdrettslaks på 23-27%, noe som er ekstreme og svært urovekkende høye tall.

Vi ber komiteen avgi merknad om at all oppdrett i framtiden mener at oppdrett må skje i lukka anlegg uten forurensning, rømming og sjukdomsspredning og på ressurser som ikke skader naturmangfold. Ytterligere økning av produksjon b,måør ikke tillates førpå grunn av de store utfordringene knyttet til negative konsekvenser for økosystemet, ville laksefiserk og den høye dødeligheten i merdene er løst.

Se også vårt fellesopprop med sju andre organisasjoner om at norske oppdrettsanlegg må bli utslippsfrie: https://naturvernforbundet.no/content/uploads/2024/02/23.02.24-Fellesopprop-om-oppdrett.pdf

Sau og beitebruk.

I 2022 var tapet av sau og lam på utmarksbeite omkring 108 000 dyr. 17 464 dyr ble erstattet som tapt til rovdyr. Resterende tap er til andre årsaker enn rovdyr er over 90 000 dyr. 74 % av besetningene er med på organisert beitebruk, som har 2 % lavere tap enn resten. Tap til rovdyr er omtrent halvert de siste ti årene. Vi ber komiteen om å kreve tiltak og mer fokus på de andre tapsårsakene for sau og lam i norsk utmark, siden rovdyr tillegges et uforholdsmessig høyt og ufortjent ansvar for tap av sau og lam på utmarksbeite. Vi ber også komiteen om å etterspørre oppdatert kunnskap om det som kalles “normaltap”, dvs tap av sau og lam til andre årsaker enn rovdyr.

Mvh

Naturvernforbundet

Truls Gulowsen, leder /s/

Vennligst ta kontakt om det ønskes ytterligere dokumentasjon eller innspill fra oss. Arnodd Håpnes (ah@naturvernforbundet.no Rebecca Biong (rb@naturvernforbundet.no)

Dyrevernalliansen

Vi takker for muligheten til å komme med innspill til regjeringens stortingsmelding om dyrevelferd. Dyrevernalliansen hjelper dyrene som trenger det aller mest i intensiv produksjon.

Stortingsmeldingen omfatter alle dyreslag, både produksjons- og familiedyr, og er på over 200 sider. Det lar seg derfor ikke gjøre for oss å gi et helhetlig innspill til komiteen innenfor rammene som er satt for denne høringen.

Dette innspillet er forkortet. Et utvidet innspill, med vår vurdering av meldingens innhold, utdypende faglige begrunnelser og kildehenvisninger, vil oversendes komiteens medlemmer per e-post.

GRIS

Forslag til merknader

- I februar 2022 ba Stortinget regjeringen om å "se på insentiver som vil øke dyrevelferden i svinenæringen, særlig med hensyn til areal, underlag og miljøberikelse, og stille strengere krav til dyrevelferd ved oppgraderinger av driftsbygninger eller nybygg". Til tross for at dyrevelferdsmeldingen ble levert nærmere tre år etter at dette vedtaket ble fattet, har ikke regjeringen kommet tilbake med forslag til tiltak i tråd med Stortingets vilje. Dette er alvorlig og Stortinget etterlyser fortsatt konkrete forslag til tiltak som nevnt.
- Dagens forskrift om hold av svin er faglig utdatert og må oppdateres i tråd med kunnskap om grisers behov. Kravet til areal ved gruppehold av slaktegris bør økes med minimum 50%.
- Fiksering rundt fødsel er et alvorlig dyrevelferdsproblem og bør avvikles. I tillegg bør forskriftsfestede arealkrav til fødebinger økes i tråd med faglige råd.
- I likhet med storfe, geit og sau har griser et sterkt behov for myk liggeplass. Et krav til mykt underlag bør derfor inntas i forskrift om hold av svin.
- For over 20 år siden varslet Stortinget at praksisen med rutinemessig kirurgisk kastering av griser burde fases ut. Komiteen mener at denne målsettingen må ligge fast. For å sikre fremgang i saken, ber vi om at regjeringen utarbeider en forpliktende plan for utfasing av kirurgisk kastrering av gris.

Forslag til vedtak:

- Stortinget ber regjeringen om ...:

1. Alternativ 1 (primært): ...å endre forskrift om hold av svin slik at kravet til areal ved gruppehold av slaktegris økes med minimum 50% etter en overgangstid på to år.
2. Alternativ 2 (subsidiært): ...å endre forskrift om hold av svin slik at kravet til areal ved gruppehold av slaktegris økes med 50% etter en overgangstid på fire år
3. Alternativ 3 (atter subsidiært): ...å endre forskrift om hold av svin med strengere krav til rotematerialer, underlag og areal for slaktegris etter en overgangstid på fire år. Krav til areal for gruppehold av slaktegris må økes med minimum 50% ved alle nybygg og vesentlige ombygginger.

- Stortinget ber regjeringen om å endre forskrift om hold av svin slik at fiksering av purker i fødebinger forbys etter en overgangstid på maksimalt to år. I ny forskrift må også arealkravet til fødebinger økes i samsvar med faglige råd, og det må stilles krav til mykt underlag for purker.

STORFE

Forslag til merknader

- Løsdrift er en nødvendig forutsetning for at storfe skal få god dyrevelferd. Løsdriftskravet må derfor gjennomføres som planlagt fra 2034.
- Det er svært uheldig at kompenserende krav til mosjon utenom beitesesongen for båskyr ble tatt ut av forskrift i 2024. Av hensynet til velferden for kyr som står på bås, bør det stilles krav om at båskyr gis daglig tilgang til et areal for fri bevegelse.
- Nye fjøs bør bygges med tanke på at også hanndyr skal ha tilgang til myk liggeplass der alle kan ligge samtidig, samt daglig mosjon i beiteperioden.
- Forskrift om hold av storfe bør endres med krav til bekvem liggeplass for alle okser og hanndyr. Det bør videre innføres krav om utemuligheter for okser, minimum i form av luftegård.

Forslag til vedtak:

- Stortinget ber regjeringen om å endre forskrift om hold av storfe slik at båskyr får krav på daglig mosjon med virkning fra 2026.

KYLLING

Forslag til merknader

- Bruken av hurtigvoksende kyllingraser er i strid med dyrevelferdslovens § 25 og må forbys. Forbudet bør gi eksisterende produsenter rimelig tid til omstilling.
- Forskrift om hold av høns og kalkun bør stille strengere krav til dyretetthet for slaktekylling. Tillatt maksimal dyretetthet bør reduseres betydelig, til maksimalt 30 kg/m^2.
- Praksisen med å klippe tærne av foreldredyr i slaktekyllingproduksjonen er i strid med dyrevelferdslovens § 9 og må forbys.

Forslag til vedtak

- Stortinget ber regjeringen om å innføre forbud mot bruken av kyllingraser med gjennomsnittlig veksthastighet på 50 gram per dag eller over med virkning fra 2027.
- Stortinget ber regjeringen om å endre forskrift om hold av høns og kalkun slik at maksimalt tillatt dyretetthet for kylling blir 30 kg/m^2.
- Stortinget ber regjeringen om å innføre forbud mot tåklipping av foreldredyr i slaktekyllingproduksjonen.

KALKUN

Forslag til merknader

- Forskrift om hold av høns og kalkun bør stille strengere krav til levemiljø for kalkun. Tillatt maksimal dyretetthet må reduseres betydelig, og ikke overskride 36–40 kg/m^2 i siste periode før slakt.
- Utforming av vinterhager for kalkun egnet for norske forhold bør utredes, med mål om at dette kan innføres som et forskriftskrav.
- Det bør forskriftsfestes at kalkuner skal ha tilgang til dagslys.

VERPEHØNER

Forslag til merknader

- Høner i løsdrift holdes i dag i et levemiljø med høy dyretetthet, dårlig luftkvalitet og mangelfull tilrettelegging for adferds- og aktivitetsbehov. Forskrift om hold av høns og kalkun bør stille strengere krav til dyretetthet for verpehøns. Tillatt maksimal dyretetthet bør reduseres betydelig, til maksimalt 6 stk/m^2. Dette kan eksempelvis løses ved å utvide huset med vinterhager egnet for tilnærmet helårig bruk.
- Avliving av daggamle hanekyllinger ved maserasjon er et stort etisk problem som også har negative konsekvenser for dyrevelferden. Rugerinæringen har i senere år

foretatt betydelige investeringer i teknologi som muliggjør kjønnssortering i egget. For å sikre at denne teknologien tas i bruk, bør det innføres et snarlig nasjonalt forbud mot avliving av nyklekkede hanekyllinger.

Forslag til vedtak

- Stortinget ber regjeringen innføre et forbud mot praksisen med rutinemessig avliving av nyklekkede hanekyllinger.

KANIN

Forslag til merknad

- Dagens kaninhold er i liten grad tilpasset kaniners naturlige behov, og veilederen er mangelfull. Det er derfor behov for å utarbeide en forskrift om kaninhold med artsspesifikke krav til oppstalling, areal og levemiljø. Forskriften må ha til hensikt å regulere både hold av kanin som produksjonsdyr og hold av kanin som hobby- eller kjæledyr.

IMPORT AV PELS

Forslag til merknad

- I 2019 vedtok Stortinget lov om forbud mot hold av pelsdyr, og den norske pelsdyrnæringen er nå avviklet. I lys av det norske forbudet, er det etisk betenkelig at det fortsatt er tillatt å omsette produkter med pels som stammer fra pelsdyroppdrett i utlandet. Det bør derfor innføres forbud mot import og omsetning av pels som stammer fra dyrehold hvor dyrene holdes utelukkende eller primært for utnyttelse av pelsen.

Forslag til vedtak

- Stortinget ber regjeringen innføre et forbud mot innførsel og omsetning av pelsprodukter som stammer fra dyrehold hvor dyrene eller deres avkom utelukkende eller primært holdes for utnyttelse av pelsen, når slik innførsel eller omsetning skjer som del av næringsvirksomhet.

MATTILSYNET

Forslag til merknader

- Mattilsynet har en avgjørende rolle i arbeidet med å sikre at dyrevelferden ivaretas. Derfor må tilsynet settes i stand til å føre flere dyrevelferdstilsyn.
- Mattilsynets oppgaver, forpliktelser og prioriteringer bør gjennomgås, med sikte på å stanse den negative utviklingen med at det gjennomføres stadig færre dyrevelferdstilsyn. I gjennomgangen bør det utredes hvorvidt enkelte lovpålagte oppgaver som i dag utføres av Mattilsynets veterinærer i stedet kan utføres av privatpraktiserende veterinærer på oppdrag fra statlige myndigheter, slik at mer tid kan frigjøres til tilsynsarbeid.

STRAFFENIVÅ

Forslag til merknad

- Gjeldende strafferamme strider mot alminnelig rettsoppfatning, og bør heves for å underbygge lovens respekt for dyr og dyrs egenverdi. Det er også behov for å sikre bedre samsvar i straffenivået mellom dyrevelferdsloven og øvrig miljølovgivning. Strafferammen for overtredelse av dyrevelferdsloven bør derfor økes for simpel og grov overtredelse til henholdsvis tre og seks år.

Forslag til vedtak

- Stortinget ber regjeringen legge frem forslag om å øke strafferammen for overtredelse av dyrevelferdsloven.

FOREBYGGING AV KRIMINALITET MOT DYR

Forslag til merknad

- Det bør utredes hvordan vilkårene for forbud mot aktiviteter etter dyrevelferdsloven § 33 kan utvides med utgangspunkt i svensk modell og til å omfatte medvirkning til pro forma dyrehold.

FORSØKSDYR

Forslag til merknader

1. Alternativ 1 (primært): Norges høye forbruk av forsøksdyr må reduseres og satsingen på alternativer som kan erstatte dyreforsøk må styrkes. Det må derfor etableres et

nasjonalt 3R-senter, etter modell fra sentere i våre naboland og i land som Storbritannia, Tyskland og Nederland.

2. Alternativ 2 (subsidiært): Regjeringen har varslet en utredning av hvorvidt det skal opprettes et 3R-senter. Komiteen mener at denne utredningen må gjennomføres med sikte på at senteret opprettes innen utgangen av 2026.

- Det skal være en målsetting at antall dyr som brukes i forsøk med betydelig belastning reduseres fra dagens nivå og til et absolutt minimum. For å sikre fremgang mot målet bør det årlig øremerkes midler til forskning på dyrefrie metoder som innrettes mot å erstatte de mest belastende dyreforsøkene.

Forslag til vedtak

- Stortinget ber regjeringen om å opprette et nasjonalt 3R-senter.

OPPDRETTSFISK

Forslag til merknader

- God fiskevelferd bør inngå som vilkår for produksjonsvekst, konkret gjennom å stille krav til dødelighet. En mulighet er å innføre et nytt trafikklysvirkemiddel, hvor dødeligheten i foregående produksjonssyklus blir med på å bestemme hvorvidt oppdretteren får vekst eller nedtrekk i neste syklus. Alternativt kan det innføres en avgift på fiskedødelighet, som belønner oppdrettere med lave dødelighetstall.
- Det er flere år siden termisk behandling først ble tatt i bruk som avlusingsmetode. Næringen har fortsatt ikke forelagt dokumentasjon på at metoden er dyrevelferdsmessig forsvarlig. Det bør derfor uttrykkelig slås fast at det ikke lov å gjennomføre termisk behandling av fisk med vann over 28 grader.
- Bruk av rensefisk i norsk fiskeoppdrett er i strid med dyrevelferdsloven og må forbys.
- Dyrevelferdsmeldingen inneholder ingen tiltak som er egnet til å adressere de store utfordringene med dødelighet og dårlig velferd i oppdrettsnæringen. Vi ber derfor om at regjeringen kommer tilbake til Stortinget med forslag til konkrete tiltak og krav som styrker incentivene for den enkelte oppdretter til å bedre fiskevelferden og redusere dødeligheten i den kommende havbruksmeldingen.

Forslag til vedtak

- Stortinget ber regjeringen om å i løpet av 2025, i forbindelse med den varslede havbruksmeldingen,...

1. Alternativ 1 (primært): ...å foreslå endringer i dagens vekstregulering i oppdrettsnæringen, slik at selskaper med en dødelighet som overskrider fastsatte terskler, får redusert sin tillatelseskapasitet i neste produksjonssyklus.
2. Alternativ 2 (subsidiært): ...å legge frem forslag til konkrete tiltak og krav som styrker incentivene for den enkelte oppdretter til å bedre fiskevelferden og redusere dødeligheten.

- Stortinget ber regjeringen om å innføre forbud mot bruk av rensefisk.
- Stortinget ber regjeringen om å innføre forbud mot termisk behandling av fisk med vann over 28 grader.

Dyrebeskyttelsen Norge

Dyrebeskyttelsen Norge støtter Regjeringens ambisjon og løfte om å «ha en dyrevelferd i verdenstoppen». Vi ønsker med dette å visualisere det vi mener må gjøres for å nå nettopp dette målet, ved hjelp av tre kategorier: rød, oransje og grønn. For begrunnelser og utredninger for punktene viser vi til tidligere høringsinnspill. Listen er ikke uttømmende.

Rød kategori:

Dette er områder som må **adresseres umiddelbart** dersom Norge skal ha en dyrevelferd i verdenstoppen.

- Obligatorisk ID-merke av katt
- Kreve bruk av genomikk og massedata på helse, i hundeavlen
- Få på plass et statlig 3R-senter som bygger på Norecopas arbeid
- End the cage age: små bur, innhegninger, oppbinding og spiltau må forbys
- Det må innføres forbud mot båsfjøs så raskt som mulig, og i alle fall sikre at det vedtatte forbudet mot båsfjøs fra 2034 blir gjennomført
- Det må innføres umiddelbart forbud mot bruk av kutrener
- Ku og kalv må få gå sammen. Kalver skal ikke isoleres de første ukene av livet
- Arealkravet for slaktegris må økes i tråd med faglige anbefalinger, og de må sikres miljøberikelse og gode liggeplasser
- Sau innendørs må sikres tilstrekkelig plass, miljøberikelse og gode, egnede liggeplasser i tråd med faglige anbefalinger
- Termisk avlusing og bruk av rensefisk er i strid med dyrevelferdsloven og må forbys- ikke videreføres
- Konkrete tiltak som vil bedre velferden for oppdrettsfisk, må på plass
- Hester må sikres utetid med fullverdig sosial kontakt med annen hest
- Få på plass en pilot for å bedre samhandling og dermed redusere skadeomfanget av trafikkskadede dyr
- Det må utarbeides en plan for hvordan tap av sau på utmark som ikke skyldes rovvilt, skal forhindres
- Forby hurtigvoksende fjørferaser, som Ross 308
- Fellefangst må forbys

Oransje kategori:

I denne kategorien er det tiltak som er godt nok utredet, og som **bør kreves** for å nå målet om «ha en dyrevelferd i verdenstoppen».

- CO2 og vannbad til bruk i avliving må forbys og en utfaselsesdato bør fastsettes. Humane metoder må benyttes
- Strengere straffer for brudd på Dyrevelferdsloven
- Dagens krav om tilsyn på utmarksbeite er ikke tilstrekkelig, her er det stor risiko for langvarig lidelse
- Kverning av levende hannkyllinger må forbys og det må tas i bruk metoder for å sortere etter kjønn så tidlig som mulig og mens kyllingen fortsatt er i egget
- Satsing på utegrisproduksjon gjennom bruk av insentiver
- Okser må sikres tilgang på uteområdet, mykt liggeunderlag og større plass
- Hyperfleksjon på hest må forbys
- Hold-forskriftene til Dyrevelferdsloven må oppdateres. Tamme arter som ikke har slike, bør få slike utarbeidet

Grønn kategori:

Dette er tiltak som bør kreves at utredes.

- Få en normert opplæring av hovslagere, slik at disse kommer opp på nivå med andre land. Utdanningen kan gjerne være en landslinje som legges til Stiftelsen Norsk Hestesenter der det er fasilitetene som skal til, med både veterinær, veterinærutstyr og hestearealer.
- Hovslagere bør være dyrehelsepersonell
- Utdanne ridelærere slik at vi sikrer at barn og voksne lærer positive treningsmetoder
- Hundetrener og ridelærer bør være en beskyttet tittel regulert i forskrift og med krav om autorisasjon
- Det bør kreves kurs for å eie dyr

Daværende landbruksminister Geir Pollestad sa så fint at «Norge har alle forutsetninger for å være ledende på dyrevelferd» da meldingen ble lagt fram 20.desember. Vi er enige med han.

Dyrebeskyttelsen Norge etterlyser implementering av kunnskap og konkrete tiltak i denne meldingen. Det finnes svært mye kunnskap om de fleste husdyrarter og forsøksdyr, og dette bør ligge til grunn for å optimalisere holdet av dyra.

Det er nå opp til dere, ærede Næringskomité. Det er dere som kan endre denne meldingen, på vegne av ekstremt mange stemmeløse liv og skjebner- slik at Norge kan nå regjeringens løfte om «dyrevelferd i verdensklasse».

Lykke til med dette svært viktige arbeidet!

NOAH - for dyrs rettigheter

NOAH takker for muligheten til å komme med innspill til stortingsmeldingen om dyrevelferd. NOAH har sendt inn flere grundige innspill til departementenes arbeid med meldingen og noen innspill har blitt tatt inn i meldingen. Likevel er meldingen totalt sett svært lite ambisiøs. Regjeringen har ikke tatt inn over seg de faglige innspillene de har fått om hvilke behov dyr faktisk har. De tiltakene som foreslås, er i stor grad allerede bestemt tidligere, og har lange eller udefinerte overgangstider.

NOAH vil her komme med konkrete forslag til tiltak for de enkelte dyreartene og tiltak som vil forbedre dyrevelferden generelt. Ettersom det er begrensning på hvor langt innspillet kan være, er listen på ingen måte uttømmende.

NOAH reagerer på at meldingen fremstiller det som om dyrevelferd i Norge drives frem av næringsinteresser – regjeringen vil «løfte frem den jobben som gjøres av næringene selv for å styrke dyrevelferden». Det er problematisk at meldingen underkommuniserer rollen til både dyrevernorganisasjoner og uavhengig forskning. Det er talende at heller ikke Rådet for dyreetikks mange oppfordringer presenteres. Meldingen underkommuniserer interessekonflikten mellom næringsinteresser og dyrevelferd, og legger seg på et lavt ambisjonsnivå – nettopp av hensyn til næringene. Det er et faresignal når regjeringen har lavere ambisjoner for dyrevelferd til og med enn enkelte næringsaktører.

Eget dyreverntilsyn

Meldingen underslår at Mattilsynet har nedprioritert dyrevelferd for alle dyr over de siste årene. Mellom 2015 og 2023 har antall bekymringsmeldinger til Mattilsynet økt med over 50 %. I samme periode har antallet meldinger som følges opp sunket fra 50 % til 12 %. Antall tilsyn har sunket med 80 %. Tilsynets ansatte har varslet offentlig om at dyr som lider ikke får hjelp, og at de bes nedprioritere dyrevern.

Riksrevisjonen gjennomgikk myndighetenes innsats mot alvorlige brudd på dyrevelferdsloven i landbruket i 2019. De konkluderte med at Mattilsynet ikke avdekker gjentatte alvorlige brudd og bruker strenge virkemidler for sjelden, selv i alvorlige tilfeller. Pålegg blir ofte gjentatt over flere år, og det tar lang tid før aktivitetsforbud blir iverksatt.

I en nasjonal kampanje for tilsyn av grisehold i 2021-2022 avdekket Mattilsynet regelbrudd i over halvparten av de inspiserte tilfellene, men anmeldte ingen saker. Kun fem vedtak om overtredelsesgebyr og to aktivitetsforbud ble fattet.

Mattilsynet definerer «kronisk dårlig dyrehold» som tilfeller med gjentatte alvorlige regelbrudd over minst 1-2 år, uten varig bedring. Undersøkelser viser at slike dyrehold i gjennomsnitt får fortsette i sju år før aktivitetsforbud blir gjeldende. Strenge tiltak som tvangsmulkt og overtredelsesgebyr brukes sjelden, noe som legitimerer brudd på dyrevelferdsloven over tid. Når dyreholdene går lenger enn syv år, faller de ut av listen og er «kronisk dårlige dyrehold» – mens de i praksis fortsatt er det.

Det må nå bli tydelig og synlig hvor mye penger som går til dyrevern, og det må være en tydelig prioritering av arbeidet. Dette mener NOAH man kun vil få med opprettelse av et eget dyreverntilsyn.

NOAHs forslag:

- Opprette næringsnøytralt dyreverntilsyn

Strengere straffer

Det er positivt at det i meldingen kommer fram at det skal utredes en økning av strafferammen ved grove brudd på dyrevelferdsloven. I Norge er strafferammen for skadeverk 6 år, og nylig ble strafferammen for miljøkriminalitet hevet fra 3 til 5 år. NOAH mener at strafferammen for kriminalitet mot dyr også bør heves. I 2022 anbefalte også Økokrim å øke strafferammen for kriminalitet mot dyr. Dette bør gjøres snarest.

NOAHs forslag

- Øke strafferammen for brudd på dyrevelferdsloven til minst 5 år, ila. 2025.

Landbruksdyr

NOAH mener at det er grunnleggende motsetning mellom god dyrevelferd og hvordan dyrene faktisk har det i landbruksindustrien. Meldingen inneholder enkelte positive tiltak som forbudet mot fiksering av purker og utfasing av hold av høns i bur. Det er verdt å merke seg at disse tiltakene ble foreslått allerede for 20 år siden i den forrige stortingsmeldingen om dyrevelferd, uten at de er blitt gjennomført. Når det gjelder merkeordning, mener NOAH det ikke bør brukes penger på forenklede merkeordninger, men isteden innføre krav om nøytral, konkret informasjon om dyrehold så vel som klimainformasjon som del av produktinformasjonen.

Tiltak for kyllinger:

- Som et umiddelbart minimum, følge opp mål fra forrige dyrevelferdsmelding og redusere dyretettheten, ved å ikke tillate høyere dyretetthet enn hva EFSAs ekspertpanel anbefaler (11 kg/m2) og ikke tillate høyere dyretetthet som «belønning» for at produsenter er med i dyrevelferdsprogram.
- Følge opp forrige dyrevelferdsmelding ved å forby de aller mest intensive rasene som Ross 308, men andre raser med tilsvarende problemer. Dette kan gjøres gjennom funksjonskrav som samsvarer med loven – for eksempel forby raser som utvikler unormal gange.
- Forby sultefôring av foreldredyr (dette gjøres systematisk, nettopp fordi kyllingene er avlet til å vokse raskt) – i tråd med lovens krav.

Tiltak for griser:

- Øke arealkravene. Dagens arealkrav for gris strider mot lovens intensjon og Stortingets løfter.
- Grisers rett til å utøve grunnleggende behov som å kunne grave i jord bør lovfestes.
- Forbud mot CO2-bedøvelse av dyr på slakteri, i tråd med faglige råd og Stortingets løfter.
- Forbud mot å holde purker i et miljø hvor de får skader og stressrelaterte sykdommer som magesår, slik situasjonen er i dag.

Tiltak for høner i eggindustri:

- Krav om areal som ikke betinger at flere høner trenges sammen på hver kvadratmeter, men at hver høne har flere kvadratmeter hver. Alle dyr skal ha rett til egnede arealer utendørs, og lovfestet arealkrav for alle arter innen- og utendørs som samsvarer med artens biologiske adferdsbehov. Aviarier må ha arealkrav som ikke inkluderer hyllene i aviariet.

Tiltak for kalkuner:

- Forby kunstig inseminering, da dette er en smertefull prosess for kalkun som de utsettes for gjentatte ganger. NOAH ser dette som brudd på loven.
- Forbud mot avl av dyr som ikke kan pare seg naturlig – da slik avl også fører til en rekke andre helseproblemer.
- Lovfestede arealkrav tilpasset artens biologiske behov både innendørs og utendørs.

Tiltak for storfe:

- Forbud mot å skille mor og kalv før naturlig avvenningsalder.
- Lovfestede arealkrav tilpasset artens biologiske behov både innendørs og utendørs.
- Fremskynde løsdriftskravet og forby kutrener.

Tiltak for småfe:

- Lovfestede arealkrav tilpasset artens biologiske behov både innendørs og utendørs. Dette må også gjelde værer.
- Krav til reelt, kontinuerlig tilsyn på beite for å redusere skader, lidelse og dødsfall. Forbud mot å slippe dyr på beite der de selv med tilsyn har stor risiko for sykdom og skade (f.eks. forgiftning fra planter, bratte skrenter).
- Utrede påvirkning på dyrevelferden fra fra bjeller.

Regjeringen har foreslått følgende som tiltak: «Føre en restriktiv rovviltpolitikk i tråd med Stortingets føringer, som bidrar til reduserte tap av sau og lam på utmarksbeite.» NOAH foreslår å stryke dette, da det ikke bidrar til økt dyrevelferd – i motsetning til økt tilsyn.

NOAH reagerer på at «restriktiv rovdyrpoltikk» er nevnt gjentatte ganger. Det politiske grunnlaget for dette, er nå borte, og tiltaket hører ikke hjemme i en dyrevelferdsmelding. Det er i strid med naturavtalens mål, og NOAH påpeker at Bernkonvensjonen har slått fast at norsk ulvepolitikk bryter med konvensjonen.

NOAH foreslår:

- Fjerne alle henvisninger til «restriktiv rovdyrpolitikk», da dette er i strid med miljøpolitiske mål, og er irrelevant for dyrevelferd.

Brannvern i landbruket

Brannvern er kun nevnt svært kort i meldingen. Brann rammer mange dyrehold hvert år, og man hører stadig om dyretragedier der et større antall dyr har blitt brent inne. Hovedårsaken til brannene var elektrisk installasjon og utstyr. Det er kun krav om at elektriske anlegg skal kontrolleres hvert tredje år. Men det bør være krav om at dette gjøres hvert år og ved bruk av varmesøkende kamera. Enkelte forsikringsselskap har dette som krav allerede, men kun ved driftsenheter av en viss størrelse. Dette bør også være et lovpålagt krav fra myndighetenes side og gjelde alle gårder som har dyr.

Det bør være et krav i regelverket om at det skal være mulig enten å evakuere dyr – eller slukke brann ved bruk av stasjonære vanningsanlegg. Slike anlegg bør derfor være påbudt ved alle dyretall som gjør det urealistisk å evakuere.

Et annet element er at det bør være krav om brannvarslingsanlegg i alle fjøs hvor det holdes dyr, uavhengig av antall.

NOAHs forslag:

- Strengere regelverk for brannvern i landbruket, krav om at dyr skal evakueres eller krav om installasjon av sprinkleranlegg. Regelverket bør gjelde for alle husrom der det holdes dyr.

Kameraovervåkning slakteri

I 2019 uttalte daværende landbruks- og matminister Olaug Bollestad at det ville innføres kameraovervåkning i norske slakterier. I tiden etter dette ble det gjennomført et pilotprosjekt ved Furuset slakteri, og det ble siden utarbeidet en rapport om effekten av kamerabruk i slakterier. Rapporten konkluderte ifølge Bollestad, med at kameraovervåking kan ha positive effekter for dyrevelferden ved slakterier. Allikevel er det fortsatt ikke kommet et påbud om kameraovervåkning i slakterier. En ny svensk utredning har vurdert effekten på dyrevelferden ved kameraovervåkning i slakterier. Her konkluderes det med at overvåking med kameraer vil kunne være et effektivt verktøy for å styrke dyrevelferden. Kameraovervåkning på slakterier er altså et tiltak som vil kunne bedre dyrevelferden for landbruksdyr og dette bør derfor være høyt prioritert å få på plass. Flere andre land har allerede innført kameraovervåking ved sine slakterier og det blir rapportert om at det er et godt tilskudd i arbeidet med å fremme dyrevelferden.

NOAHs forslag:

- Innføre kameraovervåkning i norske slakterier

Oppdrettsfisk

NOAH mener regjeringens tiltak er svært lite forpliktende. En grense på 5% dødelighet ville være bra om den var lovpålagt, men holder ikke som «ambisjon».

Hold av rensefisk er det tredje største dyreholdet i Norge – etter oppdrettslaks og kylling. Havforskningsinstituttet peker på rensefiskens dårlige velferd og høye dødelighet som en av de største utfordringene i norsk havbruk. Både Veterinærinstituttet og Mattilsynet har uttalt at «rensefisken blir utsatt for store velferdsmessige utfordringer.»

NOAH kan ikke se at de dyrevelferdsmessige utfordringene ved termisk avlusing er vurdert i meldingen. Når oppdrettslaksen trenges tett sammen og blir utsatt for varmt vann med temperatur på opptil 34 grader, viser den ofte tegn på panikkreaksjoner i møte med det varme vannet og mange dør. Rådet for dyreetikk kom med følgende uttalelse om metoden i 2022: «(...) dagens praksis der millioner av fisk dør i forbindelse med termisk behandling er dyrevelferdsmessig og etisk uakseptabel.» I 2019 annonserte Mattilsynet at praksisen skulle fases ut i løpet av 2 år. Men i 2021 snudde de, da næringa la press på Mattilsynet, og mente at de trengte metoden for å få økt vekst. Metoden må nå forbys.

Tiltak for oppdrettsfiskene:

- Forbud mot bruk av rensefisk.
- Forbud mot bruk av termisk avlusing.
- Sette en grense for hva som anses som lovlig dødelighet, som ikke overstiger 5 %.

Familiedyr

I meldingen er det noen positive tiltak for dyr som holdes som familiedyr, men flere er foreslått for lenge siden. Blant annet gjelder dette obligatorisk ID-merking av hund og forskriftsregulering av hundeavl. Det er forøvrig positivt at det innføres registreringsplikt for store kattehold, men det bør gjøres ifm. avlsforskrift for katt. ID-merking er også positivt for katt, og vil ha mest effekt om det knyttes til avlskrav. For katter er det uregulert avl (og overproduksjon) som fører til de største dyrevelferdsproblemene, og derfor må nettopp avl reguleres. NOAH mener det ikke er belegg for å hevde at «store kattehold» er iboende negativt for dyrevelferd. Problemene i slike dyrehold er svært ofte knyttet nettopp til avl og mangel på kastrering.

Det er også positivt at det har blitt foreslått forbud mot hold av hest på spiltau og gjeninnføring av forbud mot hold av herptiler. NOAH mener det bør igangsettes arbeid for å lage holdforskrifter for både kanin, gnager, fugl og fisk – og hund og katt.

Tiltak for hunder:

- Utarbeide forskrift om hold av hund som lovfester forbud mot oppbevaring i bur samt hold av hund i kjetting. En slik forskrift bør også adressere trening av hund, og klart forby smertefulle metoder og ekstremløp.
- Pågående forskrift om avl av hund, må forby konkrete raser med høy sannsynlighet for helseproblemer, og sette funksjonskrav som forbyr eventuelle nye raser med lignende problemer.
- Innføre forbud mot avliving av friske hunder for å øke dyrets status, og hindre avl som gir «overskuddsdyr» (for eksempel for konkurranseformål).

Tiltak for katter:

- Innføre en avlsforskrift for katt, som setter begrensinger for privatpersoners avl og påbyr kastrering/sterilisering med mindre spesielle vilkår er møtt. I en slik forskrift kan også obligatorisk ID-merking av alle kattunger som avles, innføres som krav til avler, samt forbud mot salg/omplassering av kattunger under 12 uker.
- Innføre forbud mot avliving av friske katter. Forby avliving av friske eller behandlingsbare hjemløse katter.
- Etablere aksept for TNR/omsorgsprogram i forvaltningen, og offentlig støtte til slike kastreringsprosjekter.

Tiltak for ulike smådyr:

- Utarbeide forskrifter for hold av arter som hamster, marsvin, kanin m. fl. Her må det lovfestes et minimumskrav til areal, levemiljø og det må være et krav at sosiale dyr ikke holdes alene.
- Forby hold i bur – spesielt for kanin og fugler.
- Forby hold i dyrebutikkers lokaler.
- Vurdere forbud mot hold av arter av eksotiske dyr og fugler som er særlig dårlig egnet til å få noe ut av samkvem med mennesker.
- Støtte til gjeninnføring av forbud mot herptiler.

Tiltak for hester:

- Konkret forbud mot flere typer tvangsmidler som påfører hester smerte (skarpe bitt, sporer, innspenningstøyler, pisk m.m.).
- Forbud mot oppstalling av hest på spilt også i eksisterende bygg, og krav om sosialt samvær med andre hester.

Forsøksdyr

Det har vært et politisk mål gjennom lang tid å redusere bruken av dyr i forskning i Norge. Likevel er Norge blant landene i Europa som bruker aller flest dyr i forsøk. De siste årene har antallet ligget på mellom 1 og 2 millioner, men har enkelte år vært oppe i over 11 millioner. Regjeringen skriver i meldingen at man vil «Utrede organiseringen av arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av forsøksdyr (3R).» For å nå målet om å redusere antall forsøksdyr, mener NOAH man bør etablere et 3R-senter i Norge. Mens over 30 andre land i Europa har opprettet 3R-sentere som jobber målrettet med å finne alternativer til dyreforsøk, er Norge et av få land som ikke har et slik senter. I Skandinavia er Norge det eneste landet som ikke har et 3R-senter.

Tiltak for forsøksdyr:

- Opprette et 3R-senter i Norge, i tråd med tidligere løfter, og fastsette tidspunkt og finansiering for dette.

Ville landpattedyr og fugler

NOAH noterer at meldingen fremhever skadeskyting under jakt som et stort dyrevelferdsproblem, men at det ikke foreslås noen tiltak for å avhjelpe dette. Det eneste området som det loves å arbeide med er påkjørsler.

NOAH peker på at dyreveferdstiltak for ville dyr må ses i sammenheng med og vedtas gjennom den nye viltloven som Stortinget også behandler denne våren. Rådet for dyreetikk har uttalt at «jakt på dyr i yngleperioden er etisk uakseptabelt», samt at buejakt ikke må tillates, og at hijakt på rev og grevling bør forbys. Veterinærmedisinsk Oppdragssenter anbefaler forbud mot skuddpremier. Faginstanser har også kritisert fellefangst. Det er også viktig at det stadfestes at det ikke skal oppdrettes og settes ut ville dyr i naturen for jakt og jakthundtrening.

Tiltak for de ville dyrene:

- Sikre fortsatt forbud mot buejakt.
- Slå fast forbud mot oppdrett og utsetting av ville dyr i tråd med Mattilsynets mening.
- Innføre konkrete tiltak mot skadeskyting som forbud mot å skyte på dyr i flukt eller i flokk – og forbud mot skuddpremie.
- Forby fellefangst.
- Totalfredning i yngletiden, reduksjon av jakttid og innføre verneområder uten jakt.
- Arbeid mot påkjørsler må bestå i satsing på faunapassasjer, for å motvirke fragmentering av habitater, så vel som skader.

Sjøpattedyr

Det er positivt at meldingen anerkjenner at klimaendringer kan påvirke sjøpattedyrenes velferd. Meldingen anerkjenner at «reduksjon av isdekket vil være dramatisk for selarter som er avhengige av drivis i deler av livssyklusen. Særlig sårbare er artene som føder ungene på is. Delvis eller totalt tap av is i deres tradisjonelle yngleområder vil kunne medføre massiv ungedødelighet, flytting til nye områder og redusert bestandsstørrelse.» Dette gjelder for grønlandsselen, som Norge tillater fangst på. Selen jaktes på i yngletiden.

Selfangsten i Norge har også vært preget av lovbrudd og manglende respekt for regelverk. Fiskeridirektoratet ville i 2010 endre reglene for fangst og forby skyting av flere seler fortløpende fra båten (plukkfangst), samt forby «krøking» hvor seler som ikke er sjekket for bevisstløshet, hales om bord ved hjelp av krok. Endringene ble ikke iverksatt, av hensyn til næringen. Selfangst er 80 % subsidiert av skattepenger og produktet er primært pels og kosttilskudd (olje). Dette er unødige produkter, og det er sterkt problematisk å bruke skattepenger til fangsten – noe 68 % av nordmenn også er imot.

Det er over 40 år siden det ble det vedtatt et verdensomspennende forbud mot kommersiell hvalfangst – det såkalte hvalfangstmoratoriet. Norge har «reservert» seg mot dette forbudet og er i dag landet i verden som dreper flest hvaler. En studie fra 2012 undersøkte tiden det tok fra hvalene ble påskutt til de døde. Studien fant at nærmere én av fem hvaler som blir skutt, ikke dør med en gang. En av hvalene levde så lenge som 25 minutter med store skader og smerter etter å ha blitt påskutt med granatharpunen. Medianen var fra skudd til død var seks minutter for disse hvalene. Dette innebærer skadeskyting på ca. 20 % – noe som slett ikke er «bedre» sammenlignet med jakt på store pattedyr, slik meldingen hevder. Mange av hunnhvalene som fangstes er drektige, og de kan også være i følge med unger. Per i dag er det ingen kontroll av dyrevelferd, da det verken er inspektører på båtene eller elektronisk overvåkning.

Tiltak for sjøpattedyr:

- Umiddelbar stans i subsidier til selfangst, samt forbud mot plukkfangst og krøking i tråd med Fiskeridirektoratets ønske. Innføre forbud mot selfangst.
- Tilslutte Norge til hvalfangstmoratoriet (innføre forbud mot hvalfangst i Norge)

Villfisk

Det er positivt at regjeringen lover å «arbeide for å minske den samlede belastningen på fisk i forbindelse med fangst», men det er behov for konkretisering. Legalisering av fang- og-slipp er ikke i tråd med denne ambisjonen. Mattilsynet har tidligere vært tydelige på at rendyrket fang-og-slipp er ulovlig i henhold til dyrevelferdsloven. Dette synet bør opprettholdes og tydeliggjøres fra myndighetenes side.

Tiltak for villfisk

- Det bør innføres et eksplisitt forbud mot fang- og-slipp-fiske.
- Det bør konkretiseres tiltak for å minste belastning på fisk, for eksempel fase ut trål.

Med vennlig hilsen

NOAH – for dyrs rettigheter v/

Siri Martinsen, leder og veterinær

og

Maria Lien, veterinær

Kilder kan oppgis ved forespørsel

Nettverk for dyrs frihet

Nettverk for dyrs frihet viser til den fremlagte Stortingsmeldingen om dyrevelferd, og takker for muligheten til å komme med skriftlig innspill. Nedenfor følger våre kommentarer til den fremlagte Stortingsmeldingen. For øvrig vises det til Nettverk for dyrs frihets allerede innsendte innspill i forbindelse med utarbeidelse av meldingen.

Skrevet av Tor Malnes Grobstok
Sivilagronom // etolog
Nettverk for dyrs frihet

Lite demokratisk prosess

Innledningsvis ønsker Nettverk for dyrs frihet å påpeke at selve prosessen rundt Stortingsmeldingen om dyrevelferd har vært svært uryddig og udemokratisk.

Et flertall på Stortinget krevde i sitt vedtak 383 av 15.02.2022 at Stortingsmeldingen skulle legges frem "seinast i vårsesjonen 2023".[1] Likevel valgte tidligere landbruksminister Pollestad å først legge frem stortingsmeldingen halvannet år etter dette. I mellomtiden har Regjeringen i over tre år trenert arbeidet og stoppet ethvert forslag om bedre dyrevelferd med henvisning til stortingsmeldingen.

Til tross for at departementet har brukt over 3 år på å skrive stortingsmeldingen, ble fagmiljøer og interessegrupper gitt svært korte tidsfrister for å komme med innspill.[2] Flere fagmiljøer har kritisert dette, og påpekt at det fratar dem muligheten til å komme med gjennomarbeidede forslag.[3] Spesielt for landdyr-sektoren har fagmiljøene i liten grad blitt inkludert i arbeidet med meldingen.

LMD har benyttet seg av en arbeidsgruppe med deltakere fra ulike organer, som har bistått i arbeidet med meldingen. Departementet har imidlertid nektet å gi ut informasjon om hvem som har sittet i arbeidsgruppen, hvilket bidrar til en lite transparent prosess. Hvem som har fått lov til å ha direkte påvirkning på arbeidet med Stortingsmeldingen er derfor ukjent.

Også all departementets kommunikasjon med eksterne parter og med arbeidsgruppens medlemmer har vært hemmeligholdt. Til tross for departementets plikt til å journalføre inn- og utgående dokumenter, har de unnlatt å journalføre dokumentene tilknyttet arbeidet, slik at journalister, faginstanser, interessegrupper og andre ikke har hatt mulighet til innsikt i kommunikasjonen tilknyttet arbeidet.

Sammenlagt har de udemokratiske og lukkede prosessene ført til en svak stortingsmelding som i liten grad er i tråd med oppdatert forskning og faglige anbefalinger.

Mangler konkrete tiltak

"Norge skal ha dyrevelferd i verdenstoppen". Slik lyder første setning i Stortingsmelding om dyrevelferd som nå er lagt frem. Likevel inneholder stortingsmeldingen svært få konkrete tiltak for å bedre dyrevelferden for norske dyr.

Av de til sammen 90 forslagene i stortingsmeldingen, kan det store flertallet (55 stykker) kategoriseres som vage, uforpliktende, intetsigende, allerede vedtatt, eller uten positiv effekt for dyrevelferden. Eksempelvis fremmes det en rekke forslag om å "Oppfordre til", "Presisere", "Opprettholde" og "Følge med på" allerede iverksatte tiltak.

Kun 11 av regjeringens fremlagte forslag er nye, konkrete og forpliktende tiltak som vil medføre bedret velferd for norske dyr. Av disse gjelder igjen kun 6 stykker landbruksdyr, og ikke ett eneste av de nye konkrete tiltakene gjelder bedret dyrevelferd for gris. På motsatt side fremmes det totalt 24 forslag (over 25% av det totale antallet forslag) om nye utredninger, vurderinger og kartlegginger.

Dette til tross for at faginstansene er tydelige på at vi har nok kunnskap til å kunne innføre konkrete endringer for de fleste dyr allerede nå. Veterinærinstituttet uttaler at "man i dag har mer enn nok kunnskap om dyr [...] til å kunne designe systemer som i vesentlig grad vil forbedre velferden hos våre hus-/oppdrettsdyr."[4] Det samme bekrefter både NMBU[5] og Rådet for dyreetikk, som påpeker at "Det er behov for et større fokus på implementering, altså omsetting av kunnskap til praksis."[6] Også Mattilsynet har påpekt overfor departementet at "Nødvendige tiltak basert på gjeldende kunnskap bør ikke utsettes i påvente av ytterligere forskning."[7]

Likevel ser Stortingsmeldingen i stor grad bort fra faginstansenes innspill.

Veterinærinstituttet oppsummerte det slik under Næringskomitéens muntlige høring av Stortingsmeldingen:

"Regjeringens foreslåtte tiltak er utilstrekkelige, gitt målet om å være verdensledende"

I tillegg uttalte de at "Veterinærinstituttet vurderer at tiltakene i meldingen, slik den er lagt fram, *ikke vil sikre Norges plass i verdenstoppen for dyrevelferd* i årene fremover", og at "Mange foreslåtte tiltak er lite ambisiøse eller uforpliktende. Det skal "utredes", og

“vurderes” [...] og det brukes mye 'kan', ikke 'skal'." Også industriaktøren Norsk Kylling slo tydelig fast under høringen at “den dyrevelferdsmeldinga som nå er lagt til grunn er så vag og så lite ambisiøs”.

På denne bakgrunn er det avgjørende at Næringskomitéen og Stortingets flertall enes om konkrete tiltak som vil kunne ha betydelig og reell effekt særlig for norske dyr i land- og havbruket.

Dårlige forhold for gris

Griser er blant dyrene som har det desidert værst i norsk landbruk. Allerede i 2018 avslørte Mattilsynets tilsynskampanje for gris i Rogaland alvorlige dyrevelferdslovbrudd på 73 % av farmene de besøkte.[8] I 2019 viste Brennpunkt «Griseindustriens hemmeligheter», som avdekket vold og mishandling i griseindustrien.[9] I 2021 avslørte NRK og Nettverk for dyrs frihet igjen grusomme forhold på norske grisefarmer.[10] I 2023 publiserte Mattilsynet rapporten fra sin tilsynskampanje for gris, som atter en gang avdekket omfattende dyremishandling i griseindustrien, og lovbrudd hos over 80% av griseprodusentene.[11] De siste årenes kontroll med griseindustrien viser at det ikke er snakk om enkelte dårlige produsenter, men om et systematisk problem.

Behov for endret levemiljø

Hovedårsaken til de utfordringene som har vært avdekket i griseindustrien de siste årene, er at grisene holdes i et miljø som ikke er tilpasset grisens behov. Grisen er et dyr som i vill tilstand vandrer store avstander hver dag, som bruker store deler av tiden sin på å utforske, leke, rulle i søla og grave i jorda. Dette er ikke mulig i dagens betongbinger. Grisene har ikke noe mykt å ligge på, de har ikke jord å grave i, de får for lite rotemateriale til å kunne holde seg aktive, og arealet er så lite at det uansett ikke er plass til å utøve naturlig atferd. Det er derfor behov for betydelige endringer i grisens levemiljø, dersom vi skal sikre norske griser gode liv.

Arealet for griser må økes

Dagens arealkrav for gris har vært uendret siden før 1996,[12] og tar ikke inn over seg oppdatert forskning om grisens behov. Det er avgjørende for dyrevelferden å innføre tiltak som øker plassen for norske slaktegriser.

Dersom slaktegriser skal få tilfredsstilt alle sine behov, viser studier fra Nederland at det er behov for å øke arealet deres med hele 300 %, til ca. 2,4 kvadratmeter for slaktegris på over

110 kg.[13] Å redusere arealet fra dette vil medføre vesentlig negativ effekt på dyrevelferden, både gjennom økt forekomst av skader, reduksjon i tilvekst, økt tilgrising av binge, redusert synkronisering av atferdsmønster og redusert utforskning.[14]

En 300% økning av arealet, til 2,4 kvadratmeter for griser over 110 kg, er et realistisk og praktisk gjennomførbart arealkrav også i Norge. Dette kravet vil fortsatt ligge noe lavere enn arealkravene i økologisk produksjon, som er 2,7 kvadratmeter per gris over 110 kg.[15] Særlig ved økt vridning mot uteproduksjon, vil en slik arealøkning være godt gjennomførbart.

Dyrs frihet anerkjenner imidlertid at en slik økning av arealkravene vil kreve noe omstillingstid. På kort sikt er det likevel akutt behov for en ikke ubetydelig arealøkning.

Flere internasjonale studier viser at så lite som 50% økning fra dagens norske arealkrav, blant annet kan føre til redusert kronisk stress,[16] mindre negativ sosial atferd,[17] økt renslighet[18] og styrket immunforsvar[19] hos slaktegris. Dette bekreftes også av ferske norske studier på NMBU som konkluderer med at arealkrav for slaktegris må økes med minimum 50%.[20]

Av den grunn mener Dyrs frihet det er avgjørende at Stortinget ved behandling av Stortingsmelding om dyrevelferd innfører et umiddelbart krav til økt areal for slaktegris, tilsvarende minimum 50 % økning fra dagens regelverk.

Utemulighet for gris

I sitt vedtak 383 av 15.02.2022 ba et klart stortingsflertall om at regjeringen skulle utrede: «korleis grisar kan sikrast betre tilgang til uteareal, til dømes gjennom tilskots- eller merkeordningar, eventuelt gjennom endringar i lovverket.»[21] Likevel har regjeringen i liten grad omtalt utegrisproduksjon i den fremlagte stortingsmeldingen.

Faginstansene er tydelige på at det bør stimuleres til økt grad av utehold for griser. Norges ledende forskere på gris, ved NMBU, skriver at *"For framtida bør det legges til rette for at avvente smågris og slaktegris samt drektige purker og ungdyr kan ha tilgang til kontrollerte uteområder".****[22]*** Også Rådet for dyreetikk er i sitt skriftlige innspill tydelige på at: "Det bør [...] være et mål at all gris skal ha tilgang til uteareal."[23]

Dette er i god tråd med forbrukernes syn på utehold av gris. Over 74.000 nordmenn har signert Nettverk for dyrs frihets opprop om at alle norske griser må få tilgang på utemuligheter. Underskriftene ble overlevert til tidligere landbruksminister Pollestad i forbindelse med utarbeidelsen av stortingsmeldingen, men er ikke nevnt i meldingen.[24]

Undersøkelser viser også at over 80% av forbrukerne mener det er "ganske viktig" eller "meget viktig" at maten deres kommer fra dyr med god dyrevelferd.[25] I en Sifo-studie fra 2021, fremkommer det også at hele 7 av 10 forbrukere ønsker en styrket beskyttelse av griser i Norge. Særlig trekker forbrukerne frem: «et egnet miljø å leve i, der den får utløp for medfødte aktivitetsbehov» som svært viktig for grisene.[26] Også en undersøkelse fra Matprat viser at 73% av nordmenn mener dyr må gå mest mulig ute/på beite for å ha det godt.[27]

Både for å sikre griser et godt levemiljø og for å sikre en griseproduksjon i tråd med forbrukernes forventninger, er det avgjørende at næringskomitéen og Stortinget på kort sikt innfører tiltak som vil sikre flere griser tilgang på utemuligheter, og på lengre sikt sikrer at alle griser får tilgang til utemuligheter.

Ny kyllingrase

2 av 3 kyllinger som vokser opp i Norge i dag er av rasen Ross 308. Denne rasen vokser så raskt at kyllingens bein og indre organer ikke klarer å holde tritt. På bare én måned øker monsterkyllingen Ross 308 sin vekt fra 50 gram til rundt 2 kg ved slakt. Dette tilsvarer at et nyfødt barn skulle veid 150 kg etter en måned. Norske studier viser også at under 5% av kyllingene kan gå normalt, og at 20% har alvorlige gangproblemer.

Kyllingavlen "*har lenge gitt store velferdsproblemer for slaktekyllinger*"[28] uttalte Mattilsynet i sitt innspill til Stortingsmelding om dyrevelferd. Siden 2006 har Mattilsynet også påpekt at bruken av Ross 308 "*kan være i strid med dyrevernloven*".[29] Også det statlig oppnevnte Rådet for dyreetikk er tydelige på at avlen er lovstridig: "*Fjørfeavlen strider etter Rådets oppfatning mot dyrevernloven*"[30] og at "*dette taler for å ikke tillate bruk av Ross 308 i Norge*."[31]

Til tross for den potensielt lovstridige produksjonen, er fortsatt 2/3 av de 76 millionene kylling som årlig blir slaktet i Norge av rasen Ross 308, og både Nortura og Den Stolte Hane nekter å sette en dato for utfasing av monsterkyllingen.

I Stortingsmeldingen om dyrevelferd unnlater man imidlertid å sette inn klare tiltak for å hjelpe de norske kyllingene. I stedet skal man "*Følge med på* bransjens planlagte omlegging til mindre hurtigvoksende slaktekyllinghybrider, og *vurdere* strengere regulering dersom ikke omleggingen gjennomføres som planlagt."

Slik Nettverk for dyrs frihet ser det, er dette langt fra tilstrekkelig.

For det første blir punktet om at man skal "vurdere" å sette inn tiltak dersom omleggingen ikke "gjennomføres som planlagt" meningsløst, all den tid de norske produsentene av Ross 308 (Nortura og den Stolte Hane) ikke har laget eller offentliggjort noen plan for omstillingen. Da er det heller ikke noe å måle utviklingen opp mot.

For det andre vil utviklingen ta alt for lang tid dersom det ikke stilles politiske krav.

De norske produsentene av Ross 308 har i brev til LMD selv uttalt at de minimum vil ha 8 - 10 år på seg for å omstille produksjonen.[32] Dette er langt over det som kan aksepteres. Norsk Kylling, som produserer ⅓ av all kylling til det norske markedet, har allerede lagt om til en sakterevoksende rase. Ifølge Norsk Kylling er 2 år mer enn nok for å omstille resten av industrien.

På denne bakgrunn mener Nettverk for dyrs frihet det er avgjørende at næringskomitéen og Stortinget innfører et totalforbud mot bruk av hurtigvoksende raser i Norge, og at det maksimalt gis en overgangstid på 2 år for avviklingen av bruken. Dette særlig sett i lys av at bruken allerede er i strid med Dyrevelferdsloven.

Kilder

[1] Stortinget. (2022). *Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr - voteringsvedtak*. Tilgjengelig fra: https://www.stortinget.no/no/Saker-ogpublikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=86698

[2] Veterinærinstituttet. (2023). *Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet*. Veterinærinstituttets referansenummer: 22/10095-4. Tilgjengelig fra: www.regjeringen.no/contentassets/5b6f70097b77476a90653edd39cf774b/3-veterinarinstituttet.pdf

[3] NMBU. (2023). *Innspill til stortingsmelding om dyrevelferd, med frist 30. april 2023*. NMBUs referansenummer:22/04164-2. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/1d434b49a71940c1b9f26d7e51a7b852/2-nmbu.pdf

[4] Veterinærinstituttet. (2023). *Dyrehelserapporten 2022*. Rapport 19 - 2023. Tilgjengelig fra: https://www.vetinst.no/rapporter-og-publikasjoner/rapporter/2023/dyrehelserapporten-2022/_/attachment/inline/40d3517f-f78a-4d23-bfda-

dc1568021418:52724dccbcf978143c8de9b9a627a0390a69b163/Dyrehelserapporten%202022_.pdf

[5] NMBU. (2022). *Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/39f6357251654728bdda4e851f56d192/nmbu-fakultet-for-biovitenskap.pdf

[6] Rådet for dyreetikk. (2023). *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Tilgjengelig fra: https://www.radetfordyreetikk.no/wp-content/uploads/2023/08/Radet-for-dyreetikk-Brennende-etiske-temaer-til-dyrevelferdsmeldingen-25.8.23.pdf

[7] Mattilsynet. (2023). *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge*. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/d58c9b44acf2443681234acb4a52a00e/mattilsynets-forslag-til-mal-og-tiltak-for-bedre-dyrevelferd-i-norge.pdf

[8] Mattilsynet. (2018). *Er velferden for slaktegrisen god nok? - Mattilsynets tilsynsprosjekt på slaktegris i Rogaland.* Tilgjengelig fra: https://www.mattilsynet.no/dyr/produksjonsdyr/svin/slaktegris-i-rogaland-2017-2018

[9] Waagen, O. (2019). *Griseindustriens hemmeligheter*. Piraya Film (produsent). NRK Brennpunkt. Tilgjengelig fra: https://tv.nrk.no/serie/brennpunkt/2019/MDDP11000519

[10] Moland, A., Solvang, R., Støstad, M. N., Isungsett, O., Ahktar, S. A. S., Fagernæs-Håker, A. & Kvien, V. (2021). *Griseindustriens brutte løfter*. NRK. Tilgjengelig fra: https://www.nrk.no/dokumentar/xl/griseindustriens-brutte-lofter-1.15472297

[11] Mattilsynet. (2023). *Nasjonal tilsynskampanje om velferd for svin 2021-2022.* Tilgjengelig fra: https://www.mattilsynet.no/dyr/produksjonsdyr/svin/nasjonal-tilsynskampanje-om-velferd-for-svin-20212022

[12] Statens Dyrehelsetilsyn. (1996). Retningslinjer for hold av storfe og svin.

[13]De Greef, K., Vermeer, H., Houwers, H. & Bos, A. (2011). *Proof of Principle of the Comfort Class concept in pigs.: Experimenting in the midst of a stakeholder process on pig welfare*. Livestock Science, 139 (1-2): 172-185. doi: 10.1016/j.livsci.2011.03.005.

[14] Vermeer, H. M., De Greef, K. H. & Houwers, H. W. J. (2014). *Space allowance and pen size affect welfare indicators and performance of growing pigs under Comfort Class conditions*. Livestock Science, 159: 79-86. doi: 10.1016/j.livsci.2013.10.021.

[15] Commission Regulation (EC) No 889/2008. (2008). *Commission Regulation (EC) No 889/2008 of 5 September 2008 laying down detailed rules for the implementation of Council Regulation (EC) No 834/2007 on organic production and labelling of organic products with regard to organic production, labelling and control*, vedlegg III, 1, jf. artikkel 10, 4. Tilgjengelig fra: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32008R0889

[16] Cornale, P., Macchi, E., Miretti, S., Renna, M., Lussiana, C., Perona, G. & Mimosi, A. (2015). *Effects of stocking density and environmental enrichment on behavior and fecal corticosteroid levels of pigs under commercial farm conditions*. Journal of Veterinary Behavior, 10 (6): 569-576. doi: 10.1016/j.jveb.2015.05.002.

[17] Fu, L., Li, H., Liang, T., Zhou, B., Chu, Q., Schinckel, A. P., Yang, X., Zhao, R., Li, P. & Huang, R. (2016). Stocking density affects welfare indicators of growing pigs of different group sizes after regrouping. Applied Animal Behaviour Science, 174: 42-50. doi: 10.1016/j.applanim.2015.10.002.

[18] Ibid

[19] Li, X., Xiong, X., Wu, X., Liu, G., Zhou, K. & Yin, Y. (2020). Effects of stocking density on growth performance, blood parameters and immunity of growing pigs. Animal Nutrition, 6 (4): 529-534. doi: 10.1016/j.aninu.2020.04.001.

[20] NMBU. (2023). *Velferd hos gris.* Presentasjon for LMD 06.06.2023.

[21] Stortinget. (2022). *Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr - voteringsvedtak*. Tilgjengelig fra: https://www.stortinget.no/no/Saker-ogpublikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=86698

[22] NMBU. (2023). *Velferd hos gris.* Presentasjon for LMD 06.06.2023.

[23] Rådet for dyreetikk. (2023). *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Tilgjengelig fra: https://www.radetfordyreetikk.no/wp-content/uploads/2023/08/Radet-for-dyreetikk-Brennende-etiske-temaer-til-dyrevelferdsmeldingen-25.8.23.pdf

[24] Dyrs frihet. (2023). *I dag leverte vi 74 000 underskrifter for grisene.* Tilgjengelig fra: https://www.dyrsfrihet.no/i-dag-leverte-vi-74-000-underskrifter-for-grisene/

[25] Tankesmien Agenda & AgriAnalyse. (2017). Perspektivnotat - Verdien av norsk mat. Tilgjengelig fra: https://tankesmienagenda.no/uploads/documents/post/WebversjonPerspektivnotat-Verdien-av-norsk-mat-2017.pdf

[26] Bugge, A. B. & Schjøll, A. (2021). Miljø- og dyrevelferdsspørsmål knyttet til produksjon og forbruk av fisk og kjøtt – hva er forbrukernes betraktninger og betenkeligheter? Sifo rapport 6. Tilgjengelig fra: https://hdl.handle.net/11250/2758790

[27] Yougov for Matprat, 2016, referert i Dyrevernalliansen (2021). Opinionsundersøkelser om dyrevern. Tilgjengelig fra: https://dyrevern.no/dyrevern/opinionsundersokelser-om-dyrevern/

[28] Mattilsynet. (2023). Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/d58c9b44acf2443681234acb4a52a00e/mattilsynets-forslag-til-mal-og-tiltak-for-bedre-dyrevelferd-i-norge.pdf

[29] Mattilsynet. (2006). *Gjennomgang av avlsopplegg*, Mattilsynest referanse: 2006/5387 Oslo.

[30] Rådet for dyreetikk. (2000). Høring om ny forskrift om hold av høns og kalkun. Tynset.

[31] Rådet for dyreetikk. (2023). *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Tilgjengelig fra: https://www.radetfordyreetikk.no/wp-content/uploads/2023/08/Radet-for-dyreetikk-Brennende-etiske-temaer-til-dyrevelferdsmeldingen-25.8.23.pdf

[32] Norges Bondelag. (2024). *Supplerende innspill til dyrevelferdsmeldinga fra Norges Bondelag, Norsk*

Bonde- og Småbrukarlag, og Norsk Fjørfelag. Tilgjengelig fra: https://www.regjeringen.no/contentassets/88fee155f49a40e39d4e1676073f406b/norges-bondelag-norsk-bonde-og-smabrukarlag-og-norsk-fjorfelag-innspill-fjorfe.pdf

Krisesentersekretariatet

1. Krisesentersekretariatet

Krisesentersekretariatet er en paraplyorganisasjon for krisesentre som jobber mot vold i nære relasjoner, vold mot kvinner og menneskehandel, og for å styrke krisesentertilbudet. Krisesentersekretariatet er med i "Se sammenhengen", et samarbeid mellom oss, NMBU og Dyrebeskyttelsen med mål om å få på plass et tettere samarbeid mellom blant annet helsevesen, barnevern, Mattilsynet, politiet og veterinærer, for å sikre bedre og raskere hjelp til dem som blir utsatt for vold. Vi takker for muligheten til å komme med innspill.

2. Krisesentersekretariatets innspill

Krisesentersekretariatet er veldig positive til obligatorisk ID-merking av hunder. Samtidig ønsker vi at det også skal bli obligatorisk ID-merking av katter, ikke kun en oppfordring til frivillig ID-merking.

Tall fra TNS Kantar viser at ca. en tredjedel av norske husstander har katt og/eller hund.[1] ID-merking av kjæledyr er viktig for å avdekke vold mot dyr; når kjæledyr ID-merkes kan det bli lettere for Mattilsynet og politiet å hente ut journaldata fra dyr i situasjoner hvor eier utøver vold mot dyret og bruker en rekke ulike veterinærer - "veterinærshopper" - for å unngå at det oppdages at kjæledyret har gjentatte skader. Videre er det viktig å se sammenhengen mellom vold mot dyr og vold i nære relasjoner. I hjem hvor kjæledyr blir mishandlet, er også menneskene i faresonen, og omvendt.[2] For eksempel ble en mann nylig dømt i Borgarting lagmannsrett for vold mot tidligere samboere, samboernes barn og sin egen hund.[3] Obligatorisk ID-merking av både hunder og katter kan altså være viktig i avdekking av vold mot både kjæledyr og mennesker.

Vennlig hilsen,

Ane Fossum
Daglig leder i Krisesentersekretariatet

Mina Hennum Mohseni
Kommunikasjonsrådgiver i Krisesentersekretariatet

[1] https://www.vg.no/nyheter/i/jl6y49/kjaeledyrrapport-slutt-paa-koronatrend-faerre-skaffer-seg-hund-og-katt

[2] https://www.dyrebeskyttelsen.no/arbeidsomrader/vold-mot-dyr/

Coop Norge SA

Coop i Norge eies av over 2,6 millioner medlemmer og familiemedlemmer, gjennom 57 samvirkelag over hele landet. Vår oppgave er å skape verdier for medlemmene, blant annet gjennom å tilby gode produkter til konkurransedyktige priser og kvalitet.

Generelt
Coop er opptatt av god dyrevelferd, og vi vet at dyrevelferd er viktig for mange av kundene, som eier Coop. Tiltakene som er foreslått i meldingen må gjennomføres på en måte som sikrer dyrevelferden, forutsigbarhet for produsentene og dekker kundenes behov.

Coop støtter de forslåtte strategiene som legges til grunn for arbeidet med dyrevelferd. Vi mener videre at styrking av veterinærtjenesten og Mattilsynet er nødvendig for forebygging, behandling, tilsyn og kontroll.

Om slaktekylling
Dyrevelferden i norsk slaktekyllingproduksjon er god og blir stadig bedre. Det viktigste for dette er det daglige arbeidet hos dyktige bønder som alle inngår i dyrevelferdsprogrammet for kylling, forskning og det unike samarbeidet i norsk fjørfenæring.

Coop har hatt økologisk og saktevoksende kylling i sortimentet i mange år og jobber i tett samarbeid med våre leverandører for å sikre best mulig dyrevelferd for alle slaktekyllinger. Nå satses det ytterligere gjennom lansering av nye produkter fra saktevoksende kylling. Coop er altså i full gang med innfasing av saktevoksende kylling, slik meldingen beskriver.

Om svin
De siste årene er det avdekket forhold i svineproduksjonen i Norge som ikke er akseptable. Vi håper forslagene i meldingen vil bidra til å forhindre lignende tilsvarende i tiden som kommer.

Om oppdrettsfisk
Coop skal bidra til at kundene våre spiser mer fisk, og har blant annet forpliktet oss til dette gjennom intensjonsavtalen for sunnere kosthold. Da må alle aktører bidra til at tilliten til oppdrettsnæringen og produktene styrkes. Problemene næringen står i kan neppe løses gjennom å produsere på samme måte som nå og vi frykter derfor at de foreslåtte tiltakene ikke er tilstrekkelige. Coop støtter forslaget om å innføre forbud mot triploid fisk.

Når det gjelder fiskeriene, er tiltak for å unngå spøkelsesfiske svært viktig.

Jordanes

Jordanes vil berømme regjeringen for å legge frem den første dyrevelferdsmeldingen på 20 år. Vi mener Næringskomiteen bør innstille på noen flere konkrete tiltak enn det som presenteres i meldingen.

Jordanes er et norsk mat- og merkevarekonsern med seks norske matproduksjonsanlegg. Synnøve Finden Namsos og Alvdal benytter melkeråvare til osteproduksjon og Leiv Vidar Hønefoss produserer pølser som i stor grad er basert på svin og noe kylling kjøttråvare.

Svin utgjør største andel av kjøttråvaren i Jordanes sin matproduksjon, og det er derfor særlig tiltak for bedret dyrevelferd for svin vi omtaler i vårt innspill.

Jordanes har følgende kommentarer som vi mener Næringskomiteen bør innstille på i sine merknader:

1) **Konkrete tiltak for bedret dyrevelferd for svin.** Selv om flere tiltak er igangsatt (som for eksempel «Griseløftet)», at dødelighet går ned, samt at regelverk er strengere og svinehelse i stor grad bedre i Norge enn i Europa, mener vi forskning underbygger at det er nødvendig med ytterligere tiltak[1].

Det er per i dag ingen tilgjengelig råvare av svin med bedre dyrevelferd enn for den normale norske slaktegrisen, tilgjengelig for næringsmiddelindustrien til konkurransedyktige betingelser eller med tilstrekkelige volum. Til sammenligning er dette en reell mulighet innen slaktekylling, med råvarer fra saktevoksende raser.

I 2022 vedtok Stortinget vedtok å be regjeringen se på insentiver som vil øke dyrevelferden i svinenæringen, særlig med hensyn til areal, underlag og miljøberikelse, og stille strengere krav til dyrevelferd ved oppgraderinger av driftsbygninger eller nybygg. Tabell 6.18 i meldingen oppsummerer det forskning fra «Griseløftet» peker på er det viktigste for bedret svinevelferd. Av disse punktene er økt areal til 1,5 m2 per gris noe som trekkes frem av flere fagmiljø som et tiltak med stor effekt. Vi mener både Stortingets vedtak og punktene fra tabell 6.18 bør følges opp og gjennomføres. Det bør sikres at bøndene har insentiv til å gjennomføre tiltak som beskrevet.

2) **Å stille konkrete krav til at næringen legger om til saktevoksende slaktekylling** med strengere dyrevelferdstiltak innen en gitt tidsramme. Det er dokumentert lavere forekomst av sykdom og død for saktevoksende raser. Dyrevelferdsmeldingen henviser til forskning

som viser til dels omfattende velferdsutfordringer for slaktekyllinger.[2] Vi anbefaler at komiteen i sine merknader gir bransjen større insentiver til omlegging til saktevoksende slaktekyllinger, slik at omlegging kan skje raskere.

3) **Styrking av Mattilsynet**. Kontroll, tilsyn, veiledning og oppfølging av næringene er noe av det viktigste for å styrke dyrevelferden. Det er stor enighet om målsettinger om etterlevelse av eksisterende regelverk, å bidra med kunnskap og veiledning til bønder og næring, samt å føre forsvarlig tilsyn for å avdekke utfordringer med dyrevelferd hos den enkelte bonde på et tidlig tidspunkt.

Skal Mattilsynet lykkes med å utbedre sine rutiner, etterleve og følge opp tilsyn, og da også uanmeldte tilsyn av dyrevelferd, må Mattilsynet sikres nødvendig finansiering. Det mener vi komiteen bør påpeke i sine merknader.

4) **Opprettholde krav om løsdrift** for storfe fra 2034, slik meldingen også foreslår.

Om Jordanes

Jordanes er et norsk mat- og merkvarekonsern som sysselsetter 1900 innen matproduksjon og restaurantdrift og omsatte for 6,5 mrd i 2024. 400 av arbeidsplassene er i matindustri og foredling av norsk landbruksråvare: Synnøve Findens meierier i Alvdal og Namsos, Sørlandschips chipsfabrikk utenfor Kristiansand, Leiv Vidar og Finsbråten pølsefabrikk i Hønefoss, Westend bakeri/ Peppes på Rud i Bærum og Frukthagen Hardanger frukt- og bærpresseri i Aga, produserer kvalitetsprodukter til norske forbrukere basert på råvarer fra den norske bonden.

[1] Dyrevelferdsmeldingen boks 6.18 - Velferdsfremmende tiltak for slaktegris

[2] EFSA-rapport i Dyrevelferdsmeldingens avsnitt 6.2.6.7

DNV Åkerblå

Om DNV

DNV er en uavhengig leverandør innen risikostyring og kvalitetssikring med virksomhet i mer enn 100 land og med vel 15000 ansatte globalt. Selskapet, som har konsernhovedkvarter på Høvik og vel 2.100 ansatte i Norge, er heleid av Stiftelsen Det Norske Veritas, med formål «å sikre liv, verdier og miljøet». Siden1864 har DNV vært verdens ledende kvalitetsikrer av skip (klasseselskap) og en anerkjent rådgiver for maritim næring. I dag leverer DNV kvalitetsikrings-, sertifisering og rådgivningstjenester også til en rekke andre næringer, med en særlig fremtredende posisjon i energisektoren og bl.a. innen cybersikkerhet, medisinsk utstyr og næringsmidler.

DNV har levert tjenester innenfor områder som infrastruktur, teknologikvalifisering og biodiversitet til havbruksnæringen siden 1988, og denne erfaringen har gitt virksomheten bred kunnskap om oppdrettsnæringen. Med fokus på hvordan regler og standarder henger sammen, arbeider DNV for å bidra til at aktørene etterlever beste praksis innen fiskehelse, biologisk mangfold og infrastruktur, og sikrer at næringen møter økte krav fra forbrukere, myndigheter og investorer.

Om Åkerblå

Åkerblå er et landsdekkende selskap med kontorer langs norskekysten, som leverer tverrfaglig ekspertise innen fiskehelse, miljø og tekniske tjenester rettet mot havbruksnæringen. Virksomheten har 300 ansatte spredt på 24 kontorer – med tilstedeværelse i fire land.

Konsernet består av flere ulike datterselskaper som jobber med overlappende og beslektede tilbud mot våre kunder. Siden 2023 er Åkerblå eid av DNV. Sammen er DNV og Åkerblå ledende på bærekraftig forvaltning i blå sektor, med akvakultur og offshore fornybar energi som utgangspunkt. DNV Åkerblås tjenesteområde er oppfølging av fiskehelse, velferd og miljø i akvakulturnæringen og i denne sammenheng er vår erfaring som ekstern utøver av månedlig helsekontroll, velferd og utprøvning av velferdsteknologi i næringen særlig relevant.

Hovedbudskap

- DNV Åkerblå mener det er et behov for å implementere bransjestandarder i næringen som peker på *hva* som skal måles på *hvilken* måte. Dette for å sikre enhetlige og helhetlige målinger av relevante velferdsparametere, og dermed gjøre

det mulig å opparbeide biologisk kunnskap om hvilke tiltak som har ønsket effekt på velferd.

- Produksjonsmetodene for smolt må optimaliseres for å sikre at smolten blir best mulig fysiologisk tilpasset til videre produksjon i sjø. Optimalisering av produksjonen på land vil være avgjørende for å forbedre fiskevelferden i sjø. Mange velferdsutfordringer bunner i komplekse biologiske sammenhenger og også i den landbaserte produksjonsfasen er det behov for innhenting av sammenlignbare miljø-, helse og velferdsparametere.
- Det er behov for standardiserte krav til dokumentasjon ved utprøvning av ny teknologi i forbindelse med godkjenning av nye enheter som tas i bruk i havbruksnæringen.

Mål om redusert dødelighet

Dyrevelferdsmeldingen fremsetter en målsetning om å få dødeligheten ned i 5% for alle arter i akvakultur. Det er nødvendig at kompetente fagmiljøer kvalitetssikrer at denne målsetningen er mulig å oppnå ut fra ulike arters naturlige dødelighet på ulike utviklingstrinn. Vi forstår teksten i DVM slik at målsetningen er knyttet til perioden fisk står i sjø, men en kan også tolke det slik at målsetningen gjelder hele livssyklusen. Dette kommer ikke tilstrekkelig klart frem og det er etter vår mening nødvendig å presisere målsetningen både for laks og andre arter.

Det er i dag en rekke ulike produksjonsstrategier for laks. Laksefisk kan stå hele produksjonssyklusen på land, eller fisken kan ha en lengre periode på land for så å bli satt i sjø. Det finnes også produksjonsformer der deler av produksjonssyklusen foregår i lukkede eller senkete systemer i sjø, eller tradisjonelt oppdrett med en lang produksjonsfase i åpen merd i sjø. For å kunne sammenligne velferdsmessig effekter av ulike produksjonsformer, er det derfor viktig å ha et konkret måltall med en sammenlignbar måleperiode som utgangspunkt.

Det bør etableres en bransjestandard for velferdsovervåkning av påvekstfasen som er egnet for bruk i alle de ulike produksjonsformene. En hensiktsmessig måleperiode for laks kan være perioden fra smolten tradisjonelt blir smoltifisert og satt i sjø, altså fra ca. 70 gram, til utslakting. Målsetningen er svært ambisiøs og en vil være avhengig av langsiktig arbeid med innhenting av erfaringer fra ulike produksjonsstrategier for å tilrettelegge regulatorisk rammeverk ogoperasjonalisere nye driftsstrategier. I tillegg må det utøves forskning og utvikling på viktige områder som avlsarbeid, sykdoms- og parasittforebyggende tiltak mv.

Konkret forbedring og internkontroll

DNV Åkerblå er enig i at målsetningen om 5% dødelighet i tradisjonell sjøfase basert på hva

de aller beste oppnår (fra 70 gram til utslakting for laks), vil kunne være et langsiktig mål for et kontinuerlig forbedringsarbeid for laks. Vi har ikke vurdert om målsetningen er hensiktsmessig for alle andre arter. Vi vektlegger at målsetningen er svært ambisiøs og ikke nås i snittproduksjoner i noen lakseproduserende land. DNV Åkerblå anbefaler at myndighetene tilrettelegger for insentivordninger i regelverket og som bidrar til omstilling til formålstjenlige produksjonsformer og driftsstrategier som gir mulighet til vekst. Omstilling i riktig retning bør premieres og mulighet for forbedringer gjennom velferdsprestasjon belønnes.

Hvilke driftsstrategier som vil være hensiktsmessige, vil variere med klimatiske, topografiske, strukturelle, energimessige og andre forhold. Risikovurderinger av velferdseffekt innebærer i stor grad komplekse, faglige vurderinger som må utføres av kompetente fagpersoner. Det vil være nødvendig å stille krav til at en uavhengig verifikasjon av velferdsprestasjon i henhold til en åpen og annerkjent standard legges frem for myndighetene. Krav om en standardisert og uavhengig gjennomgang av velferdsprestasjon i driftsfasen i sjø etter hver driftssyklus, er en hensiktsmessig måte å gjennomføre dette på.

Standardisert dokumentasjon kan sendes inn til myndighetene i forbindelse med driftsplansøknad, søknad om utvidelse (det tillates gjerne en produksjonssyklus på lavere produksjonsvolum innledningsvis før forvaltningen gir tillatelse til utvidelse), tilsynsrevisjon mv. For landbaserte anlegg bør det settes krav til at en tilsvarende gjennomgang og dokumentasjon gjennomføres årlig, og det bør utarbeides konkrete standarder for slik gjennomgang også på landsiden. For sjøanlegg er *Laksvelstandarden* allerede etablert, og denne kan være et faglig utgangspunkt for en slik standard. Hvis slike vurderinger gjøres objektivt i næringen, vil dette sørge for nødvendig dokumentasjon og erfaringsinnhenting over tid, og samtidig legge til rette for gode, faglig forvaltningsavgjørelser.

Oppfølging av helse og velferd i akvakulturnæringen

Det er særlig miljøforhold, biosikkerhetsutfordringer og sammensatte luseutfordringer som gir velferdsproblemer. Arbeid for å finne løsningen på store og utfordrende helseutfordringer har vært helt avgjørende for å bedre velferden i akvakulturnæringen i tiårene siden næringen ble startet opp. Dyrevelfersmeldingen beskriver ikke *hvordan* helse- og velferdsutfordringer har blitt fulgt opp i akvakulturnæringen og ute på lokalitetene så langt. Det gis heller ikke signaler om hvordan dette kan, eller bør skje fremover. For landbasert dyrehold er det derimot inngående beskrevet at forebyggende helsearbeid ivaretas av helsetjenesten og av lokale veterinærer og rådgivere fra slakteriene (DVM 6.2.3.9)

I akvakulturnæringen har det i flere tiår blitt stilt krav til helse- og velferdsoppfølging i form av rutinebesøk og akuttbesøk (ved særlige helse- og velferdsutfordringer) ute i anlegg. Mindre anlegg har krav til fra fire til seks besøk i året, mens de fleste anlegg med laks har krav til minimum 12 årlige besøk.

Et utviklingstrekk vi ser er at stadig mer av den lovpålagte fiskehelseoppfølgingen utøves av internt ansatte i de ulike oppdrettsselskapene. På sikt tror vi i DNV Åkerblå dette vil redusere åpenheten og erfaringsutvekslingen knyttet til underliggende årsaker til helse- og velferdsproblematikk i næringen. Etter vår mening vil det å stille krav til 3. partsoppfølging av fiskehelse og velferd være et vesentlig bidrag for å styrke oppfølgingen og videreutviklingen av fiskehelse- og velferdsoppfølging i årene fremover. På sikt vil det bidra både til å styrke næringens bærekraft og bransjens omdømme nasjonalt og internasjonalt.

Utvikling av nye metoder
Det er tatt opp i DVM at nye metoder, teknologi og produksjonsformer blir tatt i bruk uten at konsekvenser har blitt tilstrekkelig hensyntatt. Det kan være naturlig å vurdere funksjonelle krav til standarder for anlegg og utstyr med krav til dokumentasjon, overvåkning og sertifisering, etter mal fra det tekniske regelverket for blant annet forebygging av rømming (NYTEK23). DNV Åkerblå stiller seg bak at en slik forvaltningspraksis vil være hensiktsmessig. En standard for velferdsdokumentasjon av utstyr vil bidra til at regelverket blir enklere å etterleve for utstyrsleverandørene, og videreutvikle kompetanse for kontroll og dokumentasjon.

Servicefartøy og mobile anlegg
DNV Åkerblå støtter at krav til fiskevelferd og miljøpåvirkning inngår i godkjenning av servicefartøyer eller andre mobile anlegg fra designfasen, der fisk og skalldyr behandles og håndteres. Når behandlingsanlegg monteres på servicefartøy, vil sammensetning av komponenter som pumper, behandlingsmetodikk mv. ha betydning for den samlede velferdsbelastningen dyrene opplever. Det bør derfor også for denne type servicefartøy utvikles standarder for velferdsdokumentasjon. For å lette arbeidsbelastningen i forvaltningen, bør etterlevelse av standarden kontrolleres ved 3. partskontroll etter fastsatt standard. Det er også kompetanse på avliving, bruk av EEG-metodikk mv. ute i fiskehelsetjenestene. Denne type utstyr kan også kontrolleres ved ulike sertifiseringsordninger.

Om ønskelig stiller DNV Åkerblå gjerne opp for å gi en mer detaljert orientering om dette temaet.

Med vennlig hilsen

Thomas Vogth-Eriksen
Direktør Globalt Havbruk,
DNV

Barbo Klakegg
Fagansvarlig fiskehelse,
Åkerblå

HEFT AB

Hej,

Ämne: Metod för gårdsavlivning och utbrottshantering - gris och fjäderfä.

Vi hör av oss med anledningen att förespråka en metod för avlivning av gris och fjäderfä vid sjukdom, skada eller icke livskraftig. Det sker idag mycket avlivning på gård, speciellt inom de första veckorna av djurens liv, då det är som mest kritiskt. Stor del av den avlivning som idag sker, sker via manuellt våld. Manuell avlivning kräver styrka och precision för adekvat bedövning, vilket många gånger inte uppnås. Detta både utsätter djuren för onödig stress och smärta samt påverkar personalen som utför bedövningen.

Metoden vi förespråkar NEFS (Nitrogen Expansion Foam Stunning), baseras på introducering av nitrogen i en stängd behållare som levereras med high-expansion foam. Detta skapar inom några sekunder en anoxic-miljö (<2% syre) som vid adekvat exponering leder till hjärndöd. Nitrogen är en inert gas som utgör 78% av den luft vi andas och tillför inga aversiva reaktioner hos djuren, däremot finns en reaktion för skummet som beskrivs av vetenskaplig litteratur som låg till medium och jämförs med att introduceras för något nytt, snarare än panik.

Vi bedriver en process för godkännande i EU pararellt med inkludering i USA's (AVMA) rekommenderade metoder.

Läs gärna EFSAs (European Food Safety Authority) scientific opinion som tillsammans med kompletterande data från oss (HEFT) kommer ligga till grund för kommande beslut.
https://efsa.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.2903/j.efsa.2024.8855

Gällande AVMA är vi inkluderade i befintligt draft som Tier 1 metod (först rekommenderade metoder), publicering förväntas iår.

Vi önskar gärna komma i kontakt med er och rätt politker för att bedriva detta ärende i Norge. Vi har fått god respons från flera norska aktörer, både producenter och djurrätsorganisationer.

Vi förstår att skicka in ärendet i detta format inte är enligt formalia, men vi har blivit uppmanade av flera norska aktörer att skicka in till er.

Ser fram mot er återkoppling och introduktionsmöte.

Den Norske Alpakkaforening

«Jeg ønsker med dette å komme med litt betraktninger etter å ha lest gjennom Dyrevelferdsmeldingen.

Alpakka er kun tatt med i kapittel 6 med en beskrivelse av situasjonen. Denne beskrivelsen er noe unøyaktig etter vår mening. For eksempel er estimert antall dyr pr. d.d. nærmere 5000 og ikke 2400 som det står her. (6.2.9.1) Det hevdes at det er begrenset kunnskap om velferdsutfordringer hos alpakka i Norge. Hvis det er tilfelle hos myndigheten, vil vi veldig gjerne komme i dialog om dette for å kunne kartlegge og øke kunnskapen.

Og selv om det ikke er særforskrifter for denne produksjonen, er alpakka regnet som produksjonsdyr og derfor ble jeg overrasket når alpakka ikke er nevnt med et ord i kapittel 7.5. Ingen mål og tiltak for alpakka, det er rett og slett trist.

Det er riktig at vi er en liten næring og ikke har en stor organisasjon og økonomi i ryggen. Vi er ca 350 medlemmer i Den Norske Alpakkaforening. Foreningen drives på dugnad og vårt mål er å fremme næringen med bla. høy bevissthet på dyrevelferd. Vi har en egen kommite i foreningen som arbeider med dyrehelse og rådgivning til medlemmene. Og vi har laget en egen veileder i alpakkahold for våre medlemmer, som en kan finne på vår nettside; www.alpakkaforeningen.no, . I tillegg selger vi pålagt Digitalt Dyrehelsekurs (Utviklet sammen med Mattilsynet og Animalia) som alle som ikke har Agronomutdannelse må ta (KSL).

Det er flere programmer for overvåkning av helse og sykdommer hos alpakka. Alpakka omfattes av OK-programmet (paratuberkulose). Dessuten tilbys alpakkeiere gratis obduksjon av alle dyr over 9 måneder som dør av sykdom. Dette for å få en oversikt mht. til bovin tuberkulose.

De største utfordringene for dyrevelferden for alpakka i Norge mener vi er manglende støtte til bonden. Alpakka dekkes ikke av velferdsordningene i jordbruket. Det gis heller ingen produksjonstilskudd, foruten laveste sats på beitetilskudd. I tillegg dekkes ikke utgifter til transport ved veterinærbesøk. Vi kan i prinsippet heller ikke benytte oss av nødvergeretten ved rovdyrangrep. Dette kan bla. medføre at bonden ikke tilkaller veterinær så ofte som han/hun burde. Dette burde bla. kommet med som tiltak i kapittel 7.

Et annet poeng er at alpakka har lett for å bli sett på som "kosedyr" og dermed ikke blir tatt vare på og får den omsorgen og stellet de trenger. De kan lett bli kasteballer som selges

videre uten at en sørger for at nye eiere får tilstrekkelig kunnskap. Av denne grunn trenger vi et øket fokus på dyrevelferd hos alpakka fra myndighetene.

Det er første gang jeg sender inn et slikt innspill og beklager om jeg har misforstått, eller har kommentert på temaer som er irrelevante for saken. Jeg håper dere har forståelse for at selv om vi er en liten næring, synes vi det er vondt å oppleve å bli "glemt". Vi er kommet for å bli og er en næring i vekst, da trenger vi også retningslinjer, oppmerksomhet og fokus på næringen fra Departementet og Regjering. Og ta, som sagt, gjerne kontakt om vi kan bidra med mer innspill.

For rein mangler det kjøregodtgjørelse for helsebesøk til rein for veterinærer, dette bør etableres.

Generelt for landbaserte produksjonsdyr er det mange gamle forskrifter med behov for revidering,

Dagens krav til dyrevelferd har endret seg betydelig siden mange av de eldre forskriftene ble innført. Som følge av dette har flere av dem vesentlige mangler når det gjelder kvalitetssikring, rapportering og tilsyn med virksomhetene. En grundig gjennomgang av forskriftene i etterkant av dyrevelferdsmeldingen er derfor nødvendig.

Til sist vil vi påpeke at **dyrevelferd til sjøpattedyr** ikke ser ut til å være godt nok ivaretatt, slik det forvaltes i dag. Tilsynsmyndighet for dyrevelferd for sjøpattedyr bør vurderes flyttet til LMD, der det allerede er mye kompetanse innen fagfeltet. Det bør kreves tilstedeværelse av inspektør på selfangst, og det må defineres et kompetansekrav til inspektøren.

Avslutningsvis vil vi påpeke at forvaltningsansvaret for dyrevelferdslovgivningen i dag er delt mellom Landbruks- og matdepartementet (landdyr) og Nærings- og fiskeridepartementet (akvatiske dyr). Tiltak for bedre dyrevelferd innebærer ofte økte kostnader for produsentene, og det er et faktum at forslag om regelverksendringer for å styrke dyrevelferden ofte møter motstand av denne grunn. Veterinærforeningen mener at dette utfordrer 'nødvendighetsbegrepet' i dyrevelferdslovens §3.

Veterinærforeningen mener at det i debatten om ny stortingsmelding om dyrevelferd, også bør drøftes om det vil være hensiktsmessig, og til dyrenes beste, at det overordnede ansvaret for forvaltning av dyrevelferden flyttes til et næringsnøytralt departement.

Christine Meling, Generalsekretær

Camilla Larsen Fagsjef, veterinær, GPCert(SAGS), ECSAS, BM

Det Norske Travselskap

Det Norske Travselskap har deltatt i møter og levert skriftlig innspill i denne saken, og registrerer at de fleste av våre innspill har kommet med i stortingsmeldingen.

Vi er glade for at stortingsmeldingen vektlegger hestenes artsspesifikke behov som flokkdyr og at regjeringen vil utrede en utvidelse av kravet om utegang og fri bevegelse, samt å styrke krav til sosialisering så langt det er mulig. Spesielt for de yngste hestene mener vi det er av avgjørende betydning for hestenes fysiske og mentale helse videre i livet. Vi er også enige i at føll ikke bør avvennes før tidligst ved 6 måneders alder. Videre er vi også positive til de øvrige punktene regjeringen vil innføre eller utrede videre, men her mener vi det er svært viktig at hestesportsorganisasjonene også blir involvert i arbeidet.

Idet store og hele gir stortingsmeldingen et godt helhetlig bilde av hesteholdet i Norge. Men samtidig ser vi at det er stor usikkerhet rundt tallet på hvor mange hester som befinner seg i landet.

Det står innledningsvis i stortingsmeldingen under hold av sports-, hobby – og selskapsdyr at *antall hester i Norge anslås å ha tredoblet seg de siste 20 årene og at det totale antall hester er usikkert, men antas å ligge mellom 85 000 og 120 000*.

Det er store mørketall når det gjelder antallet hester i Norge. Med det store omfanget av import og annen reisevirksomhet i hestesporten, må vi erkjenne at innførsel av alvorlige smittsomme sykdommer kan oppstå. Om det skulle oppstå en situasjon med en alvorlig smittsom hestesykdom, er det av avgjørende betydning at Mattilsynet har tilstrekkelig oversikt over hvor mange hester som befinner seg i et gitt område, slik at sykdommen raskest mulig kan begrenses og bekjempes.

Vi har siden oppstarten av "Nasjonalt hesteregister" og fram til nå vært teknisk driftsleverandør av dette. Staten har her et meget godt verktøy, med tilhørende forskrift, for å sikre en nasjonal oversikt over alle hester som til enhver tid er i Norge. Men dataene er dessverre mangelfulle på en del områder, blant annet på hvor hestene befinner seg geografisk, samt grensepasseringer inn og ut av landet.

Det Norske Travselskap har en slik geografisk oversikt over travhestene, og kan raskt gjennom for eksempel tekstmeldinger nå ut til våre hesteholdere innenfor et gitt geografisk område. Men det hjelper lite når det ikke finnes en liknende oversikt over øvrige hester innenfor samme område.

Det er derfor vår sterke anbefaling at Mattilsynet sikres kapasitet til å kunne være det kontrollorganet som er ønskelig overfor hesteeiere og aktører innenfor hestesport og avl.

DNT mener at det snarest må legges til rette for et tydeligere regime, både med kontroll og sanksjoner, for å øke den kollektive etterlevelsen av de vedtatte bestemmelser, både nasjonalt og innen EU, herunder landdyrsporbarhetsforskriften, kravet om dyreholdjournal og rapportering til nasjonalt hesteregister.

God hestekunnskap er av avgjørende betydning for god hestevelferd. Det er derfor viktig å styrke tilbudet om utdanning og økt kompetanse for alle som holder på med hest. Samtidig ser vi med bekymring på at dyrtiden i samfunnet også rammer hestesporten, og gjør dette vanskelig om det ikke bevilges tilstrekkelige midler til utdanning og forskning innen hestefaget.

Norges Rytterforbund

Norges Rytterforbund (NRYF) er et særforbund tilknyttet Norges Idrettsforbund. NRYF har ca. 30.000 medlemmer fordelt på 300 rideklubber (idrettslag), og organiserer 9 grener hvorav sprang og dressur er de to største.

Hestevelferd

Hestevelferd er en grunnverdi som ligger nedfelt i alt arbeid som gjøres i Norges Rytterforbund. Det er ikke mulig å drive med ryttersport uten hest, og det hviler et stort ansvar på hver enkel utøver og på organisasjonen for å sikre at hesten har de beste forutsetninger som partner i sporten og samtidig ivaretas som individ.

Grunnlaget for hestesporten eksistens er god hestevelferd. Derfor er hensynet til hestens livskvalitet sentralt i alt vi gjør med hesten; fra hestehold og daglig håndtering til treningsmetoder og konkurranser.

NRYF hilser økt oppmerksomhet på dyrevelferd, herunder hestevelferd, velkommen. Stadig ny kunnskap, forskning og erfaring vil kreve store endringer i ryttersporten, dersom vi skal møte de nye kravene til hestevelferd, krav som både er riktige og nødvendige. God hestevelferd er helt avgjørende for NRYFs omdømme, og for om vi har en ryttersport i fremtiden.

I likhet med de øvrige rideforbundene i Norden, det europeiske rytterforbundet (EEF) og det internasjonalerytterforbundet (FEI), legger NRYF 5 hovedområder til grunn for sitt arbeid med å styrke hestevelferden innenfor ryttersporten:

- Fôring og ernæring
- Fysisk miljø – areal, luft og ventilasjon
- Adferd – herunder ridning, treningsmetoder og utstyr
- Helse – skadeforebygging
- Mental helse – hestens sosiale behov

Kunnskap og forskning

Endringer i lovverk og forskrifter som påvirker hestehold og hestesport må være kunnskapsbaserte og bygge på forskning.

Som hesteorganisasjon er NRYF en av de fremste ambassadørene til å fremme god hestevelferd, og er opptatt av å sikre dette. Dette er viktig å understreke i en tid der vi opplever at mange uttaler seg om dyrevelferd, inkl. hestevelferd uten å inneha oppdatert og tilstrekkelig kunnskap.

NRYF ønsker derfor sammen med myndighetene å bidra til økt forskningsbasert kunnskap, og formidling av denne. Det er også viktig at myndighetene har tillitt til at vi som hesteorganisasjon innehar kunnskap og at vi gjennom vårt konkurranseregelverk bidrar til å ivareta hestevelferden. Eventuelle krav og kriterier til utførelse av sporten og bruk av utstyr må bygge på forskning, kunnskap og erfaring. Spesielt er det viktig at vi får mer kunnskap om dyrebaserte velferdsindikatorer hos hest – painface mm.

Korrekt bruk av utstyr er vel så viktig som utstyret i seg selv, og dårlig ridning er en utfordring for hestevelferden.

Hesten er ikke et produksjonsdyr

God hestevelferd krever individuell tilpasning avhengig av hestenes behov, og dette må gjenspeiles i offentlige lover, regler og forskrifter som omhandler dyrevelferd.

Som en av Norges største hesteorganisasjoner er vi opptatt av å formidle at hesten ikke er et produksjonsdyr. Hesten representerer ulike bruksområder og næringer, primært innen sport, fritid og terapi. Utover de basale behovene som i dag ivaretas gjennom forskriften for velferd om hest, er det stor forskjell på behovene hos f.eks. en internasjonal konkurransehest og en avlshoppe.

Hesten i samfunnet – tilrettelegging for hestens behov

Krav til areal og sosial omgang med andre hester bør bli mer konkret og tydeligere i forskriften for velferd for hest.

Det må avsettes tilstrekkelig areal for å beholde et hestetilbud i tettbebygde strøk.

Norges Rytterforbund er en del av norsk idrett og ryttersporten er et viktig idrettstilbud til barn og unge over hele Norge. Som en tilbyder av barne- og ungdomsidrett og aktiviteter for grupper som trenger tilrettelegging, er det viktig at det er et tilbud der folk bor, dvs. også i byer og tettbygde strøk.

Det blir i dag lagt større vekt på at hesten er et flokkdyr og må kunne bevege seg fritt ute og være sammen med andre hester. En hest krever et visst areal, både bygningsmessig og i form av områder til utegang og turområder. Tilstrekkelig areal til paddocker/uteområder er avgjørende for å beholde et hestetilbud i tettbebygde strøk. Uavhengig av plassering, må det legges til rette for at hesten får dekket sitt sosiale behov, og at behov for mosjon og fri bevegelse blir tilfredsstilt.

Krav om kunnskap og kompetanse

Det bør innføres kompetansekrav til næringsvirksomhet med hest, inkludert for rideskoler, i samarbeid med hesteorganisasjonene og næringen forøvrig,

Det bør vurderes om det skal være knyttet krav til å eie hest i Norge.

Rideskolene er inngangen til ryttersporten for de aller fleste barn og unge. 3 av 4 rideskoler er private, øvrige eies av rideklubber. Uansett hvilken eieform rideskolen har vil mange elever senere bli aktive konkurranseryttere på bredde- og toppnivå. I rideskolen dannes grunnlaget for kunnskap om god hestevelferd og gode holdninger. Det er derfor avgjørende at rideskolene har nødvendig kunnskap og kompetanse for å kunne formidle dette.

Dagens hesteeiere er ikke en homogen gruppe. Deres bakgrunn og erfaring med hest, varierer stort. For å bidra til at alle som har ansvar for en hest har et minimum av kunnskap om hest og hestevelferd, foreslås det å utvikle et digitalt kurs som omhandler hesteeiers ansvar og hestevelferd.

Mattilsynet og politiet

Det er Mattilsynet og politiet som håndhever brudd på dyrevelferdsloven. De fleste sakene håndteres av Mattilsynet, og de må derfor tilføres økte ressurser for å være i stand til å håndheve lovverket.

Norsk Kennel Klub

Norsk Kennel Klub har i over 125 år jobbet for godt hundehold og ansvarlig oppdrett, og sitter på stor kunnskap og kompetanse. Hvert år registrerer vi ca. 25.000 nye hunder, og representerer ca.95.000 medlemmer

Vi ser mye positivt i den fremlagte stortingsmeldingen om dyrevelferd, og støtter regjeringens intensjon og det viktige arbeide med å øke dyrevelferden i Norge. Flere av tiltakene nevnt i denne meldingen, blant annet avlsforskrift, ble også vedtatt sist gang Stortinget behandlet melding om dyrevelferd. NKK mener nå det aller viktigste grepet å ta for å øke hundevelferden i Norge er å faktisk gjennomføre de politiske målsetningene som er satt, og ikke vente nye 20 år.

Våre tilbakemeldinger på områder som angår hundehold og hundeavl kan oppsummeres slik:

Oppsummering

- NKK ønsker velkommen et påbud om ID-merking. Det bør imidlertid være ett sentralt, åpent register.

- NKK ønsker velkommen en forskrift om hundeavl. Men intensjonen i meldingen må gjennomføres. Også i forrige Dyrevelferdsmelding var en avlsforskrift nevnt, men den ble ikke utarbeidet. Det nåværende forslaget har vært under utarbeidelse siden 2018, men har ikke blitt sluttført. Både ID-merking og avlsforskrift må gjelde alle hunder i Norge, ikke bare den registrerte populasjonen av rasehunder. Alle hunder fortjener det samme rettsvernet.

- Dyrevelferdsmeldingen omtaler dagens praksis innen hundeavl, slik man oppfatter den. Meldingen omtaler et behov for helsetester. Vår oppfatning er at meldingen her er uklar og forvirrende, og antakelsene synes å bygge på manglende kunnskap om dagens testregime, og om de økonomiske aspekter omkring hundeavl. En tydeliggjøring omkring dette avsnittet er nødvendig.

- NKK er fornøyde med at Dyrevelferdsmeldingen adresserer det faktum at alt for mange kommuner unnlater å oppfylle sin forpliktelse med å legge til rette for friområder for hunder, og i alt for stor grad benytter seg av inngripende båndtvangsregler, også der det ikke er nødvendig av hensyn til husdyr og vilt. Dette

mener vi er i strid med Dyrevelferdsloven, og slike kommuner bør pålegges å opprette friområder for hund.

- Dyrevelferdsmeldingen omtaler behovet for forskning. Men det nevnes ikke forskningsmidler. NKK og fagmiljøene har i en årrekke etterlyst offentlige midler til forskning på familiedyr, men har så langt ikke blitt hørt. Vi forventer derfor at Stortinget må følge opp ønsket om forskning med tildeling av midler.

- NKK ønsker å være en naturlig samarbeidspartner for myndighetene i deres videre arbeid for å øke velferden for hunder i Norge, og vil kunne tilby vår lange erfaring og realkompetanse innenfor hundehold og hundeavl.

Nedenfor følger en utdypning av våre innspill:

Obligatorisk ID-merking
Vi er svært fornøyde med at den etterlengtede forskriften om obligatorisk ID-merking av alle hunder kommer på plass. Dette er noe NKK har stilt som krav til alle hunder som registreres hos oss siden 1990-tallet. Det er også en viktig forutsetning for å kunne gjennomføre regulering av all avl. Det må sikres at alle hunder registreres i samme register og ikke spres utover hos ulike aktører.

Avl basert på kunnskap og praktisk erfaring
Det er også under utarbeidelse en forskrift om hundeavl. NKK ønsker denne velkommen, og merker oss at store deler av forslaget er bygget på våre egne etiske regler for avl. Men vi påpeker at en forskrift om avl har vært foreslått av myndighetene i over 20 år, uten at noe har skjedd. Også den forrige Dyrevelferdsmeldingen omtalte dette behovet. Det foreløpige utkastet har så langt vært sendt mellom ulike instanser siden 2018, og ligger for tiden hos LMD. Forskriften har ikke vært sendt på høring. NKK forventer at denne forskriften sluttføres og iverksettes snarest.

Vårt mål er friske hunder med god livskvalitet, et temperament som er tilpasset dagens samfunn og forutsigbare egenskaper. For å få til dette, trenger vi kunnskapsbasert, planlagt og dokumentert avl. Regulering av hundeavl bør omfatte alle hundetyper som avles i Norge, ikke bare den delen av populasjonen som i dag er sporbar via frivillig registrering og stambokføring. NKK registrerer kun ca. 55-60 prosent av alle hunder som ID-merkes i Norge, ifølge statistikk fra Dyre-ID.

For avl innenfor NKK stilles klare krav om dyrevelferd, beskyttelse av avlsdyr og helsetester. For 40-45 prosent av hundepopulasjonen som ikke NKK registrerer, stilles ikke slike krav. Det

finnes eksempler på at avlstisper hos kommersielle oppdrettere har blitt utsatt for rovdrift på en måte som har medført utmattelse og tidlig død. Det er på høy tid at også denne delen av avlsvirksomheten reguleres.

Det er først og fremst registrerte rasehunder som systematisk blir undersøkt for arvelige sykdommer. Dermed finnes det massevis av dokumentasjon på at det finnes syke rasehunder, men nesten ingen dokumentasjon på at det finnes syke (eller friskere) blandingshunder. Det betyr ikke at sykdom blant blandingshunder ikke forekommer, men at den ikke blir dokumentert eller samlet i noen oversikt. Oppdrettere av rasehunder har samlet informasjon om sine hunders helse lenge, og har gjort disse opplysningene tilgjengelige med det formål å få friske dyr. Dessverre opplever vi at dette blir brukt mot dem, som et "bevis" på at rasehunder er syke.

I meldingen står det:

"*Strengere krav til avl vil medføre blant annet et behov for økt bruk av veterinærmedisinske undersøkelser av avlsdyr*."

NKK har lenge hatt mange ulike testkrav til mange av rasene vi registrerer, og bruker slike verktøy aktivt. NKK er den organisasjonen i Norge som har mest erfaring og kompetanse angående dette, og vi har også et stort datamateriale som benyttes i vårt arbeid både på individ- og populasjonsnivå.

Vi har eksempler på at spesifikke sykdommer helt er fjernet fra dagens populasjoner med grunnlag i systematisk testing og registrering. I dag er den norske populasjonen av engelsk setter fri for enzymdefekten CL, kooikerhund er fri for blødersykdom, en rekke raser har eliminert øyensykdommen PRA, og engelsk springer spaniel har ikke lenger tilfeller av hjernesykdommen fucosidose. Alt dette er oppnådd gjennom gentesting.

Meldingen nevner kun helsetesting av rasehunder. Vi understreker at NKK kun registrerer ca. 60 prosent av norske hunder. Også blandingshunder eller hunder som ikke står i noe register, er bærere av arvelige sykdommer. Derfor bør meldingen poengtere at også blandingshunder bør testes.

Videre står det i meldingen:

"*For den enkelte oppdretter av raser der det foreligger diagnostiske tester, vil økt bruk av slike tester medføre økte kostnader. Omfanget av kostnadene vil variere for de ulike rasene.*

For å få best mulig oversikt over forekomst av lidelser i den enkelte populasjon, vil det også være nødvendig at valpekjøpere lar sin valp undersøke for de samme lidelsene."

NKK er av den oppfatning at det er viktig at testing skal være relevant og kunnskapsbasert gjennom statistikk og helsedata. Å gjennomføre tester som ikke er relevante for enkelte hundetyper, eller pålegge "alle" å teste for "alt" vil skape en helt urealistisk forventning om at sykdom og skade helt kan unngås hos hunder. Det er som kjent ikke mulig verken for mennesker eller dyr. At en person som kjøper en valp som er sunn, frisk og symptomfri hele sitt liv, og som ikke skal benytte hunden i avl, blir pålagt gjennom forskrift å teste hunden for en mulig lidelse, ser vi på som en helt unødvendig inngripen. En rekke undersøkelser krever spesialkompetanse og –utstyr, og finnes ikke tilgjengelig i alle norske fylker eller landsdeler. Kravet om testing må derfor knyttes til avl, ikke eierskap.

Omfattende, rutinemessig testing av symptomfrie dyr kan medføre en fare for å utelukke for mange hunder fra avl. En diagnose – eller et screeningresultat – vil ikke nødvendigvis påvirke hundens livskvalitet eller livslengde. Det er viktig å beholde genetisk variasjon, og for streng seleksjon basert på enkeltstående diagnoser vil kunne redusere den genetiske variasjonen. De nordiske land regnes som verdensledende innen helsetesting og ansvarlig avl. Initiativet til å innføre en lang rekke helsetester, tilpasset de ulike rasene, har i alle år kommet fra oppdretterne og raseklubbene selv, ikke fra veterinærhold eller myndighetene. I 2019 ble norske raseklubber gjort oppmerksomme på at det fantes en forskningsbasert kvalitetssikret test, utviklet i Storbritannia, for å gradere pusteproblemer hos enkelte hunderaser, en såkalt BOAS-test. NKK var den første kennelklubben i verden som gjorde det obligatorisk med BOAS-test for å avle på tre spesifikke hunderaser. Nå er denne testen tatt i bruk i en lang rekke land over hele verden, etter modell fra oss.

Innavlsproblematikk trekkes frem i Dyrevelferdsmeldingen. Det er verd å minne om at alle husdyrarter, ikke bare hund, er fremkommet gjennom en selektiv avl på individer med et visst slektskap. Det sikrer at ønskede egenskaper er forutsigbare og befestet. NKK og norske oppdrettere er svært oppmerksomme på farer forbundet med innavl, og har gjort det mulig å beregne slektskap for de siste fem generasjoner gjennom vårt system DogWeb. Dette er en stor hjelp for oppdretterne. NKK forbyr avl som gir høy videre innavlsøkning, et krav som endog er strengere enn det som foreslås i utkastet til avlsforskrift for hund.

Det er også økende interesse blant oppdrettere å ta i bruk gentester som viser genetisk grad av innavl, ikke bare basert på stambøker. Det er også en ny interesse for styrte, kontrollerte krysningsprosjekter mellom ulike hunderaser. Verdens mest sjeldne hunderase, vår nasjonalskatt norsk lundehund, har i løpet av de siste ti år fått utvidet sitt genmateriale og fått sterkt forbedret helse gjennom et krysningsprosjekt i regi av raseklubben og NKK.

Det er også en utbredt påstand at rasehundavl er avl kun basert på utseende, det vil si hunders eksteriør. Dette er en påstand som i beste fall kan sies å være grovt foreldet, i verste fall totalt misvisende. Dyrs egenverdi er en helt annen i dag enn den var for ca. 30 år siden. Det er kommet til ny kunnskap, vi har fått lovfestet at dyr har en egenverdi, og veterinærmedisinen har gjennomgått en revolusjonerende utvikling. Det har medført at man i dag meget vel kjenner til at enkelte eksteriøre trekk, i overdreven form, kan gi helseproblemer. Både oppdrettere, raseklubber og NKK har grepet fatt i problemstillingen, og endringer i riktig retning skjer kontinuerlig.

I dag er det så godt som ingen hunderaser som avles uten at helse og temperament vektlegges i betydelig større grad enn eksteriør. Samtidig skal man være oppmerksom på at hunderasers eksteriør i stor grad henger sammen med deres funksjon. Det er dermed ikke likegyldig hvordan de er bygget, hvordan de beveger seg og hva slags pels de har. Hundeutstillinger gir en nyttig tilbakemelding på disse trekkene. I tillegg vurderes hunders kondisjon, generelle sunnhet og temperament på en utstilling. Det stilles likevel ingen krav om at hunder som brukes i avl, skal være bedømt eller premiert på hundeutstilling. Derimot stilles krav om kjente helseresultater for en lang rekke raser før hundene kan benyttes i avl, og ca. 150 raser har i dag et slikt krav. Målet er så sunne, friske og funksjonelle hunder som mulig, uten å miste de rasespesifikke egenskaper som gjør hundene forutsigbare. At hunder i størst mulig grad er tilpasset sine oppgaver og de miljøer de skal leve i, mener vi er svært viktig for dyrevelferden og for et samfunnsgagnlig hundehold.

Om økonomi
Meldingen nevner økonomiske aspekter ved helsetesting:

"*Tiltaket vil sannsynligvis være kostnader knyttet til å opparbeide kunnskap om helsetilstandene i de ulike rasene. En slik kostnad vil til dels kunne falle på avlsorganisasjonene...Det er rimelig å anta at et privat register til være basert på brukerbetaling.(..). Det vil kunne redusere muligheten for avl på enkelte raser og dermed bortfall av salgsinntekter*"

Det fremkommer av disse formuleringer at det råder manglende kunnskap om de økonomiske aspektene rundt hundeavl i Norge. I Norge kan hvem som helst avle et kull hundevalper, forutsatt at Dyrevelferdsloven følges. Det aller meste som drives av hundeavl i Norge, er det vi kaller hobbyavl. Det vil si at privatpersoner har valpekull i egen regi og for egen regning. De færreste har hundeoppdrett registrert som næring. Men det finnes noen ganske få registrerte næringsoppdretterne i Norge. De største er de som driver med lettsolgte blandingshunder som ikke registreres i NKK, men det finnes også kommersielle

oppdrettere som f.eks. oppdretter hunder til bruk for politi, toll eller som førerhunder. Sistnevnte hunder blir som hovedregel registrert i NKK.

NKK har utarbeidet en statistikk over hvor mange kull gjennomsnittsoppdretteren i Norge har årlig. Den viser at over 90 prosent av oppdretterne har 1-2 kull årlig de årene de har kull. Det er ikke uvanlig med flere års pause mellom hvert kull. For de fleste oppdretterne spiller dermed ikke oppdrettet noen stor økonomisk rolle, det er som hovedregel basert på interesse og idealisme, men kan til en viss grad være med på å delfinansiere eget hundehold, helsetester og aktivitet med egne hunder. Oppdretterne bærer i dag selv alle utgifter til hundeholdet og avlen, inkludert helsetesting av avlsdyr, veterinærundersøkelse og obligatorisk ID-merking av valpene. Det beløper seg til mange tusen kroner for hvert valpekull. Avlsorganisasjonene er ikke økonomisk involvert i den enkelte oppdretters virksomhet. Unntaket er et par spesialprosjekter som blir styrt fra NKK, men dette er av lite omfang. Det er derfor uklart hva som menes med de overnevnte sitater fra meldingen. Vi imøteser en avklaring her.

Det har vært røster som har hevdet at hundeavl i større grad burde vært drevet på samme måte som husdyravl, ved bruk av statistikk og indekser. Det er metoder som NKK ser på med interesse, og noen av dem tilpasses og tas i bruk. Blant annet finnes HD-indeks på tallmessig store raser, og det er også i gang et forsøk med kartlegging av elghunder på indeksbasis. Men det er en kjensgjerning av avl av hunder foregår i så beskjeden skala at det vil være praktisk umulig å anvende f.eks. indekser på andre enn tallmessig ganske store hunderaser. Det fødes til sammenlikning ca. 180.000 kalver av rasen NRF i Norge hvert år, mens den mest populære rasen i Norge i 2024, golden retriever, produserte litt over 1000 valper. Skulle man bruke massedata på samme måte som i landbruket, ville dette fordre avl av hunder i langt større skala, og i store anlegg. Det ville også bli produsert et stort overskudd av hunder man ikke "har bruk for", og en slik form for avl mener NKK vil komme i konflikt med Dyrevelferdsloven. De fleste hunder i Norge bor i familier og eies av privatpersoner. Derfor ser vi det som best at de også oppdrettes på denne måten.

Kommunene må gjøre mer for dyrevelferden

NKK støtter meldingens tydeliggjøring om at kommunene må ta sitt ansvar for å etablere friområder slik at hunder kan utøve sin naturlige adferd hele året rundt. Det er dessverre slik i dag at mange kommuner ikke tar dette ansvaret, og gjør vedtak om utvidet båndtvang uten at det er hjemlet i lokale forhold. I mange kommuner er reglene i dag så strenge at de kommer i konflikt med både Dyrevelferdsloven og Hundeloven. Ved revideringen av Hundeloven i 2021-2022 uttalte LMD at:

"*I mer enn halvparten av forskriftene har kommunene fastsatt utvidet båndtvang i større grad enn de har adgang til etter hundeloven §6. Dette er uheldig, siden det gjør at hunder hindres fra å utøve naturlig adferd, og vil ikke være i tråd med formålet om å legge til rette for et positivt og samfunnsgagnlig hundehold, til glede for den enkelte hundeholder. Det er også problematisk at forskriftene er vedtatt uten tilstrekkelig hjemmelsgrunnlag, da overtredelse av kommunale forskrifter er straffbart*"

NKK er av den oppfatning av Dyrevelferdsmeldingen bør være mye tydeligere på at kommunene ikke bare bør ha et ansvar, men også en plikt til å opprette friområder for hund dersom de har utvidede båndtvangsbestemmelser.

Samfunnet ønsker seg veltilpassede hunder som i minst mulig grad er til sjenanse eller utgjør fare for husdyr eller mennesker. Det er også en godt dokumentert sannhet at hunden er til stor nytte for samfunnet. Vi bruker hunder til en lang rekke tjenester og oppgaver. Mest kjent er synlige funksjoner som hunder i bruk av politi og tollvesen, førerhunder, servicehunder og ulike former for terapihunder. Videre brukes hunder på jakt og ettersøk, i redningsarbeid på sommer og vinter, og som trekkhunder og gjeterhunder.

Den aller viktigste innsatsen for folkehelsen gjør familiehunden. Det finnes ca. 600.000 hunder i Norge, og minimum 1,2 millioner mennesker samhandler med en hund daglig. Hunder stimulerer til fysisk aktivitet, sørger for selskap til eldre og ensomme, fungerer som sosial støtte i kontakt mellom mennesker, og er med på å utvikle empati og respekt for dyr hos barn.

Til tross for alle disse veldokumenterte, positive effektene er samfunnet i liten grad villig til å tilrettelegge for hundehold, og både hundeloven og kommunale forskrifter har ofte som et utgangspunkt at hundehold er til plage og sjenanse, og endog konfliktskapende, og, i sin ytterste konsekvens, farlig. Dette er en beklagelig holdning som bør snus, ikke minst med tanke på et stadig mer urbanisert samfunn hvor kontakten med dyr og natur blir mindre.

Hundeloven påpeker at hundehold skal være positivt og samfunnsgagnlig. NKK betviler at det er mulig å oppnå et positivt hundehold når hundene ikke får anledning til å være hunder, eller løpe fritt. Vi mener at dagens ordinære båndtvangsbestemmelser og aktsomhetskrav i hundeloven er mer enn tilstrekkelig som regulering, og at kommunene må endre sin praksis.

Forskning uten finanisering

Regjeringen vil også jobbe for økt kunnskap om arvelige lidelser hos hund, og påpeker viktigheten av forskning og kunnskapsutvikling. Dette er vi svært glade for. Det er et stort problem at mange utsagn og påstander omkring hundeavl er basert på anekdoter, subjektive

oppfatninger og tilfeldige data, ofte hentet fra utlandet. Dette gir et svært upresist bilde, både av den enkelte hunderase spesielt, og av utfordringer knyttet til hundeavl i Norge generelt.

Det finnes begrenset med dokumentert forskning på hundehelse, men mange av våre raseklubber gjennomfører helseundersøkelser i samarbeid med NKK og Norges miljø- og biovitenskapelige universitet.. De viser at langt på vei de fleste rasehunder er sunne, friske og lever normalt lange liv med god livskvalitet. I gjennomsnitt 90 prosent av norske hundeeiere beskriver sine hunders helse som "god" eller "meget god". Ifølge "Kjæledyrrapporten", som Dyre-ID utgir hvert år, er gjennomsnittsalderen for hunder i Norge 11,5 år.

Alle rasehunder er dermed ikke "syke og innavlet", noe som er en mye utbredt påstand. Men hvorvidt utviklingen går i riktig retning for enkelte raser eller hele hundepopulasjonen, er vanskelig å si sikkert, da dette altså ikke forskes på. Slike påstander baserer seg antageligvis på at veterinærer fører statistikk over syke hunder, ikke friske. Friske hunder har liten grunn til å oppsøke veterinær.

På tross av et uttalt mål om mer kunnskap og kompetanse er det er likevel slik at det ikke er avsatt midler til forskning på hund. Det er dermed vanskelig å se hvordan den ønskede forskningen skal gjennomføres. NKK har i dag et lite forskningsfond hvor vi tildeler midler til prosjekter, men dersom det ikke programfestes midler til forskning på sports-, familie- og kjæledyr – mener vi at målsetningene ikke vil oppnås. Dersom ikke Stortinget tar ansvar for å sikre offentlig forskning på hunders helse og adferd, frykter vi at dette vil forbli et område hvor beslutninger tas og påbud iverksettes på mangelfullt og endog feilaktig grunnlag. Det er ingen tjent med.

Norges Hovslagerforening

Norges Hovslagerforening kommer med innspill til høringen av dyrevelferdsloven; Vi ønsker å presisere behovet for kompetansekrav for å praktisere hovslager-/hovarbeid. God hovhelse er avgjørende for god dyrevelferd hos hesten. Beskjæring av hov og festing av sko på hest uten faglig grunnlag kan føre til smerte og skade. Foreningen ønsker at det skal bli et kompetansekrav og at minstekravet for utdanning er fagbrev. Det vil selvsagt måtte være en overgangsfase om dette trer i havn. Overgangsfasen må være der for å sikre arbeidet til dagens praktiserende hovslagere som ikke har kompetansebevis.

Vi viser til regjeringens innledende punkt i dyrevelferdsmeldingen:

- **1 – Hovedpunkter i regjeringens forslag og sammendrag.**

'NORGE SKAL HA DYREVELFERD I VERDENSTOPPEN.'

NHF sin mening:

Norge har ikke hestevelferd i verdenstoppen når det ikke er satt noen nedre grense på kunnskapsnivået til den som utøver hovarbeid. Mangel på grunnleggende kunnskap på feltet henger direkte sammen med mange lidelser hos hester. God kvalitet på hovstell er ingen garanti for fravær av skader på hest, men det er god forebygging som gir færre belastningsskader og holder hesten frisk på bena sine over tid. Et kompetansekrav for å utføre arbeid på hestens høver, samt en klar definisjon av hva dette arbeidet innebærer vil utvilsomt være et steg i riktig retning for hestens velferd.

Hestevelferd blir ofte bedømt ut ifra det det blotte øyet kan se, eksempelvis areal å gå på, hestens hold og dekking av primærbehov. Høver er ofte ikke en del av dette bildet, selv om arbeid uten kunnskapsgrunnlag kan føre til lidelse hos hesten. Majoriteten av dagens hester er sportsdyr som forventes å prestere under rytter eller foran vogn. Hesten fortjener å bli tatt hensyn til, og den fortjener at hovslager har et kompetansenivå som kan vurdere behovet til den enkelte hest. -og utifra det hjelpe, ikke skade.

Med vennlig hilsen

Styret i Norges Hovslagerforening

Norske Tropefuglforeningers Landsforbund

Norske tropefuglforeningers landsforbund (NTL) er paraplyorganisasjonen for tropefuglforeningene i Norge. NTL har betydelig kompetanse rundt hold, stell og ernæring for forskjellige fuglearter. NTL har i en årrekke hatt fokus på god dyrevelferd. De eldste klubbene som er tilsluttet NTL startet tidlig opp på 1950 tallet, og NTL ble grunnlagt 1985. Både klubbene og NTL driver sporadisk møtevirksomhet med foredrag og debatteringer, deling av erfaringer og kurs i hold av fugler. NTL er også opptatt av ringmerking av norskoppdrettede fugler, og har organisert ringsalg og fører register over solgte ringer. Disse ringene brukes i dag som identifikasjon av fuglene av norsk forvaltning. NTL er også opptatt av etiske betraktninger, og har forbudt visse oppdrettsvarianter med unaturlig kroppsform på våre utstillinger.

Hold av fugler har stor velferdsmessige betydning for titusenvis av mennesker i Norge. Som det påpekes i meldingens pkt 3.5 kan hold av dyr ha betydning for menneskers psykiske helse. En papegøye kan bli en del av familien, på samme vis som hunder. Oppdrettere reiser rundt i verden for å se fuglenes liv i naturen, og la seg inspirere til kopiere dette så langt det lar seg gjøre for sunnere fuglehold her hjemme. Norske fugleholdere deltar også på internasjonale kongresser, hvor det er foredrag om ernæring, sykdommer, velferdstiltak mm. Denne kunnskapen deles i NTLs tilsluttede klubber.

NTL registrerer at det legges opp til regulering av hold av store papegøyer. Det er svært viktig at enhver regulering av dyrehold er kunnskapsbasert, og ikke styrt av aktivisme.

. NTL ønsker med vår kompetanse å bidra til en hensiktsmessig forskriftsregulering som nevnt under Stortingsmeldingen punkt 7.5.3.6. Vi ønsker å bli inkludert i det videre arbeidet med meldingen.

Med vennlig hilsen

Morten Haug

Leder Norske Tropefuglforeningers Landsforbund

E-mail Leder@tropefugler.no

Tlf 404 02 106

Norsk dyrepleier- og assistentforening

1). Oppdatering av "§ 4. Autorisasjon" i Dyrehelsepersonelloven.

Norsk dyrepleier- og assistentforening savner et forslag om oppdatering av dyrehelsepersonelloven i dyrevelferdsmeldingen. Dyrepleiere fikk autorisasjon som dyrehelsepersonell i 2003, men er ikke nevnt med tittel i dyrehelsepersonelloven. Dyrepleiere inngår under avsnitt fire i § 4, "Departementet kan ved forskrift fastsette at andre enn de personellgruppene som omfattes av foregående ledd, kan gis autorisasjon". Dette får konsekvenser ved utarbeidelse ved for eksempel nye forskrifter da man fort ser til dyrehelsepersonelloven for hvilke yrkesgrupper som er autorisert dyrehelsepersonale. Norsk dyrepleier- og assistentforening ønsker derfor en oppdatering av § 4.Autorisasjon i Dyrehelsepersonelloven.

Norsk dyrepleier- og assistentforening ber om at forskrift om dyrepleiere revideres eller omskrives til forskrift for ansatte innenfor dyrehelsesektoren. Forskriften bør konkretisere hvilke oppgaver som kan utføres av ufaglærte og dyrehelsepersonell. Vi mener at dyrepleieren, som er autorisert dyrehelsepersonell med bachelorgrad, skal ha selvstendig ansvar i utførelsen av sitt arbeide. En formalisering av hvilke arbeidsoppgaver som kan delegeres til hvilke yrkesgrupper vil bedre dyrevelferden da man legger kompetanse til grunn for hva som kan utføres. Per i dag jobber ansatte i dyrehelsesektoren under medhjelperparagrafen uavhengig av kompetanse – med tanke på dyrepleierens brede kompetanse innenfor dyrepleie mener vi at det bør utarbeides en forskrift for delegering av arbeidsoppgaver slik man har for eksempel i Sverige og Danmark.

Vi står ovenfor en alvorlig veterinærmangel, og det er et pressende behov for opprustning av personell i arbeidet om å forvalte dyrevelferden. Dyrepleiere er en uutnyttet ressurs som kan samarbeide med veterinærene, samt avlaste og støtte deres arbeid. Eksempelvis vil et humanhelsetilbud kun bestående av leger være kostbart og ineffektivt. En enkel forbedring vil være å inkludere sykepleiere og ufaglært støttepersonell. På samme måte kan dyrepleiere, som fungerer som sykepleiere innen veterinærmedisin, spille en nøkkelrolle i ivaretagelsen av dyrevelferd. Dog er vi avhengig av å definere samt regulere dyrepleierens rolle i lovverket vårt, slik det allerede er gjort i land som Sverige, Danmark og England.

2). Obligatorisk ID merking av hund og katt

Norsk dyrepleier- og assistentforening støtter forslaget om å innføre obligatorisk id-merking og registrering av hund, men vi mener at dette også bør gjelde katt. Obligatorisk id-merking

på katt vil hjelpe til å øke statusen på katten, minske utgifter til eierløse katter som kommer inn på dyreklinikker og gi en større sjanse for å gjenforene eier med katter som kommer inn som eierløse.

3). Regulering av hundeavl

Norsk dyrepleier- og assistentforening støtter forslaget om regulering av hundeavl og regulering av uetisk hundeavl, herunder storproduksjon av valper uten hensyn til avlstipse og oppvekst forhold. Norsk dyrepleier- og assistentforening støtter at regjeringen vil arbeide for økt kunnskap om arvelige lidelser hos hund. Økt kunnskap om arvelige lidelser medfører økt behov for forskning og formidling av kunnskap.

4). Opprettholdelse av dagens positivliste med herptiler

Norsk dyrepleier- og assistentforening mener at dagens positivliste med herptiler skal få bestå. En legalisering av herptiler har bidratt til bedre hold av eksisterende og nye herptiler. Legaliseringen har bidratt til økt kunnskap og mer åpenhet rundt hold av herptiler. Dyrehelsepersonell har etter legaliseringen fått mer kunnskap om herptiler og kan lettere gi eiere riktig råd om hold og håndtering, samt riktig behandling ved sykdom. Ved en gjeninnføring av forbud mot herptiler vil kunnskapen igjen synke og dette kan føre til flere dårlige dyrehold.

Norsk Ilderforening

Hei!

Vi i Norsk Ilderforening vil berømme Landbruks- og matdepartementet med å komme med den første dyrevelferdsmeldingen på over 20 år. Måtte den neste komme mye raskere.

Vi har også noen innspill fra oss som representerer ildermiljøet i Norge.

Ilder er et kjæle og bruksdyr som har lange tradisjoner. Det er bevist at ilderen er brukt som jaktdyr minst siden 1300-tallet. Siden da har ilderen blitt brukt til jakt på kaniner, i pelsdyroppdrett, som kabeltrekker, i medisinsk forskning (ilderen har lenge vært svært viktig når det kommer til forskning på coronavirus), som skadedyrsbekjempere og som kjæledyr.

Ilderen er ett av tre dyr som er omfattet av den europeiske ordningen for kjæledyrspass, sammen med hund og katt.

I Norge finnes det også en villilderstamme. Denne ble sterkt redusert da det var skuddpremie på dem, men den er i dag heldigvis fredet. På rødlista regnes denne som sårbar, og dermed noe som burde vies ekstra oppmerksomhet.

Vi er litt overrasket over at ilderen er viet såpass lite oppmerksomhet i dyrevelferdsmeldingen. I dyrevelferdsmeldingen er ildere nevnt i samme bisetninger som marsvin og hamstere, og det er skrevet betydelig mer om kaniner.

Vi håper at neste dyrevelferdsmelding vier ilderen litt mer oppmerksomhet, og til denne dyrevelferdsmeldingen har vi noen innspill.

Alle ildere som kommer til Norge fra utlandet på lovlig måte har ID-chip. De fleste oppdrettere vi i Norsk Ilderforening har oversikt over selger sine valper med ID-chip. Vi ser i dyreveldferdsmeldingen at det fremmes forslag om å gjøre det obligatorisk å ID-chippe hunder, og å komme med sterke anbefalinger (men ikke påbud) om å ID-chippe katter. Vi ønsker at det i det minste kommer en sterk anbefaling om å ID-chippe ildere, og helst det samme påbudet som det vil komme til hunder. Både fordi det gjør det lettere å identifisere eieren hvis en ilder rømmer, men også for å finne eieren om en ilder mishandles og dumpes i naturen, eller rett og slett bare slippes ut i naturen for å forvilles.

Den norske villilderstammen befinner seg i samme område som de fleste i Norge også bor: Østlandet. Derfor befinner de fleste ildereiere og potensielle ilderiere på samme plass som

villildere. En skadet villilder oppfører seg ganske tamt, og derfor har flere villildere havnet på omplassering hos folk som kjæledyr/hobbydyr istedenfor å bli sluppet ut igjen etter de har blitt friske. I og med at ilderen er en sårbar art på rødlista ønsker vi derfor at det skal være enkelt å skille mellom tamildere og villildere, slik at villilderstammen får så gode vilkår som mulig, både gjennom at det er lett å sjekke at en skadet ilder er vill og skal ut igjen, og at forvillede tamildere kan tas inn og ikke utvanne villilderstammen.

Vi ser også at det foreslås å gå tilbake på å tillate herptiler som kjæledyr. Det er noe vi ikke støtter, og det grunnet:
- Det ble gjort et betydelig arbeid før herptiler ble godkjent som kjæledyr. Dette arbeidet ble gjort av fagfolk, og står seg godt fortsatt
- Vi ønsker at regler for kjæledyr er så like som mulig på tvers av EU/EØS, slik at samarbeid på tvers blir lettest mulig. Forskjellige regler i forskjellige land gjør dette vanskelig. Om man her begynner med reptiler, vil man da slutte å følge opp ildere i kjæledyrspass for eksempel?
- Herptiler lever lenge. Et forbud nå vil ta mange tiår før det i praksis trer i kraft, da mange herptiler lever nettopp i mange tiår. Å kunne håndheve et nytt forbud vil i praksis være nesten umulig, og egentlig bare sette herptileiere og deres dyr i en vanskelig situasjon der det kan hende dyrevelferd vil vike på grunn av frykt for avlivning eller andre tiltak som kan skje ved mistanke om at herptilet er ulovlig holdt.

med vennlig hilsen,
Espen Skarsbø Olsen
Leder Norsk Ilderforening

Forsøksdyrkomitéen

Forsøksdyrkomiteen er Norges rådgivende organ for Mattilsynet og forsøksdyravdelingenes dyrevelferdsenheter i saker som angår bruk av forsøksdyr. Vi støtter dyrevelferdsmeldingens fokus på alternativer til dyreforsøk, gjennom de 3R-ene – erstatning, reduksjon og forbedring.

Forsøksdyrkomiteen er allikevel kritisk til meldingens mangel på konkrete tiltak, til tross for bred og voksende enighet fra fagmiljøer om at det er akutt behov for en nasjonal koordinert innsats for forsøksdyr gjennom et 3R-senter. Dyrevelferdsmeldingen foreslår kun ytterligere utredning.

Målet om å begrense bruken av forsøksdyr er godt forankret i norsk lovverk og i EUs Direktiv 2010/63/EF som Norge er forpliktet til å følge gjennom EØS-avtalen.(1) Norge er ledende innen
akvakultur, og bruker flere forsøksfisk som forsøksdyr sammenlignet med andre land i Europa.

Et 3R senter etablert i Norge, vil bidra til nødvendig 3R-forskning på dette området.(2)

Det er over 20 år siden det politisk ble bestemt å opprette et 3R-senter for alternativer til dyreforsøk i Norge.(3) Uten en dedikert instans som jobber målrettet og overordnet med utfordringene, og uten øremerkede forskningsmidler til 3R forskning, går utviklingen svært sakte.

Etablering av Forsøksdyrkomiteen og Norecopa har vært viktige steg på veien, men er på ingen måte tilstrekkelig for å møte dagens utfordringer med bruk av forsøksdyr. I 2020 sendte
Forsøksdyrkomitéen en uttalelse til LMD og NFD som underbygger behovet for et 3R-senter. Anbefalingen står fortsatt ved lag,(4) og er gjentatt i innspill til 1/9-2022 til Dyrevelferdsmeldingen.(5)

Det oppfordres sterkt til å tidfeste den omtalte utredningen av 3R-senter i Dyrevelferdsmeldingen. Etter vårt skjønn er dette et arbeid som burde igangsettes i 2025 med sikte på snarlig ferdigstillelse, da det lenge har vært utredet. Videre savnes konkrete 3R-tiltak.

Dette innspillet er godkjent av alle komitéens medlemmer:

Kristine Hansen, Anton Krag, Kathrine A. Ryeng, Hogne Bleie, Nina Sandlund, Stine Gismervik, Gro Furset Flatekval og Andrew Janczak.

Vennlig hilsen
Kristine Hansen
Leder for Forsøksdyrkomitéen – Norges nasjonale komité for beskyttelse av forsøksdyr.

1: Direktiv 2010/63/EF av 22. september 2010 om beskyttelse av dyr som brukes til vitenskapelige formål: «[...] this Directive represents an important step towards achieving the final goal of full replacement of procedures on live animals for scientific and educational purposes as soon as it is scientifically possible to do so. To that end, it seeks to facilitate and promote the advancement of alternative approaches.»
2: Mattilsynet, Bruk av dyr i forsøk https://www.mattilsynet.no/dyr/forsoksdyr/bruk-av-dyr-i-forsok
3: Næringskomiteens anbefaling i innstillingen til St.meld. nr 12 (2002-2003) om dyrehold og dyrevelferd.
4: Forsøksdyrkomiteen, Overgang til forskning uten forsøksdyr, 14. aug 2020 https://www.forsoksdyrkomiteen.no/behov-forutredning-om-forskning-uten-forsoksdyr-og-et-nasjonalt-3r-senter/
5: Forsøksdyrkomiteen, Innspill til dyrevelferdsmeldingen, 30. sept 2022 https://www.forsoksdyrkomiteen.no/innspill-til-nystortingsmelding-om-dyrevelferd/

Norecopa

c/o Veterinærinstituttet

Postboks 64, 1431 Ås

svar bes sendt pr. epost til: post@norecopa.no

9. februar 2025

Oppdatert innspill til Meld. St. 8 (2024-2025) Dyrevelferd[1]

Dette er en oppdatert utgave av innspillet som Norecopa leverte i forbindelse med sin søknad om deltagelse på høringen den 4. d.m. ***Denne utgaven erstatter den tidligere utgaven****, idet den tar hensyn til synspunkter som kom frem under høringen.*

Innspill handler utelukkende om meldingens tekst om forsøksdyr, og spesielt teksten om etablering av et 3R-senter (for Replacement, Reduction og Refinement av dyreforsøk).

Figuren på side 3 oppsummerer Norecopas mening om ressursbehovet.

Oversikt over ressursene i forsøksdyrmiljøet

Forsøksdyrmiljøet i Norge har følgende aktører:

- **Mattilsynets Forsøksdyrteam** som forvalter søknader om dyreforsøk fra virksomhetene og driver tilsyn
- **Den nasjonale Forsøksdyrkomitéen** som ifølge EUs forsøksdyrdirektiv skal gi råd til forvaltningen og virksomhetene, og fremmer beste praksis både nasjonalt og i EU
- **Virksomhetene** (ca. 80 stk.) som driver forsøksdyravdelingene og foretar feltforsøk
- **Norecopa**, en selvstendig medlemsorganisasjon med et styre som representerer alle 4 interessepartene rundt dyreforsøk: forvaltningen, industrien, forskningen og dyrevern. Norecopa er anerkjent av ***ecopa*** *(European Consensus-Platform on Alternatives)* som Norges *National Consensus Platform* for de 3 R'ene.

Andre land som Norge kan sammenligne seg med, har et **3R-senter** med egne ansatte som er en pådriver for utvikling og implementering av alternativer til dyreforsøk.

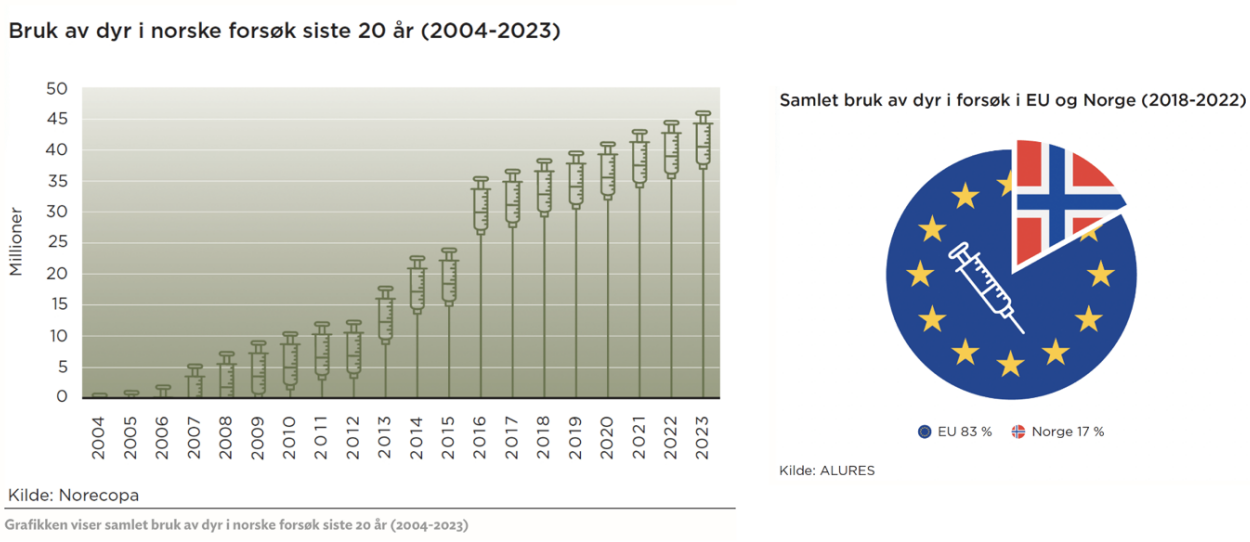
Forsøksdyrkomitéen består av 8 personer som har andre heltidsstillinger.

[1] https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Horing/horing/?h=10005259

Norecopa disponerer kun én stilling med et ulønnet styre.

Norge bruker nesten en femtedel av forsøksdyrene i Europa

Siden den forrige dyrevelferdsmeldingen i 2003 har Norge brukt over 45 millioner forsøksdyr, hvorav over en million landdyr og resten fisk.

Dyrevelferdsmeldingens tekst

Regjeringen vil utrede hvordan arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av forsøksdyr (3R) kan organiseres, herunder om ressursene i eksisterende strukturer som Forsøksdyrkomitéen og Norecopa kan utnyttes bedre ved organisering i et nasjonalt 3R-senter. I utredningen vil det gjøres en nærmere vurdering av økonomiske og administrative virkninger ved en eventuell etablering av et 3R-senter i Norge.

Forsøksdyrmiljøets syn

Allerede i år 2000 nedsatte Landbruksdepartementet en ekspertgruppe som konkluderte i 2001 at Norge bør få et 3R-senter, lik de andre 15 landene som allerede hadde et senter på det tidspunket – i dag er det ca. 30 sentre i Europa.

I dyrevelferdsmeldingen fra 2003 sto det:

Landbruksdepartementet vil derfor bidra til at det opprettes en nasjonal plattform, et kompetansesenter, for alternativer til bruk av dyr i forskning slik det nå gjøres i en rekke europeiske land.

Da MDG fremmet et representforslag om å etablere et 3R-senter i 2023, kom det inn 40 innspill fra Norge og utlandet, som støttet forslaget. Innspillene fra Universitetet i Oslo og NMBU under Næringskomitéens høring den 4. d.m. var også positive til forslaget.

Regjeringens nåværende melding (*som foreslår en *utredning) er derfor et tilbakeskritt i forhold til meldingen fra 2003.

Vi er helt enige med universitetenes synspunkter under høringen om at et 3R-senter skal etableres i en transparent prosess som involverer alle interesseparter. Det er dessuten i Norecopas ånd. Men i motsetning til regjeringen mener vi at det haster å bevilge flere ressurser til 3R-saken, og særlig til Norecopa. Dette fordi den som innehar Norecopas eneste stilling, Adrian Smith, fylte 70 i januar 2025 og har kun fått forlenget sin stilling frem til 1.2.26. Det er et stort behov for å styrke Norecopa og overføre hans kunnskap og nettverk til de som overtar etter ham.

Samarbeid mellom aktørene i forsøksdyrmiljøet

1. **Forsøksdyrkomiteen** kan fortsette mer eller mindre som før. De skal ha tett kontakt med Mattilsynet, personer som er utpekt til å støtte forvaltningen på virksomhetene, og andre komitéer som f.eks. Rådet for Dyreetikk.
   Rolle: **rådgivning og harmonisering**
2. **Norecopa** fortsetter å spre kunnskap om 3R-ressurser som den henter fra utlandet og de norske virksomhetene. Dette innebærer bl.a. oppdatering av sine 10.000 nettsider, utgivelser av nyhetsbrev og deltagelse på faglige møter.
   Rolle: **Ressurssenter og kunnskapsspreder**
3. **3R-senteret** bør primært arbeide for forskning, utvikling og implementering av dyrefrie metoder (Replacement), men også for å stimulere Reduction og Refinement.
   Rolle: **Koordinerende ovenfor virksomhetene og pådriver for innovasjon**
4. **Mattilsynet** fortsetter sin tilsyns- og godkjenningsvirksomhet som før, i tett samarbeid med de tre ørvige aktørene.

Et 3R-senter vil dermed supplere Norecopa. Begge må få tilstrekkelige ressurser:

Saken består egentlig av to parallelle spor:

Et akutt behov for å sikre Norecopa

Norecopas sekretær, Adrian Smith, som har hatt stillingen siden oppstarten i 2007, fylte 70 år i januar 2025 og etter en lang kamp fikk forlenget ansettelsen, men kun til 1. februar 2026.

- *Stillingen må snarlig lyses ut på en måte som er attraktiv for nye søkere*
  (Smith har ikke visst stillingsprosenten sin fra år til år før Næringskomitéen har behandlet LMDs budsjett)
- *For å sikre det pågående arbeidet bør Norecopa få **2** hele stillinger med garanti om 5 år, **f.o.m. 1.1.2026**.*
  (Smith har arbeidet langt mer enn 100%)
- *Dette er lettest å få til ved å bare øke tilskuddet til Veterinærinstituttet på post 50, kap. 1112 i LMDs budsjett*

Behovet for å etablere et 3R-senter

Et 3R-senter vil utføre litt andre oppgaver enn Norecopas kjerneoppgaver: mer kontakt med landets 80 forsøksdyrvirksomheter og Mattilsynet.
Meldingen snakker om å bygge videre på Norecopa og Forsøksdyrkomitéen (NB. komitéens 8 personer arbeider på toppen av andre stillinger)

Innspillene til meldingen snakker om transparens og at alle interessepartene deltar i arbeidet (slik de allerede gjør i Norecopas styre!)

*For å ikke miste mer tid, foreslår vi at et 3R-senter etableres **1.1.2026**, med **3** hele stillinger med garanti om 5 år og at arbeidet evalueres eksternt etter 2 år. Et mandat må lages som sikrer samarbeid med Forsøksdyrkomitéen, Norecopa og Mattilsynet. Post 50, kap. 1112 kan brukes til dette også.*

Bakgrunnsmateriale

I den forrige meldingen, St.meld. nr. 12 (2002-2003),[2] sto det:

Landbruksdepartementet vil derfor bidra til at det opprettes en nasjonal plattform, et kompetansesenter, for alternativer til bruk av dyr i forskning slik det nå gjøres i en rekke europeiske land. En slik plattform vil spre informasjon om alternativer nasjonalt og internasjonalt og vil selv kunne initiere utvikling av alternative metoder og bedre oppstallingssystemer.

Da Næringskomitéen behandlet meldingen[3], ba den Regjeringen om å:

'følge opp etableringen av en nasjonal plattform med et forsknings- og utviklingsfond etter svensk modell'.
Dette refererer til at det svenske forskningsrådet hadde allerede i mange år øremerket millionbeløp til slik forskning.

Forskningsrådet bør øremerke midler årlig til forsknings- og utviklingsarbeid om 3R. Det svenske forskningsrådet øremerker ca. 12 millioner kroner årlig til slik virksomhet, og Norecopa foreslår at det norske Rådet gjør det samme.

Både forslaget om et kompetansesenter og øremerking av forskningsmidler er tatt fra konklusjonene til en ekspertgruppe som Landbruksdepartementet oppnevnte i år 2000[4].

Det er derfor nedslående at Meld. St. 8 (2024-2005) kun fastslår at *'Regjeringen vil **utrede** (vår uthevelse) hvordan arbeidet med reduksjon, forbedring og erstatning av forsøksdyr (3R) kan organiseres, herunder om ressursene i eksisterende strukturer som Forsøksdyrkomitéen og Norecopa kan utnyttes bedre ved organisering i et nasjonalt 3R-senter'*.

Dette oppleves som et stort tilbakeskritt i forhold til meldingen fra 2003.

I 2007, hele fire år etter meldingen fra 2003, ble Norecopa etablert som regjeringens svar på at det skulle opprettes et nasjonalt kompetansesenter[5]. **Norecopa ble imidlertid kun bevilget penger til en halv stilling**, med kr. 200.000 i driftsmidler. Dette er ikke nok til å drifte et nasjonalt senter som skal forholde seg til det store antallet forsøksdyr som brukes her til lands. Norge har i mange år brukt godt over en million forsøksdyr[6], som utgjør ca. en femtedel av totalantallet forsøksdyr i Europa. Dette har vakt internasjonal oppsikt.
Mye av forbruket har gått til å låse utfordringene knyttet til oppdrettsnæringen. De store statlige inntektene fra denne næringen er i liten grad pløyet tilbake til tiltak som kommer forsøksdyrene til gode. Men det er også utfordringer knyttet til andre arter: det er også

[2] https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/stmeld-nr-12-2002-2003-/id196533
[3] https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2002-2003/inns-200203-226/?lvl=0
[4] https://norecopa.no/media/ipngo15c/rapport_arbeidsgruppen_plattform.pdf
[5] https://norecopa.no/no/om-oss/historikk/stiftelsesmoete
[6] https://norecopa.no/no/lovverket/statistikk

viktig å merke seg at statsråden sa, under presentasjon av meldingen, at 'regjeringen skal jobbe for å forbedre rammene rundt dyreforsøk for alle dyreslag'.[7]

I Europa er det nå ca. 30 sentre for alternativer til dyreforsøk (såkalte 3R-sentre, for Replacement, Reduction og Refinement)[8]. Næringskomitéen har vist stor sympati for Norecopa under de årlige budsjetthøringene, og den har gradvis økt bevilgningen til én stilling og kr. 500.000 i årlige driftsmidler. Med disse midlene har Norecopa greid å markere seg internasjonalt som en ledende formidler av 3R-ressurser, ikke minst gjennom produksjon av 10.000 nettsider. Men med kun én stilling, greier ikke Norecopa å fungere som et nasjonalt kompetansesenter som kan veilede virksomhetene og forvaltningen.

De samme begrensningene gjelder den nasjonale forsøksdyrkomitéen som meldingen referer til. Denne komitéen består av 8 personer som etter beste evne arbeider på toppen av andre krevende stillinger[9]. Komitéen er en del av det pålagte forvaltningsapparatet i Norge og, lik Norecopa, driver stort sett med opplysningsarbeid.

Norecopa er enig med meldingen at Norecopa og Forsøksdyrkomitéen bør få sentrale roller i forhold til et statlig 3R-senter. De har ulike men komplementerende roller som vil styrke hverandre, gitt anledningen til å samarbeide tettere. Vi vet at Landbruks- og matministeren var opptatt av at Norge skal bygge på eksisterende ressurser da meldingen ble lansert, og dette er i tråd med det. Havforskningsinstituttet og Veterinærinstituttet, som allerede gir forvaltningsstøtte på området, er også opplagte kandidater for dette samarbeidet.

Istedenfor å foreta enda en utredning om behovet for et 3R-senter (hvilket vi mener er innlysende), mener Norecopa at Næringskomitéen bør innstille at det etableres et senter med en gang, bestående av stillingene skissert på side 3.

Dersom Næringskomitéen ikke gjør mer enn å slutte seg til LMDs forslag om å utrede et senter, vil resultatet være at sentrale aktører i forsøksdyrmiljøet, som allerede er overarbeidet, vil bli bundet opp i utredningsarbeid som vil forsinke ytterligere arbeidet med å forbedre forholdene for norske forsøksdyr.

[7] https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/regjeringen-legger-frem-stortingsmelding-om-dyrevelferd2/id3079321
[8] https://norecopa.no/global3r#members=Replacement,Reduction,Refinement&ints=
[9] https://www.forsoksdyrkomiteen.no

Norsk Atferdsgruppe for Selskapsdyr

NAS representerer er bredt tverrfaglig kompetansemiljø og faglig nettverk der kompetanse om atferd og atferdsmodifisering er fellesinteressen.

Atferd, og spesielt naturlig atferd må bli velferdsindikator

Det er i dag få krav til at dyret skal vise naturlig atferd i dyrehold. Der dyr har sykdom og skader, eller lever under forhold som påvirker dyrets velferd, vil endring i atferd ofte komme først. Noen ganger kan det være eneste indikasjon på at dyret lider overlast. Dette kan være alt fra endring av atferd, stereotypier til fravær av noen typer normal atferd. Det er individuelle forskjeller i hva som er akseptabelt for velferd. Atferdsindikatorer vil derfor fange opp enkeltindivider som tåler mindre. Dette er artsspesifikk atferd, som kan standardiseres på linje med dagens velferdsindikatorer.

Hest

Hester vil ikke kunne utøve naturlig atferd om man ikke endrer dagens regelverks minimumskrav.

Naturlig trav eller galopp er ikke mulig i en liten paddock. Det er heller ikke plass for flere hester sammen. Det må derfor bli et absolutt minimumskrav med paddockstørrelse som tillater flere hester sammen, minimum 2, og hestene må kunne bevege seg i alle gangarter på en naturlig måte. Det må derfor bli et absolutt krav om luftegårder på minimum 10 x 30 m.

Det er også dokumentert at hester som får mindre enn 12 timer utetid, får flere skader (Reilly et al; 2021). Allerede ved 6 timer utetid utvikles mindre stereotypisk atferd (Lesimple, C; 2016). Dette understreker hvor viktig det er å øke minimumskravet fra dagens 2 timer utetid til 6 eller mer.

Hester er sosiale dyr, likevel står mange hester alene. Sosial kontakt med andre hester ble dokumentert å være det enkelttiltaket som sikrer at velferdsnivået går fra å være nøytralt til godt (Mellor, D; 2017). Med mindre det er hester som ikke har lært å omgås andre og skaderisikoen er stor, bør det bli krav om minst 2 hester sammen. Og stall med kun 1 hest bør forbys.

Hester oppstallet på spilt bør forbys.

I Danmark og Sverige er det forbudt å holde føll og unghester uten jevngamle lekekamerater. Dette er noe vi mener må komme på plass i Norge også.

Fysisk eller psykisk overlast kan føre til stereotypier. Det vil være i strid mot god dyrevelferd å hindre f.eks luftsluking med Luftslukerreim og kirurgisk inngrep, fordi disse adresserer symptomet, men ikke årsaken. De vil også kunne forsterke dyrets overlast, og bør derfor forbys.

Det er for få faglærte hovslagere i Norge. Hovslagere skal ivareta hestens biomekanikk, hovhelse og bistå med medisinske problemer og medisinske beslag, samt åpning av hovbyll. De bør derfor være dyrehelsepersonell. Det bør gjøres tydeligere skille mellom faglærte hovslagere og andre som utfører hovtrim, slik at andre kun kan enkel hovtrim og påsetting av sko. Hovbyller og større korrigeringer bør kun foretas av faglærte, mht dette kan ha store konsekvenser og lidelser for hesten om det utføres feil.

Naturlig atferd må synliggjøres

Bønder mente i en undersøkelse at frihet for frykt og grunnleggende helse var viktigere for dyrehelse enn mulighet for å utføre naturlig atferd. Dette er problematisk, fordi de vil da ikke være i stand til å se fravær av naturlig atferd, eller tilrettelegge for dette. Naturlig atferd kan være vanskelig å se når dette ikke er kjent i praksis eller fra utdanning, og må derfor gjøres mer kjent og synliggjøres som velferdsindikator. (Logstein, B et.al Journal of Rural Studies. Volume 99, april 2023, Pages 107-120 Naturlig atferd Helse/ sykdommer Følelser)

Kan det for eksempel lages digitale veiledere som viser naturlig atferd, deres viktige påvirkning av helse og sykdommer og som indikator for velferd.

Håndheving av regelverk

Dyrevelferd er ikke forenelig med uforsvarlig og uetisk trening. Likevel formidles og utøves metoder som allerede i dag er forbudt både av kursholdere og i media. Dette må opphøre, og håndhevelse av dagens regelverk må skjerpes.

Eksempel: Å holde hunden i nakkeskinnet, bruk av sprute flaske eller rykk/ løfte hunden opp i strupehalsbånd. Dette er vist i treningssammenheng i media. Når man kontakter programansvarlige viser de uten unntak til at faglig ansvar ligger hos den som formidler/fagperson i programmet. Dette kan ikke være riktig, som formidler har man også et ansvar for innhold.

Det vi viser til er metoder som er tydelig definert som i strid med dyrevelferdsloven, spesifikt nevnt av Mattilsynet i deres veileder for trening av hund:

Vold og straff i hundetrening

Det er forbudt å utøve vold mot dyr. Dette slås fast i dyrevelferdsloven §14.

Å bite, sparke eller slå hunden, strupe hunden (klemme sammen luftrøret) og å løfte hunden etter hodet, beinet, halen, ørene, skinnet, pelsen eller halsbåndet blir av Mattilsynet vurdert som vold. Andre handlinger som medfører smerte eller fare for skade på hunden, kan også etter omstendighetene vurderes som vold, for eksempel harde rykk i halsbåndet, å klype eller dra hunden i nakkeskinnet eller ørene, tråkke hunden på potene med mer.

Dette er spesielt skadelig fordi disse programmene appellerer særlig til barn og nye dyreeiere.

Det må lages et kvalitetssikringssystem som fanger opp der ulovlige metoder formidles, og som sikrer at ulovlig formidling stanses så tidlig som mulig.

-All trening som formidles i media må følge dyrevelferdsloven.

-At dyrevelferdsloven overholdes bør verifiseres av kyndig og objektiv kompetanse før sending. Dette gjøres ikke i dag. Der man bryter dyrevelferdsloven i media bør dette straffeforfølges.

-Salg av strømhalsbånd, metallstrup, helstrup og antitrekk seler som påfører ubehag over disk og på nett bør forbys.

Krav til kompetanse ved atferdsterap

Kyndig kompetanse i atferdsterapi er særlig viktig. Feil tiltak kan forverre problemet, og atferden eskalere og bli farlig. Fortvilte eiere ønsker ofte rask effekt, noe som er lite forenelig med varig endring av atferd på en sikker måte. NAS opplever at stadig at aktører gir råd som både er ulovlige og uetiske, uten at aktørene stoppes. Flere er direkte farlige for hunden.

For eksempel kan alfaroll/passivisering/tvangsholding gi en rekke problemer.

Atferdsterapeut bør ha minimum kompetanse tilsvarende NMBUs utdanningsserie laget i samarbeid med NAS. Denne utdanningen er nå tilgjengelig ved 2 universiteter. Atferdskyndig kompetanse bør også vurdere hva som formidles offentlig rundt atferdsterapi med tanke på

langsiktige konsekvenser. Nye treningsmidler for dyr må vurderes ut fra atferdsmessige konsekvenser. Aktører som gir lovstridige råd, må stoppes

Dyrevelferd i næring og dyr på «jobb»

Dyr i næring har i dag har ikke systematiske krav til sjekk av helse, generell velferd og «godkjenninger». Det er ofte innleid og mindre kvalifisert personell som gjør selve håndteringen og har fokus på selve tjenesteleveransen, noe som gjør at tidlige tegn på som sykdom, skader, feil utstyr og vantrivsel ikke blir oppdaget. Dyr som brukes i næring for eksempel undervisning, terapi og reklame må ha regelmessig, systematisk vurdering også av atferdskyndig. Kun dyr under systematisk oppfølging bør brukes i denne typen arbeid. Dette gir sikkerhet for deltaker og dyr.

Dyr i rettsvesenet.

Det er i dag ikke krav om atferdskyndig kompetanse inn i saker hvor dyrs atferd er relevant i domstolene. Dette er særlig viktig der dyr har opptrådt truende eller står i fare for omplassering eller avlivning. Atferdskyndig kompetanse gir en helhetlig vurdering av dyr og eier der dette er relevant. Spesielt fordi atferdskyndig kompetanse ofte er bedre egnet til også å se atferd i sammenheng med relasjoner mellom dyr, eier og miljø, og ikke minst ha flere alternative løsninger. Dagens ordning gir rom for tilfeldigheter på bekostning av dyrs rettsikkerhet og gode løsninger.

Obligatorisk ID-merking

Det må bli krav til obligatorisk ID-merking også av katt, kanin, og evt andre selskapsdyr. ID-merking er et viktig tiltak for å øke dyrs rettsvern og forhindre hjemløshet og dumping. Det vil hjelpe Mattilsynets forvaltningsarbeid og politiets håndtering av straffbare lovbrudd når dyrene kan identifiseres. Krav om ID-merking vil også være nødvendig for et diagnoseregister og arbeid for god avl og helse. Hjemløse katter kan være en trussel for villfugl. Disse kattene vil enklere kunne tas inn og hjelpes av organisasjoner når katten raskere kan identifiseres og tilbakeføres til eier eller hjelpes videre av organisasjonen.

Lovpålagt ID-merking av familiedyr vil gjøre det enklere å koble dyr og eier sammen, både der dyr blir borte hjemmefra eller når uansvarlige dyreeiere dumper dyr. Et ID-merket dyr som er skadet kan få raskere behandling hos veterinær, nettopp fordi eier kan kontaktes. ID-merking er også nødvendig for å sikre godt avlsarbeid, slik at diagnoser kan knyttes opp mot individet. Nesten alt vi kjøper i dag er sporbart, ett av få unntak er levende dyr. Uten ID-

merking, som identifiserer dyr på individnivå, blir det umulig for Mattilsynet å forvalte store deler av dyrevelferdsloven.

Løsning:

-Obligatorisk ID-merking av alle familiedyr, også reptiler

-ID-merking knyttet mot eiers Bank-ID

-ID-merking må skje før ungdyr forlater mor

-Dumping av familiedyr må etterforskes og straffeforfølges

Kompetansekrav til dyreeiere

For å bedre dyrevelferden bør det være krav til kompetanse ved anskaffelse av et dyr. Dette kan gjøres som en sertifisering, for eksempel i form av et digitalt kurs, som også er sporbart om det er gjennomført.

For eksempel ved anskaffelse av hund vil ulike raser og individer ikke bare kreve ulik ferdighet av eiere, men også ha ulike krav til livsbetingelser for å få dekket sine behov som f.eks ulike behov for aktivitet, mental trening og sosial nærhet til eier kan variere mye mellom raser og individ. Et kompetansekrav som også omhandler forståelse for behov hos den typen hund som skal kjøpes vil kunne forebygge en rekke atferdsproblemer, som er en stor kilde til omplasseringer og avlivning idag. Valg av «riktig» hunderase vil også bidra til bedre velferd for både hund og eier.

Tiltak for å hindre impulskjøp av selskapsdyr

NAS ønsker å forby salg av selskapsdyr over disk.

Salg og kjøp av selskapsdyr bør skje gjennom registrerte oppdrettere og særforbund, med klare krav til kjøper, dokumentasjon på dyrets opphav og sporbarhet til eierskap, og ikke gjennom dyrebutikker slik det praktiseres i dag.

Avl av de ulke selskapsdyrene bør foregår hos fagpersoner med tilstrekkelig kunnskap og erfaring, og en godkjenningsordning med nasjonalt register bør komme på plass for disse. Formidling av selskapsdyr bør skje direkte fra oppdretter interesseorganisasjoner eller

særforbund. Dette gjør at avler også er ansvarlig for videre salg av selskapsdyret direkte til ny eier eller via kvalifisert særforbund. Her bør det foreligge god kunnskapsformidling, og gode anbefalinger som er tilpasset hvert enkelt selskapsdyr og deres nye hjem hos ny eier.

På denne måten kan man hindre impulskjøp over disk for enkeltpersoner, ukyndige og familier med barn som besøker dyrebutikkene.

Øke bevilgninger til Mattilsynets arbeid med dyrevelferd

Mattilsynet har i dag lang ventetid, og har kun mulighet til å agere der det er store alvorlige forhold eller varslinger over tid. Dette betyr at enkeltdyr kan lide i lengre tid før forhold stoppes. Mattilsynet bør ha økte ressurser for oppfølging av også mindre bekymringsmeldinger og kritikkverdige dyrehold. Samt deres forebyggende funksjon med for eksempel deres veiledere på nett må gis økt oppmerksomhet. Mattilsynet bør også gis overordnet ansvar for digitale kompetansekurs i tråd med gjeldene regelverk og flere bør være basert på deres allerede gode og etablerte veiledere.

Landsdekkende Dyrepoliti

Dyrebeskyttelsen Norge oppsummerer at de får mange henvendelser fra publikum om dyr som har måtte lide altfor lenge grunnet manglende tiltak fra Mattilsynets side og manglende etterforskning fra politiet. Både Mattilsynet og politiet har knapt med ressurser og må prioritere hardt. Dermed vil en katt som har blitt skutt, vike for saker om vold i hjemmet eller grove tilfeller av vinningskriminalitet. For å bedre ivareta dyrenes velferd og rettsvern, ønsker NAS også et eget, landsdekkende dyrepoliti. Med et eget dyrepoliti, vil ressursene kunne prioriteres til å avdekke og avverge dyretragedier på et tidligere stadium.

Vold mot dyr har dessverre en sterk korrelasjon med vold i nære relasjoner. Politiet og Mattilsynet må derfor ha mulighet til å ta dyr i midlertidig forvaring også i andre situasjoner enn ved rene brudd på dyrevelferdsloven. Vold og trussel om vold mot familiedyr være skjerpende når det skjer som ledd i annen voldsutøvelse. NAS anbefaler at straffeloven må utformes slik at både sårbare mennesker og dyr blir tilstrekkelig ivaretatt.

Veterinærdekningen må sikres

Veterinærdekningen er per i dag ikke tilstrekkelig for å ivareta dyrevelferden mange steder i landet. Veterinærene er ofte de som oppdager kritikkverdige forhold, og er derfor viktige. Veterinærene må ha en arbeidssituasjon som gjør at de får nok hvile, og et distrikt

som gir mulighet for å kombinere med normalt familieliv. Feil og uhell skjer gjerne når man er sliten, derfor er veterinærens ve og vel viktig også for dyrenes velferd

Veterinærmedisin bør ikke skade naturmiljø

Det bør også vurderes bruk at medikamenter mot flått og insekter som gir skader på naturmiljø. Bruk av f. eks Stronghold og Frontline på katt har dokumentert i studier å gi overføring av gift til småfugl. Badende hunder med disse medikamentene overfører disse til vannet. Dette er problematisk, fordi mange akvatiske arter har lav toleranse for disse stoffene. Her bør man ha en gjennomgang av midler tilgjengelig for å unngå slike uønskede effekter.

Dyrevelferd må være viktigere enn ønsket om å eie dyr

NAS mener også at det er uheldig at personer som har vanskjøttet eller mishandlet dyr får lov til å beholde et stort antall dyr. Her mener vi at hensynet til dyrevelferden og dyrenes egenverdi må veie tyngre enn en privatpersons ønske om å eie dyr. Om slike personer i det hele tatt skal få lov til å holde dyr, må det være så få dyr som det ansees å være forsvarlig å holde, og kun for å ivareta dyrets behov for artsfrender. Det er kritikkverdig at personer som på tross av Mattilsynets veiledning ikke greier å ivareta dyrenes velferd får beholde 10 dyr eller flere, slik vi har sett ved flere anledninger. Denne praksisen må opphøre.

Avl av selskapsdyr

Regelverket må håndheves og avl må reguleres bedre for å stoppe uetisk avl.

Uetisk avl er et stort problem for hundevelferden og avlen må endres til systematisk fokus på lynne og atferd, funksjon og helse. Testing av avlsdyr i raser som har kjente og alvorlige defekter bør bli obligatoriske til man har fått forbedring. Avlsdyr med alvorlige defekter latent i genene, bør ikke avles på.

Uetisk avl som det største dyrevelferdsproblemet vi har hos hundene våre i dag. I dag har raseklubbene satt i gang helseprogrammer uten oversikt over rasens faktiske sykdomsbyrde og dette medfører at hunder blir tatt ut av avlen basert på feil kriterier. Det viser seg at for enkelte raser er det vanlige sykdommer som ikke blir tatt hensyn til i avlen, slik som allergi, pusteproblemer og hofteproblemer. Når avlen foregår på denne måten vil sannsynligheten for at viktige og smertefulle lidelser får høyere frekvens i populasjonen øke.

All avl av de ulke selskapsdyrene bør foregår hos fagpersoner med tilstrekkelig kunnskap og erfaring, og en godkjenningsordning med nasjonalt register bør komme på plass. Formidling av selskapsdyr bør skje direkte fra oppdretter, interesseorganisasjoner eller særforbund, med tilhørende kompetanse og informasjon om dyret ved overlevering.

Mentalitet og uønsket atferd er også arvbart. I de fleste raser får dette mindre oppmerksomhet enn for eksempel fysiske lidelser. Det er i dag stor grad av testing av mentalitet hos hunder i Sverige (MH- Mentalbeskrivelse), og spesielt i raser som sliter med uønskede avlskonsekvenser som f.eks. Rough Collie, som har problemer med engstelse til den grad at det påvirker dyrevelferden. Her vil kun valper av skuddfaste foreldredyr som har dokumentert dette i test bli formidlet gjennom Svenske Collieklubben, for å sikre bedre dyrevelferd for rasen. Tall fra Danmark viser at atferdsproblemer er årsak til avlivning av 25% av hundene. 2/3 av hundene ble avlivet pga aggresjon, og 2/5 før fylte 3 år. Dette understreker at man må ha fokus på mentalitet i avlsarbeidet, kombinert med kompetansekrav.

Vi ser dessverre også lignende tilstander i andre dyregrupper som kanin og katt.

Noen oppdrettere av katt har for mange dyr på et lite område, som fører til økt aggresjon og dermed økt skadefrekvens. Et forslag er å ha maks antall katter pr husstand i et oppdrett. I tillegg bør avl på bærere av genetiske defekter forbys. Eksempler på raser hvor avl bør reguleres eller forbys er Scottish Fold (2 bærere gir døde eller svært fysisk defekte avkom), Perser med svært brachycephale hodeskalle, og Siameser (Hydrocephalus, vannhode).

Tamfugl/ eksotiske fugler

De fleste tamfugler er sosiale og til dels langt levende arter. Fugler trenger å kunne bevege seg naturlig/fly for god velferd, som krever daglig hold utenfor buret. Uregulert avl på blant annet undulat fører også til høy grad av innavl og «Bvarer», og «rimelige» dyr får ofte for dårlig veterinæroppfølging. Dermed vil mange fugler ha unødig lidelse, infisert av parasitter, mangel på D-vitamin, kalsium eller av luftveisinfeksjoner med flere. Fettopphopning i lever pga foring med frø er også et problem som følge av feil sammensatt kost. Større fuglearter kan bli sittende alene i dyrebutikker i lengre tid, noe som ofte medfører at fuglene blir nedbrutt, aggressive, og selvskader seg. For å forhindre smugling av fugl har EU har pålagt

alle land at rødlistede arter skal merkes og ha eiersertifikat (CITES 27), noe som enda ikke er gjennomført.

Herpetiler

Ulovlig import vil ikke være så attraktivt hvis det finnes en positivliste. Dette vil derfor gjøre det enklere å ha kontroll på disse dyrenes velferd. Grunnen til at det foreslås å utvide antallet tillatte arter er at dagens liste er veldig kort sammenlignet med positivlistene i andre land.

At herpetiler krever kompetanse er felles for alle dyreartene som holdes i fangenskap i dag. I motsetning til andre dyr er "faktaark" utbredt blant herpetileiere. Et faktaark er en utskrift med forklaring av artens adferd og behov. Faktaark er populært blant herpetileiere fordi det er vanlig å holde ulike arter og da trengs god oversikt over behovene til de ulike dyrene. Faktaark gis ut av Norsk Herpetologisk Forening og andre frivillige organisasjoner, som stadig oppdaterer denne informasjonen etter nyeste forskning. Det er påbudt at informasjon om hold skal følge hvert dyr, og da er faktaark et godt egnet redskap for å øke kompetanse.

Det er bekymring for at reptiler fôres med levende bytte. Herpetileiere har flere grunner til å vegre seg for slik praksis. Fôring med levende bytte er ulovlig, noe NHF er med på å formidle gjennom sine nettsider. Dyreeiere flest er ikke interessert i å påføre gnagere frykt og lidelse. Levende gnagere kan også gå til angrep på reptiler for å forsvare seg, noe som gir enda et incentiv til å bruke avlivede fordyr. Dette kan løses ved dokumentasjonskrav for mengde og type kjøp av denne typen fra en godkjent leverandør av døde fordyr. Produsenter av fordyr bør også underlegges streng kontroll. et forekommer dog reptiler som nekter å spise bytte som ikke lever. Arter der dette er et utbredt problem inngår ikke i positivlisten i Norge, og det er grunn til å tro at selektiv avl vil redusere antallet dyr som ikke tar avlivet fôr. Dette kan fremmes som et avlsmål og øke dyrevelferd i det lange løp.

Salmonella er en fare ved mange dyrearter, ikke bare Hereptiler. Enkle tiltak som å vaske hendene med såpe etter håndtering og regelmessig rensing av bur er råd som gjelder for alle dyrearter.

En stemme for katten

En stemme for katten viser til regjeringens nye stortingsmelding om dyrevelferd publisert 20.12.2024 og vil med dette gi innspill til varslede tiltak, vurderinger og utredninger som gjelder familiedyr (da spesielt kattens dyrevelferd), Mattilsynets synlige utfordringer innen mangel på ressurser og midler, samt dyrevelferdsloven og denne utøvd i praksis.

Om En stemme for katten

En stemme for katten er en ideell dyrevernorganisasjon nylig stiftet den 16.11.2024 med tilholdssted i Vestfold/Sandefjord. Org. 934553470. **En stemme for katten** ønsker å bruke sin organisasjon til å synliggjøre kattens verdi og behovet for å bedre dyrevelferd igjennom sosiale media og ved personlig kommunikasjon. Og forsøke å påvirke politisk.

Kattens verdi og status i Norge

Katten oppleves å ikke ha en særlig høy egenverdi i Norge anno år 2025. Hverken for offentlig myndigheter eller i samfunnet generelt.

Kattekolonier oppstår oftest på/rundt gårder, hos bønder. Mange anser katter kun som nyttedyr og at de skal ta seg av smågnagere på området. Katten mister sin status og egenverdi på slike gårder, og blir sjeldent eller aldri tatt med til veterinær. De blir da verken kastrert, ID-merket eller blir gitt noen som helst behandling når de er syke. Og det oppstår fort sykdommer på grunn av innavl og ukontrollert forøkelse av stammen. Det blir også stadig erfart at mange nordmenn fortsatt ikke er oppdatert faglig når det gjelder kattens ørkenopprinnelse og dens store utfordringer i forbindelse med kulde, og Norges harde klima -og værforhold. Dette er foruroligende. En katt kan lett pådra seg alvorlige frostskader eller fryse i hjel. **En stemme for katten** mener hovedproblemet ligger i nettopp denne konservative tankegangen, og at hjemløse katter fortsetter å øke i antall på grunn av kattens manglende verdi og respekt som familiedyr og individ. Heller ikke i penger, måles kattens verdi i særlig høy form. Markedet forteller om en «bruk og kast» mentalitet blant folk når det gjelder å ta ansvar for sin katt. **En stemme for katten** har observert at det er i gjennomsnitt 15000 katteannonser per dag, bare på Finn.no. (Norsk markedsplass på nett) [1]. Dette er svært høye tall. I tillegg til de høye tallene over hjemløse katter, dumpede katter, savnede katter og katter som finnes på andre markedsplasser, må dette kunne være en god nok grunn til å innføre obligatorisk ID merking av katt. Svært få katter blir forsikret i Norge, sammenlignet med hunder. Ifølge Agria Dyreforsikring blir bare 10% av huskatter forsikret. [2]

En stemme for katten mener at følgende foreslåtte tiltak, oppsummert nedenfor, vil være med å øke verdien og statusen for familiedyret katten.

1 - Innføre obligatorisk ID-merking av katter og andre selskapsdyr.

2 - Innføre kastreringspåbud på huskatter, med unntak av seriøse oppdrettere for avl.

3 - Innføre strengere straffer for dumping, vanskjøtsel og dyremishandling av katter og andre dyr.

4 - Innføre flere midler og økte ressurser til Mattilsynet og Dyrekrim.

5 - Innføre søknadsplikt, strengere krav og registreringsplikt for alle (!) som driver med avl av katter.

6 - Innføre dyreetikk og dyrevelferd i introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger.

7 - Pålegge markedsplasser som f.eks. FINN.no nye restriksjoner om krav til selger/katteeier om følgende obligatorisk ID-merking, kastrering og forsikringsbevis, samt salgsverdi på en huskatt satt til minimum 5000 kroner.

8 - Innføre en ny lov for katten som heter Katteloven. Og at denne blant annet inneholder at en huskatt sin salgsverdi må ligge på minimum 5000 kroner, med unntak av dyrevernorganisasjoner. Innføre nye forskrifter.

9 - Omsorgsprogram for hjemløse katter.

10 - Ta dyrs egenverdi inn i Grunnloven.

Dyrevelferdsmeldingen 2024-2025

En stemme for katten ser svært positivt på at departementet ønsker å legge strategier til grunn for å bedre dyrevelferden i Norge. Vi støtter flere av tiltakene som blir foreslått. Deriblant punktene som gjelder sports, hobby -og selskapsdyr. Regjeringen som har utarbeidet Dyrevelferdsmeldingen burde samtidig, og i større grad ta hensyn til fagfolk og eksperters uttalelser jevnt over, for alle dyr. Samt lytte til dem som jobber på kloss hold med de ulike dyrene.

Vi mener at det ikke er gjort tilstrekkelige tiltak eller utredning for familiedyret/selskapsdyret katten i den nye Dyrevelferdsmeldingen [3], og man har ikke tatt

med de store problemene dette dyret står ovenfor i Norge i 2025. Diverse tiltak og forslag er etterspurt fra foreninger og organisasjoner i flere tiår, og vi finner det vanskelig å forstå hvorfor problematikken står like sterk i dag. Katten er familiedyret som oftest opplever å bli dumpet og overlatt til seg selv. Og den håndterer det norske klimaet svært dårlig på egenhånd.

……..

Kilder: 1.Markedsplassen Finn.no, 2.Agria Dyreforsikring, 3.Dyrevelferdsmeldingen 2024-2025 Meld. St. 8.

1. **Innføre obligatorisk ID-merking av katter og andre selskapsdyr**

En stemme for katten mener obligatorisk ID merking av katt vil kunne være med på å løse store deler av problemet med hjemløshet blant katter. Flere katter blir funnet og kan vende tilbake til sine eiere. Det vil også gi katteeiere er viktig signal om å ta det fulle ansvar for dyret sitt. Registrering gir også offentlige myndigheter en mer oversikt over problemstatistikk i sin helhet, og man kan lettere arbeide med tiltak ut ifra skriftlig resultat. Mattilsynet og Politiet vil dessuten få en raskere indikasjon rundt tilfeller med vanskjøtsel og dyremishandling, og hvem som må stå til ansvar for dette.

I en rapport fra Styringsgruppen for Dyrevelferd – forskningsbehov- og kunnskapsbehov fra 2005 i § 10 s. 5, er det skrevet og oppført en god oversikt over viktige grunner til å merke dyr: [4]

Merking av dyr er viktig for

- - At dyr skal kunne returneres til sine eiere når det er bortkomment eller skadet
- - Å gjøre dyreholdet mer forpliktende for eier
- - At dyreeier skal kunne stilles til ansvar, ved f.eks. forlating av dyr i ferier
- - Å høyne terskelen for å slippe domestiserte dyr ut i miljøer de ikke er tilpasset
- - Å unngå unødvendige avlivninger av dyr
- - Å kunne drive forsvarlig avl, og unngå innavl
- - Å enklere avgjøre dyrets opphav (oppdretter, rase) ved tvil
- - Å sikre dyrevelferden

Finansiering: Eier selv betaler en engangskostnad på ID-merking.

……

Kilde: 4.Styringsgruppen for Dyrevelferd – forskningsbehov- og kunnskapsbehov fra 2005 i § 10 s. 5.

Innføre kastreringspåbud på huskatter, med unntak av seriøse oppdrettere for avl.

En stemme for katten mener lovpålagt kastrering, med unntak for seriøse oppdrettere og avl, er nødvendig for å opprettholde formeringskontroll, unngå ukontrollert avl og forebygge hjemløshet. Tyskland, Østerrike og Nederland er land i Europa som har innført dette. Det finnes dessverre en stor andel private katteeiere i Norges land som frasier seg ansvaret for sin katt, eller er ubevisste i forhold til konsekvenser ved å ikke kastrere katten sin. Det oppstår også tilfeller der vanskeligstilte mennesker har mistet kontrollen over sitt kattehold, med dusinvis av katter i huset som en følge. [5] [6] [7]

……

Kilde: 5.Boken *katten, Atferd og Velferd* av Bjarne O. Braastad (2012), 6. Bessant, C.,2006. *Feral Cat Manual*. Feline Advisory Bureau, Tisbury, Wiltshire, UK. 3. 7. NMBU. - Studie om kastrering og velferd.

Innføre strengere straffer for dumping, vanskjøtsel og dyremishandling av katter og andre dyr.

En stemme for katten ønsker strengere strafferamme for dyremishandling, vold mot dyr, seksuelt misbruk av dyr og i tilfeller ved grov vanskjøtsel.

Hvis man bryter lover i Dyrevelferdsloven kan det straffes med bot eller fengsel etter § 37. Strafferammen er vanligvis 1 år, men kan være inntil 3 år for grove saker. Meld. St. 8 (2024-2025). Strafferammen 5.3.2 Strafferammen for brudd på dyrevelferdsloven er tre år.[8] Dette er altfor lite. Det bør være minst fem år. Og bøtene er for milde. Dette burde tredobles for å avskrekke mennesker til å velge og begå slike handlinger i utgangspunktet. Den nedre grensen for lovbrudd som kvalifiserer til fengselsstraff, og grensen mellom overtredelser og grove overtredelser står ikke i samsvar med dyrenes lidelser og egenverdi. Det er et negativt signal som sendes ut til samfunnet om hva som faktisk er akseptabelt når det gjelder grensesettingen om dyrevelferd, behandling av levende individer og gir enkelte dyr lavere status enn de allerede hadde i utgangspunktet.[10] Innimellom 5.3 Straffebestemmelser ved brudd på dyrevelferdsloven, mener vi at det også bør inngå prinsipper. Vi er ellers enig i at straffenivået kan bidra til å høyne dyrs status og gi en holdningsskapende effekt.

Per januar 2024 har ikke Høyesterett benyttet den øvrige grensen av strafferammen i dyrevelferdsloven, etter at strafferammen på tre år ble innført i 2001 til tross for flere svært grove overtredelser.

I LA-2022-152789 (Lovdata) hadde en mann skutt syv skudd mot en katt med luftgevær. Katten døde av skadene etter noe tid. Mannen ble dømt for vold og ulovlig avlivning av katten. Han fikk en straff på fengsel i 120 dager.[9]

I TAGD-2023-14900 hadde en mann forlatt syv kattunger i skogen for å dø. Kattene var fra fem til tolv uker gamle og ville ikke klart seg selv uten hjelp. Tingretten kom til at det var passende med en straff på 45 dager i fengsel, som ble redusert til 30 dager på grunn av tilståelse og lang saksbehandlingstid.[9]

Disse sakene med dom kan umulig ha klart å avskrekke folk til å begå samme handling, da det er et stort problem med dumping av kattunger i Norge anno 2025.

Mangel på empati og ansvarsfraskrivelse er to hovedpunkter i slike handlinger.

Det er også en betydelig overlapp mellom det og ha opplevd vold mot familiens dyr og egen voldsutsatthet. Kunnskap om disse sammenhengende understreker at samfunnets fremtidige håndteringsbehov bør styrkes.[11]

Katten burde, i likhet med hunden, få sin egen lov. (Forskrift).

…….

Kilde: 8.Dyrevelferdsloven. 9.Lovdata. 10. Økokrim. 11. Norsk veterinærtidsskrift 4-2023, 6. Muri, K.,Augusti, E.-M., Bjørnholt, M., & Hafstad, G. S. (2022). Childhood Experiences of Companion Animal Abuse and its Co- Occurrence with Domestic Abuse: Evidence from a National Youth Survey in Norway. Journal of Interpersonal Violence , 37(23-24), NP22627-NP22646. Https://doi.org/10.1177/08862605211072176.

Innføre flere midler og økte ressurser til Mattilsynet og Dyrekrim.

En stemme for dyrene ser optimistisk på at bevilgningen til Mattilsynet økte med 10 millioner kroner i 2024. [12] Likevel opplever man redusert ressursbruk og innsats på flere områder, og man er bekymret for om dette budsjettet faktisk var tilstrekkelig for alle de ulike oppgavene Mattilsynet må strekke seg over. Altfor mange saker blir fortsatt henlagt, på grunn av mangel på ressurser. Det bør innvilges enda flere midler til forvaltningsorganet i 2025. Det er svært positivt at dyrevernnemndene nå kan sendes ut på inspeksjon alene.

Likevel hadde man spart seg for mye arbeid og lang behandlingstid, om disse nemndene hadde kunnet fått bredere kompetanse, opplæring og dermed kunne fulgt opp regelbruk ved å avgjøre enkeltvedtak. Å gi veterinærer og dyrevernnemda rett til å gi ut bøter på Mattilsynets vegne kan potensielt styrke håndhevelsen av dyrevelferdsregler. Man tenker her innenfor to konkrete ting: Mangel av ID merking på dyret (ved innført påbud), mangel av kastrering på ikke-avls dyr (ved innført påbud). Det finnes flere artikler hvor Mattilsynets egne ansatte har uttrykt bekymring over utfordringen med manglende ressurser og midler. [13] [14] [15] [16] [17]

Dyrepolitiet må også bli sterkere for å hindre dyrekriminalitet. Midlene må økes og bli øremerket, bredere kompetanse må til, samt flere stillinger må opprettes innen alle politidistrikt.

……

Kilder: 12. Den Norske Veterinærforening www.vetnett.no Artikkel (17.10.23), 13. Artikkel i FriFagbevegelse (publ.18.12.23) *Tillitsvalgte i Mattilsynet slår alarm om kritisk lav bemanning. 14.* Dyrevernalliansen, www.dyrevern.no Artikkel *Landbruksdyr -Krise i Mattilsynet (06.06.24), 15.* NRK kronikk; *Uten handling taper dyrene,(2022)* skrevet av Iselinn Cecilie Bleivik. Veterinær/seniorinspektør i Mattilsynet m. støtte fra 68 kollegaer. 16. www.nationen.no artikkel; *Dyrevelferden lider under Mattilsynet* (13.08.22), www.magasin.digital.no, 17. Dyrenes forsvarer 3-2024. 3. *Stortingsmelding om dyrevelferd.*

Innføre søknadsplikt, strengere krav og registreringsplikt for alle (!) som driver med avl av katter.

For å hindre ukontrollert avl av katter, bør det innføres søknadsplikt for alle som ønsker å stille som oppdrettere og avle frem katter. Uansett huskatt eller rasekatt. Dette kan også styrke dyrevelferden.

Innføre dyreetikk og dyrevelferd i introduksjonsprogram for nyankomne flyktninger.

En stemme for katten mener det er nødvendig å innføre etikk og dyrevelferd som en del av introduksjonsprogrammet for flyktninger. Dette for å sikre et høyere nivå for dyrevelferd.

Det finnes dessverre enkelte negative kulturelle syn på dyr i ulike samfunn. Disse synene kan variere betydelig fra kultur til kultur, og de kan påvirkes av religion, tradisjon, og økonomiske forhold.

Pålegge markedsplasser som f.eks. FINN.no nye restriksjoner om krav til selger/katteeier om følgende obligatorisk ID-merking, kastrering og forsikringsbevis, samt salgsverdi på en huskatt satt til minimum 5000 kroner.

En stemme for katten mener det kan være lurt å pålegge markedsplasser som for eksempel Finn.no restriksjoner ved salg av katter, inkludert en minstepris på 5000 kroner, for å bedre kunne bidra til formeringskontroll av katter i Norge, samt bedre generell dyrevelferd.

En høyere minstepris kan redusere impulsive kjøp, øke kattens verdi og føre til bedre omsorg og ansvarlighet fra eierne. Målet er å redusere antallet uønskede kattunger og minske den stadig økende kattepopulasjonen.

Innføre en ny lov for katten som heter Katteloven. Og at denne blant annet inneholder at en huskatt sin salgsverdi må ligge på minimum 5000 kroner, med unntak av dyrevernorganisasjoner. Innføre nye forskrifter.

En stemme for katten mener det bør innføres en ny lov spesifikt for katten. Det finnes en egen lov for hunden som heter Hundeloven. Vi mener katten bør likestilles med hunden. Kattene har sine egne unike behov og atferd som kunne vært dekket av en spesifikk katte-lov.

Omsorgsprogram for hjemløse katter

En stemme for katten mener det bør settes i gang et omsorgsprogram for katter i tett samarbeid med de lokale dyrevernorganisasjoner, hvor staten finansierer midler til nødvendige veterinærutgifter, kastrering og ID-merking av hjemløse katter. **En stemme for katten** mener noe bør gjøres med statistikken av hjemløse katter i Norge. Og at staten bør ta en stor del av ansvaret for finansieringen av dette. Dyrevernorganisasjoner i Norge vil aldri klare å få bukt med dette på egen hånd. Da verken økonomi eller andre ressurser strekker til.

Samfunnet har et etisk ansvar for eierløse katter. Alle eierløse katter i Norge stammer fra katter som en gang har hatt eiere, enten i samme eller tidligere generasjoner. Vi bør ha en etisk plikt til å ivareta velferden til disse kattene, Europeisk konvensjon om beskyttelse av kjæledyr (1987) ETS nr.125 gir forpliktelser om å iverksette tiltak hvis en bestand av herreløse dyr er for høyt. I tillegg til tiltak for å redusere antall dyr, er landene forpliktet til (i) å vurdere krav om permanent merking av katter med nummer samlet i et register, og (ii) å oppmuntre til kastrering av dyr for å hindre en ikke planlagt avl (artikkel 12. b).[18] Vitenskapelige studier har vist at rene avlivningsaksjoner ikke gir gode resultat eller langvarige virkninger. Alternative metoder som TVARR-metoden (Trap-Test-Vaccinate-Alter-

Release). eller TNR-metoden (Trap, neuter, return) ser ut til å gi mer langvarige virkninger enn avlivningsaksjoner.[20] Ulike løsninger, og hvor effektive de er, diskuteres av Margaret R. Slater i boka The welfare of cats (2007).[19] Omsorgsprogrammer for hjemløse katter blir tatt i bruk iblant annet Storbritannia, USA og Italia. Ifølge rapporter har TVARR-metoden[21] gitt gode resultater i USA. (Johnson 1995).[22] Vi i **En stemme for katten** er likevel noe kritisk til TVARR-metoden i Norge, da vi mener at katten har mye større utfordringer under norske forhold. Å sette katter, som opprinnelig er ørkendyr, tilbake i sprengkulde og mangel på mat, ser vi på som mulig dyreplageri da mange av de hjemløse kattene lider. De pådrar seg ofte alvorlige frostskader og kan være vanskelig å få fulgt opp. Ville katter er dessuten ikke lett å fange inn på nytt, for videre medisinsk behandling og oppfølging. **En stemme for katten** ser at det er nødvendig med avlivning av alvorlig syke, eierløse katter. Og nødvendigheten for avlivning av de kattene som aldri vil klare å bli tamme, men som for alltid vil være aggressive og sky for menneskelig nærvær. Vi er positive til at ville, eierløse katter kan få en sjanse i livet. Og at slike katter ofte også har potensiale, om de blir temmet av de rette menneskene. Men disse burde deretter omplasseres og adopteres bort til gode hjem, etter endt behandling. Og ikke settes ut igjen på sin opprinnelige plass, spesielt med tanke på norske forhold. En rekke studier avklarer hvordan en kan sikre katters velferd på en omplasseringsinstitusjon (Rochlitz, 2000).[23] Man oppfatter at det er delte meninger rundt TNR-metoden hos de forskjellige forskere og dyrevernorganisasjoner i Norge. Selv om det er ressurskrevende, bør man sette i gang et omsorgsprogram, på den ene eller den andre måten, som tilsier bedring av dyrevelferd hos hjemløse katter. Det er på høy tid å få til dette i hele Norge. Her bør samtidig forsking og videre studier få støtte, for å finne ut av hvilke løsninger som gagner katter i Norge best.

……..

Kilder: 18.Europeisk konvensjon om beskyttelse av kjæledyr (1987) ETS nr.125. 19.Margaret R. Slater i boka The welfare of cats (2007). 20.Styringsgruppen for Dyrevelferd – forskningsbehov- og kunnskapsbehov fra 2005, 21.3 Katt s. 203 og 3.3.2 TTVAR-metoden. 22.Johnson 1995. 23.Rochlitz, 2000.

Ta dyrs egenverdi inn i Grunnloven

En stemme for katten mener MDG sitt forslag til Stortinget[24] om å ta dyrs egenverdi inn i Grunnloven og stadfester over enhver tvil at dyr har egenverdi, kan være et viktig tiltak for dyrevelferden i Norge.

Grunnlovsforslaget nevner tre hovedårsaker:

Grunnloven skal:

1. Være oppdatert etter samfunnets verdier
2. Gi dyrenes stemme mer makt i den offentlige debatten og
3. Gi dyrene sterkere rettigheter når motstridende interesser prøves i en rettsal.

Sveits, India, Brasil, Slovenia, Tyskland, Østerrike, Italia og Egypt har tidligere gjort det samme. Innført dyrs egenverdi inn i sin grunnlov. Og Luxembourg stadfestet i 2023 dyr som «sansende, levende ikke-menneskelige individer.[25]

……

Kilder: 24.Grunnlovsforslag fra Une Bastholm og Lan Marie Nguyen Berg om ny § 120 b (om grunnlovfesting av dyrs egenverdi). Grunnlovsforslag 24 (2023-2024). 25.Dyrenes Forsvarer 4-2024.

Med vennlig hilsen

Vilje Monica Ravn

(Styreleder i **En stemme for katten**. Org.934553470)

Stiftelsen Nesoddkatten

«Norge skal ha en dyrevelferd i verdenstoppen.» Slik starter Dyrevelferdsmeldingen. Den fastslår videre at meldingen «… peker ut en retning for en kunnskapsbasert og stegvis forbedring av dyrevelferden.» Dette er gode nyheter, bl a for alle landets små og store dyrebeskyttelser.

Stiftelsen Nesoddkatten er en lokal dyrebeskyttelse for Nesoddhalvøya og, som navnet indikerer, er det i all hovedsak katter vi jobber med. Vårt innspill til det videre arbeidet med Dyrevelferdsmeldingen er knyttet til kapitel 7.5.3.3 Katt, «Regjeringen vil», første kulepunkt: «Oppfordre til frivillig ID-merking av katter.»

Vi ber om at dette endres til: «Innføre obligatorisk ID-merking og registrering av katt.» Endringen vil sidestille kattens verdi med hundens verdi, jfr kapitel 7.5.3.2 Hund, «Regjeringen vil», andre kulepunkt: «Innføre obligatorisk ID-merking og registrering av hund.»

Som meldingen refererer i kapitel 6.4.4.8 Regelverk, har forslag om obligatorisk ID-merking av familiedyr vært oppe til behandling i Stortinget ved flere anledninger tidligere. Forslagene har falt, bl a begrunnet med «… at tiltaket er for lite målrettet, at det er for vanskelig å føre tilsyn med etterlevelse av kravet og at kostnadene forbundet med dette ikke står i forhold til nytteverdien.»

Disse begrunnelsene henger ikke på greip:

- Tiltaket ville være særdeles målrettet. Det ville være et godt virkemiddel i arbeidet for å få ned antall hjemløse katter, som anslås til å være mellom 50.000 og 100.000. (Kapitel 6.4.4.2 Betydning og utbredelse) Tallet er vedvarende høyt fordi dårlige katteeiere ikke har kontroll på kattene sine, og lar dem formere seg fritt. For de mange små og store Dyrebeskyttelsene ville obligatorisk ID-merking spare oss for svært mye jobb, som til dels er belastende. Vi ville slippe å bruke tid på å prøve å spore opp mulige eiere til uidentifiserte katter på avveie, og kunne komme i gang med helsehjelp, rehabilitering og omplassering med en gang. Vi ville slippe å bli skjelt ut av dårlige katteeierne som verken tilbyr tilstrekkelig mat, ly eller helsehjelp til kattene sine. Disse katteeierne ville neppe spandere ID-merking, og når kattene deres oppsøkte andre i håp om mat og ly, som igjen oppsøker oss, ville jobben vår vært langt lettere.

- Dersom man skulle unnlate å innføre et krav fordi det er for vanskelig å føre tilsyn med det, må man jo oppheve fartsgrenser, tillate tyverier etc. Svært mange mennesker følger lover og regler fordi de ser nytteverdien i dem, og generelt er lovlydige, og ikke fordi de er redde for å bli tatt.

- Kostnadene forbundet med å ID-merke og registrere katter er helt minimale. Meldingen som her kommenteres fastslår også det i kapitel 8.4.2.2 Frivillig ID-merking av katt: «Tiltaket gir ingen økte offentlige kostnader. For dyreeiere bør slike kostnader, som vurderes å være beskjedne, være en naturlig del av dyreholdet.»

- Når det gjelder nytteverdien kan den være enorm, både for katteeieren, for katten og for Dyrebeskyttelsene, som nevnt over. For den ansvarlige katteeieren, som er glad i katten sin, kan ID-merking føre til at en katt på avveie blir gjenforent med familien sin igjen. Det er tusenvis av eksempler på dette. For katten som har gått seg bort og som noen finner i mer eller mindre dårlig form, kan ID-merking være det som redder livet dens.

Som innledningen fastslår, skal Norge ha en dyrevelferd i verdenstoppen. Ifølge Lov om Dyrevelferd har alle dyr, uavhengig av art, en iboende egenverdi som ikke er knyttet til deres eventuelle nytteverdi for mennesker.

Selv om hunder tradisjonelt har hatt høyere status enn katter, og fremdeles har det hos mange, er lovens intensjon å sikre dyrenes velferd på tvers av arter. Vi kan således ikke se at det er verken juridisk eller etisk forsvarlig å prioritere hunder over katter. Sånn forslaget ligger nå mht ID-merking, er det nettopp det som gjøres.

I innledningen fastslås det også at meldingen «… peker ut en retning for en kunnskapsbasert og stegvis forbedring av dyrevelferden.» I Boks 6.41 Eksterne innspill, står det bl a: «Flere instanser, herunder Den Norske Veterinærforening, Norges miljø- og biovitenskapelige universitet, Veterinærinstituttet, Dyrebeskyttelsen Norge og NOAH ønsker krav om obligatorisk ID-merking av katter.» Disse instansene er blant de aller best faglig kvalifiserte som finnes. Vi finner det helt urimelig at denne ekspertisen ikke skal lyttes til - ikke minst når tiltaket er så enkelt som det er, og gir så mange fordeler for både de kattene som er så heldige å ha gode hjem og de mange tusen uheldige hjemløse.

Vi ber igjen om at det innføres obligatorisk ID-merking og registrering for både hunder og katter.

Aktiv Hund

Vi i Aktiv Hund vil med dette gi et tydelig innspill til høringen om Dyrevelferdsmeldingen. Med over 25 års erfaring har vi sett hvordan samfunnsutviklingen påvirker hundehold og dyrevelferd, ofte med negative konsekvenser. En helhetlig forståelse av hundens behov og eierens ansvar må ligge til grunn for enhver dyrevelferdspolitikk. Vår erfaring viser at hundens velferd er avhengig av eierens forståelse, kunnskap og evne til å møte hundens naturlige behov.

1. Helhetlig tilnærming til dyrevelferd

Dyrevelferd er langt mer enn fysisk helse – det handler om å skape trygghet, forutsigbarhet og mental stimulering. En hund uten struktur og tydelige rammer kan utvikle stress og uønsket atferd, noe vi ser altfor ofte i dagens samfunn. Vi oppfordrer komiteen til å også vektlegge hundens mentale velferd i fremtidige tiltak.

2. Krav til kompetanse hos hundeeiere

Mange hundeeiere anskaffer seg hund på impuls eller ut fra trender, uten forståelse for hundens faktiske behov. Spesielt under pandemien fikk vi en drastisk økning i antall hundehold, og vi ser i dag resultatet av impulskjøp og problemer knyttet til dette. Når hunden viste seg å være mer ansvar enn folk hadde sett for seg, ble mange kastet ut eller omplassert – et tydelig tegn på en bruk-og-kast-mentalitet i deler av hundeholdet. Dette resulterer i stressede hunder som ofte utvikler problematferd, noe som i verste fall fører til omplassering eller avlivning. Vi mener at obligatorisk opplæring for nye hundeeiere vil være et effektivt tiltak for å forebygge slike situasjoner. Vi anbefaler obligatoriske kurs eller veiledning før anskaffelse for å sikre at eiere har grunnleggende kompetanse.

Moderne hundehold har i stor grad gått fra samarbeid og funksjonelle oppgaver til å være preget av underholdning og estetikk. Mange anskaffer hund basert på trender, emosjonelle behov eller sosial status, heller enn en reell forståelse av hva slags liv hunden trenger. Dette fører til at hundens naturlige instinkter, som behovet for struktur, aktivitet og meningsfull stimulering, ofte blir ignorert. Resultatet kan bli en hund som opplever stress, usikkerhet og utvikler atferdsproblemer.

Hunder trenger forutsigbarhet, grenser og aktivitet. Uten dette kan de utvikle usikkerhet og stress. En godt forstått og tilpasset hund lever et tryggere og mer balansert liv.

3. Regulering av avl, oppdrett og ID-merking

Hunder har behov som må dekkes for at de skal kunne fungere godt i et urbant samfunn. Kvaliteten på avl, oppdrett og ID-merking er avgjørende for å sikre sunne og velfungerende hunder. Norsk Kennel Klub (NKK) spiller en viktig rolle i dette arbeidet, gjennom sine krav til raseklubber, foreninger og bruksegenskaper, samt utdanning av instruktører innen sine disipliner.

Vi støtter strengere regulering av avl med fokus på helse fremfor utseende. Mange raser lider av arvelige lidelser som kunne vært unngått med ansvarlig avl. Obligatoriske helseattester og genetisk testing bør innføres for å sikre funksjonell helse hos avlsdyr.

4. Krav til næringen: Hundeskoler, atferdskonsulenter og opplæring

Det bør stilles strengere krav til private hundeskoler, atferdskonsulenter, aktører som rehabiliterer hunder, dressører, kenneler og veterinærer. Samtidig må det skilles mellom ulike aktører i hundebransjen. Offentlige institusjoner som politi og forsvar utdanner hunder med spesifikke bruksområder som søk og tjeneste, mens jaktmiljøet, gjeterhundtrening og andre brukshundmiljøer har en funksjonell tilnærming til hundens egenskaper. Frivillige organisasjoner som Norske Redningshunder bidrar med livsviktige redningsressurser. Det er viktig at reguleringer tar hensyn til disse ulike formålene og deres kompetansekrav.

En problemstilling som må adresseres er at hvem som helst i dag kan starte hundeskole eller tilby kurs uten formell bakgrunn. Vi stiller spørsmål ved om deler av næringen burde vært bedre regulert. Det er uholdbart at personer med kun et nettbasert kurs kan påta seg ansvaret for å instruere hundeeiere. Dersom dette tillates, må det stilles krav til at disse kjenner sine begrensninger i henhold til praktisk fagkunnskap og kompleksiteten i opplæring av både hund og eier.

Hundetrening må bygge på forståelse av hundens naturlige behov. Uten klare grenser og riktig opplæring kan hunder utvikle usikkerhet og uønsket atferd. Mange eiere sliter fordi de har fått ensidig eller mangelfull veiledning. Vi ser et problem med en ensidig tilnærming i hundeutdanning, der enkelte metoder favoriseres uten hensyn til hundens biologiske og atferdsmessige behov. Hunder har instinkter og egenskaper som rovdyr, og hele læringsteorien må kunne brukes for å gi balansert og effektiv opplæring. Dette krever både faglig kompetanse og et sterkt etisk kompass hos opplæringssteder.

Et bredere faglig grunnlag vil styrke både hunders og eieres muligheter til å lykkes.

5. Media, kontroll og oppfølging av dyrevelferdsloven

Mattilsynet må bevilges mer midler og få høyere kompetanse for å kunne utføre sitt arbeid mer effektivt. Et styrket og mer dynamisk tilsyn vil kunne ha tettere dialog med markedet og samtidig avdekke både svakheter og styrker hos aktørene. Det bør opprettes en egen avdeling i Mattilsynet som fokuserer på selskapsdyr som hund og katt, slik at tilsynet kan spesialisere seg bedre på denne delen av dyrevelferden.

Media spiller en stor rolle i hvordan hundehold fremstilles. TV-programmer og sosiale medier gir ofte et feilaktig bilde av hundetrening, hvor raske løsninger og kommersiell appell prioriteres fremfor hundens faktiske behov. Dette skaper ikke bare urealistiske forventninger hos hundeeiere, men bidrar også til en forenklet forståelse av hundens kompleksitet og til menneskeliggjøring av hunden. Det er behov for mer realisme og ærlighet i mediedekningen, slik at hundeeiere får tilgang til kunnskap basert på faglig tyngde og praktisk erfaring, snarere enn lettvinte underholdningskonsepter.

Avslutning

Vi krever et sterkere fokus på kunnskap og ansvar i hundeholdet. For å sikre bedre dyrevelferd i Norge må det innføres strengere krav til opplæring, en bredere faglig tilnærming i hundebransjen og en mer nyansert mediedekning av hundetrening. Hundens velferd avhenger av eierens forståelse, evne til å sette grenser og tilpasse seg hundens behov. Ved å styrke kompetansekrav, regulere avl mer ansvarlig og sikre balansert opplæring, kan vi bidra til bedre dyrevelferd i Norge.

Vi oppfordrer Næringskomiteen til å innføre konkrete tiltak for økt kompetanse hos hundeeiere, regulering av næringen og en mer faglig forankret tilsynsrolle for Mattilsynet. Vi ser frem til videre dialog om hvordan disse tiltakene kan implementeres i norsk dyrevelferdspolitikk.

Med vennlig hilsen,
Magne Gjertsen

Aktiv Hund - www.aktivhund.no

Interessegruppa Hestevelferd

Interessegruppa Hestevelferd driver systematisk opplysningsarbeid og forskningsformidling knyttet til hestens naturlige atferd og behov. Vi jobber uavhengig av hestesportens forbund og organisasjoner, og gruppa er sammensatt av personer med samlet bred fagkompetanse.

Vi ønsker med dette å gi næringskomiteens medlemmer våre innspill til innhold som angår hest i dyrevelferdsmeldingen og peke på tiltak og presiseringer vi mener bør inkluderes når komiteen gir sin innstilling.

Vi viser også til innspill fra Hestevelferd i de foregående innspillsrundene. Mye av innholdet vi har gitt innspill på er tatt inn i meldingen. Det mangler imidlertid en del vesentlige tiltak, målsetninger og konkretiseringer som er avgjørende for å sikre forsvarlig velferd for hestene. Regjeringen uttrykker også ønske om utredninger om forhold der det allerede foreligger tilstrekkelig grunnlag for å kunne fatte kunnskapsbaserte beslutninger. Vi støtter regjeringen i at det er behov for revidering av Forskrift om velferd for hest, og ser særlig behov for spesifiseringer av krav og forbud gitt i dyrevelferdsloven i forhold til bruk og hold av hest.

I dette høringsinnspillet beskrives og begrunnes behov for følgende tiltak og konkretiseringer:

1. Driftsformer og tilrettelegging for hestens behov

- Overgang mot løsdriftsformer og utfasing av oppstalling i bokser (bur for hest)
- Krav om at det ved nybygg, ominnredning og utvidelser av staller tilrettelegges for gruppehold i løsdrift
- Krav om størrelse på luftegårder og begrensing av tid en hest kan holdes under restriksjoner som ikke muliggjør fri bevegelse
- Krav til sosial kontakt med artsfrender og minimum to hester i ett hestehold
- Krav om tilgang til drikkevann og grovfôr-basert diett

2. Kompetanse

- Krav til kompetanse om hestens behov, egenskaper, adferd, læring og emosjoner, samt grunnleggende praktisk velferdsanalyse og tilrettelegging

- Krav til at metodikk og formidling i undervisning av barn og voksne er i tråd med forskningsbasert kunnskap og er etisk og velferdsmessig forsvarlig

3. Metoder og utstyr ved trening og håndtering av hest

- Forbud mot bruk av spesifisert utstyr med stort skadepotensial, heriblant hevstangs-bitt/kandar, tungestropp, glidetøyler og stramme nesereimer

- Forbud mot skadelige metoder, heriblant hyperfleksjon og bruk av flooding

- Krav om tilrettelegging og utstyrsbruk i organisert aktivitet og undervisning

Spørsmål eller behov for videre utdypning, oppklaringer eller ytterligere grunnlag, kan rettes til post@hestevelferd.no

1. Driftsformer og tilrettelegging for hestens behov

Dyrevelferdsloven § 23 første ledd fastslår at dyreholder skal sikre at dyr holdes i miljø som gir god velferd ut fra artstypiske og individuelle behov, herunder gi mulighet for stimulerende aktiviteter, bevegelse, hvile og annen naturlig atferd. Dyrs levemiljø skal fremme god helse og bidra til trygghet og trivsel. Dyrevelferdsloven § 8 stiller krav til dyreholder om å påse at driftsformen er egnet til å ivareta god dyrevelferd.

Noen av hestens artstypiske behov, og fordeler ved å etterkomme disse omtales i meldingen. Tiltakene som foreslås er ikke tilstrekkelige for å sikre behovene. Etablering av tiltak for å sikre god velferd bør ikke avhenge av at de også leder til økonomisk eller prestasjonsmessig gevinst for mennesker. Hestens egenverdi i henhold til dyrevelferdsloven § 3 bør vektlegges.

I meldingen beskrives noen utfordringer som kan oppstå ved løsdrift/utegang ved utilstrekkelig tilrettelegging. For oppstalling i spiltau omtales problematikken ved manglende bevegelsesfrihet og plass. For oppstalling i boks, sies det kun at dette er vanligste driftsformen i Norge. De åpenbare velferdsutfordringene knyttet til å holde hest i boks, som tap av bevegelsesfrihet, unaturlig døgn- og søvnmønster og manglende sosial omgang med artsfrender, og hvordan dette påvirker hestens fysiske og mental helse, nevnes ikke i denne sammenhengen.

1.1 Overgang mot løsdriftsformer og utfasing av oppstalling i bokser for hest

Det uttrykkes klare målsetninger i meldingen for andre arter om at isolasjon i bur skal begrenses eller fases ut. Dette må også gjelde for hest. Det er i dag lov å holde hester innesperret i boks i inntil 22 timer pr. døgn. Regjeringen vil utrede utvidelse av kravet om fri bevegelse. Her foreligger det allerede godt dokumenterte behov for endringer.

Det er utviklet en rekke løsninger og systemer for å tilrettelegge for hester i gruppehold, som muliggjør tilpasning av individuelle behov i sammensatte grupper og gode praktiske løsninger for både hester og mennesker, uavhengig av bruk og aktivitet.

Det nevnes skader som en utfordring ved hold av hest i grupper. Forskningsstudier viser imidlertid at hester i gruppehold har lavere skadefrekvens enn hester som holdes individuelt. God tilrettelegging er viktig for å sikre at alle individene får sine ulike behov dekket og for å unngå konkurranse om ressurser og medfølgende konflikter. Areal, utforminger og løsninger, samt fordeling og plassering av ressurser er blant faktorer av stor betydning.

Spiltau-lignende skillevegger og/eller oppbindingsplasser til bruk ved for eksempel individuell tilskudds fôring, stell og nødvendig helsebehandling er blant de vanligste tiltakene for å sikre individuelle tilpasninger og begrense risiko for konkurranse og konflikter i løsdriftsformer. Det er i all hovedsak spiltau for stell og vask ved boks- og løsdriftsstaller/utegang, samt slike tilpasninger i gruppehold som etableres i dag. Et forbud mot etablering av spiltau for oppstalling, må derfor formuleres slik at det ikke vanskeliggjør etablering av gode løsdrifter og gruppehold av hest, eller nødvendig stell og helsebehandling.

- Det bør innføres krav om at det ved nybygg, ominnredning og utvidelse av staller og anlegg må tilrettelegges for gruppehold i løsdrift

Det er behov for en klar målsetning og plan for gjennomføring av overgang mot gruppehold i løsdrift for hest. For prosessen med overgangen, kan det trekkes læring av endring i driftsformer for andre arter, som for eksempel overgangen til løsdrift for storfe og gruppehold av høns.

Vi støtter regjeringens forslag om forbud mot utstyr og inngrep for å stanse stereotyp adferd.

Tilrettelegging for hestens behov for fri bevegelse, sosial kontakt, artstilpasset spisemønster og døgnrytme er avgjørende for å forebygge årsakene til utvikling av stereotypier. I denne sammenheng er utfasing av langvarig restriksjon i boks og overgang til hold av hest i løsdriftsformer med artsfrender nødvendig.

1.2 Sikre behov for fri bevegelse og begrensning av fysiske restriksjoner

Behovet for fri bevegelse må sikres, og hesten må beskyttes mot fysiske og mentale påkjenninger som følge av restriksjon. Det bør derfor fastsettes begrensninger på hvor lenge en hest kan holdes bundet eller innesperret i boks eller konstruksjoner innendørs og utendørs som ikke muliggjør fri bevegelse i alle gangarter. Her bør det åpnes for unntak ved sykdom eller skade etter råd fra veterinær. Følgende bør innføres for å sikre hestens behov for fri bevegelse:

- Krav om areal til luftegårder som muliggjør fri bevegelse i alle gangarter (minimum 20 X 40 meter)
- Begrensning for hvor lenge en hest kan holdes bundet, sammenhengende og totalt pr. døgn
- Begrensning for hvor lenge en hest kan holdes i boks og andre små konstruksjoner som ikke muliggjør fri bevegelse, sammenhengende og totalt pr. døgn

1.3 Sikre behov for sosial kontakt med artsfrender

Det enkelttiltaket som i størst grad sikrer at hestenes velferd ivaretas, er mulighet til å ha full sosial kontakt med minimum én annen hest. Regjeringen vil utrede krav om at hester skal ha full fysisk kontakt med andre hester både innendørs og utendørs de to første leveårene. Vi støtter et slikt krav. Det er imidlertid viktig å sikre at hestens sosiale behov blir ivaretatt gjennom hele livet, ikke kun når det gagner nytteverdien for mennesker, i forhold til prestasjon og av praktiske og økonomiske hensyn.

Regjeringen vil ikke innføre forbud mot å holde hest alene, slik det er blant annet i våre naboland Sverige og Danmark. Det er få hestehold som består av kun én hest alene, men for de hestene det gjelder har det svært store negative konsekvenser. Et krav om minimum to hester i ett hestehold bør derfor kunne innføres uten uforholdsmessige konsekvenser for dyreholdere. Det er også vanskelig å se at hold av én hest alene kan anses å være i henhold til dagens dyrevelferdslov § 23, selv om det ikke er spesifisert i forskrift.

Vi mener følgende tiltak er nødvendige for å sikre hestens sosiale behov:

Krav om minimum to hester i ett hestehold

- Krav om at alle hester har tilgang til fysisk kontakt med artsfrender, uansett alder og kjønn

1.4 Sikre tilgang til drikkevann og artsegnet diett og spisemønster

Det bør innføres krav om at alle hester skal ha kontinuerlig tilgang til rent drikkevann i sine oppholdsarealer, uavhengig av driftsform. Tilsvarende krav finnes for eksempel i Danmark. I dag finnes det både rimelige og praktiske løsninger for å sikre tilgang til frostfritt vann også utendørs vinterstid, så dette er et krav det er lett å etterkomme for hesteholdere.

Som omtalt i meldingen vil hester under naturlige forhold benytte inntil 20 timer i døgnet til å spise, mens de hele tiden er i bevegelse. Grovfôr og spisetid er avgjørende for både psykisk og fysisk helse. Restriksjoner av hester i bokser og små luftegårder gjør at de har liten mulighet til fri bevegelse, noe som øker risiko for at hestene overfôres. Kraftfôr brukes også ofte for å fremme sportslig prestasjon, noe som ytterligere begrenser hestenes totale spisetid. Krav om grovfôr-basert diett er innført i travselskapets nye velferdsreglement for sine medlemmer og er lovfestet i flere av våre naboland. Et forskriftsfestet krav burde ikke by på uforholdsmessige problemer for hesteholdere. For å sikre hestens tilgang til vann og egnet fôr bør det innføres:

Krav om tilgang til rent drikkevann i arealet hesten holdes, inkludert luftegårder

- Krav om egnet grovfôr-basert diett til hest

2. Kompetanse

Krav til kompetanse er i dag gitt i dyrevelferdsloven § 6 og Forskrift om velferd for hest § 5, men spesifiserer ikke hvilken type kompetanse som er nødvendig. Det er behov for økt kompetanse blant hesteeiere og profesjonelle aktører om hestens behov, egenskaper og adferd samt grunnleggende praktisk velferdsanalyse og tilrettelegging.

I meldingen fremheves nær utelukkende sportsforbundene og deres samarbeidspartneres tilbud innen utdanning og kurs i forbindelse med behov for økt kompetanse. Håndtering og aktivitet med hest påvirker hestenes velferd betydelig, og innholdet i relaterte kurs og utdanninger er viktig. Det må likevel påpekes at kompetanse og faglig forståelse av hesten og dens egenskaper, adferd og behov ikke er det samme som kompetanse om bruk av hest i næring, rekreasjon, sport og prestasjon. Dette er ulike fagfelt og ulike aktører innehar relevant ekspertise.

Relevante fagfelt som må inkluderes i et kompetansekrav omfatter blant annet etologi og atferdsvitenskap i tillegg til grunnleggende helse. Denne kompetansen finnes ved ulike utdanningsinstitusjoner og aktører både nasjonalt og internasjonalt. Det er avgjørende med

et betydelig kunnskaps- og kompetanseløft innen bruk av belønningsbasert trening og forståelse av sammenhenger mellom stimuli, emosjoner, læring og adferd. Dette er avgjørende for å endre forekomsten av bruk av restriksjoner, ubehag, smerte og tvang for å påvirke adferd, noe som er dominerende i stor grad i dag. Det er videre behov for at hesteholdere får opplæring i utøvelse av praktisk regelmessig velferdsanalyse for å gjøre nødvendige tiltak for individene i sitt hold.

Mange aspekter ved bruk, behandling og hold av hest som i dag både utføres og kurses i, er ikke basert på tilgjengelig vitenskap. Vi ser i dag en økende tendens til at hesteeiere og profesjonelle aktører som opparbeider seg kunnskap og utdannelse på relevante fagfelt tar avstand fra konkurransesport. En del av grunnen for økningen i gruppen som omtales som "hobby" i meldingen, kan tenkes å ha sammenheng med dette. Det er viktig å ha klart for seg at kun en begrenset andel hester og hesteeiere er involvert i konkurransesport og tilhørende sportsforbund.

Opplæring av barn og voksne handler i dag primært om riding og bruk av hesten. Opplæring i hestens biologi, egenskaper, adferd og velferd gis i svært begrenset grad. I meldingen vises det til ridelærerutdanning ved Norsk Hestesenter. Denne utdannelsen er rettet mot riding og bruken av hest. Utdanningsløpet baserer seg på bruk av ubehag som hesten er motivert for å unngå eller unnslippe. Undervisning skjer i dag i liten grad ut fra moderne læringsprinsipper eller med hensyn til emosjonelle følger, verken for dyrene eller elevene. Det er behov for en dreining fra ensidig opplæring i riding og bruk av hest til en opplæring i alle nødvendige aspekter for å omgås og ivareta hest på en god måte. Dette stiller krav til fagkompetanse hos instruktører utover de kunnskapsfelt som i dag vektlegges.

At bruk av tvang og også vold overfor hest er utbredt i forbindelse med opplæring av barn så vel som voksne er svært problematisk med hensyn til både hestene, barna involvert og fremtidig hestevelferd. Vi trenger en utvikling mot opplæring av fremtidens hestefolk med nødvendig kunnskap og gode verdier. Dette bør også ses i sammenheng med punkt 5.5 i meldingen som beskriver sammenheng mellom vold mot dyr og vold mot mennesker.

Det er viktig at kompetanse for kommende hesteeiere og aktører rettes mot ivaretagelse av hesten ut fra hestens behov og egenverdi, og utarbeides av faginstanser uavhengig av bruk, sport og næring. Tiltak for å sikre nødvendig kompetanse for å sikre dyrenes velferd:

Fagkunnskap om hestens egenskaper, behov, adferd, læring og emosjoner må inngå i utdannelse og opplæring av instruktører

- Innføring av kompetansekrav for hesteeiere og alle som jobber med hest eller relatert undervisning

- Innføre krav til at metodikk og formidling i undervisning er i tråd med forskningsbasert kunnskap og er etisk og velferdsmessig forsvarlig

3. Metoder og utstyr ved trening og håndtering av hest

Både innen hestesport og generelt i trening og håndtering av hest er det utstrakt bruk av skadelige metoder og utstyr som er utformet for, eller har høy risiko for å påføre smerte eller ubehag. Dette medfører dokumenterte akutte og kroniske skader, mentalt og fysisk.

Dyrevelferdsloven § 8 stiller krav til dyreholder og den som omsetter eller markedsfører metoder og utstyr benyttet til dyr om å påse at disse er egnet til å ivareta hensynet til dyrenes velferd. Dyrevelferdsloven § 26 stiller krav til trening, fremvisning, underholdning og konkurranser med dyr. Det må konkretiseres hva som regnes som velferdsmessig uforsvarlige midler og behandling, samt unødig påkjenning for hesten. I tillegg er det behov for å presisere hva som er å regne som vold i henhold til dyrevelferdsloven § 14 a).

Det er behov for å innføre forbud mot konkrete metoder og utstyr, i all håndtering av hest. Det foreligger allerede tilstrekkelig forskningsgrunnlag til å forby flere typer utstyr og treningsformer. Flere av disse er grundig omtalt og begrunnet i forskning i våre tidligere innspill. Vi vil her fremheve noen spesifikke tiltak angående utstyr og metoder som krever særlig fokus. Ingen av tiltakene vil hindre effektiv og trygg håndtering og trening av hester.

Forbud mot kandar og andre typer hevstangsbitt

Utformingen av disse bittene gjør at kraften fra tøyletrykket forsterkes, inntil firedobles, og fører til en tourniquet-effekt på hestens tunge og annet bløtvev i munnhulen.

I hele 2024 har det vært stort fokus på blå og misfargede tunger hos dressurhester som følge av avklemt blodtilførsel ved bruk av kandarbitt. Dette har kommet frem etter omfattende publisering i media av bilder og medfølgende uttalelser fra veterinærer som slår fast at misfargede og blå tunger er tegn på en smertefull tilstand og er skadelig for hesten (se lenke til bilder i Dropbox under).

Etter innspill fra det danske Dyreetiske Råd, skal det nå behandles lovforslag om forbud mot hevstangsbitt i Danmark. En lignende prosess pågår i Nederland.

Kandar er obligatorisk i flere dressurklasser og andre typer hevstangsbitt er vanlig brukt i rideskoler og i andre sportsgrener i Norge.

Forbud mot hyperfleksjon

Hyperfleksjon innebærer en overbøyning av hestens nakke og hals slik at hestens neserygg havner bak det såkalte loddplanet. I noen tilfeller bøyes hodet til hesten så mye at mulen og tenner berører brystet (se vedlegg i første innspill). Det er beskrevet i mange forskningsartikler at denne formen for ridning gir hesten pusteproblemer, kroniske skader og har alvorlige negative konsekvenser for hestens velferd. En samling av denne forskningen ble publisert i 2024; “Hyperflexing the horse’s neck: a systematic review and meta-analysis". Hyperfleksjon forekommer i Norge både under stevner og trening (se vedlegg 3 i første innspillsrunde). I Sveits har metoden vært forbudt siden 2014, og i Danmark er det forslag om et tilsvarende forbud etter anbefaling fra Det Dyreetiske Råd. Vi mener det er nødvendig å forby denne praksisen også i Norge, slik tidligere foreslått av Rådet for Dyreetikk.

Andre metoder og utstyr krever tiltak:

Forbud mot hjelpe- / glidetøyler (Graman-tøyler)

- Forbud mot tungestropp
- Forbud mot å stramme neseremmer slik at det hindrer hesten i å gape og svelge
- Forbud mot bruk av sporer og pisk med en kraft som har karakter av slag og spark
- Forbud mot bruk av sporer og pisk i undervisning av barn og markedsføring/salg av produkter til barn
- Forbud mot bruk av flooding i håndtering, trening, tilvenning og undervisning (flooding oppstår når hesten utsettes for fysisk eller emosjonelt ubehag den ikke kan unnslippe via tilgjengelig adferd)

Tiltak for forsvarlig bruk av utstyr og metoder ved organisert aktivitet med hest:

- Krav om at konkurranser og annen organisert aktivitet med hest må tilrettelegges for metoder og utstyr som sikrer god velferd for hestene. Det bør ikke tillates krav om bitt, pisk eller sporer i organisert aktivitet med hest

- Krav om tilrettelegging for belønningsbasert trening i organisert aktivitet og undervisning

Vi takker for mulighet til å gi dette høringsinnspillet. Spørsmål eller behov for videre utdypning, oppklaringer eller ytterligere grunnlag, kan rettes til post@hestevelferd.no

Med vennlig hilsen,

Hestevelferd v/ Iris Alm Faleide, Crispin Parelius Johannessen, Tone Lindholm og Trude Øverlie

www.hestevelferd.no

Kildegrunnlag og referanser

Hestevelferd.no, Innspill fra første innspillsrunde 1. september 2022:

https://www.regjeringen.no/contentassets/39f6357251654728bdda4e851f56d192/hestevelferd.no.pdf

Hestevelferd.no, Innspill fra tredje innspillsrunde 15. September 2023:

https://www.regjeringen.no/contentassets/5b6f70097b77476a90653edd39cf774b/4-hestevelferd.pdf

Bildemappe Crispin Parelius Johannessen:
https://www.dropbox.com/scl/fo/yai9bosi2pxflpiv0onia/ACQG3fsopjgNoTEJ8gq4kN0?e=2&fbclid=IwY2xjawIVt6RleHRuA2FlbQIxMAABHSvxrIU-sUhC1HiYBkEx-Q1uRg9_3jCR6lBkxhPKT8EsTcUbSJvzIf5W-A_aem_8C7J8nnfbeBNG0X16J3_lQ&rlkey=rqyfzyfugmdqfkvnm8prn14vs&st=zljyzhr2&dl=0

Bilder vedlagt er ment for å illustrere hestens opplevelse og er ikke en anklagelse mot spesifikke ryttere.

Skriv fra Det Dyreetiske Råd, Danmark, desember 2024 om bruk av hest i sport: Henvendelse til FVM om hestesport

McGreevy, P., Harman, A., McLean, A. & Hawson, L. Over-flexing the horse's neck: a modern equestrian obsession? J. Veterinary Behavior: Clin. Appl. Res.5, 180–186.

På grunn av plassmangel viser vi til referanselister i våre innspill fra 2022 og 2023 lenket over

Foreningen Norske Etologer

Generelt

Beskrivelsen av dagens husdyrhold er bra, og målsettingene er generelt gode, men tiltakene virker noe generelle.

Tiltak for en art er ikke det samme for en annen, det vil også være store individuelle og lokale forskjeller i drift og tilsyn.

Vi vil trekke inn et viktig og konkret tiltak: Kompetansekrav og bruk av fagfolk i avgjørende stillinger som påvirker bestemmelser og satsingene. Spesielt de som gjelder dyr, økologi, naturforvaltning og miljøspørsmål med komplekse problemstillinger. Her virker det som vi har store kompetansehull som kunne ha vært unngått med bruk av riktig kompetanse. Vis bærekraft, bruk fagkompetanse. Det vil lønne seg i lengden.

Regjeringer ønsker å tilrettelegge for bedre dyrevelferd ved f.eks. lavere dyretetthet, ombygging, mer dokumentasjon m.m. Vi er enige om at dette bør gjøres, men det er ikke nevnt hva slags støtteordning er planlagt.

Det er nødvendig at det utarbeides drift- og artspesifikke planer for tiltak og hvordan disse skal budsjetteres.

Det bør også gjøres tiltak som ikke påregner produsentene høyere utgifter. Konkrete støtteløsninger og gode intensiver for produsenter som ønsker å oppgradere drift, miljø eller sette igang nye tiltak bør også utarbeides og settes igang snarlig.

Mattilsynet har hatt et svært begrenset budsjett over lang tid. Det er ikke rom for mer enn de nødvendige oppfølgingene. Mattilsynets veterinærer kan og bør også få et tettere team med sivilagronomer innen: fôring og ernæring, genetikk og avl, husdyrmiljø, etologi og dyrevelferd. Dette ville styrket etaten betraktelig og en ville avdekket avvik og satt i gang riktig tiltak raskere med mer fagkompetanse på banen.

Det nevnes også flere kunnskapshull og behov for bedre kommunikasjon om dyrevelferd. Norge har masse fagfolk og ressurser som har spisskompetanse om etologi og dyrevelferd, bruk den.
Sats mer på forskning og formidling. Sett av eget pott for formidling og forskning på dette feltet. Få inn formidlingskompetanse som kan jobbe i team med forskere og fagfolk slik at kunnskapen når dit den skal.

Akvakultur:

Bra med satsing på deling av informasjon fra produsenter, og utfasing av rensefisk. Utfasing bør gjelde alle arter som ikke har tilstrekkelig levevilkår og overlevelse i det nåværende driftssystem.
Med dagens kunnskapshull om velferd av rensefisk, er det absurd å kreve dokumentasjon om at rensefisken behandles godt og beskyttes mot unødige påkjenninger og belastninger. Den utsettes per.d.d et miljø den ikke overlever i.

Meldingen viser fortsatt fokus på produksjon av biomasse istedenfor individets trivsel. Her er forskning og utvikling i oppdrettsnæringen kommet lengre, da må forskrifter og lover henge med. Individet må få mer fokus og direkte individuelle tilpasninger i gitte driftssystem. Krav om forebygging av lakselus er positivt, men det må utarbeides hvilke metoder og tiltak som er tenkt.

Det er en tydelig sammenheng mellom dødelighet og dårlig velferd hos fisk og store produsenter. Nå lønner det seg å drive stort uavhengig om dyrevelferden er god, fordi kostnadene med tap jevner seg med gevinst og blir tilsynelatende ikke like viktige.

Det vil være viktig med tiltak som løfter mindre produsenter, resultat og satsninger på dyrevelferd. Og skjerpende regler og rammer for de som ikke bedrer sine resultater.

Dødelighet som velferdsindikator er ubrukelig.
Det forteller at fiskehelsen eller miljøet er for dårlig. Det sier ingenting om lidelser før død, individuell trivsel eller velferdstilstand av overlevende dyr.

Hva tenker Stortinget om hvordan vi kan bedre fiskens subjektive opplevelse? Miljøberikelser/naturlig miljø hos oppdrettsfisk er ikke nevnt.

Få på plass bruk av intensiver for produsenter som vektlegger god dyrevelferd, og som setter inn tiltak som mindre fisk i merder, tilpasninger i variert fôr, lysregulering, miljøberikelser og nye løsninger.

Foreningen Norske Etologer ønsker generelt mer satsing på prøveprosjekt, forskning og formidling. Vi ønsker også å trekke frem forslag om senter for forskning uten dyreforsøk. "Norecopa, Norges nasjonale plattform for å fremme «de 3 R-ene» (Replacement, Reduction, Refinement) i forbindelse med dyreforsøk."

Mer utvikling og testing av dyrevelferdsteknologi i forskning og arbeid i felt vil være positivt for dyrevelferden .

Sport- og familiedyr:

Id-merking og avl etter dyrevelferdsloven bør fremmes og overholdes for hund og katt.

Kompetansekrav for hold og eierskap av smådyr bør også være noe å strekke seg etter. Dyrefagarbeidere bør prioriteres i yrker i dyrebutikker og lignende, de vil kunne heve kompetansenivået for kundene sine og bedre dyrevelferden indirekte.

Det lønner seg å drive stort uavhengig om dyrevelferden er god, også innen smådyravl, kanskje spesielt hundeavl. Dette må reguleres. Det er ingen menneskerett å eie eller avle dyr, hverken for produksjon eller hobby.
Dyrevelferdslovens har krav om å avle på fysisk friske dyr og unngå unødvendige påkjenninger, dette gjelder også mental helse. Det er svært mye ukritisk avl, både på dyr som ikke er fysisk friske eller som har mentale problemer som lydsensitivitet, frykt for mennesker og andre svært arvelige belastninger.

Det må settes noen kriterier for folk som ønsker å avle på dyr som sier mer om hvorfor de skal avle på individene de har valgt, bruksprøver, helse og mentalbeskrivelse, deres plan for avkommene(hvem skal eie de, skal de selges eller brukes selv). Og et maks antall kul eller beløp pr hobbyavler. Hvis ikke må det strengere krav til skatt over en viss sum som gjelder enkeltindivider, dyr og mennesker som er involvert.

[3] https://www.ringblad.no/retten-mener-ringerikingen-skapte-fryktregime-hjemme-domt-for-mishandling/s/5-45-2004264

Bergen Akvarieklubb

Bergen Akvarieklubb takker for muligheten til å gi innspill til regjeringens dyrevelferdsmelding. Vi er en forening med lang erfaring innen akvaristikk og hold av eksotiske dyr og ønsker å bidra med faglige perspektiver på de foreslåtte tiltakene. Vårt høringssvar vil særlig omhandle betydningen av akvariefiskhold og vår motstand mot forslaget om forbud mot hold av reptiler.

Akvariefiskhold – en viktig og dyrevennlig hobby

Hold av akvariefisk er en populær hobby som bidrar til økt kunnskap om dyrevelferd, naturmangfold og ansvarlig dyrehold. Akvaristikk fremmer respekt for akvatiske økosystemer og gir mulighet til å studere biologiske prosesser på nært hold. Vi mener at et generelt positivt syn på akvariefiskhold bør være en del av dyrevelferdsmeldingen, av følgende grunner:

1. Utdanning og bevisstgjøring
- Akvariehobbyen gir innsikt i vannkvalitet, fiskeatferd og økologiske sammenhenger.
- Mange akvarister utvikler en sterk interesse for bevaring av truede arter og bidrar til kunnskapsformidling.

2. Dyrevelferd og ansvarlig hold
- Moderne akvaristikk legger vekt på vitenskapsbasert dyrevelferd, med fokus på riktig vannkvalitet, ernæring og sosial struktur.
- Akvariebransjen og akvarieforeninger arbeider aktivt for å sikre etisk forsvarlig oppdrett og import.

3. Helsemessige og sosiale fordeler
- Studier viser at akvarier har en positiv innvirkning på mental helse, blant annet gjennom stressreduksjon.
- Akvariehold skaper et sosialt fellesskap og et læringsmiljø for barn og unge.

På bakgrunn av dette oppfordrer vi regjeringen til å anerkjenne akvaristikkens verdi og sikre at fremtidig regelverk legger til rette for fortsatt ansvarlig hold av akvariefisk.

Motstand mot forbud mot hold av reptiler

Vi stiller oss kritiske til forslaget om å forby privat hold av reptiler. Dette forslaget er ikke vitenskapelig begrunnet og vil ha flere negative konsekvenser:

1. Reptiler som ansvarlige selskapsdyr
- Reptiler som skjeggagamer og leopardgekkoer er veletablerte selskapsdyr med

dokumentert gode velferdsforhold i fangenskap.

- Moderne terraristikk setter dyrevelferd i høysetet, med fokus på tilpassede leveforhold og ernæring.

2. Forebygging av illegal handel

- Et forbud vil kunne føre til økt ulovlig import og svartemarkedshandel, noe som er vanskeligere å regulere enn et lovlig og transparent dyrehold.
- Norge har allerede strenge regler for artsutvalg og import, som sikrer at reptiler i privat eie kommer fra ansvarlige oppdrettere.

3. Mangel på vitenskapelig grunnlag

- Det finnes ingen dokumentasjon på at lovlig hold av reptiler i Norge utgjør en trussel mot dyrevelferd eller naturmangfold.
- Erfaringer fra andre land viser at ansvarlig reptilhold ikke utgjør noen særskilt risiko sammenlignet med tradisjonelt hold av andre kjæledyr.

Vi oppfordrer derfor Stortinget til å beholde dagens regelverk for reptilhold, eventuelt styrke krav til kunnskap og registrering fremfor et totalforbud.

Avslutning

Bergen Akvarieklubb støtter tiltak som fremmer god dyrevelferd, men mener at regjeringens forslag om forbud mot reptilhold er unødvendig og potensielt skadelig. Samtidig ønsker vi at Stortinget anerkjenner den positive rollen akvaristikk spiller for dyrevelferd, miljøbevissthet og folkehelse. Vi ber derfor om at disse aspektene tas med i den endelige behandlingen av dyrevelferdsmeldingen.

Med vennlig hilsen,
Ove Larsen
Styreleder, Bergen Akvarieklubb

Oslo Reptilpark AS

Oslo Reptilpark (ORP) er et privat foretak og registrert som dyrepark. ORP vil dermed ikke bli negativt påvirket av forslaget om å forby hold av reptiler for privatpersoner i Stortingsmeldingen om dyrevelferd (Meld. St. 8, 2024-2025).

Vi ser imidlertid at det foreslåtte forbudet til dels begrunnes med faren for overføring av Salmonella-bakterier fra reptiler til mennesker. Som eier og daglig leder av ORP ønsker jeg derfor å informere om våre erfaringer med Salmonella.

Siden parken åpnet i 2002 har anslagsvis 500.000-700.000 personer vært innom parken (i overkant av 60.000 bare i 2024). Om lag 80 % av de besøkende holder eller berører reptiler i forbindelse med sitt besøk. I ORP informerer vi både muntlig og skriftlig om viktigheten av god håndhygiene, men vi har ingen myndighet eller mulighet til å følge opp at dette blir etterlevd. I løpet av 22 års drift, med besøkende 6 dager i uken, har vi ikke fått en eneste tilbakemelding på at noen av våre besøkende har blitt smittet med Salmonella. I alle disse årene har heller ikke en eneste av våre ansatte, som har svært nær kontakt med alle våre reptiler og terrariene disse lever i, noen gang blitt smittet av Salmonella.

Vår samlede erfaring gjennom 22 år er altså at risikoen knyttet til overføring av Salmonellasmitte fra reptiler til mennesker er svært lav. Det er derfor overraskende at dette fremholdes som et sentralt argument for å gjeninnføre forbudet om hold av denne dyregruppen i Norge.

Avslutningsvis vil jeg bare si at det er gledelig at regjeringen i sitt arbeid ikke har funnet noe som tilsier at det er dårlig dyrevelferd hos de dyrene det her gjelder, altså reptilene i privat hold i Norge. Dette er i tråd med de erfaringer vi har gjort oss gjennom dialog med våre besøkende. Reptileierne vi kommer i kontakt med daglig fremstår som svært engasjerte og kompetente, og de ønsker å holde dyr som er lovlige. Imidlertid frykter vi at et nytt forbud vil føre til at mindre egnede arter igjen vil bli vanligere i Norge. En lovendring vil i våre øyne altså ha motsatt effekt på dyrevelferden.

Reptilutstyr AS

Privat hold av reptiler i Norge gjennomgikk en grundig granskning før legaliseringen i 2017 og det var mange som kom med innspill og flertall mente det burde tillates for dyrenes beste, og når vi ser på den økende kunnskapen som har vært siden 2017 så var det riktig avgjørelse som ble tatt.

Veterinærer har videreutdannet seg innenfor feltet og kunnskapen vokser hos blant annet Tollvesenet og Mattilsynet noe som igjen gir bedre forhold for dyrene som bor i Norge.

Men samtidig så ser vi som Norges største nettbutikk innen reptil relaterte produkter at kunnskapen har økt betraktelig hos både nye og gamle eiere av reptiler og det blir stadig mere og mere fokus på godt dyrehold, de ønsker å gjøre det naturlig og best for dyrene de har og dette gir bedre dyrevelferd og det var jo nettopp det som var begrunnelsen for å gjøre reptiler lovlig i Norge i 2017.

Vi selv har hatt mye fokus på å hjelpe våres kunder og andre reptileiere med riktig hold av reptilene og en ting som er veldig viktig er uv lys og der har vi spesialisert oss ved blant annet å kjøpe måleapparatet Ocean Optics som vanligvis kun er å finne på laboratorier som f.eks. tester uv lys , men vi tok den kostnaden for å vite at produktene som er å finne på det norske markedet er bra, vi har også testet pærer for flere produsenter i Europa og gitt veiledning til andre bedrifter i Norden.

Noe annet som som blir sagt i det ny forslaget er at det er krevende å holde reptiler riktig og det er ikke mere krevende enn å ha andre dyr, det krever at du som eier setter deg inn i hvordan dyret skal ha det og nå som det er lovlig er det mye lettere å finne riktig informasjon.

Samtidig så kan man mye lettere få veterinær hjelp om reptiler skulle trenge det.

En annen ting som er positivt med reptiler er jo at familier med allergi har mulighet for å ha ett hobbydyr som hele familien kan sette pris på.

I dagens samfunn etter covid så er det mange som sliter med sosial angst og andre psykiske utfordringer mange av dem kan ha glede av reptiler fordi de krever ikke så mye av deg, så lenge du får gitt dem mat,vann og sjekket at alt er ok så er de fornøyd den dagen.

Vi er mange som finner selskap i dem selv om det er vanskelig for folk som ikke har reptiler å forstå.

Man kan ikke sette ett forbud basert på fordommer.

Dyrevelferdsmeldingen uttrykker bekymring for oppdrett av fôrdyr, men de fleste fôrdyr oppdrettes under EUs strenge regler på lik linje med mange andre animalske produkter som man får kjøpt i Norge.

Et nytt forbud vil reversere fremskrittene siden 2017, ramme tusenvis av mennesker og skape store administrative byrder. Det vil også øke smugling og redusere kontroll over reptilhold i Norge.

Reptilhold bør reguleres med faglige vurderinger og ansvarlig dyrevelferdspraksis, ikke baseres på frykt og misforståelser."

Vi håper dere ser at å gjøre ett forbud ikke er til det beste for dyrene.

Takk for at du leste våres innlegg og håper du skjønner hvor viktig dette er for oss, vi har drevet Reptilutstyr med lidenskap og respekt for dyrene i snart 10 år og bygget våres firma opp fra 12 kvm hjemme til ett stort lager på mere enn 800kvm, selv etter denne kraftige økningen så er lidenskapen og respekten fortsatt med oss

Hilsen oss i
Reptilutstyr

Keths Reptiles

Regjeringen vurderer nå å forby oppdrett, handel og import av reptiler. Regjeringen sier at Norge skal være best på dyrevelferd, et eventuelt forbud mot hold av reptiler er å motarbeide dette.

Vi på Keths Reptiles er to voksne mennesker, begge i full jobb som har et lite hobbyoppdrett på hovedsaklig kranset gekko. Vi legger det meste av vår fritid på dyrene og vi brenner for godt dyrehold og ikke minst friske dyr.

Forslaget om ett nytt forbud tar ikke hensyn til hvilken glede vi har av våre dyr, heller ikke aspektet av å se gleden et barn har av å holde et dyr, lyset i øynene deres når de ser dyrene våre. Noe fremmed som er spennende og fengslende, som nesten har en hypnotisk effekt. Samholdet i miljøet og støtten man får, gleden av å reise på messer sammen med andre som har samme lidenskapelige interesse som oss. Vennskapet som man får i miljøet og hvor verdifullt dette er for oss som oppdrettere i et stigmatiserende samfunn. Det snakkes heller ikke om kunnskapsdelingen mellom oss i miljøet, der de seriøse oppdretterene deler velvillig med sin kunnskap mellom hverandre og ferske reptileiere der SOME plattformer brukes flittig. Miljøet jobber aktivt for å forebygge feil dyrehold og feil håndtering slik at miljøet og kunnskapen om reptiler blir bedre.

Regjeringen sier i dyrevelferdsmeldingen at et forbud vil ikke medføre store økonomiske konsekvenser. For Regjeringen sin del vil det kanskje ikke bli det, men for oss som privatpersoner som har investert betydelige verdier i hobbyen vår er dette en katastrofe. Ett nytt forbud vil ikke bare drepe hobbyen vår men kommer til å gjøre det umulig for oss å selge det utstyret og dyrene vi har investert i. I ytterste konsekvens kommer et nytt forbud tvinge oss å forlate landet.

Vi har lagt og legger ned mye tid for å tilegne oss mest mulig kunnskap om de artene vi holder samt har oppdrett på, og er nøye med å videreformidle denne kunnskapen til de som kjøper en gekko av oss. Vi er nøye med at de reptilene som forlater oss kommer til gode hjem der vi og veileder de nye eierne til å tilrettelegge for best mulig dyrehold. Dette er vi ikke unike på. De fleste oppdretterne i Norge er veldig nøye både med egne dyr og god oppfølging av de dyr som forlater dem. Et eventuelt forbud mot oppdrett av reptiler i Norge vil motarbeide god dyrevelferd da de som da kjøper/smugler dyr inn i landet ikke får noen oppfølging.

Et eventuelt forbud kommer skape store problemer med dyrevelferden for de reptiler som finnes i landet. Utstyr, for og veterinærtjenester kommer til å bli svært vanskelig å få tak på. Dette fordi nisjebutikker som finnes i dag kommer til å bli tvunget til å legge ned da store deler av kundegrunnlaget deres rett og slett blir borte.

Regjeringen snakker om salmonellasmitte. Det er registrert meget få tilfeller i Norge der reptiler er bevist som smitte årsak. Sett i sammenheng er det betydelig større sannsynlighet for å få salmonella av matvarer man kjøper på butikken, eller av sydenturen.

Vi etterlyser fra Regjeringen en korrekt statistikk for denne uttalelsen.

I teksten som ligger til grunn for ønsket om å innføre et nytt forbud nevnes det på redsel for at levende dyr blir brukt som for. Denne uttalelsen viser nok en gang til mangel på kunnskap. Det er også stigmatisering av reptileiere som synes å ligge bak forslaget om nytt forbud. Ingen av de som holder reptiler i Norge har noen interesse av å fore med levende dyr. Folk som har reptiler er like glade i dyr generelt som hvem som helst annen, så hvorfor skulle vi utsette et levende vesen for noe slikt? Katter spiser også mus, ingen skulle få for seg at katteeiere flest forer katten sin med levende dyr…

Vi ønsker få en forklaring på hvordan de som styrer landet våres synes de kan ta seg retten å mistenkeliggjøre en gruppe mennesker kun basert på egne fordommer

Agder Dyreklinikk

De aller fleste sykdommer er komplekst nedarvet. Estimerte avlsverdier er rett verktøy for å få bukt med komplekst nedarvede sykdommer. Det betyr at alle diagnoser fra alle hunder må brukes i hundeavlen og danne grunnlaget for avl og tilsyn med avlen. Derfor må forskrift for hundeavl kreve at veterinærer fristiller diagnosedata og på et hensiktsmessig format. Veterinærenes allerede eksisterende diagnoseregister, pyramidion, kan med fordel benyttes.

Iboende helse, eller god funksjon og helse, er et lovkrav og må inn i hundeavlsforskriften. Iboende helse beskriver minimumskrav for hundens helse og funksjon. God iboende helse er grunnleggende for hundens livskvalitet, og bør være et minimumskrav for alle hunder. Begrepet refererer til essensielle fysiske og fysiologiske funksjoner som for eksempel respirasjonsfunksjon, syn, hørsel, temperaturregulering, evnen til å stelle seg og evnen til å kommunisere med andre hunder gjennom kroppsspråk. En hund med god iboende helse har normale fysiske og fysiologiske funksjoner. Den har et normalt og velfungerende kroppslig system og et godt lynne.

Hundeavlen må kontinuerlig moderniseres og baseres på vitenskapelig metode

Ingen helseprogrammer skal igangsettes uten godkjenning av en vitenskapelig tverrfaglig komite som må bestå av blant annet populasjonsgenetiker og veterinær. Mattilsynet skal kunne holde komiteen ansvarlig for igangsatte helseprogram og effekten av helseprogrammet må dokumenteres. Norsk genressurssenter har allerede en rådgivende rolle i bevaring av norske husdyrraser. Ansvaret kan legges dit.

Forskriften må kreve bruk av genomikk og massedata på helse, i hundeavlen

Stambøker må holdes åpne

Krav om mikrochipmerking av alle katter

Bergen Akvarieklubb

Bergen Akvarieklubb takker for muligheten til å gi innspill til regjeringens dyrevelferdsmelding. Vi er en forening med lang erfaring innen akvaristikk og hold av eksotiske dyr og ønsker å bidra med faglige perspektiver på de foreslåtte tiltakene. Vårt høringssvar vil særlig omhandle betydningen av akvariefiskhold og vår motstand mot forslaget om forbud mot hold av reptiler.

Akvariefiskhold – en viktig og dyrevennlig hobby

Hold av akvariefisk er en populær hobby som bidrar til økt kunnskap om dyrevelferd, naturmangfold og ansvarlig dyrehold. Akvaristikk fremmer respekt for akvatiske økosystemer og gir mulighet til å studere biologiske prosesser på nært hold. Vi mener at et generelt positivt syn på akvariefiskhold bør være en del av dyrevelferdsmeldingen, av følgende grunner:

1. Utdanning og bevisstgjøring
- Akvariehobbyen gir innsikt i vannkvalitet, fiskeatferd og økologiske sammenhenger.
- Mange akvarister utvikler en sterk interesse for bevaring av truede arter og bidrar til kunnskapsformidling.

2. Dyrevelferd og ansvarlig hold
- Moderne akvaristikk legger vekt på vitenskapsbasert dyrevelferd, med fokus på riktig vannkvalitet, ernæring og sosial struktur.
- Akvariebransjen og akvarieforeninger arbeider aktivt for å sikre etisk forsvarlig oppdrett og import.

3. Helsemessige og sosiale fordeler
- Studier viser at akvarier har en positiv innvirkning på mental helse, blant annet gjennom stressreduksjon.
- Akvariehold skaper et sosialt fellesskap og et læringsmiljø for barn og unge.

På bakgrunn av dette oppfordrer vi regjeringen til å anerkjenne akvaristikkens verdi og sikre at fremtidig regelverk legger til rette for fortsatt ansvarlig hold av akvariefisk.

Motstand mot forbud mot hold av reptiler

Vi stiller oss kritiske til forslaget om å forby privat hold av reptiler. Dette forslaget er ikke vitenskapelig begrunnet og vil ha flere negative konsekvenser:

1. Reptiler som ansvarlige selskapsdyr
- Reptiler som skjeggagamer og leopardgekkoer er veletablerte selskapsdyr med

dokumentert gode velferdsforhold i fangenskap.

- Moderne terraristikk setter dyrevelferd i høysetet, med fokus på tilpassede leveforhold og ernæring.

2. Forebygging av illegal handel

- Et forbud vil kunne føre til økt ulovlig import og svartemarkedshandel, noe som er vanskeligere å regulere enn et lovlig og transparent dyrehold.
- Norge har allerede strenge regler for artsutvalg og import, som sikrer at reptiler i privat eie kommer fra ansvarlige oppdrettere.

3. Mangel på vitenskapelig grunnlag

- Det finnes ingen dokumentasjon på at lovlig hold av reptiler i Norge utgjør en trussel mot dyrevelferd eller naturmangfold.
- Erfaringer fra andre land viser at ansvarlig reptilhold ikke utgjør noen særskilt risiko sammenlignet med tradisjonelt hold av andre kjæledyr.

Vi oppfordrer derfor Stortinget til å beholde dagens regelverk for reptilhold, eventuelt styrke krav til kunnskap og registrering fremfor et totalforbud.

Avslutning

Bergen Akvarieklubb støtter tiltak som fremmer god dyrevelferd, men mener at regjeringens forslag om forbud mot reptilhold er unødvendig og potensielt skadelig. Samtidig ønsker vi at Stortinget anerkjenner den positive rollen akvaristikk spiller for dyrevelferd, miljøbevissthet og folkehelse. Vi ber derfor om at disse aspektene tas med i den endelige behandlingen av dyrevelferdsmeldingen.

Med vennlig hilsen,
Ove Larsen
Styreleder, Bergen Akvarieklubb

Hund helt på grensen AS

Hund helt på Grensen AS har lang erfaring vedrørende mentaltesting av hund og virksomheten har blitt benyttet i en rekke saker, for å vurdere hunders mentalitet.
Hund helt på Grensen AS har blant annet vært sakkyndig i den såkalte Fidosaken (2013), og sakkyndig vitne i den store Bulldogsaken (2018).

Hund helt på grensen AS har vært fagvitner både i tingretten og i lagmannsretten.

Hund helt på grensen AS har stått til rådighet for politiet og jurister flere ganger, både for å kunne vurdere hunders rasetilhørighet og rådføre angående hvilke hunder/raser ulike personer skal kunne få eie/eventuelt ikke eie.

Vi har vært med på å vurdere om hunder er egnet som servicehunder.

Norges første besøkshund i fengsel ble godkjent via mentaltesting hos oss.

Flere veterinærer bruker våre tjenester for å avdekke mentale brister hos sine kunder (hunder) før de går videre i sine undersøkelser, og/eller velger metode for å gå videre med det veterinærfaglige aspektet knyttet til en hund. Eiere kommer ofte til veterinærer med sammensatte problemer hos sin hund, noe som gjør det relevant for en veterinær å undersøke hundens mentalitet, før man går videre å undersøker hundens fysiske helse.

Vi mentaltestet i 2022 rundt 400 voksne hunder og 30 valpekull. Vi er med dette en av de stedene i Norge som mentaltester flest hunder i året.
Vi tester aller raser og blandinger, og har både brukshunder og urhunder i vår database og vi har med dette en bredspektret kompetanse hva mentaltesting angår.
De metodene vi bruker i vår virksomhet er solid utprøvd gjennom flere tiår og ingenting er overlatt til tilfeldighetene.

Dette er testmetoder som Politiet i Norge og andre land bruker.

VIRKSOMHETENS FAGLIGE FUNDAMENT

Hund helt på Grensen AS baserer i stor grad sin virksomhet på Terje Østlie og Barbro Börjessons modeller og teoretiske fundament. Derfor er det på sin plass med noen setninger om deres virke og bakgrunn:

Terje Østlie har vært instruktør i Forsvarets hundetjeneste fra 1973 til 1999, og har ledet hundetjenesten i NATO's Nordkommando i 19 år. Han har vært testleder ved Forsvarets hundeskole og hatt ansvaret for utvelgelse av tjenestehunder. Østlie har utarbeidet flere leksjonsopplegg for utdanning av instruktører i Forsvaret.
Forruten ovenfornevnte er Østlie også brukshundsdommer og funksjonsanalysedommer. Han er i tillegg utdannet instruktør og dommer innenfor systemet til Norske Redningshunder (NRH). Sammen med sin kone Inger har Terje Østlie også holdt en rekke ulike kurs for å tilføre kompetanseheving, blant annet innad i NKK (Norsk Kennel Klubb) og NJFF. De har også holdt på med oppdrett av schæferhund. Østlie hundesenter ble lagt ned i 2023.

Barbro Börjesson var instruktør for svensk brukshundklubb på 1960-tallet og lærer ved hundeskolen i Sollefteå (Arméns hundskola/Försvarets hundskola). Hun har vært mentaltestdommer siden 1979. Det er Börjesson som har utviklet utformingen av den mentaltesten som kalles MT. Hun har forfattet en rekke fagbøker innen tema hund og fikk Svenska Djurskyddsförenigens litteraturpris i 2006.
Börjesson er i tillegg mangeåring oppdretter av schæferhund og har vært med på ulike Tv-serier om hund og adferd.

Grunnlegger av Hund helt på grensen AS, Snorre Skistad har mange års erfaring med hund blant annet oppdrett siden begynnelsen av 90-tallet. Var med å starte Norwegian weightpull club og satt som leder de tre første årene. Utdanning fra Østlie Hundesenter og Barbro Börjesson som godkjent testdommer. Drevet med mentaltesting av valper type PAT (som politiet og forsvaret i mange land bruker) siden begynnelsen av 2000-tallet. Mentaltesting av voksne hunder siden 2008. Skrevet ulike kompendier og kurs både innen mentaltesting, oppdrett (veterinærfaglig gjennomgått) og samspill med hunder. Holder også fordrag rundt dette.

Virksomheten ønsker å dele sin kunnskap og tilbyr derfor opplæring innen mentaltesting av hund til de som ønsker slik kompetanse.
Hund helt på grensen AS har til enhver tid rundt 25 personer i opplæring fra ulike hundemiljøer i Norge. Alt fra norgesmestere og europamestere i sine respektive hundesporter, til folk med redningshunder, jegere, samt spesialinstruktører innen ulike hundefaglige felt og folk med NKK bakgrunn.
Disse deler igjen av sin kunnskap, slik er vår kunnskapsbase bred og godt forankret til en hver tid.
Vår utdanning er både teoretisk og praktisk, og vi har eksamener med bestått/ikke bestått i alle ledd.

Forslag angående loven.

Idag er det alt for mange useriøse oppdretter på markedet og det avles veldig ukritisk, dette gjenspeiler en stor gruppe av våre kundehunder. De har store mentale brister der de både er til fare for seg selv og andre i samfunnet både andre dyr og ikke minst mennesker. Vi har flere bittsaker inne hvert år, mye av dette kunne vært unngått.

Slik vi ser det hadde det vært på sin plass å få krav til oppdretter av hund.

Alle valpekull registreres via mattilsynet, dette er landsdekkene og offentlig. Det registreres hvem som står som eier av valpen/hunden etter salg. Dette blir som med våpen og vi har kontroll.

Om en hund biter (j.fr hundeloven) så skal den testes/vurderes mentalt. Ser man større mentale brister så skal foreldredyr evt søsken (avhengig av hvem som lever) mentaltestes. Slik kan man vurdere om det er arvelig og om man skal stoppe avl av visse linjer av raser for offentlighetens sikkerhet og hundenes beste.

Dette skal dekkes økonomisk av oppdretter. Ved å gjøre dette vil oppdrettere tenke seg to ganger om før de velger å parre individer da det økonomiske spiller en stor rolle i oppdrett.

Viser mentaltesten av gjeldene hund store svakheter hos eier og i deres relasjon kan man legge det økonomiske på eier.

Vårt innspill er ikke for å få flere kunder nærmere tvert i mot. Når det er sagt bør det stilles visse krav til de som gjennomfører mentaltestene av hundene. Testene bør kunne kartlegge hva som utløser hundenes adferd og hvordan de er satt sammen egenskapsmessig.

https://hundheltpagrensen.com/

Hund helt på grensen AS 2025

Veterinær Kristin Kårtveit AS

De aller fleste sykdommer er komplekst nedarvet. Estimerte avlsverdier er rett verktøy for å få bukt med komplekst nedarvede sykdommer. Det betyr at alle diagnoser fra alle hunder må brukes i hundeavlen og danne grunnlaget for avl og tilsyn med avlen. Derfor må forskrift for hundeavl kreve at veterinærer fristiller diagnosedata og på et hensiktsmessig format. Veterinærenes allerede eksisterende diagnoseregister, pyramidion, kan med fordel benyttes.

· Iboende helse, eller god funksjon og helse, er et lovkrav og må inn i hundeavlsforskriften. Iboende helse beskriver minimumskrav for hundens helse og funksjon. God iboende helse er grunnleggende for hundens livskvalitet, og bør være et minimumskrav for alle hunder. Begrepet refererer til essensielle fysiske og fysiologiske funksjoner som for eksempel respirasjonsfunksjon, syn, hørsel, temperaturregulering, evnen til å stelle seg og evnen til å kommunisere med andre hunder gjennom kroppsspråk. En hund med god iboende helse har normale fysiske og fysiologiske funksjoner. Den har et normalt og velfungerende kroppslig system og et godt lynne.

· Hundeavlen må kontinuerlig moderniseres og baseres på vitenskapelig metode

· Ingen helseprogrammer skal igangsettes uten godkjenning av en vitenskapelig tverrfaglig komite som må bestå av blant annet populasjonsgenetiker og veterinær. Mattilsynet skal kunne holde komiteen ansvarlig for igangsatte helseprogram og effekten av helseprogrammet må dokumenteres. Norsk genressurssenter har allerede en rådgivende rolle i bevaring av norske husdyrraser. Ansvaret kan legges dit.

· Forskriften må kreve bruk av genomikk og massedata på helse, i hundeavlen

· Stambøker må holdes åpne

Caroline Holtet Veterinær

De aller fleste sykdommer er komplekst nedarvet. Estimerte avlsverdier er rett verktøy for å få bukt med komplekst nedarvede sykdommer. Det betyr at alle diagnoser fra alle hunder må brukes i hundeavlen og danne grunnlaget for avl og tilsyn med avlen. Derfor må forskrift for hundeavl kreve at veterinærer fristiller diagnosedata og på et hensiktsmessig format. Veterinærenes allerede eksisterende diagnoseregister, pyramidion, kan med fordel benyttes.· Iboende helse, eller god funksjon og helse, er et lovkrav og må inn i hundeavlsforskriften. Iboende helse beskriver minimumskrav for hundens helse og funksjon. God iboende helse er grunnleggende for hundens livskvalitet, og bør være et minimumskrav for alle hunder. Begrepet refererer til essensielle fysiske og fysiologiske funksjoner som for eksempel respirasjonsfunksjon, syn, hørsel, temperaturregulering, evnen til å stelle seg og evnen til å kommunisere med andre hunder gjennom kroppsspråk. En hund med god iboende helse har normale fysiske og fysiologiske funksjoner. Den har et normalt og velfungerende kroppslig system og et godt lynne.· Hundeavlen må kontinuerlig moderniseres og baseres på vitenskapelig metode· Ingen helseprogrammer skal igangsettes uten godkjenning av en vitenskapelig tverrfaglig komite som må bestå av blant annet populasjonsgenetiker og veterinær. Mattilsynet skal kunne holde komiteen ansvarlig for igangsatte helseprogram og effekten av helseprogrammet må dokumenteres. Norsk genressurssenter har allerede en rådgivende rolle i bevaring av norske husdyrraser. Ansvaret kan legges dit.· Forskriften må kreve bruk av genomikk og massedata på helse, i hundeavlen· Stambøker må holdes åpne

Drømmetanken AS

Jeg har drevet med akvariehobbyen siden jeg var liten. Hos meg var det min far som fikk meg interessert fra sent 80-tall. Jeg har nesten alltid hatt akvariefisk selv og mye av livet mitt er nok svært preget av hobbyen. Jeg var med å starte Haugaland Akvarieklubb i 2005, jeg studerte ferskvanns- og marinebiologi i England, jobbet flere år med fiskeoppdrett (laks og regnbueørret) og har nå bestemt meg for å stifte et lite selskap for å drive oppdrett på en litt spesiell akvariefisk her i norge. I tillegg ønsker jeg å lage i stand en del nettbasserte kurs over teams om blandt annet fiskevelferd for akvarister. Jeg har tatt flere fiskevelferdskurs da jeg jobbet som røkter og er det en ting jeg kan si med sikkerhet, er det at de aller fleste akvarister har en mye større interesse av fiskens ve og vel enn de som røkter laks og ørret. Likevel har oppdrettsbransjen kommet langt med mye som jeg tror akvarister kan lære av.

I denne dyrevelferdsmeldingen får jeg inntrykket av at dyrevelferd i forhold til akvariefisk har utviklet seg i gal retning delvis fordi flere fisker omsettes mer privat. Dette mener jeg stemmer lite med virkeligheten. Akvarister har drevet med avl og videresalg privat så lenge jeg kan huske selv om det nok er mer synlig i dag på nett. Felles for de fleste private akvarister som driver med avl, er at de kjenner fiskeartene de holde svært godt. De gir nok vel så gode råd om fiskene de selger som dem som fanger fiskene til deg i en dyrebutikk. Noen dyrebutikker har ansatte som har god kunskap om fiskene, men selv der selger de fisk når de som kan mest ikke er på jobb.

Når det gjelder informasjon om artene har det aldri vært mer tilgjengelig i dag takket være internett. Der er det også lett å komme i kontakt med likesinnede og be om råd. "Selskapsakvariet" blir nevnt i meldingen. Selv om det er mange som fortsatt setter pris på det er det flere og flere som får øynene opp for biotopakvarium eller aquascaping. Setter du opp et biotopakvarium er hele poenget å skape et akvarium så likt der fiskene kommer fra som overhodet mulig. Og ved aquascaping er det plantene som står i fokus og en har som regel få fisker som da får det som plommen i egget med tanke på vannkvalitet.

I meldingen står det at de fleste akvariefisk dør av dårlig vannkvalitet. Jeg er ikke sikker på hvor den informasjonen er fra, men kunskap om vannkvalitet virker å være bedre i dag enn for 20-30 år siden. Testutstyr er også bedre og enklere å bruke i dag enn tidligere.

Noen av fiskene som selges (spesielt levendefødende tannkarper) formerer seg veldig lett. Her er det vanlig praksis å ha fisk som forskjellige tetra-arter som rett og slett spiser de nyfødde. Selv om dette høres fælt ut, må vi huske på hvorfor fisk får så mange barn og på hvor mange som overlever i naturen. De aller fleste blir spist. Dette er etter min mening

bedre fiskevelferd enn å ta ut de bitte små fiskene for å gi dem et slag i hodet. På større akvariefisk er det mulig, også dette med å knekke nakken. Selv benytter jeg kun nellikolje som overdose nå. Da kan fiskene tas kjapt ut av karet de går i og senkes i vann med samme temperatur, hvor de blir rolige og sovner inn.

Spoler jeg tilbake 35 år til da jeg var ung og startet med hobbyen, ble fiskene enten kokt eller kastet rett i do om de var syke. Det er utenkelig for meg i dag og slikt tror jeg få eller ingen gjør nå lenger.

Jeg vil også påpeke at dette er en hobby som gjør dem som blir bitt av basillen opptatt av naturen og miljøet. Vi blir oppmerksomme på hvordan et økosystem fungerer og hvor sårbart det er. På de tre oppdrettsanleggene jeg jobbet på, var nok jeg blant de som tok fiskevelferd og miljøhensyn mest på alvor. Dette tror jeg kommer av min bakgrunn som akvarist.

Jeg er helt med på at Norge kan være ledende når det kommer til dyrevelferd, men vi må passe på at vi inspirerer og ikke skremmer andre land i så fall. Jeg håper at akvariehobbyen fortsetter å vokse, spre glede og utdanne folk i mange år fremmover.

.

Pets Drammen Zoo

Hei Vi jublet da det ble lovlig med reptiler 2017. Endelig hadde politikerne skjønt hvor bra det ville bli å få en positivliste på reptiler. Våre ansatte tar kurs og interessen for reptiler bare vokser. Alle argumenter for å forby reptiler virker ikke gjennomtenkt. Reptil holdet i Norge er blitt veldig bra og å gå baklengs nå for meg helt meningsløst. Her må virkelig dere politikere sette dere inn i saken og ta avgjørelsen på riktige fakta. Mvh. Tom Brekka

Pets Nordfjord

Hei.

jeg ønsker med dette å støtte for å beholde reptilene slik som det er. Jeg har en stor avdeling i min butikk, her kommer det barnehager, skoler, familier. Jeg tar ut dyr og forteller om dem forskjellige artene og folk får holde og oppleve alf fra insekter til slanger. Mange fantastiske opplevelser, folk som er skeptiske og redde, klarer jeg og roe ned å forklarer om dyret, og folk tørr og ta på å blir så positivt overrasket. Dette er helt fantastisk. Alle trenger bare å lære å se hvor mye denne hobbyen har å gi. Jeg har selv og mange slanger hjemme, i store flotte terrarier, og naboer kommer for å hilse på. Blir det forbud, så blir det økt smugling, mer redsel å det trenger vi ikke. Vær så snill å hør på oss i bransjen. Takk

Bedre dyrevelferd i landbruket

Skriftlig høringsinnspill til Stortingsmelding om dyrevelferd

Først vil jeg takke for muligheten til å komme med et skriftlig høringsinnspill til Stortingsmeldingen om dyrevelferd som nå er til behandling i næringskomiteen.

I dette høringsinnspillet har jeg hovedfokus på velferd for gris, ettersom svinenæringen står overfor flere akutte dyrevelferdsproblemer som dyrevelferdsmeldingen ikke presenterer løsninger på. Av 90 forslag som meldingen legger frem, er det bare 7 konkrete forslag som vil medføre forbedringer for landbruksdyr. Kun ett av disse gjelder gris. Det er derfor nødvendig at Stortinget enes om effektive og konkrete tiltak som bedrer dyrevelferden for gris, i tråd med oppdatert kunnskap og faglige anbefalinger om deres atferdsbehov.

Som vedlegg til innspillet har jeg lagt ved en sammenstilling jeg har utarbeidet over fagmiljøenes innspill til dyrevelferdsmeldingen. Sammenstillingen gir en oversikt over hva faginstansene mener om den nåværende velferden for gris, fjørfe og storfe, samt hvilke tiltak de mener bør iverksettes for at dyrevelferden skal styrkes for disse dyreartene.

For å sikre et effektivt og faktabasert dyrevelferdsarbeid i Norge, er det avgjørende at næringskomiteen lytter til faglige råd og inkluderer nye og konkrete tiltak for landbruksdyr i sin innstilling.

Skrevet av Norun Haugen
Dyrevelferdsrådgiver //
Bedre dyrevelferd i landbruket

Oslo, 10. februar 2025

Skriftlig høringsinnspill til Stortingsmelding om dyrevelferd **1**
Dyrevelferdsmeldingen er ikke i tråd med fagmiljøenes anbefalinger 2
Utdatert regelverk for gris 3
Følger ikke opp Stortingets vedtak om gris 4
Forslag til tiltak 5
Dyrevelferdsutfordringer i griseproduksjonen 5
Svinenæringens situasjon 5
Dyrevelferdsmeldingen følger ikke opp faglige råd om areal for slaktegris 6
Areal for slaktegris 6
Praktiske løsninger for å øke arealet for slaktegris 7
Forslag til tiltak - arealøkning 8
Underlag 8
Forslag til tiltak - krav om mykt liggeunderlag 9
Bedre driftsformer for gris 9
Stortingets forventning til dyrevelferdsmeldingen - utemuligheter for gris 10
Forslag til tiltak - et mer variert levemiljø for gris 11
Øvrige forslag til tiltak 11

Dyrevelferdsmeldingen er ikke i tråd med fagmiljøenes anbefalinger

I prosessen rundt arbeidet med dyrevelferdsmeldingen ble det sendt inn flere innspill fra Norges fagmiljøer på dyrevelferd.[1] Oppsummert er faginstansene samstemte om at:

- Regelverket for flere husdyrslag, og for gris spesielt, er gamle og faglige utdaterte, og er ikke oppdatert i tråd med ny kunnskap om dyreartenes atferd og behov.
- Vi har tilstrekkelig kunnskap på de fleste områder til å kunne endre både regelverk og driftsmåter til fordel for dyrene, uten ytterligere forskning og utredninger.
- Det som mangler er implementering av eksisterende kunnskap i regelverk og gjennom praktiske tiltak.
- Det er behov for en gjennomgang av regelverket for hold av produksjonsdyr der målet må være å styrke dyrevelferden.
- For gris er det spesielt viktig å øke arealkravet for slaktegris, sikre at dyrene har tilgang på mykt liggeunderlag, og stille krav om et mer variert og beriket levemiljø.

Dyrevelferdsmeldingen bærer preg av å ikke være i tråd med faglige anbefalinger på en rekke områder. Det mangler konkrete tiltak, og det foreslås i hovedsak utredninger på områder der vi allerede har tilstrekkelig kunnskap. Mattilsynet har i sitt nyeste innspill til

[1] Vedlegg I: Haugen, Norun: *Sammenstilling - faglige innspill til dyrevelferdsmeldingen.* 4.8.2024

dyrevelferdsmeldingen vært tydelig på at: "*Nødvendige tiltak basert på gjeldende kunnskap bør ikke utsettes i påvente av ytterligere forskning*."[2] Likevel er det nettopp utsettelser på flere kritiske områder som dyrevelferdsmeldingen legger opp til. Meldingen er vag, lite ambisiøs og forplikter seg ikke til endringer som er nødvendige for å styrke dyrevelferden. Dette påpekte også Veterinærinstituttet i sitt muntlige høringsinnspill til næringskomiteen: "*Mange foreslåtte tiltak er lite ambisiøse eller uforpliktende. Det skal "utredes", og "vurderes"* (..) *og det brukes mye "kan", ikke "skal*"."[3]

Stortinget vedtok i februar 2022 at meldingen skulle leveres våren 2023,[4] men den ble først lagt frem 20. desember 2024 - 1,5 år senere. Arbeidet med dyrevelferdsmeldingen har dermed pågått i over 3 år, og det har vært tilstrekkelig med tid til å både utrede og sette seg godt inn i eksisterende kunnskapsgrunnlag. I stedet for å legge ressurser på flere utredninger, bør fokuset være på implementering av eksisterende kunnskap gjennom nye regelverkskrav og utprøving av praktiske løsninger. NMBU er tydelig på at dette er mulig å få til: "*Vi har per dags dato nok kunnskap om de fleste husdyrarter gjennom deres livssyklus til å kunne utvikle et mer optimalisert (i forhold til dyrevelferd og bærekraft) husdyrhold enn vi har i dag.*"[5] Rådet for Dyreetikk har også i sitt innspill vært tydelig på at det først og fremst er behov for implementering: "*Det er behov for et større fokus på implementering, altså omsetting av kunnskap til praksis.*"[6] Dette er i tråd med det Veterinærinstituttet m.fl. tidligere har konkludert med: "*(..) det er stort etterslep når det gjelder implementering av forskningsbasert kunnskap i forvaltning og i næringen.*"[7]

Ytterligere utredninger vil bare forlenge dyrevelferdsproblemene, samt bidra til redusert forutsigbarhet for næringen som ikke vil vite hvilke krav de skal tilpasse seg til - i en tid der mange bønder skal gjøre oppgraderinger eller bygge nye driftsbygninger.[8]

Utdatert regelverk for gris

Flere av kravene i forskriftene som regulerer de ulike husdyrproduksjonene er gamle og ikke i tråd med nyere forskning. NMBU, som er Norges fremste fagmiljø på dyrevelferd, har

---

[2] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[3] Muntlig høring i næringskomiteen til Meld. St. 8 (2024-2025)
[4] Dokument 8:25 S (2021-2022), Innst. 130 S (2021-2022): *Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr*. URL: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=86698
[5] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU.1.9.2022
[6] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge. Innspill til dyrevelferdsmeldingen.* Ås, 25.8.2023
[7] NMBU, Veterinærinstituttet, NIBIO: KUNVEL. *Kunnskapsnotat om forskning innen landbasert matproduksjon.* 11.12.2019
[8] Dette gjelder spesielt for grise- og storfebønder

problematisert dette i sitt innspill: "*Vi ser at de nåværende forskrifter og retningslinjer ikke er tilstrekkelig oppdaterte i forhold til kunnskap fra forskningen,(..)*".[9] Spesielt gjelder dette Forskrift om hold av svin der de skriver at "*Også forskriften for hold av gris er meget utdatert på mange punkter i forhold til det vi har dokumentert gjennom forskning*".[10] Områder som trekkes frem som særlig utdaterte, og som er av stor betydning for velferden, er kravene til areal, miljøberikelse og mykt underlag. Det er derfor svært problematisk at Dyrevelferdsmeldingen ikke har foreslått konkrete endringer for gris på disse områdene.

Følger ikke opp Stortingets vedtak om gris

Den 15. februar 2022 ble det flertall på Stortinget for vedtak nr. 382:

Stortinget ber regjeringen se på insentiver som vil øke dyrevelferden i svinenæringen, særlig med hensyn til areal, underlag og miljøberikelse, og stille strengere krav til dyrevelferd ved oppgraderinger av driftsbygninger eller nybygg.[11]

Flertallet i næringskomiteen var tydelige på at dette vedtaket skulle følges opp før dyrevelferdsmeldingen, ettersom det allerede nå er nødvendig å skjerpe kravene ut fra hensynet til dyrevelferden og på grunnlag av oppdatert kunnskap.[12] Et flertall av komiteens medlemmer påpekte at kravene til areal og levemiljø for gris er faglig utdaterte, og at griseproduksjon i tråd med dagens forskriftskrav i praksis innebærer at mange griser holdes på liten plass i stimulifattige miljø. Medlemmene anerkjente at dette øker risikoen for dyrevelferdsproblemer.[13] Flertallet tok også hensyn til at det er et stort investeringsbehov i svinenæringen, og mente derfor at det er hensiktsmessig å stille strengere krav til areal, underlag og miljøberikelse ved oppgraderinger og nybygg.[14]

---

[9] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU.1.9.2022
[10] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[11] Dokument 8:25 S (2021-2022), Innst. 130 S (2021-2022): *Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr*. URL: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=86698
[12] Merknader fra Næringskomiteen til Dokument 8:25 S (2021-2022), Innst. 130 S (2021-2022): *Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr.* URL: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2021-2022/inns-202122-130s/?m=1
[13] Merknader fra Næringskomiteen til Dokument 8:25 S (2021-2022), Innst. 130 S (2021-2022): *Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr.* URL: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2021-2022/inns-202122-130s/?m=1
[14] Merknader fra Næringskomiteen til Dokument 8:25 S (2021-2022), Innst. 130 S (2021-2022): *Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr.* URL: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Publikasjoner/Innstillinger/Stortinget/2021-2022/inns-202122-130s/?m=1

Det er foreslått svært få og ingen konkrete tiltak, med unntak av et totalforbud mot fiksering av purker i fødebinger, for gris i dyrevelferdsmeldingen.[15] Det er ikke foreslått noen insentiver eller krav som kan bidra til å øke arealet, gi grisene mykt underlag eller økt miljøberikelse slik Stortinget ba regjeringen om. Regjeringen mener likevel at vedtaket er fulgt opp i meldingen.[16] At regjeringen henviser til ytterligere utredninger om arealøkning for gris for fremtidens driftssystemer, er ikke det samme som å følge opp dette vedtaket.

Forslag til tiltak

Det er viktig at næringskomiteen er tydelig i sin innstilling på at vedtaket ikke regnes for å være oppfylt.

Dyrevelferdsutfordringer i griseproduksjonen

Det er flere dyrevelferdsproblemer i svinenæringen som må løses hvis vi skal få et bærekraftig svinehold med akseptabel dyrevelferd. Hovedutfordringene er knyttet til grisenes levemiljø og minstekrav som er utdaterte og ikke oppdatert i tråd med ny kunnskap om grisenes atferdsbehov og bedre driftssystemer. De aller fleste griser lever innendørs i betongbinger med hardt underlag, minimalt med plass og lite miljøberikelse. Dette til tross for at griser er svært aktive, intelligente og nysgjerrige dyr som har et særskilt behov for et stimulirikt og variert levemiljø. For å gi et betydelig løft i velferden for gris, er det derfor nødvendig å stille nye krav på områder som areal, underlag og miljøberiking.

Svinenæringens situasjon

Det er viktig å merke seg at det ifølge næringen selv, er rundt 70% av grisebøndene som har behov for å gjøre oppgraderinger eller bygge nye driftsbygninger de kommende årene.[17] NIBIO har gjort en utredning av kostnadene knyttet til ulike dyrevelferdskrav, og viser i den forbindelse til AgriAnalyse sitt Landbruksbarometer. Ifølge barometeret oppgir 67% av grisebøndene å ha “veldig bra” lønnsomhet på gården, og 41% av dem planlegger å gjøre større investeringer i løpet av det neste året.[18] Svinenæringen står derfor i en unik posisjon til å tilpasse seg nye krav til dyrevelferd, men det er nødvendig med tydelige signaler fra myndighetene om hvilke krav de skal tilpasse seg til.

---

[15] Landbruks- og matdepartementet: Meld. St. 8 (2024 – 2025). Melding til Stortinget. Dyrevelferd, s. 166

[16] Landbruks- og matdepartementet: Meld. St. 8 (2024 – 2025). Melding til Stortinget. Dyrevelferd, s. 13

[17] Norsvin. Innspill til jordbruksoppgjøret 2021. 29.01.2021

[18] NIBIO: *Utredning til dyrevelferdsmelding – Kostnader ved ulike dyrevelferdstiltak for svin, fjørfe og småfe*, NIBIO rapport 11(7), 2025, s. 15

Å øke dyrevelferdskravene vil også være en fordel for omdømmet til svinenæringen. En forbrukerundersøkelse fra SIFO viste at 7 av 10 forbrukere ønsker et sterkere vern for griser.[19] I den samme undersøkelsen oppga forbrukerne at "*et egnet miljø å leve i, der den får utløp for medfødte aktivitetsbehov*" er viktig for at grisen skal ha god nok dyrevelferd. I en annen spørreundersøkelse presentert av MatPrat, koblet mange av respondentene liten plass, ingen utemuligheter og begrensede muligheter til å utføre naturlig atferd til dyrevelferdsproblemene i griseproduksjonen.[20]

Dyrevelferdsmeldingen følger ikke opp faglige råd om areal for slaktegris

I dyrevelferdsmeldingen står det at:

> *"Utrede hvordan areal og kvaliteten på areal til svin kan økes og utvikles for fremtidens driftssystemer i svineproduksjonen."*[21]

Flere faginstanser er tydelige på at arealkravet for slaktegris må økes med minimum 50%.[22] Dyrevelferdsmeldingen har ikke lyttet til dette. Det gis heller ingen tidsperspektiv for utredningen som foreslås, hvordan denne skal gjennomføres, eller hvor mye arealet eventuelt skal økes. Landbruksdepartementet har brukt tre år på dyrevelferdsmeldingen, og har derfor hatt god tid til å både utrede og foreslå konkrete tiltak til hvordan arealet kan økes for alle slaktegriser.

Areal for slaktegris

På det meste har en slaktegris bare krav på 1 kvadratmeter hver med plass, og hovedkravet er at alle skal kunne ligge samtidig på tett gulv.[23] Arealkravene har ikke blitt oppdatert siden 1996.[24] Disse dyrene er i sin mest aktive livsfase og har et særskilt behov for mer plass å bevege seg på. Flere av fagmiljøene understreker nødvendigheten av å øke arealkravene for slaktegris.[25] Tilstrekkelig med plass å bevege seg på er helt grunnleggende for at griser skal få utløp for viktige atferdsbehov som lek og utforsking, mulighet for lavrangerte individer til å kunne trekke seg unna andre dyr, for å unngå aggresjon og problematferd, for at grisene skal kunne ha synkronisert atferd, tilstrekkelig med eteplass, og et tydelig nok skille mellom

---

[19] Annechen Bahr Bugge, Alexander Schjøll: *Miljø- og dyrevelferdsspørsmål knyttet til produksjon og forbruk av fisk og kjøtt – hva er forbrukernes betraktninger og betenkeligheter?* SIFO. Rapport 6 – 2021, s. 31
[20] Statistikk brukt i presentasjon under Gris i `22 av Zondag, Anne: *Omdømmet i lys av negativ oppmerksomhet og samfunnsdebatt - påvirker dette folks forbruksvaner?* Matprat
[21] Meld. st. 8 (2024-2025) - Dyrevelferd, s. 166
[22] NMBU, Rådet for Dyreetikk
[23] Forskrift om hold av svin §26
[24] Statens Dyrehelsetilsyn: *Retningslinjer for hold av storfe og svin.* 1996
[25] NMBU, Veterinærinstituttet, Rådet for Dyreetikk, Mattilsynet, Veterinærforeningen

gjødsel- og hvileplass. I tillegg er nok plass nødvendig for at grisene skal kunne nyttiggjøre seg av miljøberikelsen i bingene.

Det er en tydelig sammenheng mellom lite plass, problematferd og manglende muligheter til å utføre naturlig atferd, herunder å kunne nyttiggjøre seg av miljøberikelse. Å bare øke mengden med miljøberikelse vil derfor ikke føre til at grisene får ivaretatt sine artstypiske behov. NMBU understreker dette i sitt innspill: "*Hvorvidt man får en positiv effekt av miljøberikelse er avhengig av areal, og slaktegris bør ikke ha noe mindre enn 1,5 m2 per gris ettersom det øker forekomst av problematferder* (..)".[26]

NMBU har gjennomført en rekke feltforsøk med gris gjennom flere år, og resultatene fra deres forskning viser at slaktegrisene trenger minimum 50% økt areal for at det skal gi en signifikant bedring i dyrevelferden.[27] Også Landbruksdepartementets rådgivende organ, Rådet for Dyreetikk, mener at arealkravet må økes med minst 50%.[28] Mattilsynet sin prosjektgruppe som koordinerte den nasjonale tilsynskampanjen med svin, utarbeidet i januar 2023 et notat med forslag til regelverksendringer. Prosjektgruppen foreslår blant annet å øke arealkravet: "*Arealkravene er cirka 20 år gamle, grisene i dag er større enn de var før, og plassmangel er en viktig risikofaktor for dyrevelferden. Samfunnet stiller også høyere krav til dyrevelferd nå enn tidligere. Minstekravene i regelverket er derfor utdaterte og bør økes.*"[29] Veterinærinstituttet fremhever at flere dyrearter, herunder gris, vil ha godt av økt plass.[30] Dette gjentok de også i sitt muntlige høringsinnspill til næringskomiteen.

Praktiske løsninger for å øke arealet for slaktegris

NMBU har i sitt innspill foreslått flere praktiske løsninger som kan gi grisene økt areal, herunder bruk av storbinger med talle eller djupstrø der større grupper med griser holdes sammen.[31] Fordelen med et slikt oppstallingsmiljø, er at det tilfredsstiller flere krav samtidig; grisene får tilgang på mykt liggeunderlag, mye miljøberikelse og større plass.[32] Andre alternativer er å fjerne bingeskiller for å lage større binger i eksisterende bygg, redusere

[26] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris.* Presentasjon for LMD. 06.06.2023.
[27] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: Velferd hos gris. Presentasjon for LMD. 06.06.2023; Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak. NMBU
[28] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge. Innspill til dyrevelferdsmeldingen.* Ås, 25.8.2023
[29] Mattilsynet: *Nasjonal tilsynskampanje om velferd for svin 2021-2022. Prosjektgruppas vurdering av behov for endringer i regelverk og veiledninger.* Januar 2023
[30] Veterinærinstituttet: Dyrehelserapporten 2022. Rapport 19 - 2023
[31] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU
[32] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge. Innspill til dyrevelferdsmeldingen.* Ås, 25.8.2023

antall griser i bingene, øke bygningsmassen, bygge på lufteverandaer, eller gi grisene tilgang på kontrollerte utearealer. Sistnevnte blir trukket frem som et kostnadsbesparende tiltak sammenlignet med å øke bygningsmassen for å gi grisene mer areal.[33]

Forslag til tiltak - arealøkning

Det er et stort behov for å øke arealkravet for slaktegris med minimum 50%.
Det mest optimale for dyrevelferden vil være å innføre et nytt arealkrav som skal gjelde for alle grisebesetninger. Hvis man likevel ikke ønsker å innføre et slikt krav nå, kan det i stedet stilles krav om 50% økt areal ved oppgraderinger og nybygg, og gis en overgangsperiode for eksisterende driftsbygninger. Det er imidlertid viktig at overgangsperioden ikke er for lang og at arealøkningen ikke er lavere enn 50%. I overgangsperioden bør det innføres kompenserende tiltak. Det kan også tas i bruk insentiver som motiverer grisebøndene til å tilpasse seg raskest mulig til nye krav.

Underlag

Forskrift om hold av svin stiller ingen krav til mykt liggeunderlag for gris. Den lovpålagte bruken av strø i bingene er langt fra tilstrekkelig for å sikre et mykt liggeunderlag, og har som hovedfunksjon å holde bingene tørre. Mattilsynet har problematisert dette i sitt innspill til dyrevelferdsmeldingen: "*De fleste griser må ligge på harde betonggulv uten særlig mye strø."*[34] og er tydelige på at: *"Griser er tunge dyr uten pels og trenger en mykere liggeplass enn et betonggulv med et tynt lag strø*."[35] Brudd på minstekravet om bruk av strø var også et av de vanligste avvikene som Mattilsynet registrerte under den nasjonale tilsynskampanjen med svinenæringen.[36]

Heller ikke purkene er ikke sikret tilgang på mykt liggeunderlag i nåværende forskrift, noe Mattilsynet tidligere har spesifisert: "*Dei gjeldande haldforskriftene har ikkje vore til hinder for (..) at purker ligg på betonggolv med lite strø*". De har derfor foreslått at regelverket oppdateres slik at purker får krav på liggematter eller rikelig med strø som gir et mykt underlag.[37]

---

[33] Mittenzwei, K. (2021). *Kostnader ved økt arealkrav for å forbedre dyrevelferd hos gris.* Rapport nr. 7/2021. Trondheim: Ruralis; Hegrenes, A. & Vennesland, B. (2020). *Utegris samanlikna med innegris. Investeringsbehov og dekningsbidrag.* NIBIO-rapport; 6(158) 2020; Knævelsrud, Torunn: Notat fra møte med LMD 11.01.2022 om klauvdyrforskriften og fjørfeforskriften
[34] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[35] Ibid.
[36] Ibid.
[37] Mattilsynet til Landbruksdepartementet: *Høyring av forslaget om ei felles velferdsforskrift for storfe,svin, sau og geit*, s. 9. 09.07.2018

Å gi grisene tilgang på mykt underlag er viktig for å redusere forekomst av bogsår hos purker, leddbetennelse og sår på frambein hos spedgris, samt for å bedre klauv- og beinhelsen til slaktegris. Klauv- og leddlidelser utgjør de største sykdomsregistreringene i norske grisebesetninger.[38] I tillegg vil mykt underlag gi en større grad av komfort og en mer behagelig hvilestilling, spesielt for drektige purker som ligger rundt 80% av tiden.[39] I likhet med kyr, som allerede har krav på liggematter,[40] er purker tunge dyr som har et særskilt behov for å ligge mykt.[41]

Dyrevelferdsmeldingen foreslår ikke å stille krav til at grisene får tilgang på et mykt liggeunderlag. Dette til tross for at NMBU har anbefalt dette, og begrunner det blant annet med at benproblemer hos gris skyldes kombinasjonen av avl på rask vekst og hardt underlag.[42] Rådet for Dyreetikk mener at alle griser skal ha krav på mykt liggeunderlag: "*Det må, som for storfe, sau og geit, også innføres krav om myk liggeplass til alle griser i besetningen. Dette vil gi økt liggekomfort, redusere forekomsten av bogsår og bedre klauvhelsa.*"[43] Også Mattilsynet mener at grisene må få mykt liggeunderlag.

Forslag til tiltak - krav om mykt liggeunderlag

Det må stilles krav om mykt liggeunderlag for alle griser.

Praktiske tiltak kan være:

- Gummimatter som strøs for purker i fødebinger
- Binger med djupstrø eller talle for ungpurker, gjeldpurker og slaktegriser
- For tradisjonelle betongbinger må mengden strø økes betydelig[44]

Bedre driftsformer for gris

Dagens levemiljø for gris er stimulifattig og fører til kjedsomhet og frustrasjon, noe som gir økt risiko for problematferd. Mattilsynet fremhever at det er flere mangler i grisenes

---

[38] Animalia: *Ingris årsstatistikk*. 2023, s. 71
[39] Tuyttens, F., Wouters, F., Struelens, E. Sonck, B. & Duchateau, L. 2008. *Synthetic lying mats may improve lying comfort of gestating sows.* Applied Animal Behavioural Science 114(1-2): 76-85
[40] Forskrift om hold av storfe §22
[41] Mattilsynet til Landbruksdepartementet: *Høyring av forslaget om ei felles velferdsforskrift for storfe,svin, sau og geit*, s. 9. 09.07.2018
[42] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[43] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge. Innspill til dyrevelferdsmeldingen.* Ås, 25.8.2023
[44] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit: *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak*. NMBU

levemiljø: "*Dagens standard driftssystemer for gris gir svært begrenset mulighet for grisene til å aktivisere seg ved å undersøke omgivelsene og rote i underlaget.* (..) *Regelverket og driftssystemene må i større grad ivareta grisenes naturlige behov for aktivisering.*"[45] Et mer beriket levemiljø er også positivt for dyrehelsen. Faggruppen for dyrevelferd og etologi ved NMBU viser til at når man sammenligner levemiljø som er lite beriket med miljøer som er beriket er konklusjonen at: "*Gris fra et beriket miljø tåler påkjenninger bedre, har færre sår på kroppen og lavere forekomst av lungepatologier etter infeksjon med luftveispatogener.*" NMBU har gjennomført en feltundersøkelse i 87 norske slaktegrisbesetninger der de blant annet sammenlignet forekomst av problematferd i form av bittskader i ulike besetningstyper.[46] Det var stor variasjon i forekomst av bittskader mellom griser oppstallet i tradisjonelle betongbinger, i tallefjøs eller utendørs. Der man hos utegris ikke fant noen forekomst av halesår, observerte man slike sår hos 7-9% av grisene i standard betongbinger. I tallefjøs var andelen på rundt 1%. Omfanget av bittskader på ører og kropp var også betydelig lavere hos griser som levde ute eller i tallefjøs sammenliknet med griser som var oppstallet i tradisjonelle betongbinger.

I dag får bare 1% av norske griser være utendørs.[47] Flere faginstanser mener at grisene må få tilgang på uteareales,[48] og Mattilsynet har i sitt innspill anbefalt at tiltak som gir grisene tilgang på uteområder bør utredes i dyrevelferdsmeldingen. NMBU er tydelige på at: "*For framtida bør det legges til rette for at avvente smågris og slaktegris samt drektige purker og ungdyr kan ha tilgang til kontrollerte uteområder. Dette bedrer luftkvalitet og gir et mer variert og stimulerende miljø*."[49] Likevel står det svært lite om utemuligheter for gris i dyrevelferdsmeldingen, og det foreligger ingen utredning eller drøfting av konkrete tiltak.[50]

Stortingets forventning til dyrevelferdsmeldingen - utemuligheter for gris

Stortinget har gitt flere bestillinger til dyrevelferdsmeldingen, og vedtok blant annet den 15. februar 2022 at regjeringen skulle: "*greie ut korleis grisar kan sikrast betre tilgang til uteareal, til dømes gjennom tilskots- eller merkeordningar, eventuelt gjennom endringar i lovverket.*"[51] Forslaget som er lagt frem av regjeringen er vagt og lite forpliktende og signaliserer ikke hvordan flere griser skal sikres tilgang på utearealer: "*I dialog med partene i*

---

[45] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[46] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: Velferd hos gris. Presentasjon for LMD 06.06.2023
[47] Landbruksdepartementet: St.meld. nr. 12 (2002–2003). Om dyrehold og dyrevelferd, s. 76
[48] NMBU, Rådet for Dyreetikk
[49] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023
[50] Landbruksdepartementet: St.meld. nr. 12 (2002–2003). Om dyrehold og dyrevelferd, s. 76
[51] Dokument 8:25 S (2021-2022), Innst. 130 S (2021-2022): *Representantforslag om å styrke dyrevelferden for produksjonsdyr*. URL: https://www.stortinget.no/no/Saker-og-publikasjoner/Vedtak/Vedtak/Sak/?p=86698

jordbruksavtalen vurdere ordninger for gris som har tilgang på uteområder".[52] Derfor bør ikke vedtaket anses for å være oppfylt.

Forslag til tiltak - et mer variert levemiljø for gris

- Det må stilles krav om at griser skal holdes i et mer variert og beriket miljø som legger til rette for at de får utløp for viktige atferdsbehov som roting og utforsking. Tallefjøs og storbinger med djupstrø er aktuelle tiltak.
- Insentiver for å stimulere flere bønder til å gi grisene tilgang på utearealer.[53] Det bør fastsettes et mål om at flere griser skal sikres utemuligheter.

Øvrige forslag til tiltak

I tilfeller der det skal gis overgangsperioder eller bare stilles krav til oppgraderinger eller nybygg, bør det iverksettes kompenserende tiltak for å minimere belastningen på dyrene i påvente av nye dyrevelferdskrav.

- **Det foreslåtte totalforbudet mot fiksering av purker i fødebinger må følges opp, men overgangsperioden på hele 10 år er unødvendig lang og må reduseres.** Dagens forskrift nedlegger et generelt forbud mot fiksering, men det er åpnet for noen unntak fra forbudet.[54] Forslaget som er lagt frem i dyrevelferdsmeldingen er en kopi av Norsvin sitt vedtak fra 2023 om at grisebønder ikke lenger skal ha mulighet til å fiksere innen 10 år, og regjeringen presenterer i så måte ikke noe nytt.[55] Allerede i den forrige dyrevelferdsmeldingen fra 2003 ble det satt et mål om at alle purker skal være løsgående innen 10 år.[56] Næringen får dermed 30 år på seg til å slutte med fiksering. Dette fremstår urimelig lenge ettersom de fleste grisebønder ikke fikserer etter unntaksbestemmelsene, fiksering er svært dyrevelferdsmessig problematisk, det er enkelt å fjerne eller la være å ta i bruk fikseringsinnretningene, og forbudet utløser ingen store kostnader.
- **Arealkravet i fødebinger og for purker i fellesbinger må økes i tråd med faglige anbefalinger.** Avlen har ført til at purkene har blitt større, i tillegg til at kullstørrelsene har økt.[57] Dyrene trenger derfor større plass for å kunne utøve naturlig atferd.

---

[52] Landbruks- og matdepartementet: Meld. St. 8 (2024 – 2025). Melding til Stortinget. Dyrevelferd, s. 166
[53] Eksempler er beitetilskudd eller dyrevelferdstilskudd
[54] Forskrift om hold av svin §11
[55] Nationen.no: *Norsvin vil ha slutt på at purker holdes fast med tvang i fødebingen.* 12.6.2023. URL: https://www.nationen.no/norsvin-vil-ha-slutt-pa-at-purker-holdes-fast-med-tvang-i-fodebingen/s/5-148-372192
[56] Landbruksdepartementet: St.meld. nr. 12 (2002–2003). Om dyrehold og dyrevelferd, s. 162
[57] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022

- Stortingets vedtatte forbud mot kirurgisk kastrering av hanngris fra 2002 må følges opp gjennom en forpliktende utfasingsplan.
- **Det foreslåtte forbudet mot enkeltoppstalling av kalver fra 2 ukers alder må følges opp, men bør justeres til å gjelde fra de blir skilt fra kua.** Veterinærinstituttet mener at enkeltoppstalling av friske kalver bør forbys.[58]
- **Okser må sikres tilgang på mykt liggeunderlag og større areal, herunder gis luftemuligheter.** NMBU mener at oppstalling av okser på fullspaltegulv med lite areal ikke er i tråd med god dyrevelferd, og omtaler dyrevelferd for okser som et glemt kapittel i norsk husdyrhold.[59] Også Mattilsynet anbefaler at: "*Regelverket og driftssystemene for storfe bør utvikles slik at alle dyr får en bekvem liggeplass og nok plass til naturlig bevegelse. Det bør også være et mål at alle storfe får tilstrekkelig mosjon på beite eller andre uteområder.*"[60]

[58] Veterinærinstituttet: Innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet. Høringsinnspill til Landbruks- og matdepartementet, 31. august 2022; Veterinærinstituttet: *Velferd hos kalven*. Seminar innspill Stortingsmelding om dyrevelferd 06. juni 2023

[59] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022

[60] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge*. 15.09.2023

Sammenstilling - faglige innspill til Dyrevelferdsmeldingen

Dette er en sammenstilling av det jeg mener er de viktigste innspillene som angår produksjonsdyr[1] fra fagmiljøene på dyrevelferdsområdet.[2] Fagmiljøene som har levert innspill er Den Norske veterinærforening, Veterinærinstituttet, Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU[3], det statlig oppnevnte Rådet for dyreetikk og Mattilsynet. Sammenstillingen baserer seg på skriftlige innspill til dyrevelferdsmeldingen og presentasjoner for LMD i perioden 27.6.2022 til 15.09.2023. I noen tilfeller er det supplert med andre kilder, som f.eks. Mattilsynets utkast til ny klauvdyrforskrift. I slike tilfeller er dette tydelig spesifisert.

Felles for fagmiljøene er at de ønsker en gjennomgang av regelverket for hold av produksjonsdyr der målet er å styrke dyrevelferden. Det er enighet om at vi på de fleste områder har tilstrekkelig kunnskap til å kunne endre både regelverk og driftsmåter til fordel for dyrene, uten ytterligere forskning og utredninger. Utover dette er det stor variasjon i hvor detaljerte de ulike aktørene er i sine innspill og hva de har valgt å løfte frem. Noen kommer med konkrete forslag til tiltak, mens andre oppfordrer meldingen til å se nærmere på ulike problemstillinger. Noen av fagmiljøene utelater å uttale seg om konkrete tema, eller viser til publikasjoner de allerede har gjort og oppfordrer LMD til å se på disse i forbindelse med arbeidet med dyrevelferdsmeldingen. Om oppstallingsforhold, uttaler noen av miljøene seg generelt om dette i stedet for å gå inn på hver dyreart (f.eks. at samtlige arter vil få det bedre med økt plass og mer sysselsetting). Selv om et fagmiljø ikke har uttalt seg om et konkret tema, er det derfor viktig å understreke at dette ikke nødvendigvis betyr at det aktuelle miljøet ikke har anbefalinger på dette området. I denne sammenheng vil fagmiljøenes høringssvar til relevante temaer samt forskningspublikasjoner være aktuelle å se på i forkant av og når Stortinget skal behandle dyrevelferdsmeldingen.

Økonomiske spørsmål og kostnader er ikke redegjort for da denne sammenstillingens formål er å belyse hva fagmiljøene mener om dyrevelferdsspørsmål og ikke økonomiske spørsmål. Det er likevel greit å påpeke at flere har løftet frem behovet for å få på plass insentiver der

[1] Gris, storfe, slaktekylling
[2] Områder som påvirker dyrenes velferd direkte som oppstallingsmiljø (areal, underlag, miljøberikelse, nye driftsformer) og avl. Anbefalinger om at bønder må dokumentere mer, digital overvåking, bedre veterinærdekning, ressurser til Mattilsynet m.m. er ikke tatt med.
[3] Består av forskere fra fakultet for biovitenskap og Veterinærhøyskolen ved NMBU

formålet er å bedre dyrevelferden, men at dette kommer i tillegg til regelverksendringer. Ulike forslag til dette er tatt med i et eget punkt.

Oppsummeringene er sortert etter tema/dyreart. Direkte sitater fra innspillene er uthevet i kursiv. Konkrete anbefalinger fra fagmiljøene er markert i grønt, mens spesielt viktige poenger som inngår i lengre avsnitt er markert i gult.

Sammenstillingen ble sist oppdatert 4.8.2024.

Skrevet av Norun Haugen
Dyrevelferdsrådgiver //
Bedre dyrevelferd i landbruket

Sammenstilling - faglige innspill **1**
Oppsummering 4
Utfordringer med prosessen i arbeidet med dyrevelferdsmeldingen 4
Ansvar for dyrevelferd 5
Tilstrekkelig kunnskap om dyrevelferd 5
Behov for å oppdatere regelverk 7
Insentiver for bedre dyrevelferd 8
Gris 9
Areal - slaktegris 9
Areal - purker 11
Underlag 11
Miljøberikelse 12
Fiksering 13
Bedre driftsformer innendørs 14
Utemuligheter for gris 15
Avl 17
Storfe 18
Okser 18
Melkekyr og kalv 20
Enkeltoppstalling av kalv 20
Samvær mellom ku og kalv 20
Løsdrift 22
Slaktekylling 22
Avl 22
Areal og miljøberikelse 24

Oppsummering

- Vi har tilstrekkelig med kunnskap til å endre både regelverk og driftsformer i en mer dyrevennlig retning.
- Regelverket er ikke oppdatert i tråd med ny kunnskap fra dyrevelferdsforskningen, og flere krav er faglig utdaterte. Holdforskriftene for produksjonsdyr må gjennomgås og oppdateres i tråd med ny kunnskap om dyrs atferd og behov. Forskningsresultater må implementeres i praktiske tiltak, og fagmiljøene bør i større grad involveres i det videre dyrevelferdsarbeidet (regelverk, tiltak).
- Både holdninger til og kunnskap om dyr har endret seg mye, men dette har ikke kommet dyrene til gode slik det burde og utviklingen går sakte. Kostnader, tradisjoner, holdninger og næringsinteresser trekkes frem som hindringer.
- For gris er det spesielt viktig med økt areal, mykt underlag, mer og variert miljøberikelse, og det foreslås også nye driftsformer ved innendørs oppstalling. Det understrekes at griser har begrenset mulighet for å utøve naturlig atferd i dagens driftsformer. Alle griser bør på sikt få tilgang til uteområder, og fremtidige driftsformer bør legge til rette for dette. Totalforbud mot fiksering av purker i fødebinger.
- For kylling anbefales det at den hurtigvoksende kyllingrasen Ross 308 forbys eller fases ut. I tillegg bør kyllingene få større plass og forskriftsfestet krav om miljøberikelse.
- Okser bør få større areal, mykt liggeunderlag og tilgang på luftemuligheter/beite.
- For kyr er det viktig med overgang fra båsfjøs til løsdriftsfjøs. Løsdriftskravet må ligge fast og ikke utsettes ytterligere.
- Det bør satses mer på samværsløsninger for ku og kalv i melkeproduksjon, og det poengteres at enkeltoppstalling av kalver i deres første leveperiode er dyrevelferdsmessig problematisk.
- Innføre økonomiske insentiver som kan bidra til reelle løft i dyrevelferden utover minstekravene. Det nevnes ulike eksempler; alt fra investeringsstøtte til bruk av konsesjonsgrensen og prisjustering på animalske produkter.

Utfordringer med prosessen i arbeidet med dyrevelferdsmeldingen

Det har vært noen faktorer som kan ha påvirket noen av fagmiljøenes muligheter til å sende inn mer utdypende innspill. NMBU uttrykte i sitt innspill den 30. april 2023 noe misnøye over prosessen med dyrevelferdsmeldingen: *“Vi er usikre på den videre prosessen i arbeidet med Stortingsmeldingen. Når det gjelder punktene LMD ønsker innspill på innen 30.april så står*

fagmiljøet samlet om at vi ikke kommer til å sende inn noen tilbakemelding på faglig innhold innen fristen. Bakgrunnen for dette er at det er et omfattende arbeid som kreves for å svare på alt med en veldig kort frist." Veterinærinstituttet påpekte i sitt høringsinnspill den 28. april 2023 at de mente fristen for innspill var for kort (kun 30 dager, inkludert påskeferien).[4] NMBU inviterte LMD til en fagdag som ble avholdt 6. juni 2023. Undertegnede var ikke til stede på denne fagdagen og kan derfor bare ta utgangspunkt i det som står skrevet i presentasjonen deres. NMBU foreslo ellers at LMD skulle nedsette en arbeidsgruppe med forskere som kunne jobbe med dyrevelferdsmeldingens faglige innhold, men dette har ikke blitt imøtekommet.[5]

Ansvar for dyrevelferd

Den Norske veterinærforening ønsker at dyrevelferdsmeldingen skal drøfte om ansvaret for dyrevelferdsforvaltningen skal flyttes til et næringsnøytralt departement. De begrunner dette med:

> *"Etter dagens regelverk er forvaltningsansvaret for dyrevelferdslovgiving delt mellom Landbruks- og matdepartementet (landdyr) og Nærings- og fiskeridepartementet (akvatiske dyr). Tiltak for bedre dyrevelferd vil som oftest ha en kostnad for produsentene og det er en kjensgjerning at forslag til endringer i regelverk for å styrke velferden for dyrene ofte møter motstand på grunn av økte kostnader. Veterinærforeningen mener at dette utfordrer «nødvendighetsbegrepet» i dyrevelferdslovens § 3. Veterinærforeningen mener at det i en stortingsmelding må drøftes om det kan være hensiktsmessig, og til dyrenes beste, at det overordnede ansvaret for forvaltning av dyrevelferden flyttes til et næringsnøytralt departement."*[6]

Tilstrekkelig kunnskap om dyrevelferd

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU

[4] Veterinærinstituttet: *Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet*. Ås, 28.04.2023. Ref.nr. 22/10095-4
[5] NMBU: *Innspill til stortingsmelding om dyrevelferd, med frist 30. april 2023.* 26.04.2023
[6] Den Norske veterinærforening: *Innspill til stortingsmelding om dyrevelferd - landdyr.* 31.08.2022

"Vi har per dags dato nok kunnskap om de fleste husdyrarter gjennom deres livssyklus til å kunne utvikle et mer optimalisert (i forhold til dyrevelferd og bærekraft) husdyrhold enn vi har i dag."[7]

Mattilsynet er tydelige på at: "*Nødvendige tiltak basert på gjeldende kunnskap bør ikke utsettes i påvente av ytterligere forskning."*[8] **Mattilsynet** mener at utviklingen i dyrevelferdsarbeidet går sakte og i noen tilfeller i feil retning. De problematiserer at næringsinteresser ofte prioriteres på bekostning av ny kunnskap og endrede holdninger til dyrevelferd:

Selv om ny kunnskap og endrede holdninger i samfunnet taler for vesentlige endringer i favør av dyra, kan ofte tunge næringsinteresser begrense prioritering av dyrevelferd.[9]

Rådet for dyreetikk

Rådet for dyreetikk mener at det per i dag finnes nok kunnskap om husdyrartene våre til å kunne utvikle og innføre et mer optimalisert husdyrhold enn vi har i dag. (..) Det er behov for et større fokus på implementering, altså omsetting av kunnskap til praksis.[10]

Veterinærinstituttet har skrevet om arbeidet med dyrevelferdsmeldingen i Dyrehelserapporten 2022. Der understreker de at:

Siden forrige stortingsmelding har det kommet mye ny kunnskap, både forskningsbasert og erfaringsbasert, (..) Veterinærinstituttet vil på generelt grunnlag hevde at man i dag har mer enn nok kunnskap om dyrs atferdsmessige behov, deres preferanser, og om hvordan sykdom og skader kan forebygges, til å kunne designe systemer som i vesentlig grad vil forbedre velferden hos våre hus-/oppdrettsdyr. For eksempel vil samtlige arter nyte godt av økt plass og sysselsetting. Det er først og fremst kostnader som i dag er en hindring for forbedringer, i noen grad også tradisjoner og holdninger.»[11]

---

[7] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU.1.9.2022
[8] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[9] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[10] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[11] Veterinærinstituttet: *Dyrehelserapporten 2022*. Rapport 19 - 2023

Behov for å oppdatere regelverk

Mattilsynet mener det er behov for å oppdatere gjeldende forskrifter samt lage nye forskrifter for å tydeliggjøre krav til hva som er akseptabel dyrevelferd. De peker på at dette vil gi mer forutsigbarhet og bedre muligheter for oppfølging av regelverksbrudd, spesielt i saker der Mattilsynet mener det er behov for sterkere virkemidler eller i straffesaker.[12]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU anbefaler at regelverket oppdateres i tråd med ny kunnskap fra deres forskning:

"Også forskriften for hold av gris er meget utdatert på mange punkter i forhold til det vi har dokumentert gjennom forskning."[13]

"Vi ser at de nåværende forskrifter og retningslinjer ikke er tilstrekkelig oppdaterte i forhold til kunnskap fra forskningen, samt at detaljeringsnivå i retningslinjer osv. er ulikt for de ulike artene. Et tydeligere og mer standardisert regelverk basert på kunnskap fra forskningen er en god start for å heve velferdsnivået i norske besetninger."[14]

"Fra vår forskning på flere husdyrarter, ser vi helt klart at det er et behov for å skape et husdyrmiljø som tilbyr mer plass, men kanskje i enda større grad skape mer varierte og stimulerende miljøer der dyrene har større valgmuligheter og der man tar større hensyn til individuell variasjon. Miljøberikelse som i større grad kan aktivisere dyrene medfører positive effekter for mental tilstand, samt resulterer i færre atferdsproblemer og forbedrer kognitive egenskaper som læringsevne og hukommelse. Likevel er det viktig å påpeke at med for liten plass til å utføre atferder de er sterkt motiverte for, vil man heller ikke oppnå de positive effektene av å tilføre miljøberikelse."[15]

Den Norske Veterinærforening anbefaler en gjennomgang av regelverket i etterkant av dyrevelferdsmeldingen:

"Vi vil understreke at det i etterkant av dyrevelferdsmeldingen er viktig med en

[12] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[13] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[14] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU.1.9.2022
[15] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU.1.9.2022

gjennomgang av lovens forskrifter. Dette gjelder særlig holdforskriftene og de 'forskriftene som er "gamle"."[16]

Veterinærinstituttet m.fl. har vist til at "*(..) det er stort etterslep når det gjelder implementering av forskningsbasert kunnskap i forvaltning og i næringen.*"[17] i KUNVEL-rapporten som har oppsummert forskning på dyrevelferdsområdet.

Insentiver for bedre dyrevelferd

I tillegg til regelverksendringer, anbefaler **Rådet for dyreetikk**, **Den Norske veterinærforening**, og **Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU** at meldingen utreder hvilke insentiver som kan være effektive for å få til et større løft i dyrevelferden.

Rådet for dyreetikk anbefaler at *"det bør utredes hvilke insentiver som er mest effektive for å nå de konkrete målene stortingsmeldingen fastsetter for ulike bransjer og driftsformer."*[18]

Den Norske veterinærforening problematiserer at mange forbrukere ønsker å ta mer dyrevennlige valg, men at pris er en faktor som har stor påvirkning på forbruksvaner. De anbefaler derfor at:

"Det bør derfor etableres incentivordninger og avgiftssystemer som bidrar til at prisen til forbruker på produkter fra dyr med best dyrevelferd blir lavere enn andre produkter med lavere dyrevelferdsstandard (ref innretning på El-bil satsingen)."[19]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU anbefaler at "*Bønder som ønsker å satse på mer fremtidsrettede og bærekraftige løsninger, bør i større grad stimuleres økonomisk (gjennom gårdsinitiativ-prosjekter), og landbruket trenger mer enn noen gang gode pionerer som dermed kan gå foran å bane vei for andre. Dette bør prioriteres sterkt framover."*

For griseproduksjonen kommer de med flere forslag til insentiver som kan bidra til et løft i dyrevelferden:

---

[16] Den Norske veterinærforening: *Innspill til stortingsmelding om dyrevelferd*
[17] NMBU, Veterinærinstituttet, NIBIO: KUNVEL. *Kunnskapsnotat om forskning innen landbasert matproduksjon.* 11.12.2019
[18] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[19] Den Norske veterinærforening: *Innspill til stortingsmelding om dyrevelferd - landdyr.* 31.08.2022

"Generelt er det et sterkt behov for at svineprodusenter som prioriterer velferdstiltak utover minimumskravene i forskriften kan gis fordeler i form av økt konsesjon på bekostning av de som bryter regelverk i dag, oppnå en høyere lønnsomhet i produksjonen, enten i form av høyere produksjonstillegg eller for eksempel høyere pris for kjøttet. (..) For å stimulere produsenter til å satse på økt dyrevelferd og bærekraft kan også være at f.eks. Innovasjon Norge eller andre aktører subsidierer pionerbesetninger og samarbeider med forskningsmiljøene som kan bistå med å samle data fra disse."[20]

Gris

Mattilsynet, **Rådet for dyreetikk** og **Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU** har kommet med konkrete innspill om hold av gris.

Areal - slaktegris

Arealkravet i dag er 1 kvadratmeter per slaktegris i den største vektklassen (gris som veier mer enn 110 kg).[21]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU anbefaler å øke arealkravet for slaktegris med minst 50%.

"Hvorvidt man får en positiv effekt av miljøberikelse er avhengig av areal, og slaktegris bør ikke ha noe mindre enn 1,5 m2 per gris ettersom det øker forekomst av problematferder (..)"[22]

"Vår forskning viser at en arealøkning fra 1,0 til 1,5 m2 bedrer velferd på de fleste måter i form av mindre bitt mot kropp og ører samt mindre halebiting."[23]

"Ved høy dyretetthet øker også bevegelighetsproblemene i større grad utover i slaktegrisperioden."[24]

[20] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU
[21] Forskrift om hold av svin §26
[22] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD. 06.06.2023.
[23] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU
[24] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022

"(..) så er kravspesifikasjonene i forskriften per dags dato for lave, og for høy dyretetthet har i våre forsøk vist seg å skape problematferder som aggresjon og halebiting, samt at en høy forekomst av halebiting viser seg å redusere daglig tilvekst."[25]

"Intensive produksjoner som slaktekylling, kalkun, høns i eggproduksjon samt slaktegris må utfordres til å redusere dyretetthet, (..)"[26]

Faggruppa på NMBU viser til flere måter som bøndene kan øke arealet på:[27]

- Øke bygningsmassen
- Færre griser per binge ved tradisjonelle bingestørrelser
- At grisene får tilgang på inngjerdede utearealer
- Ombygging til storbinger

Rådet for dyreetikk anbefaler å øke arealkravet for slaktegris med minst 50%:

"Arealkravet til gris økes med minst 50%. Dette kan enten gjøres ved å redusere det tillatte antall dyr i bingen eller ved å tilrettelegge for større binger, f.eks. med ombygging til storbinger med djupstrø for slaktegris, råner, ungpurker og avlspurker som ikke er i laktasjon. (..) For liten plass øker risikoen for aggresjon og skader og minsker muligheten for synkronisert atferd, utforskning og bevegelse."[28]

Mattilsynet sin prosjektgruppe som koordinerte den nasjonale tilsynskampanjen med svin, utarbeidet i januar 2023 et notat med forslag til regelverksendringer.[29] Prosjektgruppen foreslår blant annet å øke arealkravet:

Arealkravene er cirka 20 år gamle, grisene i dag er større enn de var før, og plassmangel er en viktig risikofaktor for dyrevelferden. Samfunnet stiller også høyere krav til dyrevelferd nå enn tidligere. Minstekravene i regelverket er derfor utdaterte og bør økes. Dette gjelder særlig binger for slaktegris, men også gjeldpurke- og fødebinger bør få reviderte minstemål.[30]

---

[25] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[26] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[27] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU
[28] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[29] Mattilsynet: Nasjonal tilsynskampanje om velferd for svin 2021-2022. *Prosjektgruppas vurdering av behov for endringer i regelverk og veiledninger*. Januar 2023
[30] Mattilsynet: Nasjonal tilsynskampanje om velferd for svin 2021-2022. *Prosjektgruppas vurdering av behov for endringer i regelverk og veiledninger*. Januar 2023

Areal - purker

Arealkravet for fødebinger er i dag 6 kvadratmeter med en bredde på 1,8 meter.[31]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU anbefaler at arealkravet til fødebinger skal økes. Totalareal bør være minimum 7,5 m2 med en bredde på minimum 2,4 m.[32]

De begrunner behovet for økt areal med at blant annet avlen har ført til lengre og større purker og at kullstørrelsene har økt uten at arealkravet har blitt oppdatert tilsvarende.[33]

"Bredden i fødebingene bør være minimum 2,4 m. Dette ble dokumentert allerede på 90-tallet, men overraskende nok har det ikke blitt gjort noen endringer her heller. Binger med en bredde på 1,7-1,8 m vanskeliggjør god diingsatferd, det er vanskeligere for purka å få en oversikt over grisungene, og det gir en høyere dødelighet."[34]

Faggruppa på NMBU viser ellers til at det er blitt ganske vanlig å bygge fødebinger med areal som er over 6 m2. De understreker derfor at regelverket er "fullstendig utdatert" på dette området.

Underlag

Mattilsynet, **Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU** og **Rådet for dyreetikk** anbefaler at griser skal få tilgang på mykt liggeunderlag.

Mattilsynet problematiserer at "*De fleste griser må ligge på harde betonggulv uten særlig mye strø.*" og at "*Griser er tunge dyr uten pels og trenger en mykere liggeplass enn et betonggulv med et tynt lag strø.*" **Mattilsynet** anbefaler at "*Det bør utredes hvordan mykt liggeunderlag kan fases inn i nåværende og fremtidige driftssystemer.*"

Mattilsynet har i utkast til ny klauvdyrforskrift foreslått at griser skal ha tilgang på mykt liggeunderlag.[35] De spesifiserer at dette er særlig viktig for purker ettersom de er tunge dyr som ligger mye av tiden, spesielt under laktasjonsperioden. Av relevante tiltak foreslår de å øke mengden strø eller å ta i bruk gummimatter i fødebingene.

---

[31] Forskrift om hold av svin §25
[32] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU; Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023.
[33] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[34] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU
[35] Mattilsynet til Landbruksdepartementet: Høyring av forslaget om ei felles velferdsforskrift for storfe,svin, sau og geit. 09.07.2018

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU anbefaler at griser får tilgang på mykt underlag.

Aktuelle tiltak som nevnes er djupstrø, talle, å øke mengden strø eller å ta i bruk gummimatter[36] i eksisterende betongbinger.

De viser til at benproblemer hos gris skyldes kombinasjonen av avl på rask vekst og hardt underlag.[37]

De anbefaler å øke mengden med strø ved bruk av tradisjonelle betongbinger:

"Våre forskningsresultater viser at både avvente smågriser og slaktegriser i tradisjonelle småbinger, med 1/3 spaltegolv og 2/3 tett golv, bør ha rikelig med strø på liggeplassen slik at betonggolvet ikke er synlig etter tilførsel av nytt strømateriale."[38]

Rådet for dyreetikk mener at alle griser skal ha krav på mykt liggeunderlag:

"Det må, som for storfe, sau og geit, også innføres krav om myk liggeplass til alle griser i besetningen. Dette vil gi økt liggekomfort, redusere forekomsten av bogsår og bedre klauvhelsa."[39]

Miljøberikelse

Rådet for dyreetikk anbefaler at grisene skal få tilgang på mer og variert rotemateriale for at de skal få utløp for naturlige atferdsbehov. De mener i tillegg at grisene bør tilbys et mer stimulerende miljø enn de har i dag.[40]

Mattilsynet

"Dagens standard driftssystemer for gris gir svært begrenset mulighet for grisene til å aktivisere seg ved å undersøke omgivelsene og rote i underlaget. Gjeldende regelverk om

[36] Ønsker i tillegg at det skal brukes strø oppå mattene
[37] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[38] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU
[39] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[40] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023

bruk av rotemateriale har vist seg problematisk å overholde. Regelverket og driftssystemene må i større grad ivareta grisenes naturlige behov for aktivisering."[41]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU mener at griser må få et mer variert levemiljø.

Som et minimum viser de til at mengden rotemateriale bør økes i eksisterende betongbinger:

"For å skape et minimum av stimulering i slike binger bør de ha tilstrekkelig mengde rotemateriale 2 ganger om dagen. Dette kan gjerne være: torv, halm, aviser, høy, surfôr osv, og det er enda mer stimulerende hvis man kan rullere på ulike typer både til avvente griser og slaktegriser."

Se ellers faggruppens anbefalinger om levemiljø under punktet nedenfor om "Bedre driftsformer innendørs" og "Utemuligheter for gris".

Fiksering

Det er forbudt å rutinemessig fiksere purker, men en rekke unntak fra forbudet i dagens forskrift gjør at mange purker fortsatt fikseres i Norge.[42] Rundt 25% av smågrisprodusentene fikserer enkeltpurker i fødebinger etter unntakene i forskriften.[43] I tillegg kommer fiksering av enkeltpurker i brunst og tilfeller av ulovlig fiksering.

Rådet for dyreetikk anbefaler å totalforby fiksering av purker i fødebinger.[44]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU anbefaler å totalforby fiksering av purker i fødebinger.[45]

De problematiserer dagens unntaksbestemmelser:

"*Punkt 4 i §11 [bør] fjernes i sin helhet, nemlig at «spesielt urolige purker fra grisingstidspunktet og opp til 7 dager etter grising» kan fikseres. Denne formuleringen har*

[41] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[42] Forskrift om hold av svin §11
[43] Statistikken er basert på bøndene sine opplysninger og besetningsveterinærenes registreringer i Helsegrissystemet i 2022. Animalia. 16.01.2023
[44] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[45] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU

gjort at flere velger å fiksere sine purker selv om de ikke er problempurker, eller definisjonen av «urolige» purker er uklar for mange og derfor er regelverket vanskelig å håndheve."[46]

Bedre driftsformer innendørs

Rådet for dyreetikk og **Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU** anbefaler andre og bedre driftsformer til dagens innendørs-hold av gris som kombinerer tiltak som økt areal, mykt liggeunderlag og økt miljøberikelse. Det pekes blant annet på storbinger med djupstrø eller talle.[47] **Mattilsynet** mener at driftsform med djupstrø ved innendørs hold av gris er et aktuelt tiltak og bør utredes i meldingen.[48]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU skriver:

"Ønsker større grupper med større totalareal og binger delt opp i ulike områder med ulik kvalitet og funksjon, for eksempel komfortable liggeområder, nok spaltegolv, områder med dypstrø for roteaktivitet og hvile,(..)."[49]

"Avvevnte smågriser, slaktegriser, ungpurker og drektige purker bør ha tilgang til områder med dypstrø/talle innendørs."[50]

"Vi må skape et miljø som gir større valgmuligheter og et mer variert miljø."[51]

Rådet for dyreetikk skriver:

"Et aktuelt tiltak som kan knyttes til flere av disse velferdsbehovene – bedre plass, myk liggeplass,og et mer stimulerende miljø – er en økt satsing på tallefjøs, dvs. fjøsbygninger uten gjødselkjeller hvor det brukes halm, flis eller torv til å strø med på gulvet."[52]

---

[46] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU
[47] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU; Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023; Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[48] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[49] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023
[50] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023
[51] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023
[52] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023

"Griser bør tilbys et mer stimulerende miljø i alle livsstadier, hvor de fritt kan bevege seg mellom ulike områder for å ete, gjøre fra seg, hvile og utforske/rote."[53]

Rådet for dyreetikk *anbefaler at "LMD bør initiere prosjekter hvor næringen og forskningsmiljøene sammen utvikler slike praktiske løsninger".*[54]

Mattilsynet skriver:

"Tilgang til egnede utendørsområder og arealer med dypstrø i innendørssystemer er aktuelle tiltak som bør utredes."[55]

Utemuligheter for gris

Rådet for dyreetikk og **Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU** mener at alle griser i fremtiden bør ha tilgang på uteområder. **Mattilsynet** mener at tilgang på uteområder er et aktuelt tiltak som bør utredes i meldingen.

I dag har bare 1% av norske griser tilgang på uteområder.

Utemuligheter for gris kan tilrettelegges på flere ulike måter avhengig av bøndenes ressursgrunnlag. Her er noen eksempler:

- Frilandsgris: grisene går ute hele året og har tilgang på hytter med halm i.
- Kombinasjon av ute- og inneproduksjon: For eksempel fødebinger innendørs og uteområder for griser i andre livsfaser. Tallefjøs for slaktegris med tilgang på inngjerdede uteområder.
- Påbygde lufteverandaer. Enten til hver binge eller en større lufteveranda. Dette er mye brukt i Sveits.[56] Utfordringen med slike verandaer er at underlaget ofte er laget av betong som ikke er egnet å rote i. Det er dermed ikke et fullverdig alternativ til utegang. Samtidig kan påbygg av lufteverandaer være en løsning for å oppnå økt areal og tilgang på frisk luft.

Rådet for dyreetikk mener at det må være et mål at alle griser skal få tilgang på uteareale:

[53] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[54] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[55] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[56] Pig Process: «Switzerland, a pig 'island' surrounded by the EU». 14.06.2017; UFA-Revue: «Schweizer Schweine haben Schwein». 06.12.2017

"Det bør også, som indikert i avsnittet om utendørshold av dyr, være et mål at all gris skal ha tilgang til uteareal."[57]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU anbefaler at griser skal ha tilgang på uteområder:

"For framtida bør det legges til rette for at avvente smågris og slaktegris samt drektige purker og ungdyr kan ha tilgang til kontrollerte uteområder. Dette bedrer luftkvalitet og gir et mer variert og stimulerende miljø."[58]

Faggruppen på NMBU viser til resultater fra en feltundersøkelse i 87 slaktegrisbesetninger som de har gjennomført.[59] Her har de blant annet sammenlignet forekomst av problematferd i form av bittskader i ulike besetningstyper. Det var stor variasjon i forekomst av bittskader mellom griser oppstallet i tradisjonelle betongbinger, i tallefjøs eller utendørs. Der man hos utegris ikke fant noen forekomst av halesår[60], så man slike sår hos 7-9% av grisene i standard betongbinger. I tallefjøs var andelen på rundt 1%. Omfanget av bittskader på ører og kropp var også betydelig lavere hos griser som levde ute eller i tallefjøs sammenliknet med griser holdt i standard betongbinger.

Faggruppen på NMBU fremhever at når man sammenligner levemiljø som er lite beriket[61] med miljøer som er beriket er konklusjonen at:

"Gris fra et beriket miljø tåler påkjenninger bedre, har færre sår på kroppen og lavere forekomst av lungepatologier etter infeksjon med luftveispatogener."[62]

I tillegg fremhever faggruppen på NMBU at:

"En europeisk rapport fra 2020 understreker at det er mange positive helseeffekter av at grisene i deler av eller hele året får tilgang til uteområder. Et annet prosjekt vi har gjennomført nå ved NMBU viser at norske slaktegriser er ekstremt utforskende og trives

---

[57] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[58] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023
[59] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023
[60] Halebiting er en stereotypisk atferd som oppstår etter langvarig frustrasjon over mangler i levemiljøet. Halesår er et tegn på alvorlig mistrivsel hos gris
[61] som for eksempel tradisjonelle betongbinger
[62] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023.

veldig godt ute. De blir roligere å håndtere og velferden så langt på de vi har vurdert er også god. Det at de har muligheten til å velge mellom å være inne eller ute, er også et positivt tiltak ettersom større valgmuligheter i større grad imøtekommer individuelle preferanser."[63]

Mattilsynet mener at tiltak som gir grisene tilgang på uteområder bør utredes:

Tilgang til egnede utendørsområder og arealer med dypstrø i innendørssystemer er aktuelle tiltak som bør utredes.[64]

Det er altså klare dyrevelferdsmessige fordeler ved å gi grisene tilgang på uteområder. Når det gjelder utfordringer med utegrisproduksjon,[65] er det viktig å understreke at disse utfordringene kan løses med god rådgivning og godt management på gården. Det samme så man for eksempel med dødeligheten for høner i frittgående systemer for eggproduksjon. I starten, da dette var en ny driftsform og det var lite rådgivning på feltet, ga det utslag i høyere dødelighet. Med økende kunnskap om driftsformen og bedre management hos bøndene har man klart å få ned dødeligheten. De fleste verpehøns holdes i dag i frittgående systemer der dette regnes for å være bedre for dyrevelferden sammenlignet med bursystemer.

Avl

Rådet for dyreetikk mener det bør settes grenser for bruk av genetiske linjer som fører til svekket helse/og eller forhøyet dødelighet. De nevner i denne sammenheng avl på egenskaper som gjelder gris, som rask veksthastighet og stor kullstørrelse.

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU anbefaler at man i større grad må sette grenser for avl som fokuserer på økt ytelse hos dyrene. For gris nevner de spesifikt store kull (påkjenning for purkene, høy spedgrisdødelighet), for rask vekst hos slaktegris og beinproblemer hos gris.[66]

---

[63] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU
[64] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[65] Det vises til en europeisk rapport fra 2020 som så på erfaringer fra 120 organiske grisebesetninger i Sverige, Danmark, Italia, Tyskland, Frankrike, Nederland og Sveits: *Identification of best practises and innovative ideas within organic pig production systems in Europe, summary from stakeholder interviews*, 2020: Line D. Jensen, Rikke Thomsen, Anne G. Kongsted. Fordeler som ble trukket frem var: griser som holdes utendørs er mer robuste, har bedre helse, lavere infeksjonsrate, mindre atferdsproblemer og aggresjon. De trenger ikke jerntilskudd ettersom de får dette av å rote i jorda. Utendørs arealer med gjerder er også billigere å etablere sammenlignet med øking av plass innendørs, og det er mulig å kombinere med vekstskifter og dyrking av ulike vekster som grisene kan beite ned. Utfordringer som ble trukket frem var: arealkrevende, gjørme i våte perioder, kan være vanskeligere å isolere syke dyr, frykt for afrikansk svinepest og høyt spedgristap.
[66] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU: *Velferd hos gris*. Presentasjon for LMD 06.06.2023.

"Det er derfor et behov for å i større grad kontrollere, dokumentere og sette grenser for avl som fokuserer på økt ytelse, og at man har et tettere samarbeid mellom avlsforskere og velferdsforskere innenfor dette feltet."[67]

Om slaktegris skriver de om uønskede bieffekter av avlen:

"(..), så observerer vi at den ekstremt raske tilveksten følges av økende problemer med bein og bevegelighet utover i slaktegrisperioden. (..) Dette er dokumentert i flere av våre forsøk på slaktegris. Stive framknær er et relativt nytt velferdsproblem som har dukket opp i de seinere årene. Det ser ikke ut til at dyretettheten eller noen av de andre faktorene knyttet til det fysiske miljøet som vi har undersøkt i 87 besetninger har noen effekt på forekomsten av bevegelighetsproblemer. Det er derfor mulig at dette er en negativ bieffekt av avlsarbeidet, og det kan være interessant å sette søkelys på mulige bieffekter av rask tilvekst."[68]

Storfe

Mattilsynet, **Rådet for dyreetikk**, **Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU**, **Veterinærinstituttet** og **Foreningen norske etologer** har kommet med konkrete innspill om hold av storfe.

Okser

I dag kan ukastrerte hanndyr over 6 måneder holdes i binger på fullspaltegulv. Vanlig slaktealder er 18-24 måneder, så dyrene holdes i et stimulifattig levemiljø over en betydelig periode.[69] De har heller ikke krav på beite eller luftemuligheter.[70]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU mener at oppstalling på fullspaltegulv med lite areal ikke er i tråd med god dyrevelferd.[71] De viser videre til at oppstalling av storfe har vært et glemt kapittel i norsk husdyrhold.

---

[67] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022; Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022

[68] Faggruppe etologi og dyrevelferd ved Biovit. *Dyrevelferd gris – prioriterte tiltak.* NMBU

[69] Kunnskapsnotat om forskning innen landbasert matproduksjon. Tema: Dyrevelferd. Utarbeidet av NMBU, Veterinærinstituttet, NIBIO og Nofima. 11.12.2019

[70] Forskrift om hold av storfe §10, §22

[71] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022

Mattilsynet anbefaler at: "*Regelverket og driftssystemene for storfe bør utvikles slik at alle dyr får en bekvem liggeplass og nok plass til naturlig bevegelse. Det bør også være et mål at alle storfe får tilstrekkelig mosjon på beite eller andre uteområder."*[72]

Mattilsynet mener at *"mange storfe har for liten bevegelsesfrihet og mangler en bekvem liggeplass."*[73] Videre skriver de at:

> *"(..) og mange ungdyr står svært trangt i binger med fullspaltegolv. En del okser står oppbundet i båser beregnet for melkekyr, uten mykt liggeunderlag eller mulighet for beite eller mosjon."*[74]

Mattilsynet har i utkast til ny felles forskrift for klauvdyr foreslått at okser skal ha tilgang på mykt liggeunderlag.[75] Det er for øvrig viktig å merke seg at det er knyttet stor usikkerhet til når forskriften vil bli ferdigstilt eller godkjennes av Landbruksdepartementet.[76] Det er behov for oppfølging på dette området.

Foreningen norske etologer mener at okser bør få tilgang på mykt underlag. De anbefaler også et velferdsløft på områder som areal og miljøberikelse.[77]

> *Alle storfe (også okser over 6 mnd alder) bør ha tilgang på mykt underlag. Dette kan være f.eks. halmtalle, dypstrø, gummibelegg på spalt, liggematter i bås eller på platting. Mykere underlag vil øke liggekomfort, redusere liggesår og trykkskader og redusere risiko for skliskader ved reising eller ligging. Okser over 6 måneder er ofte store og tunge, og vil ha økt risiko for skliskader eller trykkskader når de ligger på hardt og glatt underlag. Økt liggetid kan bidra til bedre klauvhelse fordi klauvene får mer tid på å tørke opp. Storfe øker liggetid ved mykt underlag, og observasjoner fra fjøs er at områder med nye og mykere liggematter alltid blir brukt. Generelt bør det rettes et velferdsløft mot oppdrett av oksekalver, som historisk har blitt holdt i små arealer med begrenset miljømessig variasjon og berikelse.*[78]

---

[72] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[73] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[74] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[75] Mattilsynet til Landbruksdepartementet: Høyring av forslaget om ei felles velferdsforskrift for storfe,svin, sau og geit. 09.07.2018
[76] Mailkorrespondanse mellom Norun Haugen og jurist og seniorrådgiver Bjørnar Stavenes i Mattilsynet i perioden 15.12.2021 - 27.11.2023 om status på arbeidet med klauvforskriften
[77] Foreningen Norske Etologers 3. innspill til Regjeringens arbeid med ny stortingsmelding om dyrevelferd. 15.09.2023
[78] Foreningen Norske Etologers 3. innspill til Regjeringens arbeid med ny stortingsmelding om dyrevelferd. 15.09.2023

Melkekyr og kalv

Enkeltoppstalling av kalv

De fleste kalver blir skilt fra kua kort tid etter fødsel i norsk melkeproduksjon. Det er tillatt å oppstalle kalver i enkeltbinger i deres første 8 leveuker.[79] Enkeltoppstalling medfører en betydelig påkjenning for dyrene som egentlig er flokkdyr som ikke trives alene. De fratas omsorg fra kua, men også mulighet for sosialisering - noe som også kan påvirke dem negativt senere i livet når de skal introduseres for en flokk. Både Mattilsynet og Veterinærinstituttet viser til at mange kalver ikke får dekket sine ernæringsmessige behov.[80]

Veterinærinstituttet mener at enkeltoppstalling av friske kalver bør forbys.[81]

Mattilsynet trekker frem oppstalling av nyfødte kalver i enkeltbinger i opptil 8 uker som et av velferdsproblemene i storfehold.[82] **Mattilsynet** anbefaler at "*Stortingsmeldingen bør omtale hvordan kalvens velferd kan bli ivaretatt på en bedre måte*."[83] I utkast til ny klauvdyrforskrift har de foreslått å redusere tiden der kalver kan oppstalles alene.[84]

Samvær mellom ku og kalv

Veterinærinstituttet anbefaler en økt satsing på samvær mellom ku og kalv i melkeproduksjonen. De foreslår ellers to konkrete tiltak:

- *"Det bør gis veiledning slik at melkeprodusenter som ønsker å praktisere ku-kalv samvær kan tilrettelegge samvær"*
- *"Utrede insentiv-ordninger til melkeprodusenter som praktiserer ku-kalv samvær"*

[79] Forskrift om hold av storfe §23
[80] Veterinærinstituttet: *Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet*. Ås, 15.09.2023. Ref.nr. 22/10095-7; Mattilsynet: *Innspill om stortingsmeldingen om dyrevelferd - Landdyr.* 05.09.2022
[81] Veterinærinstituttet: Innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet. Høringsinnspill til Landbruks- og matdepartementet, 31. august 2022; Veterinærinstituttet: *Velferd hos kalven*. Seminar innspill Stortingsmelding om dyrevelferd 06. juni 2023
[82] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023; Mattilsynet: *Innspill om stortingsmeldingen om dyrevelferd - Landdyr.* 05.09.2022
[83] Mattilsynet: *Innspill om stortingsmeldingen om dyrevelferd - Landdyr.* 05.09.2022
[84] Mattilsynet til Landbruksdepartementet: Høyring av forslaget om ei felles velferdsforskrift for storfe,svin, sau og geit. 09.07.2018

De viser til at rundt 15% av melkebøndene ønsker å prøve ut samvær,[85] og at Norge er i en særstilling på feltet, både på grunn av bred forskning og kompetanse.[86] Flere melkebønder har allerede testet ut ulike samværsløsninger, og NORSØK har utarbeidet en rapport som melder om positive erfaringer.[87]

Veterinærinstituttet viser til at også EFSA mener **"***at ku-kalv samvær gradvis bør implementeres i takt med at ny kunnskap utvikles*" for å forbedre kalvenes velferd.[88] Internasjonale forbrukerundersøkelser viser at forbrukere er negative til at kalver tas fra kua etter fødsel.[89]

Veterinærinstituttet har gjennomført flere forskningsprosjekter på samvær mellom ku og kalv i melkeproduksjonen siden 2009.[90] De har både undersøkt hvordan samvær påvirker dyrevelferden og hvordan det kan etableres funksjonelle løsninger for samvær i fjøs. Forskningen viser at det er klare velferdsfordeler ved å la ku og kalv få være sammen.[91]

"Naturlig atferd er en viktig del av dyrevelferdsbegrepet, sammen med god biologisk funksjon og positive emosjoner. En viktig fordel med å la ku og kalv ha kontakt er at begge får utløp for sterkt motivert, naturlig atferd. Kua er sterkt motivert til å besøke kalven."[92]

Gradvis avvenning anbefales fremfor brå avvenning for å redusere belastningen ved separasjon.

Veterinærinstituttet viser til at en av velferdsutfordringene med å skille kalven fra kua er at mange kalver ikke får dekket sine ernæringsmessige behov:

"Kalver som drettes opp på tradisjonell måte får vanligvis langt mindre melk og færre måltider enn de selv ville valgt. Dette medfører sult fordi unge kalver ikke er i stand til å

[85] Veterinærinstituttet: *Velferd hos kalven*. Seminar innspill Stortingsmelding om dyrevelferd 06. juni 2023
[86] Veterinærinstituttet: *Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet*. Ås, 15.09.2023. Ref.nr. 22/10095-7
[87] Johanssen, Juni Rosann E. og Kristin M. Sørheim: «Ku og kalv sammen i melkeproduksjon – Intervjuer med melkeprodusenter». NORSØK rapport. VOL. 6. NR. 15. 2021
[88] Veterinærinstituttet: *Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet*. Ås, 15.09.2023. Ref.nr. 22/10095-7
[89] Veterinærinstituttet: *Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet*. Ås, 15.09.2023. Ref.nr. 22/10095-7
[90] For eksempel SmartCalfCare og SUCCEED. Les mer om disse prosjektene her: https://www.vetinst.no/arrangementer/sluttwebinar-succeed-funksjonelle-losninger-for-kontakt-mellom-melkeku-og-kalv og https://www.vetinst.no/forskning-innovasjon/tidligere-forskningsprosjekter/smartcalfcare-for-ku-kalv-deg-og-meg
[91] NMBU, Veterinærinstituttet, NIBIO: KUNVEL. *Kunnskapsnotat om forskning innen landbasert matproduksjon.* 11.12.2019
[92] Veterinærinstituttet: *Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet*. Ås, 15.09.2023. Ref.nr. 22/10095-7

utnytte fast føde. En viktig fordel med ku-kalv samvær er et naturlig måltidsmønster som gir kalven mulighet til å die så mye og så ofte den ønsker."[93]

Mattilsynet nevner separasjon av ku og kalv som et av velferdsproblemene i storfehold, og anbefaler at dyrevelferdemeldingen "*bør omtale hvordan kalvens velferd kan bli ivaretatt på en bedre måte*".[94]

Løsdrift

Mattilsynet er tydelig på at løsdriftskravet ikke må utsettes ytterligere og anbefaler at dyrevelferdsmeldingen omtaler tiltak for å sikre overgang til løsdrift for alt storfe uten ytterligere utsettelser av fristene.

"Løsdrift gir åpenbart bedre mulighet for at dyrene kan utøve naturlig atferd med fri bevegelse enn båsfjøs. (..) Mattilsynet mener at overgang til løsdrift er et viktig tiltak for bedre dyrevelferd i storfeholdet. En ytterligere utsettelse av full overgang til løsdrift vil frata svært mange dyr muligheten for et mer naturlig liv. Stadig eldre båsfjøs vil medføre dyrevelferdsmessige utfordringer."[95]

Mattilsynet mener at båsfjøs er dårlig for dyrevelferden:

"Båsfjøs innebærer at dyrene står oppbundet med svært liten bevegelsesfrihet store deler av året. Norske bássystemer krever bruk av kutrener[96] *av hensyn til renholdet, noe som i seg selv har negative effekter for dyrevelferden."*[97]

Slaktekylling

Mattilsynet, **Rådet for dyreetikk** og **Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU** har kommet med konkrete innspill til hold av slaktekylling.

Avl

[93] Veterinærinstituttet: *Nytt innspill til ny stortingsmelding om dyrevelferd fra Veterinærinstituttet*. Ås, 15.09.2023. Ref.nr. 22/10095-7
[94] Mattilsynet: *Innspill om stortingsmeldingen om dyrevelferd - Landdyr.* 05.09.2022
[95] Mattilsynet: *Innspill om stortingsmeldingen om dyrevelferd - Landdyr.* 05.09.2022
[96] Elektrisk bøyle som gir båskyrne støt for å kontrollere hvor de skal gjøre fra seg
[97] Mattilsynet: *Innspill om stortingsmeldingen om dyrevelferd - Landdyr.* 05.09.2022

Rådet for dyreetikk anbefaler å forby bruken av den hurtigvoksende kyllingrasen Ross 308:

"Slaktekyllingen Ross 308 er et eksempel på en fremavlet dyrerase med veldokumenterte helse- og velferdsutfordringer som neppe kan sies å være i stand til å være «robuste dyr med god funksjon og helse», og et eksempel på at avl «reduserer dyrs mulighet til å utøve naturlig atferd». Avlen har også vekket «allmenne etiske reaksjoner». Alt dette taler for å ikke tillate bruk av Ross 308 i Norge."[98]

"For fjørfe finnes det ikke nasjonal avl, men avlen styres av internasjonale selskaper. Så lenge dette er tilfelle, mener Rådet for dyreetikk at norske aktører bør stille krav om at rasene som skal brukes i Norge er avlet frem med vekt på dyrevelferd."[99]

Mattilsynet anbefaler at bruken av hurtigvoksende kyllingraser som Ross 308 fases ut:

"Det brukes slaktekylling som vokser for hurtig. Hurtig vekst har lenge gitt store velferdsproblemer for slaktekyllinger. Det finnes mer saktevoksende hybrider i norsk produksjon, som viser bedre velferdsresultater enn de hurtigvoksende. Dyreholdere bør motiveres til å gå over til raser med lavere veksthastighet og mindre omfattende helse- og velferdsutfordringer."[100]

Faggruppe etologi og dyrevelferd ved NMBU mener at avlen på hurtigvoksende kylling har ført til helse- og velferdsproblemer. Å redusere veksthastigheten blir trukket frem som et tiltak for å forbedre velferden til slaktekylling, og de viser til at sakterevoksende kyllingraser har bedre helse og velferd.[101]

Overordnet anbefaler Faggruppa ved NMBU at man i større grad må sette grenser for avl som fokuserer på økt ytelse hos dyrene:

"(..), ser vi fortsatt eksempler på at seleksjon for økt produksjonsintensitet gir negative konsekvenser for dyrevelferd, og er hittil derfor for dårlig belyst. Dette skjer ved (..) for rask vekst hos broilere, slaktegris og oppdrettsfisk), og resulterer i økt dødelighet, flere helse og atferdsproblemer (for eksempel beinproblemer hos høns og gris, og hjerteproblemer hos

[98] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[99] Rådet for dyreetikk: *Brennende etiske temaer knyttet til dyrevelferd i Norge*. Innspill til dyrevelferdsmeldingen. Ås, 25.8.2023
[100] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[101] Fra presentasjonen til Randi Oppermann Moe Veterinær, professor Institutt for Produksjonsdyrmedisin Veterinærhøgskolen ved NMBU og Ruth Newberry Professor i etologi Fakultet for biovitenskap Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap ved NMBU: *Velferd hos slaktekylling, verpehøns og kalkun*. 6.6.2023

kylling og laks). Det er derfor et behov for å i større grad kontrollere, dokumentere og sette grenser for avl som fokuserer på økt ytelse, og at man har et tettere samarbeid mellom avlsforskere og velferdsforskere innenfor dette feltet."[102]

"For slaktekylling og gris skyldes beinproblemer i stor grad at de har for rask vekst, (..)"[103]

Areal og miljøberikelse

Arealkravet for slaktekylling ligger i dag på 36 kg/m2.[104] Det er greit å merke seg at Vitenskapskomiteen for mat og miljø gjorde en risikovurdering før dette kravet ble innført i 2013, der de konkluderte med at en dyretetthet på over 25 kg/m2 påvirker dyrevelferden negativt, og at en økning over 33 kg/m2 forverrer den ytterligere.[105] Det er ingen krav til miljøberiking i kyllingfjøs, men mange kyllingprodusenter tar allerede i bruk miljøberikelse. Derfor er det viktigst å fokusere på arealøkning ved prioritering av krav. God nok plass er en forutsetning for at miljøberikelse skal ha en betydelig, positiv velferdseffekt - både med tanke på at det kan tilføres tilstrekkelig mengde og at dyrene får nok bevegelsesfrihet.

Mattilsynet anbefaler å vurdere å innføre krav om økt areal per individ samt tilgang til miljøberikelse. De mener at fjørfe ikke har nok bevegelsesfrihet og at arealkravet ikke er tilpasset oppdatert kunnskap:

"Samtidig er dyretettheten i standard fjørfeproduksjon svært høy sammenliknet med oppdatert kunnskap om hvor mye plass fuglene trenger til å bevege seg og utføre naturlig atferd."[106]

Faggruppe etologi og dyrevelferd trekker frem økt areal og bruk av miljøberikelse som viktige tiltak for å bedre dyrevelferden til slaktekylling.[107]

---

[102] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[103] Innspill til dyrevelferdsmeldingen fra faggruppe etologi og husdyrmiljø på vegne av Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap, fakultet for Biovit ved NMBU. 1.9.2022
[104] Forskrift om hold av høns og kalkun §35a.
[105] Vitenskapskomiteen for mat og miljø: *Risikovurdering av dyrevelferd i forhold til dyretetthet i forbindelse med endring av forskrift om hold av høns og kalkun.* 28.08.2008. Rapportnr: 2008: 39
[106] Mattilsynet: *Mattilsynets forslag til mål og tiltak for bedre dyrevelferd i Norge.* 15.09.2023
[107] Fra presentasjonen til Randi Oppermann Moe Veterinær, professor Institutt for Produksjonsdyrmedisin Veterinærhøgskolen ved NMBU og Ruth Newberry Professor i etologi Fakultet for biovitenskap Institutt for husdyr- og akvakulturvitenskap ved NMBU: *Velferd hos slaktekylling, verpehøns og kalkun*. 6.6.2023

Foreningen norske etologer anbefaler å øke arealkravet for slaktekylling for å tilfredsstille dyrenes behov for bevegelse gjennom hele innsettet.[108] De mener også at kyllingene må få et mer variert levemiljø i form av miljøberiking,[109] og viser til at forskning om fjørfe sine behov og egenskaper "*(..) tyder på at kognitive behov er ikke tilfredsstilt i dagens slaktekyllingmiljø. Dette skyldes trolig at dyrene kjeder seg, noe som er ansett som en negativ emosjon.*"[110] De understreker samtidig at tilstrekkelig med plass er nødvendig for at kyllingene skal kunne nyttiggjøre seg av miljøberikelsen slik at den får en betydelig velferdseffekt.[111]

[108] Foreningen Norske Etologers 3. innspill til Regjeringens arbeid med ny stortingsmelding om dyrevelferd. 15.09.2023
[109] Eksempler som trekkes frem: ulike fortyper, naturlig lys, tilgang til uteområde med vegetasjon og trær, veranda/balkong, flere typer strømateriale
[110] Foreningen Norske Etologers 3. innspill til Regjeringens arbeid med ny stortingsmelding om dyrevelferd. 15.09.2023
[111] Foreningen Norske Etologers 3. innspill til Regjeringens arbeid med ny stortingsmelding om dyrevelferd. 15.09.2023